

Editura pentru Literatură Universală

Romanul de față constituie istoria unui personaj real—Victor Hugues — discipol înflăcărat al lui Robespierre, pe care Convenția îl investeste cu puteri depline în calitate sa de mandatar al Revoluției în coloniile Fraaței de peste Ocean.

Urmărind pas cu pas itinerarul eroului său în teritoriile franceze din America Latină, Carpentier a ilustrat în același timp traiectoria Revoluției burgheze din Franța, grandoarea și declinul ei, inconsecvențele și contradicțiile: caracterul progresist prin loviturile aplicate feudalismului și cel reacționar prin renunțarea treptată la principiile de bază de către burghezia instaurată la putere.

Vol. I-II, lei 11

Alejo Carpentier

Secolul luminilor

Alejo Carpentier

Secolul luminilor

★★

Colecția Meridiane
Clubul cărții digitale 2024

Desenul copertei de *Micu Veniamin*

Alejo Carpentier
EL SIGLO DE LAS LUCES
Ediciones Revolución
La Habana, Cuba, 1963

Alejo Carpentier

Secolul luminilor

★ ★

Traducere de *Ovidiu Constantinescu*
și *Marta Ioanovici*

Prefață de *Romul Munteanu*

Editura pentru Literatură Universală

București — 1965

P A R T E A A T R E I A

Caută să tragă foloase.
G o y a

I

Petrecute cu mare alai, cu salve, cu drapele tricolore și cîntece revoluționare, escadrele mici începură să iasă din portul Pointe-à-Pitre. Esteban, după ce se înfruptase pentru ultima oară din voluptățile oferite de mademoiselle Athalie Bajazet, mușcîndu-i sîinii cu o sălbăticie pornită din dorința de răzbunare, îi dăduse o corecție, zăbrelindu-i moalele trupului cu vînatăi — era prea bine făcută ca să se îndure s-o lovească în altă parte — ca uncea ce se dovedise a fi o spioană și o delatoare, și o lăsase acasă gemînd, cuprinsă de căință și poate pentru prima dată în viața ei îndrăgostită cu adevărat. Îl ajutase să se îmbrace, spunîndu-i „*mon doux seigneur*”¹ și acum, la pupa bricului care depășise de mult insula Porcilor, tînărul privea din depărtare orașul, cu un binefăcător sentiment de ușurare. Escadra formată din două nave mici și una mai mare, pe care-i fusese dat să navigheze, îi părea cu drept cuvînt mult prea firavă, mult prea neînsemnată ca să poată înfrunta puternicele lugre englezești sau cuterele acestora care, fiind niște ambarca-

¹ Bunul meu stăpîn (în lb. franceză).

țiuni mici, erau primejdios de sprintene. Socotea totuși că era mai bine așa, decât să rămână în lumea din ce în ce mai demoniacă a lui Victor Hugues, care se străduia să-și amplifice cu orice preț propria sa imagine, căutînd să se adapteze dimensiunilor de statuie ecvestră, luate în ultima vreme de cel despre care ziarele americane vorbeau ca despre un „Robespierre al Insulelor”... Esteban sorbea cu nesaț aerul, ca și cum ar fi vrut să-și curețe plămîinii de nu știu ce inhalatii pestilențiale. Ieșeau acum în largul mării, continuîndu-și drumul mai departe, peste mare, spre neîmămuritul ocean al tuturor odiseelor și isprăvilor pline de măreție. Pe măsură ce coasta se îndepărta, marea căpăta o culoare intens albastră și viața de pe bord începea să fie dominată de ritmurile ei. Un fel de birocrație marinărească se statornicea pe vas; fiecare își vedea de treburile lui — chelarul vîrît în cambuză, tîmplarul robotind lîngă o șalupă căreia trebuia să-i schimbe furchetele, unul călăfătuind, altul potrivind ceasurile de pe bord, bucătarul cu ambițiile lui, vrînd cu tot dinadinsul ca merluza proaspăt pescuită să fie servită în chip de trufanda, la ora șase, la masa ofițerilor, în timp ce supa de zarzavaturi cu varză, praz și cartofi trebuia să fie turnată în străchinile de la masa echipajului înainte de a se stinge văpăile apusului. În după amiaza aceea, toți se simțeau ca și cînd s-ar fi reîntors la o existență normală, la un amplu orar cotidian, străin de înfricoșătorul zgomot sacadat al ghilotinei — desprînși dintr-o excesivă temporalitate, pentru a se integra în permanență și eternitate. De aci încolo aveau să

trăiască fără ziare venite de la Paris, fără lectura tuturor pledoariilor și anchetelor, fără discuții în contradictoriu, cu fața la soare, simțindu-și ființa îngemănată, într-un neîntreput dialog, cu astrele, cercetînd mereu almincantaratul¹ și steaua polară... Nici nu apucase bine bricul *Ami du Peuple* să iasă în largul mării, cînd zăriră un pui de balenă slobozind o țîșnitură de apă zveltă, ca o fîntînă arteziană, în timp ce căuta să se scufunde în pripă de teamă să nu fie atacat de unul din vase. Și prin unda aproape vînată în lumina înserării, Esteban vedea conturîndu-se corpul peștelui uriaș, în adîncul pe care umbra lui părea să-l întunece și mai mult, ca o imagine imediată a unui animal din alte vremuri, rățacit poate cu patru sau cinci secole în urmă, sub o latitudine îndepărtată de meleagurile lui de baștină... Cum timp de cîteva zile nici o navă nu apărură la orizont, escadra — compusă din *Décade* și *Tintamarre*, în afară de bric — părea mai curînd destinată unei călătorii de plăcere decît unei expediții războinice. Uneori ancorau în cîte un golf și, după ce pînzele erau strînse, marinarii coborau pe uscat, unii după lemne, alții după midii — atît de numeroase încît le găseau îngropate la o jumătate de palmă în nisip — folosindu-se de prilej ca să lenevească la umbra tufişurilor de uvero² sau să se scalde în cîte o cotitură a ţarmului. Limpe-

¹ Cerc al sferei cerești, paralel cu orizontul, care servește la determinarea înălțimii astrilor.

² Arbust tropical foarte stufos, ale cărui fructe sînt numite „struguri de nisip”.

zimea, transparența, răcoarea apei din primele ore ale dimineții îi produceau lui Esteban un fel de exaltare fizică, ce semăna foarte bine cu o beție lucidă. Învăța să înoate, bălăcindu-se în locurile unde putea să atingă fundul cu tălpile și abia dacă se îndura să se întoarcă la mal când nu mai avea încotro; se simțea atât de fericit, atât de subjugat, atât de saturat de lumină încît, uneori, când punea din nou piciorul pe uscat, se împleticea în mers, clătînîndu-se ca un om turmentat. „M-am îmbătat cu apă“, zicea el; și-și lăsa trupul gol în bătaia soarelui, lungit pe burtă în nisip, sau cu fața în sus, cu picioarele și mîinile rășchirate, purtînd întipărită pe chip atîta desfătare, încît s-ar fi spus că-i un mistic în extaz, răpit de o neînchipuită vedenie. Alteori, însufletit de energiile proaspete pe care le trezea în el viața aceasta, pornea în lungi explorări ale falezelor, cățărîndu-se, sărînd din colț în colț, plescăind cu picioarele în apă, minunîndu-se de tot ce descoperea la poalele stîncilor. Și cîte și mai cîte nu erau acolo: rămurișurile vii ale madreporelor, potirul pestriț și sonor al ghiocurilor, profilul zvelt ca de cate-drală al unor melci care, împodobiți cum erau cu nenumărate gurgine și țurțuri, nu puteau fi asemuiți decît cu niște plăsmuiri gotice; mărăcinișul de piatră al murescului, pitagoreica spirală a fusului — disimularea unor scoici care, sub învelișul sărăcăcios de ghips, ascundeau splendorile bine tănuite ale unui palat scînteietor. Ariciul-de-mare își zbîrlea țepii vineții, stridia fricoasă își împreuna capacele, steaua de mare se închircea la apropierea unui pas ome-

nesc, în timp ce bureții, aninați de rocile aco-perite cu apă, se legănau printre fulguitoare luci-ri. În adîncurile acestei prodigioase mări a Insulelor, pînă și pietrele oceanului aveau un stil și o vibrație a lor; erau atît de perfect rotunde încît păreau șlefuite la niște strunguri de giuvaergii; altele aveau o formă abstractă, dar înfiorate parcă de învîrtejirea unui dans, găurite, subțiate, desfășurate de un fel de impuls izvorît din însăși substanța lor. Erau acolo și pietre transparente cu reflexe de alabastru și pietre de marmură viorie, și prunduri de granit cu nestatornice sclipiri prefirate sub unde, și găoacele umile, zgrunțuroase ale melcilor bigarro a căror carne cu gust de algă oamenii o scoteau din minuscula cochilie verde-fumurie cu ajutorul unui spin de nopal. Pentru că cei mai extraordinari cactuși stăteau de strajă în jurul acestor Hesperide fără nume unde poposeau adeseori navele în drumul lor pîndit de atîtea primejdii, mărețe candelabre, panoplii de coifuri verzi, cozi de fazani verzi, săbii verzi, brusturi verzi, harbuji vrăjmași, gutui cu vrejuri tîrîtoare și ghimpi ascuțiți sub înșelătoare netezimi — o lume bănuitoare, gata să rănească, dar mereu sfi-șiată de izbucnirea unei flori roșii sau galbene, ofe-rită omului după ce mai întîi îl lăsa să se înțepe cu darul viclean al smochinului de India și al fruc-tului de nopal, al cărui miez reușeai să-l dez-ghioci pînă la urmă cu condiția de a înlătura prin șiretlic o nouă stavilă de țepi urzicători. În contrast cu o vegetație atît de bine înarmată, ferecată toată cu ghinturi, care îți încurcau dru-mul atunci cînd încercai să te cațeni pe unele

creste acoperite de corosoli cu poamele pîrguite, jos, în lumea străveche, creşteau pădurile de corali, cu infinitele lor urzeli de carne, de dantele şi stamine, mereu altele, ce îmbrăcau rămurişul arborilor lor de văpaie, cu reflexe aurii, transmutaţi în esenţa lor; arbori ce păreau produsul alchimiei, al cărţilor de magie şi al tratatelor ermetice; urzici ale unor tărîmuri intangibile, înflăcărare iederi cu viţele încîlcite în contrapuncte şi ritmuri atît de nedefinite încît orice delimitare între ceea ce era inert şi plăsmuirile în care pîlpîia viaţa, între vegetal şi animal, era imposibilă. Pădurea de corali reuşea să menţină în mijlocul unei economii sporite de forme zoologice primele izvodiri baroce ale creaţiei, luxul şi risipa ei dintru început: comorile ei ascunse adînc de tot, acolo unde omul, ca să le poată vedea, trebuia să împrumute din nou chipul peştelui care fusese înainte de a fi modelat în pîntecul matern, adăugîndu-şi branhiile şi coada care l-ar fi putut face să aleagă de-a pururi acele fastuoase peisaje drept sălaş. Esteban vedea în pădurile de corali o imagine palpabilă, o reprezentare apropiată — şi în acelaşi timp atît de inaccesibilă — a paradisului pierdut, unde arborii, care nu purtau încă numele cele mai potrivite în graiul şovăielnic şi împleticit al unui copil, erau probabil înzestraţi cu aparenta imortalitate a acestei flore, somptuoase ca un chivot, ca un tufiş arzător, pentru care toamnele sau primăverile se manifestau numai prin variaţiuni de nuanţe sau prin uşoare alunecări de umbre... Mergînd din surpriză în surpriză, Esteban des-

coperea o mulţime de plaje pe care marea, după trei secole de la descoperirea noului continent, abia începea să depună primele sticle lustruite; sticle inventate în Europa, dar necunoscute în America; sticle de butelii, de flacoane, de damigene, ale căror forme nu aveau asemănare în lumea nouă; sticle verzi cu opacităţi şi bule de aer; sticle fine, hărăzite unor catedrale în construcţie, ale căror hagiografii fuseseră spălate de apă; sticle care, rostogolite de pe bordul vaselor sau scăpate din naufragii, fuseseră aruncate spre acest ţarm de ocean ca o noutate învăluită în taină, ca să se urce încetul cu încetul pe uscat, lustruite de valuri cu o iscusinţă de strungar şi de giuvaergiu şi care reuşise să restituie într-o oarecare măsură pierduta strălucire a coloritului lor acum stins. Erau plaje negre, acoperite cu ardezie şi marmură mărunţită, peste care soarele aşternea dîre de scînteii; plaje galbene, cu panta schimbătoare, pe care de fiecă dată fluxul lăsa întipărirea arabescurilor sale, netezind mereu nisipul ca să se întoarcă apoi să imprime alte desene; plaje albe, nespuse de albe, atît de imaculate că un singur grăunte de nisip ar fi sărit în ochi ca o pată pe albeaţa lor, fiindcă erau vaste cimitire de scoici sfărîmate, purtate încolo şi încioace, frecate una de alta, zobite pînă se transformau într-o pulbere atît de fină, încît se scurgeau printre degete, nestatornice ca apa. Şi nu se putea să nu rămînă uimit văzînd cum în multitudinea acelor ocenide viaţa înmugurea peste tot, bîiguind, abia înfiri-pată, tîrîndu-se pe rocile mîncate de valuri ca şi pe un trunchi rătăcitor într-o eternă confuzie

între ceea ce era caracteristic plantelor și ceea ce aparținea regnului animal ; între ceea ce era purtat, mînat încolo și încoace, plutea în voia apei, și ceea ce se mișca cu propriile sale mijloace. Erau acolo recife ce se făureau singure, dezvoltîndu-se treptat ; roca se maturiza ; blocul uriaș de piatră se străduia de milenii să-și desăvîrșească relieful într-o lume de pești-vegetali, de ciuperci-meduze, de stele cărnoase, de plante hoinare, de ferigi care își schimbau culoarea de la ceas la ceas din galbene ca șofranul devenind violete sau purpurii. Pe trunchiul unui manglier scufundat apărea un praf alb ca făina. Și făina aceea se preschimba cu încetul în niște frunzulițe de pergament, pergamentul dospea și se învîrtoșa pentru a da naștere unor solzi care se fixau pe lemn cu ajutorul unei ventuze, pînă ce, într-o bună dimineată, pe copac se deslușea conturul stridiilor care îl înveșmîntau într-o armură de scoici cenușii. Și erau ramuri năpădite de stridii acelea cu care marinarii se întorceau pe vas, desprinzînd cîte o creangă de trunchi cu securea : tufe de păstăi calcaroase, ciorchine și buchet totodată, mănunchi de frunze, de cochilii și cristale de sare, în care omul lihnit de foame avea să descopere cel mai insolit, cel mai curios fel de mîncare. Nici un simbol nu tălmăcea mai bine noțiunea de mare ca femeile-amfibii din miturile antice, ale căror cărnuri atît de suave se ofereau mîinilor omenesci în găvanele trandafirii ale ghiocurilor, cu care de secole buciumau vîslași din Arhipelag, cu gura lipită de scoică, răspîndind peste nesfîrșitele întinsuri împînzite de soare un

vuiet puternic și aspru de trombă marină, un muget de taur neptunian, de animal din alte timpuri... Strămutat în acest univers al tuturor simbiozelor, cufundat pînă la gît în ochiuri de apă mereu înspumate de căderea trîmbelor de valuri sparte, crîmpoțite, zdrențuite ca de o stîncă vie și mușcătoare, de „colții cîinelui“, Esteban observa cu mirare că graiul vorbit de către băștinașii acestor insule fusese nevoit să recurgă adeseori la aglutinarea, la amalgamarea cuvintelor și la metafore, pentru a traduce ambiguitatea unor lucruri ce includeau esențe diferite. Așa, bunăoară, cutare sau cutare copac era numit „salcîm-brătară“, „ghioc-ananas“, „lemn-de-țarm“, „zece-mături“, „vărul-trifoi“, „coconar-nestemată“, „negură-de-leac“, „toiag-iguan“, o seamă de vietăți marine erau botezate cu nume care, pentru a sugera o imagine, foloseau echivocuri verbale, creînd o fantastică zoologie de cîini, boi și tigri de mare, de pești sfărăitori, suflători, zburători, cu coadă roșie, vărgați, tatuati, cu coamă de leu, cu gurile în creștet sau cu branhiile la jumătatea corpului, cu pîntecele alb, pești-cu-spadă și pești-rigi ; unul smulgea testiculele — se întîmplaseră și cazuri dintr-astea — altul era ierbivor, țiparul de mare împestrițat cu roșu, în timp ce un al patrulea devenea veninos dacă mîncă fructe de *manzanillo*¹, ca să nu mai vorbim de peștele numit băbătie, de peștele-căpitan, cu grumăjerul lui strălucitor de solzi aurii, sau de peștele-femeie

¹ Arbore tropical ale cărui fructe în formă de mere sînt veninoase.

— enigmaticul și speriosul lamantin — întrezărit uneori la gurile fluviilor unde se amestecă apa sărată cu cea de izvor, cu înfățișarea sa feminină și sînii lui de sirenă, zburdînd în vesele zaiafeturi nupțiale în luncile inundate. Nimic însă nu se putea compara, ca voioșie, ca euritmie, ca grație a mișcărilor, cu zbunguilele delfinilor, care țîșneau afară din apă, cîte doi, cîte trei, sau chiar cîte douăzeci deodată, ori desenînd în aer arabescul unui val, pe care îl subliniau prin traiectoria saltului lor. Cîte doi, cîte trei, cîte douăzeci, delfinii, într-o mișcare coordonată se integrau în existența valului, în-suşindu-și aidoma unduirile lui cu întreruperi, zvîcniri, căderi și încetiniri atît de perfect sincronizate, încît păreau că ei sînt aceia care-l poartă, imprimîndu-i un timp și o măsură, un ritm și o secvență. Pentru ca după un timp să se estompeze încetul cu încetul și să dispară în căutare de noi aventuri, pînă ce întîlnirea cu un vas reușea să-i stîrnească din nou pe acești dansatori ai mării, care păreau că nu cunosc altă modalitate decît piruetele și salturile de tritoni, pentru a ilustra propriile lor mituri... Cîteodată cobora o liniște desăvîrșită peste ape, ca și cînd s-ar fi presimțit sosirea Evenimentului și, o clipă mai tîrziu, se ridica la suprafață, mătăhălos, greoi, ciudat, un pește din alte vîrste, cu botul alandala așezat la una din extremitățile mormanului de carne, pururea înfiorat de teamă din pricina propriei sale încetinelii, cu pielea năpădită de vegetații și paraziți, ca o cocă de navă a cărei carenă nu va fi fost de mult curățată; monstrul își scotea la iveală spinarea

imensă, împresurat de forfota peștilor remora¹, cu o solemnitate de galion despotmolt, de patriarh al ținuturilor abisale, de Leviatan scos la lumină, făcînd să spumege marea în jurul lui în timp ce ieșea la suprafață, poate doar pentru a doua oară de cînd astrolabul sosise pe aceste meleaguri. Huiduma își deschidea ochii mici de pahiderm și, văzînd că în apropiere se legăna pe valuri o biată luntre păcătoasă a unor pescuitori de sardele, se cufunda din nou, neliniștită și fricoasă, în singurătatea plaiurilor sale din adîncuri, așteptînd să mai treacă un secol ca să revină din nou într-o lume plină de primejdii. După ce Evenimentul se încheia, stihia apelor își ducea mai departe viața ei, așa cum apucase. Caii-de-mare naufragiau pe nisipurile presărate cu arici-de-mare, ale căror corpuri golite de conținut și văduvite de spini se uscau la soare preschimbîndu-se în niște fructe geometrice de o simetrie atît de minunată, încît ar fi putut foarte bine figura într-o *Melancolie* de Dürer; peștele-papagal își aprindea lampioanele, în timp ce peștele-înger și dracul-de-mare, peștele lui San-Pedro și cocoșul-de-mare se adunau laolaltă pentru a închipui personajele unui *auto sacramental* în Marele Teatru al Întredevorării Universale, în care toți se mînceau unii pe alții, con-topindu-se în aceeași substanță, îmbucați unii într-alții, integrați în unicitatea fluidului... Fiindcă insulele, uneori, erau destul de înguste, Esteban, ca să se desprindă cu totul de epoca

¹ Specie de pești prevăzuți cu o ventuză pe cap cu ajutorul căreia se fixează pe orice corp plutitor.

lui, pleca singur, pe țărmul opus, unde se simțea stăpîn pe toate: ale sale erau ghiocurile și muzica lor ce amintea de vuietul mării; ale sale țesuturile de бага, bătute cu topaze, ale broaștelor țestoase, care-și ascundeau ouăle în găuri, aruncînd apoi țărîna peste ele cu labele lor solzoase, ca să le umple bine; ale sale splendidele pietre albastre care străluceau pe bancurile de nisip virgin pe care țiipenie de om nu pusese piciorul vreodată. Și tot ai săi erau pelicanii care nu se arătau de loc speriați de prezența omului, fiindcă îl cunoșteau prea puțin, și care zburau la poalele valurilor, cu ifosele lor de păsări gușate și bucălate, pentru ca la un moment dat, ridicîndu-se brusc, să-și dea drumul aproape vertical în apă, cu ciocul împins în jos de toată greutatea corpului, cu aripile strînse ca să precipite căderea. Pasărea își ridica apoi semeață capul, cu un aer triumfător, în timp ce prada îi aluneca pe gît, și-și scutura, veselă nevoie-mare, coada în semn de adîncă satisfacție, sau ca un prinos de recunoștință, înainte de a-și lua iarăși zborul ei unduios, aproape de suprafața mării, și atît de perfect paralel cu tălăzuirile ei, pe cît era de vertiginoasă sub apă lunecarea delfinilor. Lungit pe nisipul atît de fin încît orice gînganie cît de mică lăsa o dîră în urmă, cu trupul gol, singur pe lume, Esteban privea norii luminoși, nemișcați, care își modificau cu atîta încetineală formele, încît nu le ajungea o zi întreagă ca să deseneze conturul unui arc de triumf sau un profil de prooroc. Fericire deplină, în afară de timp și de loc. *Te Deum...* Sau, cu bărbia sprijinită pe o frunză răcoroasă de uvero, stătea cu-

fundat în contemplarea unui melc — a unui singur — ce se înălța ca un monument, acoperindu-i întreaga perspectivă, în dreptul sprîncenelor. Melcul părea să fie mediatorul între ceea ce era nestatornic, pururea curgător, între fluiditatea fără lege și fără măsură și pămîntul cu cristalizările lui, cu structurile și alternanțele lui, pămîntul pe care totul era încheșat și ponderabil. Din sînul mării supuse ciclurilor lunare, cînd surîzătoare, cînd furioasă, cînd învolutată, cînd lucie și lină, străină pe veci de orice moduli, teoreme și ecuații, ieșeau la iveală acele cochilii surprinzătoare, simboluri ce se puteau traduce în cifre și proporții a ceea ce tocmai lipsea stihiei materne. Dezvoltări lineare definitiv statornicite, volute supuse unor legi bine stabilite, arhitecturi conice de o miraculoasă precizie, volume perfect echilibrate, arabescuri palpabile ce lăsau să se întrevadă toate extravaganțele viitorului. Contemplînd un melc — unul singur — Esteban se gîndea la prezența spiralei de-a lungul mileniilor, în fața așezărilor de pescari ce, avînd-o zi de zi sub ochi, erau incapabili încă s-o înțeleagă sau să perceapă măcar realitatea acestei prezențe. Medita asupra carapacei ariciului-de-mare, asupra elicei murexului și striatiilor scoicii pecteu¹, mirîndu-se de acea știință a formelor desfășurate atîta amar de vreme în fața unei umanități care nu avea încă ochi să o vadă. „Cine știe dacă nu cumva și în jurul meu există ceva care să fie

¹ Scoica pecteu sau scoica sfintului Iacob are cochilia prevăzută cu paisprezece striiațiuni radiale.

tot așa, bine definit, înscris în spațiu, prezent și de care totuși să nu-mi pot da seama ?“ Ce semn, ce mesaj ; ce avertisment în sinuozitățile frunzei de cicoare, în alfabetul mușchilor sau în geometria pomarrosei ¹ ? A privi un melc. Unul singur. *Te Deum*.

II

După ce prima oară când se dăduse semnalul de luptă, înfricoșat peste măsură, se grăbise să se pună la adăpost cât mai adânc în interiorul navei — slujba lui de grămatic, fiind considerată ca indispensabilă, îl îndreptătea s-o facă — Esteban își dădu seama foarte curînd că meseria de corsar, așa cum o înțelegea Căpitanul Barthélémy, comandantul flotei, nu presupunea, în general, cine știe ce peripeții. Dacă se întîmpla să întîlnească vreun bastiment puternic și bine înarmat, flotila mergea mai departe în drumul ei fără să arboreze culorile Republicii. Cînd însă captura era posibilă, ambarcațiile ușoare se grăbeau să-i taie drumul în timp ce bricul trăgea o lovitură de tun în chip de avertisment. Atunci pavilionul dușman era coborît fără nici o rezistență, în semn de supunere. Navele se alăturau bord la bord, francezii săreau pe puntea vasului inamic și se apucau să inspecteze încărcătura. Dacă nu erau mărfuri de soi, se mulțumea să

¹ Fruct de yambo, asemănător mărului, cu gust dulceag și parfum de trandafir.

pună mîna pe lucrurile de folosință — printre care banii și calabaficul echipajului intimidat — transportînd pe bordul bricului tot ce credeau că le-ar putea prinde bine. Pe urmă nava era restituită căpitanului umilit, care pleca mai departe sau făcea cale întoarsă, înapoiindu-se în port să povestească pățania lui. Dacă încărcătura era destul de îmbelșugată și de prețioasă, aveau ordin s-o captureze împreună cu vasul — mai cu seamă dacă acesta era în bună stare — pe care trebuiau să-l escorteze pînă la Pointe-à-Pitre cu echipaj cu tot. Pînă atunci însă cazul acesta nu se prezentase încă flotilei comandate de Barthélémy, ale cărei registre Esteban le ținea la zi cu o conștiinciozitate de cancelarist. Mările acelea erau de obicei cutreierate mai mult de bărci cu pînze decît de cargouri adevărate și de cele mai multe ori mărfurile pe care le transportau nu erau făcute să ispitească. Cu siguranță că nu plecaseră din Guadelupa să aducă de aiurea zahăr, cafea sau rom, cînd asemenea produse de băcănie aveau cu prisosință prin partea locului. Cu toate acestea, oricît ar fi fost de păcătoasă și de păraginită o ambarcație, francezii tot mai găseau ce să jefuiască : o ancoră nouă, arme, praf de pușcă, scule de tîmplărie, instrumente de navigație sau o hartă recentă cu indicații utile pentru navigația de-a lungul coastelor. Mai erau apoi atîtea alte lucruri pe care le dibăceau scotocind prin cufer și prin cotloane dosnice. Unul se procopsea cu două cămăși trainice și un pantalon de nanchin ; altul dădea peste vreo tabacheră de email, sau peste un potir bătut în nestemate descoperit în бага-

jele vreunui călugăr din Cartagina, pe care îl puneau să scoată pe loc „toată liturghia” — crucea și chivotul agnelului, care puteau foarte bine să fie de aur — dacă nu voia să-i facă vînt în mare. Era vorba așadar de un capitol special, acela al capturilor individuale, pe care prin forța lucrurilor contabilitatea lui Esteban nu mai putea să le înregistreze; Barthélémy, la rîndul său, închidea ochii ca să nu se pună rău cu oamenii lui știind că, în ultima vreme, în pricinile cu marinarii republicani, căpitanul pierdea întotdeauna mai cu seamă cînd, așa cum era cazul său, își începuse cariera în flota Regelui. Așa se făcea că la pupa vasului *Ami du Peuple* se înjghebase un fel de bursă de schimb și vînzare a tot felul de obiecte puse la vedere pe lăzi sau atîrnate de sfori pe care, atunci cînd ancorau în cîte un golf ca să-și împrăspăteze provizia de lemne, marinarii de pe *Décade* și *Tintamarre* obișnuiau s-o viziteze, aducînd la rîndul lor ceea ce aveau de vîndut. Din amestecătura aceea de rufărie, șepci, centuri și baticuri, ieșeau la iveală cele mai ciudate lucruri: medalioane făcute dintr-un țest de broască țestoasă; rochii de casă havaneze împodobite cu o spumă de horboțele, coji de nuci care cuprindeau un întreg alai de nuntă, cu niște personaje cît purecii, îmbrăcate în costume mexicane; pești împăiați cu limba de mătase roșie aprinsă, cai-manii mici umpluți cu rumeguș, drăcușori din fier forjat în toiul unui dans, cutii din melci, păsărele de candel, ghitare cu trei coarde din Cuba și Venezuela; băuturi afrodisiace preparate din iarba-armăsarului sau din faimoasa

liană din Santo-Domingo, precum și orice trofeu ce putea fi asociat cu ideea de femeie; cercei, gherdane de sticlă, jupoane, șorturi, bucle de păr legate cu panglici, desene cu nuduri, stampe licențioase și, în sfîrșit, o păpușă îmbrăcată în păstoriță care ascundea sub fuste un mă-tăsos și bine garnisit giuvaer feminin în miniatură, atît de perfect executat în proporții minuscule, încît nu se putea să nu te minunezi. Și cum posesorul păpușii cerea o groază de parale, fapt pentru care oamenii, neavînd destui bani ca s-o cumpere, îl făcuseră tîlhar, Barthélémy, de teamă să nu se încingă vreo bătaie, puse pe supraveghetorul de pe bric să cumpere jucăria buclucașă, cu intenția de a o dărui lui Victor Hugues — care de la 9 Thermidor părea să fi prins gustul cărților licențioase, în chip ostentativ poate, ca să arate că politica pariziană nu-l mai interesa cîtuși de puțin... Cea mai fericită zi pentru echipaje fu însă aceea cînd vînară o corabie portugheză, *Andorinha*, pe bordul căreia descoperiră o încărcătură de vin și roșu și alb, și vin de Madera, atît de bogată încît calele miroseau a teasc. Esteban se grăbi să facă inventarul poloboacelor scăpate din mîinile marinarilor însetați care și apucaseră a goli cîteva butoaie, dînd de dușcă vinul pe nerăsuflăte. Singur în magazia care și așa destul de întunecoasă era și mai întunecoasă din pricina butiilor, ferit de harță și încăierări, grămăticul se împărtășea dintr-un găvan adînc de mahon, în așa fel încît savoarea mustului se îmbina cu parfumul lemnului dens și răcoros, care, atunci cînd își lipea buzele de el, îi dădea senzația

cărnii. Esteban învățase în Franța să deguste minunatul suc al unui țărîm care prin belșugul viilor sale alimentase turbulenta și grandioasa civilizație mediteraneană — transplantată acum în această mediterană a Caraibilor, unde se continua amestecul de trăsături, început cu multe milenii în urmă, în sînul popoarelor mării. Aici trebuiau să se întâlnească din nou după o îndelungată dispersare, într-o împetritare de graiuri și chici, înfăptuind împerecheri primejdioase, descendenții triburilor rătăcite, amestecați, îngemănați, pierzîndu-și pentru o vreme culoarea pielii ca s-o redobîndească iar mai apoi, ceva mai luminoasă într-o zi ca-n ziua următoare să devină iarăși oacheșă printr-un salt înapoi, cu o proliferare inepuizabilă de profituri noi, de noi inflexiuni și proporții, sorbind la rîndul lor din vinul care, de pe corăbiile feniciene, din cramele din Gades, din amforele lui Maarkos Sestios, trecuse, o dată cu ghitara și cu castanietele, în caravelele plecate să descopere noul continent, pentru a ajunge în cele din urmă pe aceste țărmuri prielnice transcendentalei întâlniri a măslinii cu porumbul. Adulmecînd scîndurile umede, Esteban își aminti deodată, cu o răscolitoare emoție, de bătrînele butii patriarhale din magazinul de la Havana — atît de îndepărtat, de străin de tot ceea ce alcătua traiul lui actual — unde picurarea izocronă a canalelor avea același sunet ca și aici. Și dintr-o dată, absurditatea vieții pe care o ducea deveni atît de evidentă pentru el — ca și cînd s-ar fi aflat în fața unui adevărat teatru al absurdului — încît se sprijini de perete, uluit, cu ochii ațintiți drept

înainte, de parcă s-ar fi privit pe sine, năuc de mirare, evoluînd pe o scenă. În ultimul timp, marea, existența fiziologică, peripețiile navigației îl făcuseră parcă să uite de sine, lăsîndu-se furat de simpla voluptate animalică de a se simți din ce în ce mai sănătos și puternic. Ca să se trezească dintr-o dată, în decorul unei magazii cu vinuri, pînă deunăzi necunoscută, întrebîndu-se ce căuta acolo. Căuta un drum pe care nu putea de loc să-l întâlnească. Aștepta un prilej care nu avea să vină niciodată. Burghez prin origine, făcea pe grămăticul unor corsari — meserie care era destul s-o enunțe ca să-i dea în vileag absurditatea. Nu era, și totuși, în fapt, era prizonier, dat fiind că destinul său actual îl lega de un neam de oameni care aveau toată lumea împotriva lor. Nimic nu semăna mai mult cu un coșmar decît scena aceasta în care se privea pe sine însuși, visînd cu ochii deschiși, judecător și împricinat totodată, protagonist și spectator în același timp, înconjurat de niște insule ce-i aminteau atît de bine de singurul țărm pe care nu putea să coboare niciodată, condamnat poate pentru toată viața să simtă în nări adierile copilăriei sale, să regăsească în case, în arbori, în felul cum bătea uneori lumina (zugrăvelile acelea portocalii, porțile acelea albastre, arborii aceia de rodie aplecați peste coama unui zid), cadrul adolescenței sale, fără a putea redobîndi vreodată ceea ce era al său, ceea ce îi aparținea din copilărie și adolescență. Într-o după amiază, cel mai mare dintre ciocanele casei bătuse în poartă, dînd semnalul unei operații diabolice care începuse prin a răvăși trei

vieți pînă atunci strîns îmbinate, inaugurînd niște jocuri care scoteau la lumină chipurile deshumate ale lui Licurg și Mucius Scaevola, pentru ca în cele din urmă să pună stăpînire asupra unui întreg oraș cu tribunalele sale sîngeroase, asupra unei insule, a mai multor insule, asupra unei mări întregi, unde voința unuia singur, executorul postum al unei voințe apuse, coborîse, apăsătoare, asupra tuturor vieților. Din ziua cînd Victor Hugues intrase la ei în casă — singurul lucru pe care-l aflaseră la început despre el era că purta o umbrelă verde — eul pe care îl contempla în mijlocul aceluia decor de butii și poloboace încetase să-și mai aparțină sieși: existența lui, devenirea lui, erau conduse acum de o voință străină... Altceva mai bun n-avea de făcut decît să bea ca să întunece o luciditate indezirabilă care-l răscolea atît de cumplit în momentul acela, încît îi venea să urle. Esteban potrivi găvanul în dreptul unei canele și-l umplu ochi. Sus, oamenii cîntau în cor niște cuplete din *Cei trei tunari din Auvergne*.

A doua zi debarcară pe o coastă împădurită și pustie, unde pilotul vasului *Ami du Peuple* — corcitură de caraib și negru, născut la Marie-Galante, care cunoștea atît de bine meleagurile antileze încît se bucura de un adevărat prestigiu în ochii tuturor — știa că hălăduiau niște porci mistreți numai buni pentru un ospăț în toată legea, vrednic de vînăturile pe care le vor fi pus între timp să se răcească la gurile unor izvoare. Vînătoria se organizează fără multă zăbavă, și sălbăticiunile răpuse, ale căror rîturi

mai păstrau încă un rînjat furios de mistreți hăituiți, încăpură numaidecît pe mîinile bucătarilor. După ce le curățară de păr pieile negre cu niște răzuitoare din os de pește, întinseră victimele pe grătarele dogorîte de grămezi de jărat, cu spinarea spre arșiță și pîntecele despicat și priponit cu niște bețișoare subțiri ce țineau marginile spintecăturii larg desfăcute. O ploaie deasă de suc de lămîie, de portocală amară, de sare, piper, șovîrf și usturoi începu să cadă peste cărnuri, în timp ce din mănunchiurile de frunze verzi de goyav, aruncate peste jărat, se ridicau încolăcături albe de fum cu aromă de ierburi proaspete — cernîndu-se ca o burniță de sus, de jos — spre pieile care, prididite de văpaie, căpătau treptat, treptat, o culoare ca de baga, plesnind în răstimpuri cu un zgomot sec și lăsînd să picure prin crăpături grăsimi cu sfîrșituri vesele în fundul gropii, așa încît chiar și țărîna începuse să miroasă a vier pîrlit. Și cînd porcii fură aproape rumeniți îi împănară cu prepelițe, cu porumbei sălbatici, cu sitari și cu alte păsări jumultite în pripă. Bețișoarele ce țineau pîntecele căscat fură scoase și coastele se împreunară la loc peste vînăturile dinăuntru, zăvorîndu-le ca în niște cuptoare flexibile, pentru ca gustul cărnii pietroase și negre să se întrepătrundă cu acela al cărnii bălane și grase, în vederea unui chiolhan care, după spusele lui Esteban, avea să fie un adevărat „Ospăț al Ospăturilor” — Cîntarea Cîntărilor. Vinul curgea în căni tot atît de repede pe cît erau deșertate cămile pe gîtlej și cu atîta risipă — butii sparte cu toporul în toiul beției; butoai date

de-a dura pe povârnişurile pietroase şi cărora le săreau doagele când se izbeau de câte un colţ de stîncă mai ascuţit ; poloboacele disputate de două tabere adverse care le tot rostogoleau dintr-o parte într-alta, pînă ce se spărgeau în cele din urmă ; butoaie sfărîmate, ciuruite de gloanţe, călcate în picioare de un dansator cam lălu de flamenco, pederast şi un pic spaniol care se îmbarcase pe *Décade* ca rîndaş, cu titlul de prieten al libertăţii — încît într-un tîrziu echipajele adormiră ghiftuite, frînte de oboseală, sub tufişurile de uveros sau pe nisipurile ce păstrau încă ceva din căldura soarelui... În mahmureala trezirii din zori, Esteban observă că o mulţime de marinari se îmbulzeau pe ţarm, ca să se uite la vasele care îşi sporiseră între timp numărul : împreună cu *Andorinha* erau cinci acum. Ultimul sosit părea atît de vechi, atît de păraginit, cu mascaronul ciuntit, cu timoneriea răpănoasă şi scorojită, încît s-ar fi spus că venea din alte timpuri, când oamenii mai credeau că Atlanticul îşi vărsa apele în marea negurilor. La un moment dat din marginea corăbiei dărăpănate se desprinsese un caic mînat spre plajă de cîţiva negri pe jumătate goi, care visleau în picioare, însoţindu-şi mişcările cu strigăte barbare ca luntraşii de pe fluvii. Unul dintre ei, care părea să fie căpetenia celorlalţi, sări pe uscat şi, făcînd o serie de temenele ce puteau fi luate drept mărturii de prietenie, se adresă unuia dintre bucătarii negri într-un dialect pe care acesta, născut probabil undeva pe coasta Calabar, părea că-l înţelege cît de cît. După un colocviu însoţit de numeroase gesturi, tălmăciul

îi lămuri că bătrîna corabie era un vas spaniol destinat comerţului cu sclavi negri şi că echipajul fusese aruncat peste bord de prizonierii răsculaţi care veniseră acum să ceară ocrotirea francezilor. Pe toate coastele Africii se ştia mai demult că Republica desfiinţase sclavia în coloniile sale din America şi că din momentul acela toţi negrii deveniseră cetăţeni liberi. Căpitanul Barthélémy strînse mîna purtătorului de cuvînt şi-i dăruî o cocardă tricoloră, întîmpinată cu strigăte de bucurie de oamenii din ceata lui, dornici care mai de care s-o ţină în palmă. Şi caicul mai aduse un grup de negri, şi încă unul, în timp ce alţii, mai nerăbdători, soseau înot să afle mai curînd ce se întîmplă. Şi deodată, răzbiţi de foamea pe care nu şi-o mai puteau stăpîni, se năpustiră buluc peste rămăşiţele chiolhanului, rozînd oasele, devorînd măruntaiele aruncate, sugînd grăsimile reci, lihnîţi cum erau de cîteva săptămîni. „Bieţii oameni — îi căina Barthélémy cu ochii scăldaţi în lacrimi. Atîta numai şi încă ar fi de ajuns ca să ne spele de multe păcate.“ Înduiosat, Esteban îşi umplea mereu cana cu vin oferind-o sclavilor de pînă mai ieri, care-i sărutau mîinile. Supraveghetorul de pe *Ami du Peuple*, care plecase să inspecteze vasul ce se predase, se întoarse cu vestea că pe bord rămăseseră o mulţime de femei, ascunse în cambuze, tremurînd istovite de lipsuri şi de frică, fără să ştie ce se petrece pe uscat. Barthélémy, plin de chibzuinţă, dădu ordin să nu fie debarcate pe ţarm. Le trimise în schimb o şalupă cu merinde, carne, biscuiţi, banane şi ceva vin, în timp ce bărbaţii îşi reluau îndeletnicirile din

ajun, ducându-se să vînzeze alți porci mistreți. A doua zi trebuiau să se înapoieze la Pointe-à-Pitre pentru a escorta nava portugheză împreună cu diferitele mărfuri luate cu japca de ici și de colo, cu încărcătura de vinațuri și cu negrii care urmau să îngroașe în mod eficient miliția oamenilor de culoare, fiind lucru știut că aceasta avea orîșicînd nevoie de brațe, pentru muncile anevoioase de fortificație pe care se sprijinea puterea lui Victor Hugues. Către sfîrșitul după-amiezii se încinse un chef tot atît de strașnic ca și în ajun, numai de astă dată dispoziția oamenilor era cu totul alta. Pe măsură ce vinul li se urca la cap, marinarii păreau din ce în ce mai preocupați de prezența femeilor, ale căror sobițe de gătit se vedeau arzînd în zarea luminată de apusul soarelui, printre rîsetele ce se auzeau de pe țărm. Unii prinseră a-i iscodi pe marinarii care fuseseră pe bordul vasului cu negri cerîndu-le detalii. Erau foarte tinere toate, zdrene și bine făcute — fiindcă negustorii nu obișnuiau să ia din cele bătrîne, știind că asemenea marfă nu avea căutare. Și în focul beției, amănuntele începeau să curgă: „*Y'en avec des fesses comme ça... Y'en a qui sont à poil... Y'en a une, surtout...*”¹ Deodată, zece, douăzeci, treizeci de bărbați dădură fuga la bărci și începură a vîsli spre corabia dărăpănată, fără să se sinchisească de strigătele lui Barthélémy, care căuta să-i oprească. Negrii încetaseră să mănînce și săriră în picioare, gesticulînd neli-

¹ Sînt unele cu niște fese uite așa... Sînt unele goale-goluțe... E mai cu seamă una... (În lb. franceză.)

niștiți. Nu trecu mult și, înconjurată de o dorință, agresivă, sosiră primele negrese, plîns, rugătoare, poate chiar într-adevăr speriate, dar docile față de oamenii care le țirau spre tufșurile din apropiere. Nimeni nu-i lua în seamă pe ofițeri, deși aceștia își scosese răbiile din teacă... Și în mijlocul harababurii ce se iscase, soseau mereu alte negrese, care o rupeau la fugă pe plajă, urmărite de marinari. Crezînd că vin în ajutorul lui Barthélémy care răcnea cît îl ținea gura, înjurînd, amenințînd și dînd ordine fără nici un folos, fiindcă nimeni nu-l asculta, negrii înarmați cu pari tăbăriră asupra albilor. Se încinse o bătaie încrîncenată, într-o învălmășeală de trupuri rostogolite pe nisip, călcate în picioare, stîlcite, ridicate în aer și răbufnite de pietriș; de oameni prăvăliți în mare, încheștați, căutînd care mai de care să-și bage adversarul cu capul sub apă ca să-l înece. În cele din urmă, negrii se văzură încolțiți într-o surpătură stîncosă în timp ce de pe corabia lor se aduceau lanțuri cu ghiotura și butuci pentru a fi legați fedeleș. Scurbit, Barthélémy se întoarse pe bordul vasului *Ami du Peuple*, lăsîndu-și oamenii dedați samavolniciilor și orgiei. Luînd cu el, prevăzător, o velă umedă pe care s-o aștearnă pe jos — cunoștea perfidiile nisipului — Esteban se retrase cu una din slave într-un fel de culcuș, tapisat cu licheni uscați, pe care-l descoperise printre stînci. Foarte tînără, supunîndu-i-se fără a crîcni, pentru a fi cruțată de alte brutalități mai mari, fata desfăcu pînza zdrențuită cu care era înfășurată. Sîinii ei de adolescentă, cu două rotocoale largi pictate cu ocră

în jurul sfîrcurilor, coapsele-i cărnose și tari, gata să strîngă, să se ridice, să ducă genunchii la piept, se ofereau, încordate, bărbatului, cu toată candoarea.

Insula era împînzită de o rumoare nedeslucită de rîsete, exclamații în surdină, șoapte, deasupra cărora se înălța cînd și cînd un muget înăbușit, asemănător cu geamătul unui animal bolnav, pitulat în vreo vizuină din apropiere. Uneori se stîrnea zgomotul unei încăierări, probabil pentru posedarea aceleiași femei. Esteban regăsea mirosul, structura pielii, ritmurile și răsuflarea gîfîitoare a celei care, într-o casă din cartierul Arsenalului din Havana, îi descoperise cîndva paroxisme proprii sale cărnii. Un singur lucru precumpănea în noaptea aceea: Sexul. Sexul ce oficia propriul său ritual, multiplicat prin el însuși, într-un fel de liturghie colectivă, întrecînd orice măsură și care nu asculta de nici o autoritate, de nici o lege... Zorile începură a miji în sunetul goarnelor și Barthélémy, hotărîndu-se să-și impună cu tot dinadinsul voința, dădu ordin oamenilor din echipaj să se înapoieze imediat pe bordul vaselor respective. Cine nu se va supune fără zăbavă va fi părăsit pe insulă. Cu prilejul acesta avu de furcă iarăși cu marinarii, care țineau morțiș să-și păstreze negresele sub cuvînt că erau prăzile lor legitime și personale. Comandantul escadrei îi liniști făgăduindu-le solemn că li se vor restitui femeile în momentul cînd vor ajunge la Pointe-à-Pitre. Emanciparea sclavilor se va înfăptui numai acolo, în nici un caz mai devreme, după ce se vor fi îndeplinit formalitățile legale de

identificare și înscriere, grație cărora sclavii de pînă atunci aveau să devină cetățeni francezi. Negrii și negresele se îmbarcară pe corabia lor și escadra o porni spre portul de baștină... Dar, după o bucată de drum, Esteban, al cărui simț de orientare devenise mult mai ager în ultima vreme — mai ales că-și însușise în plus unele cunoștințe de navigație — băgă de seamă că direcția pe care o urmau vasele nu era cea mai potrivită pentru a-i duce spre insula Guadelupa. Barthélémy încruntă din sprîncene la observația gramaticului. „E un secret pe care te rog să-l păstrezi numai pentru dumneata, spuse el, îți dai perfect de bine seama, cred, că nu pot să-mi respect promisiunea pe care am făcut-o corsarilor noștri. S-ar crea un precedent și asta ne-ar aduce numai necazuri. Comisarul n-ar permite așa ceva. Ne îndreptăm spre o insulă olandeză și acolo vom vinde transportul de negri.” Esteban se uită la el uluit și-i aduse aminte de cuprinsul decretului de abolire a sclaviei. Căpitanul scoase atunci de la el din birou o foaie cu instrucțiuni scrise de mîna lui Victor Hugo: „Franța, în virtutea principiilor sale democratice, nu poate face negoț cu sclavi. În schimb, căpitani vaselor de corsari sînt autorizați, atunci cînd socotesc că e oportun sau necesar, să vîndă în porturile olandeze sclavii capturați de la englezi, spanioli sau de la alți dușmani ai Republicii”. „Bine, dar asta e o infamie! exclamă Esteban. Pentru asta am suprimat negoțul de sclavi ca să facem la rîndul nostru trafic de negri printre alte națiuni?” „Eu execut numai ceea ce-i scris aici — răspunse scurt

Barthélémy. Și, crezându-se obligat să invoce o jurisprudență inadmisibilă, adăugă : Trăim într-o lume absurdă. Înainte de revoluție se abătea deseori pe aici, printre insule, un vas care făcea transporturi de negri, și de pe urma căruia trăgea foloase un armator filozof, prieten cu Jean-Jacques. Și știi dumneata cum se numea vaporul acela ? *Contractul social*."

III

În câteva luni, pirateria revoluționară se dovedise o afacere extraordinară de înfloritoare. Din ce în ce mai îndrăzneți în incursiunile lor, încurajați de succesele și profiturile dobândite, ahtiați de prăzi și mai bogate, căpitani de vase din Pointe-à-Pitre se aventurau tot mai departe spre continent, spre insula Barbados, sau spre insulele Las Virgines — fără a se sfii să dea târcoale unor țărmuri în preajma cărora oricând se puteau aștepta să le iasă în întâmpinare vreo escadră cu aspect îngrijorător. Pe zi ce trecea, își perfecționau și ei procedeele. Primenind tradițiile corsarilor de pe vremuri, marinarii preferau să navigheze în flotile alcătuite din ambarcațiuni mici — brigantine, cutere cu forma cea mai potrivită — ușor de manevrat și de ascuns, iuți la fugă, sprintene când își hăituiau vînatul, în loc să piloteze nave mari și greoaie, ținta cea mai lesnicioasă pentru artileria dușmană, și mai cu seamă pentru cea britanică, ai cărei tunari aveau cu totul altă tactică decît cei fran-

cezi, deoarece în loc să caute a doborî catargele, ocheau direct în coca navei, în momentul cînd, încovoiindu-se, valurile făceau să se aplece gurile de foc, așa încît lovitura nimerea la țanc.

Iată cum se făcea că portul Pointe-à-Pitre era înțesat cu vase noi iar danele gemeau de atîtea și atîtea mărfuri, de atîtea și atîtea calabalăcuri pe care nu le mai putea cuprinde ; în cele din urmă fusese nevoie să se ridice niște magazine pe țărmul cu manglieri de la marginea orașului, pentru păstrarea lucrurilor ce soseau în fiecare zi.

Victor Hugues se mai îngrășase între timp, fără a se arăta totuși mai puțin activ de cînd cazacele pe care le purta stăteau ca turnate pe trupul său. În ciuda așteptării multora, Directoratul, aflat la o distanță atît de mare și extrem de ocupat, recunoscînd meritele pe care Comisarul le dovedise recucerind și apărînd colonia, sfîrșise prin a-l confirma în atribuțiile sale. Și astfel, împuternicitul reușise să-și constituie un fel de guvern individual, autonom și independent, în această parte a lumii, realizînd într-o măsură uluitoare dorința sa nemărturisită de a se identifica pe deplin cu Incoruptibilul. Năzuise să fie Robespierre, și era un Robespierre în felul său. Cu același ton cu care Robespierre va fi vorbit cîndva despre guvernul său, despre armata sa, despre flota sa, Victor Hugues vorbea acum despre guvernul său, armata sa, flota sa. Din nou arogant ca la început, Mandatarul nu se sfia să declare în timpul unei partide de șah sau de cărți că el era unicul care ducea mai departe destinele Re-

voluției. Se lăuda că nu mai citește ziarele pariziene pentru că toate „mirosceau a potlogărie“. Esteban observă totuși că Victor Hugues, mîndru nevoie-mare de prosperitatea insulei și de bănetul pe care-l trimitea mereu în Franța, începuse a recăpăta spiritul negustorului înăvuțit care-și cîntărește în palmă cu voluptate bogățiile. De cîte ori vasele soseau aducînd mărfuri de soi, Comisarul asista la descărcare, evaluînd cu ochi de expert baloturile, butoaiele, uneltele și armele. Folosindu-se de cîțiva oameni de paie, deschisese un magazin universal, în apropiere de Piața Victoriei, avînd monopolul anumitor articole, care nu puteau fi cumpărate decît din magazinul respectiv, la prețuri stabilite în mod arbitrar. Victor nu uita niciodată să treacă pe acolo pe înserat, ca să controleze registrele în semiobscuritatea unui birou îmbălsămat de aroma vaniliei, și ale cărui uși cu arcade, zăbrele și rezistente, răspundeau spre două străzi încrucișate. Pînă și ghilotina se burghezise, lucrînd mai pe îndelete — o zi da și patru nu — pusă în mișcare de ajutoarele domnului Anse, care mai tot timpul era ocupat cu cabinetul său de curiozități, silindu-se să-și completeze colecții și așa destul de bogate de coleoptere și lepidoptere, înnobilate de impresionantele etichete cu numiri latinești. Totul era din cale-afară de scump și totuși se găseau mereu bani pentru plăți într-o lume cu o economie închisă, în care prețurile creșteau neconținut iar gologanii se întorceau iarăși și iarăși în aceleași buzunare, cu atît mai la preț cu cît zimții erau mai tociți iar metalul, mereu răzuit și pilit, după cum

putea să-și dea oricine seama pipăind monezile, pierdea din greutate... Cu prilejul unuia din popasurile în Pointe-à-Pitre, Esteban, care semăna cu un mulatru, atît era de bronzat la față, află cu bucurie, deși foarte tîrziu, despre pacea semnată între Spania și Franța. Se gîndea că de astă dată se vor restabili, în sfîrșit, legăturile cu continentul, cu Puerto Rico și cu Havana. Care nu-i fu însă dezamăgirea cînd îi ajunse la ureche zvonul că Victor Hugues refuza să ia în considerație acordurile de la Basel. Hotărît să atace ca și pînă atunci navele spaniole, suspectîndu-le că „făceau contrabandă de război în folosul englezilor“, îi autoriza pe căpitani săi de vase să le rechiziționeze și să stabilească, după cum credea fiecare, ceea ce trebuia să se înțeleagă prin contrabandă de război. Esteban trebuia să-și îndeplinească mai departe rostul ce i se încredințase în escadra lui Barthélémy, privind cum se îndepărtează din nou posibilitatea de a scăpa dintr-o lume de care viața maritimă, atemporală și cîrmuită numai de legea vînturilor, îl înstrăina tot mai mult. Pe măsură ce treceau lunile, începea să se resemneze a trăi de pe o zi pe alta — zile pe care nici nu le mai număra — mulțumindu-se să se bucure de măruntele desfătări pe care i le putea oferi o zi tihnită sau de plăcerile pescuitului. Îndrăgise pe cîțiva dintre tovarășii săi de drum : pe Barthélémy, care păstrase manierele ofițerilor din vechiul regim și arăta o grijă deosebită pentru ținuta lui chiar în clipele de grea cumpănă ; pe chirurgul Noöl, care scria un interminabil și încălcit tratat despre vampirii din Praga, despre

îndrăciții din Loudun și bolnavii de ducă-se-pe-pustii din cimitirul din San Madardo; pe măcelarul Achilles, un negru din insula Tobago, care cânta cele mai năstrușnice sonate lovind niște căldări de diverse mărimi; pe cetățeanul Gibert, meșter calafagiu, care știa pe dinafară pasaje întregi din tragediile clasice, recitându-le cu un accent meridional atât de târăgănat, încît versurile, sporite de obicei cu silabe noi, nu mai aveau nimic de-a face cu metrul alexandrin, bunăoară cînd Brutus devenea în gura lui *Brutusse*, iar Epaminondas — *Epaminondasse*. Pe de altă parte, tînărul era fascinat de lumea Antilelor, cu jocurile ei de lumini pururea schimbătoare ce se revărsau asupra celor mai diverse forme, de o varietate într-adevăr prodigioasă, cu toată unitatea de climă și de vegetație. Îi plăcea muntoasa Dominică, ale cărei verzișuri îmbinau culori atât de profunde, cu așezările ei numite Bataille, Massacre, în amintirea unor evenimente cutremurătoare, pe care istoria le înregistrase greșit. Cunoștea norii din Nevis, atât de molcom așternuți pe coline încît, zărindu-i, Marele Amiral îi luase drept ghețari. Visa să se urce cîndva pînă în vîrfurile steiului ascuțit de piatră de pe Santa Lucia, al cărui trunchi masiv împlîntat în mare părea de departe un far construit de niște ingineri necunoscuți, în așteptarea corăbiilor care aveau să aducă o dată arborele crucii îngemănat cu catargele lor. Blajine și îmbietoare cînd erau abordate dinspre sud, insulele acestui nesfîrșit arhipelag deveneau abrupte, zbuciumate, scormonite de valurile uriașe sparte într-o învolburare de spume, pe coastele

ce-și ridicau meterezele împotriva vînturilor din nord. O întreagă mitologie de naufragii, comori înecate, morminte fără epitafuri, înșelătoare lumini ce scăpărau în nopțile furtunoase, vieți al căror destin era pecetluit din leagăn — cea a doamnei de Maintenon, a nu știu cărui taumaturg sefard, a unei amazoane menite a ajunge crăiasa Constantinopolului — era legată de aceste meleaguri, ale căror nume adesea Esteban le îngina numai pentru sine, lăsîndu-și urechea desfătată de eufonia cuvintelor: Tórtola, Santa Ursula, Fecioara Grasă, Anegada, Sranaditas, Ierusalimul cucerit... Uneori, dimineata, marea era atât de liniștită, de tăcută, încît trosnetele izocrone ale parîmelor — al căror sunet era mai ascuțit sau mai grav în raport cu lungimea odgonului — se întrețeseau în așa fel încît, de la prova pînă la pupa navei erau numai anacruze și timpi tari, apogiaturi și note acute, cu o pedală pe vibrația aspră a unor saule întinse, ca o harpă înfiorată pe neașteptate de suflarea unui alizeu. Dar peste zi, în timp ce navigau așa, vînturile molcome se învolburau fără veste, stîrnind valuri din ce în ce mai vajnice și mai compacte.

Marea verde ca smaraldul de pînă atunci devenise verde ca iedera, opacă, din ce în ce mai frămîntată, pentru ca mai apoi verdele ei de cerneală să bată într-un verde fumuriu. Marinarii încercați adulmecau rafalele, știind să le deosebească după miros, sub negurile desc ce treceau peste capetele lor, întrerupte de subite acalmii cînd se dezlănțuia cîte o răpăială caldă de ploaie cu picături grele ca de mercur. Cu

puțin înainte ca lumina zilei să scapete în depărtare, se profila coloana rătăcitoare a unei trombe iar vasele, trecând din creastă în creastă ca purtate pe palme, se răzlețiră, împrăștiindu-și fanarele în bezna nopții. Lunecau acum vertiginos peste clocotul nesfârșit al apelor ce se răzvrătiseră printr-un act de voință, lovind navele din față sau dintr-o parte, sporind izbitorul valurilor de la fund în chile, cu toate străduințele cîrmacilor de a readuce vasele la linia de plutire pentru a evita iureșurile ce măturau puntea de-a curmezișul, atunci cînd nu găseau pupa corăbiei în calea lor. Barthélémy dădu ordin să se desfășoare odgoanele de bord pentru înlesnirea manevrelor: „Ne-a încolțit bine“, rosti el cu puțin înainte de a se fi dezlănțuit clasică furtună din octombrie, ale cărei semne prevestitoare nu îngăduiau nici un echi-voc și care probabil avea să bîntuie din plin abia după miezul nopții. Luat pe neașteptate, Esteban, incapabil să înfrunte o viforniță, se închise la el în cabină cu gîndul că va reuși să adoarmă. Nu era însă chip să aștească, deoarece cum se întindea pe pat avea senzația că toate măruntaiele lui stau să se desprindă din loc. Nava era înconjurată de un muget cotropitor ce tălăzuia din zare-n zare, făcînd să geamă lemnăria vasului cu toate măduarele și din toate încheieturile ei. Și orele treceau mistuite în lupta pe care oamenii o dădeau sus, pe punte, în timp ce bricul părea că navighează cu o viteză inadmisibilă, săltat și coborît de valuri, aruncat, zgîlțit, pătrunzînd tot mai adînc în inima uraganului. Esteban care nici

nu mai încerca măcar să se stăpînească, zăcea întins pe patul cabinei, amețit, bîntuit de teamă, așteptîndu-se din clipă în clipă să vadă apa răbufnind jos prin tambuchiuri, umplînd calele, dînd buzna pe uși... Și, deodată, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, i se păru că mugetul din țării nu mai era chiar atît de vajnic și că izbitorul valurilor începuseră a se rări. Sus, pe punte, marinarii își împreunaseră glasurile cîntînd în cor din răspuțeri un imn Fecioarei prea milostive, mijlocitoare corăbierilor pentru împăcarea miniei divine.

Reînnoind la momentul oportun o veche tradiție franceză, corsarii Republicii, în impasul în care se aflau, o chemau în ajutor pe Maica Domnului, cerîndu-i să liniștească pe deplin valurile și să astîmpere vijelia. Vocile lor care de atîtea ori răsunaseră în contrapunct, cîntînd tot felul de cuplete deșănțate, o rugau acum pe Cea care zămislise fără prihană, în termeni bisericesti.

Esteban își făcu o cruce și se urcă pe punte. Primejdia trecuse: singur, fără să știe nimic de soarta celorlalte nave — pierdute poate sau scufundate — *L'Ami du Peuple* intra într-un golf presărat cu insule. Presărat cu insule, dar, ca o curiozitate aproape neverosimilă, aceste insule erau extrem de mici, ca niște schițe, niște machete de insule adunate laolaltă, așa cum se adună studiile, schițele, mulajele fragmentare ale unor statui în atelierul unui sculptor. Nici una dintre ele nu semăna cu cealaltă și fiecare în parte era formată din altă rocă. Unele păreau a fi din marmoră albă, cu desăvîrșire ste-

rile, monolitice și netede, ca un bust roman cufundat în apă pînă la umeri; altele erau alcătuite dintr-o îngrămădire de șisturi cu striatii paralele, deasupra căreia creșteau, ca pe niște terase pustii, doi sau trei arbori cu nenumărate gheare înfipite în sol și cu rămurișuri foarte bătrîne, aprig biciuite de vînt; cîteodată numai un copac pierdut în infinita lui singurătate, cu trunchiul albit de salpetru, aidoma unui varec uriaș. Unele erau atît de adînc săpate de neastîmpărul valurilor, încît păreau că plutesc pe fața mării fără nici un punct de sprijin aparent; altele erau mîncate de spini sau gata să fie îngropate sub propriile lor năruituri. Pe coastele lor se căscau peșteri din tavanele cărora atîrnau, cu capul în jos, cactuși giganți cu flori galbene sau roșii, alungite în chip de canafuri, ca niște scumpe candelabre de teatru, și care păreau a sluji drept altar vreunei plăsmuiri enigmatice, cu o formă geometrică bizară, izolată, așezată pe un soclu — cilindric, piramidal, poliedric — ca un misterios obiect de venerație, piatră de la Meca, emblemă pitagoreică sau materializare a unui cult abstract. Pe măsură ce bricul pătrundea în acea lume stranie pe care pilotul n-o avusese niciodată înaintea ochilor și nici nu reușea să o situeze după deriva cumplită din timpul nopții, Esteban se simțea tot mai mult îndemnat să-și manifeste uimirea de care era cuprins în fața acelor năstrușnicii, născocind un nume pentru fiecare: bunăoară acolo nu putea fi decît insula Îngerului, cu aripile acelea deschise, ce se conturau ca pe o frescă bizantină pe țărmul stîncos; dincoace, de bună seamă, era

insula Gorgona, cu cununa ei de șerpi verzi, după care venea Măciulia Retezată, Nicovala Stacojie, Insula Spongioasă, complet acoperită cu guano și excremente de pelicani, așa încît părea un imens calup alburiu și buretos, plutind în voia undelor. Treceau pe lîngă Prispa cu Lumînări, în drum spre Maurul-care-părea-că-privește: prin dreptul Galionului Împotmolit, în drum spre Alcazarul înfrumusețat de spumegarea valurilor ce se rostogoleau în vestibule mult prea înguste, pentru a se preschimba în falnice panase, spărgîndu-se de-a lungul pereților înalți ai falezei. Părăseau mai apoi Stîncă Sprîncenată ca să se îndrepte spre Tigva Calului — cu fioroasele ei găvane întunecate ale ochilor și nărilor — strecurîndu-se printre Insulele Calice, niște steiuri de piatră atît de vechi, de sărace, de umile, încît păreau niște cerșetoare îmbrăcate în zdrențe, față de altele proaspete, strălucitoare ca sculptate în fildeș, mai tinere cu cîteva milenii. Lăsînd apoi în urmă Templul, o peșteră în interiorul căreia părea să se officieze cultul unui triumphi de diorit, se apropiau de Insula Osîndită, fărîmitată încetul cu încetul de rădăcinile ficușilor marini care își petreceau vițele printre pietre ca niște odgoane de ancoră, învîrtoșîndu-se din an în an ca să sfîrșească prin a surpa malurile. Esteban observa cu uimire că Golful Miraculos era cumva ca o prefigurare a Antilelor — un anteproiect care ar fi înfățișat în miniatură tot ceea ce, la o scară mai mare, se putea vedea în Arhipelag. Erau și aici vulcani împlîntați în mijlocul valurilor, dar ajungeau și cincizeci de pescăruși ca să-i

înălbească. Erau și aici Fecioare Durdulii și Fecioare Costelive, dar ajungeau zece evantaie de mare, înfiripate unul lângă altul ca să le măsoare trupurile... După câteva ore de înaintare lentă, permanent controlată cu ajutorul sondei, bricul ajunsese în dreptul unei plaje cenușii și hirsute din pricina parilor pe care stăteau întinse la uscat niște năvoade mari. Se vedea un sat de pescari — șapte colibe acoperite cu frunze și un șopron comun pentru adăpostit bărcile — străjuit de un foișor de piatră în care un pîndar cu o mutră îndărătnică aștepta, gata să buciume din ghioc, să se ițească un banc de pești. În depărtare, în vârful unui pînten ce înainta în mare, se zăreau crenelurile unui castel ciclopic, cu o înfățișare mohorîtă înălțîndu-se deasupra unui perete masiv de stînci violacee.

„Salinele din Araya” — îl înștiință pilotul pe Barthélémy, care dădu ordin să vireze pe loc pentru a fugi cît mai repede din preajma cumplitei fortărețe ridicate de inginerii militari Antonelli, în timpul lui Filip al II-lea, santinelă de veacuri a tezaurului Spaniei. Ocolind cu grijă stîncile, vasul se grăbi să iasă din gîtu-tura ce fusese identificată în sfîrșit: era golful Santa Fe.

IV

Trecură astfel câteva luni stăpînite de aceleași griji și aceleași preocupări. Barthélémy, care obișnuia să meargă de-a dreptul la țintă numai cînd era sigur de reușită, și nu trebuia

să-și dea prea multă osteneală pentru asta, avea un miros care-l făcea să nimerescă providențial totdeauna prada cea mai prost apărată și în același timp și cea mai bogată. În afară de o întîlnire penibilă cu un vas danez, din Altona, al cărui echipaj se apăraseră vitejește, refuzînd să coboare pavilionul și atacînd fără șovăire navele care încercau să-i taie drumul, escadra ducea o viață liniștită și prosperă, cu grămăticul ei care nu părea să aibă de loc stofă de erou, stînd tot timpul cu nasul în cărți și pe care ceilalți îl luau peste picior, poftindu-l să se ascundă în cală de îndată ce se ivea o șalupă pescărească în zare. Acum însă, *L'Ami du Peuple*, ținut mereu în stare de alarmă, abia apucînd să ancoreze în port pentru ca în ziua următoare s-o pornească iarăși la drum — căci pofta de cîștig îl ținea strîns în gheare pe comandantul său, tot mai mult ațîțat de vederea atîtor confrăți îmbogățiți peste noapte — dădea semne de istovire. Era de ajuns ca timpul să se înrăutățească puțin și nava să înceapă a se văita ca o femeie, să devină recalcitrantă și să umble șchiopătînd. Scîrțîia din toate încheieturile. Vopsea de pe catarge și de pe ghiuri crăpa peste tot, coșcovită de abcese. Bordajele erau murdare și scofîlcite. În cele din urmă vasul trebui să intre în reparație și astfel Esteban se pomeni fără veste în mijlocul unei Guadelupe ale cărei prefaceri nu apucase încă să le observe cu destulă atenție în timpul fugitivelor escale din ultima vreme.

Pointe-à-Pitre era acum, pe drept cuvînt, orașul cel mai bogat din America. Atît de bogat

încît nimeni n-ar fi fost în stare să creadă că Mexicul, despre care se povesteau atîtea minunății, cu toți meșterii lui argintari și făurari în aur, cu minele din Taxco și marile sale filaturi ar fi putut ajunge vreodată atît de prosper.

Aici aurul strălucea la soare într-o nesăbuită risipă de ludovici bătuti la monetăria din Tours, de cvadrupli¹, de guinee britanice, de *moëdas* portugheze cu efigia lui Juan al V-lea, a reginei Maria și a lui Pedro al III-lea, în timp ce argintul putea fi pipăit sub forma scudului de șase livre, piastrului filipinez și mexican, fără să mai vorbim de cele opt monede diferite de aramă, tăiate, găurite, și fracționate, după nevoile fiecăruia. Micii negustori de pînă mai ieri, deveniți între timp armatori de vase piraterești, unii prin mijloace proprii, alții uniți în diferite asociații și societăți, erau prinși ca într-un vîrtej. Vechile companii ale Indiilor, cu sipetele și casetele lor cu bijuterii, reîntinereau în acest capăt de lume din Marea Caraibilor, unde Revoluția era pe cale de a face — în chipul cel mai vădit — fericirea multora. Registrul de capturi își sporise numărul filelor pentru a ține la zi evidența celor cinci sute optzeci de ambarcații de cele mai diverse tipuri și proveniențe, abordate sau remorcate de vasele corsarilor. Acum aproape nimeni nu se mai interesa de evenimentele petrecute în zilele acelea în Franța. Guadelupa era mulțumită de sine și nu avea nevoie de altceva, fiind privită cu simpatie, ba chiar

¹ Monedă de aur bătută în timpul lui Ludovic al XIII-lea.

cu invidie de unii spanioli de pe Continent, care primeau literatura ei de propagandă prin intermediul posesiunilor olandeze. Și era un spectacol de toată frumusețea pentru cei ce se aflau de față în momentul cînd, întorcîndu-se din cîte o raită norocoasă, aventurierii coborau pe uscat, pentru a defila în alai strălucitor pe străzile orașului. Purtau în văzul tuturor bucăți de indian, museline portocalii și verzi, mătăsuri de Mazulipatan, turbane din Madras, șaluri de Manila, și cîte alte scumpeturi pe care le fluturau sub ochii femeilor, îmbrăcați cu un fast orbitor, după canoanele statornicite de moda locală, care le îngăduia să umble cu picioarele goale sau numai în ciorapi, fără pantofi, dacă ceva mai sus scînteiau în fel de fel de ape cazacele muiate în fireturi, cămășile garnisite cu blană și panglicile legate la gît, și mai cu seamă un amănunt vestimentar ce nu putea cu nici un chip să lipsească — era o chestiune de onoare — pălăria de fetru, cu borul lăsat într-o parte și împodobită cu pene vopsite în culorile republicane.

Vulcano, negrul, își ascundea lepra sub atîta belșug de zorzoane încît părea un împărat purtat în triumf. Englezul Joseph Murphy bătea din chimvale, cocoțat pe niște catalige atît de înalte încît ajungea în dreptul balcoanelor. Și după debarcare, o porneau așa, în cîrd cu toții, petrecuți de uralele mulțimii, spre cartierul Morne-à-Cail, unde un cetățean invalid deschisese o cafenea, *Au rendez-vous des sans-culottes*, în care se afla o colivie cu tucani și cenzontles și ai cărei pereți erau acoperiți cu alegorii caricatu-

rale și cu desene obscene în cărbune. Se încingea un chef în toată legea și două trei zile în șir o țineau într-un zaiafet cu rachiu și femei, în timp ce armatorii supravegheau descărcarea prăzilor pe care le jucau la cărți, pe măsură ce ieșeau la iveală, stînd în jurul meselor rezemate de pereții navelor respective. Esteban avu deci tot dreptul să se mire cînd, intrînd într-o seară în cafeneaua din Morne-à-Cail, dădu peste Victor Hugues în mijlocul unui grup de căpitani de vase care pentru prima oară vorbeau despre lucruri serioase într-un asemenea loc. „Stai jos, băiețș și comandă ceva“, spuse agentul Directoratului, care, ridicat la această demnitate doar cu cîtva timp mai înainte, nu părea prea sigur de sine, judecînd după felul cum discuta — cu tonul unuia care caută prea mult să fie în asentimentul celorlalți. Susținîndu-și argumentația cu detalii și cifre, spicuind informații din diverse rapoarte mai mult sau mai puțin oficiale, îi acuza pe nord-americani că vindeau arme și vase de navigație englezilor în dorința de a-i alunga pe francezi din coloniile lor din America, trecînd peste tot ce aceștia făcuseră pentru ei. „Numele de american — spunea el reproducînd cele scrise de curînd într-o publicație — nu poate să trezească în noi decît aversiune și dispreț. Americanul a devenit reacționar, dușmanul oricărui ideal de libertate, după ce a înșelat lumea cu comediile lui mincinoase. Statele Unite s-au ferecat într-un naționalism orgolios, ostil oricărui lucru care ar putea constitui o amenințare pentru puterea lor. Oamenii care ieri și-au cîștigat independența azi se lea-

pădă de tot ceea ce le dă dreptul să se mîndrească. N-ar strica să le aducem aminte acestor ființe perfide că fără noi, care ne-am risipit și sîngele și banii ca să le dăruim independența, George Washington ar fi fost spînzurat ca trădător.“ Mandatarul se lăuda că scrisese Directoratului cerîndu-i să declare război Statelor Unite. Din păcate însă răspunsurile primite dădeau în vileag o regretabilă ignoranță a realității, fiind însoțite de recomandatii pline de prudență care foarte curînd se transformară în strigăte de alarmă și chemări la ordine. Și toate astea — explica Victor — numai din vina militarilor de carieră, ca Pélardy, pe care-i mătrășise din colonie — după ce avusese cu ei niște răfuieli furtunoase, pentru că obișnuiau să-și bage nasul unde nu lefierbea oala — și care acum unelteau împotriva lui la Paris. Amintea apoi de succesele pe care le obținuseră toate inițiativele sale, de felul cum reușise să curățească insula, de prosperitatea ce domnea în momentul de față. „În ce mă privește, voi lupta mai departe împotriva Statelor Unite. Interesele Franței sînt în joc“, încheie el pe un ton categoric și agresiv ca și cum ar fi căutat să preîntîmpine orice obiecție. Se vedea cît de colo, chibzuia în sinea lui Esteban, că cel care ținuse în mîinile lui pînă atunci cîrma cu o autoritate absolută, începea să simtă în jurul său prezența viguroasă a unor oameni pe care izbînzile personale și norocul îi făcuse să crească în propriii lor ochi ca niște giganți. Antonio Fuët, bunăoară, un marinar din Narbonne, căruia Victor îi încredințase comanda unei falnice corăbii cu

o arboradă după sistemul american și cu bordaje din mahon acoperit cu foi de aramă, devenise un adevărat erou de epopee, pe care mulțimea îl întâmpina cu ovații, din ziua în care deschisese focul asupra unui vas portughez, încărcând tunurile cu bani de aur în lipsa altor mitralii. Mai apoi chirurgii de pe *Sans-Pareil* avuseseră mult de lucru cu morții și răniții pe care-i scotociseră cu vârful scalpului, ca să recupereze monedele ce se împlântaseră în carnea și măruntaiele lor. Și acest Antonio Fuët — poreclit de atunci „Căpitanul Zgîrie-Brînză” — avusese îndrăzneala să-i interzică agentului, ca unuia ce reprezenta autoritatea civilă și deci nu avea nici în clin nici în mînecă cu militarii, accesul într-un club pe care căpitanii de vas cu dare de mînă îl deschiseseră într-o biserică numită în batjocură „capela Palatului Regal”, ale cărei grădini și acareturi cuprindeau un cartier întreg din oraș. Esteban aflase cu uimire că masoneria renăscuse, activă și plină de vitalitate, în rîndurile corsarilor francezi. Aceștia aveau loja lor în „capela Palatului Regal” în care se înălțau din nou coloanele Jakin și Boaz. După un scurt popas lângă Ființa Supremă, reveniseră la Marele Arhitect, la frunzele de salcîm și la maiul lui Hiram-Abi. Atribuțiile pe care le aveau de îndeplinit maeștrii și cavalerii cădeau în sarcina comandanților de vas Laffite, Pierre Gros, Mathieu Goy, Christophe Chollet, a renegatului Joseph Murphy, a lui Langlois-picior-de-lemn, și chiar a unui mulatru numit Petréas-Tuciuriul, în sînul unei tradiții scoase din nou la lumină prin osîrdia fraților Modeste și

Antoine Fuët. Și astfel, în locul puștilor cu țeava scurtă ce detunau de cîte ori corsarii abordau o corabie, în timpul ceremoniilor de inițiere se auzea, potrivit ritualului, clinchetul nobilelor spade fluturate de aceleași mîini care scotociseră cîndva măruntaiele cadavrelor ca să recupereze monedele năclăite de sîngele ce începea să se închege. „Toată confuzia asta — își spunea Esteban — se datorește faptului că poartă în ei nostalgia Crucifixului. Un toreador sau un pirat n-ar mai fi de nici o ispravă dacă n-ar avea un templu în care să poată mulțumi cuiva pentru că mai este încă în viață. Ca mîine o să vedem ieșind la iveală icoanele Fecioarei Prea Milostive, Făcătoare de Minuni.” Și se bucură în sinea lui la gîndul că existau niște forțe ascunse care începuseră să sape puterea lui Victor Hugues. Se petrecea în el acum un proces afectiv invers, așa cum se întîmplă atunci cînd înclini că dorești umilirea sau prăbușirea unor oameni pînă mai ieri admirați, dar care au devenit între timp din cale-afară de orgolioși sau de aroganți. Privi spre schela ghilotinei care stătea mereu în același loc. Dezgustat de ceea ce descoperea în sine, se simți ispitit în momentul acela să-și închipuie că Mașina, care în ultimul timp era mult mai puțin activă, lîncezind uneori săptămîni întregi, rămăsese acolo să-l aștepte pe înaltul Mandatar. Se mai văzuseră cazuri dintr-astea. „Sînt un porc — se muștră el cu jumătate de glas. Dacă aș fi credincios m-aș duce să mă spovedesc.” Cîteva zile mai tîrziu, în cartierul din preajma portului, adică la drept vorbind în tot orașul, era o vîlvă și un chilo-

man puțin obișnuit. Căpitanul Cristophe Chollet, despre soarta căruia nu se mai știa nimic de vreo două luni, se întorcea cu oamenii săi într-o răbufnire furtunoasă de salve, urmat de nouă corăbii capturate după o luptă navală în apele Insulei Barbados. Vasele purtau diferite pavilioane : care spaniol, care englez, care nord-american, iar printre cele de la urmă se afla unul care ducea un transport ceva mai curios : o companie de operă, cu tot ce era de trebuință : orchestranți, partituri și decoruri. Era vorba de trupa Domnului Faucompré, tenor de forță, care de câțiva ani se tot plimba cu drama muzicală *Richard Inimă de Leu*, a lui Grétry, de la Cap Français la Havana și de acolo la New-Orléans, fiind înscrisă într-un repertoriu ce cuprindea *Zémire și Azor*, *Slugă Stăpînă*, *Frumoasa Arsène*, precum și alte opere de mare montare, cu atît mai spectaculoase cu cît în desfășurarea acțiunii interveneau tot felul de trucuri ingenioase, oglinzi magice și vijelii dezlănțuite în plină scenă. Acum proiectul lui de a purta frumusețile artei lirice la Caracas și în alte orașe ale Americii, unde alte companii mai mici, care se deplasau fără prea mare cheltuială, începeau să realizeze profituri însemnate, se putea socoti încheiat la Pointe-à-Pitre, oraș fără teatre. Monsieur Faucompré însă, care pe lîngă cariera de artist mai făcea și meseria de impresar, auzind de huzurul ce domnea în ultima vreme în colonie, era cum nu se poate mai fericit că apucase să ajungă acolo, după spaima prin care trecuse în timpul abordajului, cînd avusese fericita inspirație să-și ajute compatrioții, dîndu-le indicații

utile prin gura unui tambuchi în care se adăpostise. Toată trupa era compusă numai din francezi și cum cei în mijlocul cărora picase erau tot francezi, cîntărețul, obișnuit să-i înflăcăreze adesea pe coloniștii regaliști cu aria *Oh, Richard, oh, mon roi*, simțise trezindu-se în el un nebănuit avînt revoluționar, și începuse a cînta cît îl ținea gura *Le réveil du peuple*¹, de pe puntea de comandă a navei din fruntea convoiului, spre desfătarea echipajului, cu tot felul de gargariseli vocale ce făceau să vibreze — după cum observase supraveghetorul — paharele din sufrageria ofițerilor. Faucompré era însoțit de *madame Villeneuve*, al cărei talent foarte maleabil se împăca la nevoie tot atît de bine cu rolurile de păstoriță ingenuă ca și cu acela de mamă a Grahilor sau de regină nefericită, de domnișoarele Montmousset și Jeandevert, blonde amîndouă și guralive, excelente interprete pentru stilul dantelat al lui Paisiello și Cimarosa. Vasele capturate după o luptă crîncenă trecură pe al doilea plan în fața spectacolului prilejuit de debarcarea companiei teatrale cu personalul ei feminin îmbrăcat în toalete provocatoare, croite după ultima modă, încă necunoscută în Guadelupa, unde se știa doar din auzite despre pălăriile cu voalete, sandalele grecești și tunicile aproape transparente ce ridicau talia pînă aproape de sîni și care erau în așa fel ajustate pe corp, încît nu puteau decît să avantajeze silueta ; și-apoi aveau atîtea cufere înțesate cu costume, pe cît de fastuoase pe atît

¹ Deșteptarea poporului (în lb. franceză).

de năclăite de sudoare, cu coloanele și tronurile purtate în cârcă și cu clavecinul de concert transportat la palatul guvernamental într-un car tras de măgari cu atîta grijă, de parcă ar fi trebuit să mute dintr-un loc într-altul chivotul legii. Trupa teatrală sosise într-un oraș fără teatre, și cum trebuia neapărat să joace, se luară măsurile de cuviință. Și cum schela ghilotinei putea fi foarte bine folosită ca scenă, mașina fu surghiunită într-o curte din vecinătate, spre bucuria găinilor, care o luară în stăpînire, dormind cocoțate în vîrfurile ușurilor. Scîndurile podelei fură spălate și frecate cu peria, ca să nu mai rămînă nici urmă de sînge, și se întinse o tendă între doi copaci; după aceea, trupa începu repetițiile unei opere căreia i se acordase preferință față de celelalte din repertoriu, atît pentru faima pe care o cîștigase în toată lumea, cît mai ales pentru conținutul unor arii care prevestiseră la vremea lor spiritul revoluționar: *Le devin du village*¹ de Jean-Jacques. Dat fiind că muzicanții aduși de domnul Faucompré nu erau destul de numeroși, se gîndiră să sporească ansamblul împrumutînd cîțiva instrumentiști care făceau parte din fanfara vîntătorilor basci. Însă față de lipsa de pregătire a unor oameni care se încăpățîneau să cînte cu însuflețire ștímele lor cu o întîrziere de cinci măsuri, dirijorul companiei socoti cu cale să renunțe la serviciile lor, lăsînd acompaniamentul soliștilor pe seama pianului, a cîtorva instrumente de lemn și a viorilor de care nu se putea în nici un caz dispensa, cu atît mai mult cu cît domnul

¹ Ghicitorul satului.

Anse se obligase să le muștruluiască, și astfel, într-una din serile următoare avu loc în Piața Victoriei reprezentația de gală. Un spectacol de gală la care ieși în vileag dintr-o dată parvenismul coloniei, din plin revărsat. După ce oamenii de rînd se adunară buluc, înghesuindu-se pînă la limita spațiului rezervat obrazelor subțiri, despărțite de plebe prin frînghii îmbrăcate în catifea albastră și dichisite cu funde tricolore, își făcură apariția căpitanii de vase muiati în fireturi, cu nenumărate decorații, eșarfe și cocarde pe piept, la braț cu demoazele lor încărcate cu bijuterii, gătite cu pietre prețioase, veritabile sau false, cu podoabe din argint mexican și cu perle din Insula Margarita, care mai de care mai înzorzonate. Esteban sosi însoțit de o demoazelă Athalie Bajazet, scînteietoare și transfigurată, scăldată în sclipirile paietelor, goală goluță sub tunica grecească după moda zilei. În primul rînd, Victor Hugues și funcționarii săi, înconjurați de o mulțime de femei gureșe, numai zîmbete și dulceță, gustau din punciul și vinurile servite pe tăvi ce treceau din mînă în mînă, fără a catadicsi să arunce o privire spre ultimele rînduri, unde se îmbulzeau mamele norocoaselor concubine, niște huidume obeze, îngreunate de povara unor sîni fioros de mari și înțolite cu rochii demodate, pe care se căzniră să le ajusteze cu fel de fel de innădituri și clinuri pe cărnurile lor revărsate. Esteban îl văzu pe Victor încruntîndu-se la sosirea lui Antonio Fuët, întîmpinat cu ovații de mulțime, dar în același moment orchestra execută primele mă-

suri ale uverturii și madame Villeneuve puse capăt aplauzelor, atacînd aria Colettei :

*J'ai perdu tout mon bonheur,
J'ai perdu mon serviteur,
Colin me délaisse...¹*

Apăru și ghicitorul care, după accentul său gutural, părea să fie din Strasbourg, și acțiunea se desfășură mai departe, în mijlocul bucuriei generale, cu totul deosebită de bucuria pe care o stîrnise, cu cîtva timp mai înainte, în același loc, priveliștea ghilotinei, în ziua cînd fusese pusă pentru prima oară în funcțiune.

Publicul, care asculta cu luare aminte gata să prindă orice aluzie din zbor, se pricepu să aplaude strofele cu un grăunte de conținut revoluționar, asupra căruia monsieur Faucompré, interpretul lui Colin, se străduia să atragă atenția aruncînd ocheade înaltului mandatar, ofițerilor de bord și căpitanilor de vase ce asistau la spectacol însoțiți de iubitele lor.

*Je veux revoir ma charmante maîtresse
Adieu châteaux, grandeurs, richesses...
Que de seigneurs d'importance
Voudraient avoir sa foi
Malgré toute leur puissance
Ils sont moins heureux que moi²*

¹ Apusă-i fericirea / Apus-a lui credință / Colin mă părăsește... (în lb. franceză).

² Rămas bun, străluciri, sipeturi și castele
Căci pieptul mi-e încins de dorul mîndrei mele.
Cîți domni prea slăviți n-ar rîvni
Ca mine să fie iubiți
Dar, cît de puternici ar fi
Ca mine nu-s fericiți.

Finalul dezlănțui un entuziasm atît de gălăgios, încît la stăruințele publicului care nu se mai sătura ascultînd, actorii se văzură nevoiți să-l repete de cinci ori :

*A la ville on fait plus de fracas
Mais sont-ils aussi gais dans leurs ébats ?*

*Toujours contents
Toujours chantants
Beauté sans fard
Plaisir sans arts*

Tous leurs concerts valent-ils nos musettes ?¹

Și festivitatea luă sfîrșit în sunetele imnurilor revoluționare cîntate cu tot suflul de Monsieur Faucompré, îmbrăcat în *sans culotte*, fiind urmată de o serată fastuoasă în Palatul Guvernamental, la care oaspeții închină paharele pline cu cele mai alese vinuri. Fără să se sinchisească cîtuși de puțin de insistențele doamnei Villeneuve, a cărei frumusețe coaptă amintea de Ledele planturoase din tablourile pictorilor flamanzi, Victor Hugues era cu totul prins într-o convorbire intimă cu o metisă din Martinica, Marie-Anne Angélique Jacquin, de care părea

¹ La oraș cheful și zarva e-n toi,
Dar cine petrece mai bine ca noi ?
Pururea rîzînd
Pururea cîntînd
Fără fandoseli
Si sulimeneli.

Mai dulce nu sună cimpoiul decît lăutele lor ?

foarte legat de cînd, bănuind intrigile ce se urzeau în jurul său, se trezise, poate, în el dorința de a simți în preajmă căldura omenească pe care ca guvernator cu împuterniciri depline ar fi vrut s-o poată disprețui. În noaptea aceea, omul fără prieteni se arătă deosebit de amabil față de toată lumea. De cîte ori trecea pe lângă Esteban îi punea mîna pe umăr cu un gest părintesc. Puțin înainte de revărsatul zorilor, înaltul mandatar se retrase în apartamentul său, în șîmp ce Modeste Fuët împreună cu polițaiul Lebas — omul de încredere al agentului de care unii se temeau, considerîndu-l, poate pe nedrept, un spion al Directoratului — se îndreptau spre mahalalele orașului, în compania frumoaselor Montmousset și Jeandevert. Tînărul grămătic, care pierduse socoteala paharelor, se întoarse la han pe niște ulițe întunecate, umflîndu-se de rîs cînd o vedea pe mademoiselle Athalie Bajazet cum se căznea să treacă peste băltoacele lăsate de ploaia din ajun, cu poalele tunicii grecești suflecate pînă mai sus de genunchi, după ce mai înainte își scosese din picioare sandalele antice. În cele din urmă, din cale-afară de îngrijorată să nu-și stropească îmbrăcămintea cu noroi, își ridică rochia trăgînd-o peste cap și și-o petrecu pe după gît ca un șal : „E groaznic de cald în noaptea asta“, căută ea să se scuze, strivind cu palma țîntării care-i pișcau fesele. În liniștea nopții se auzeau răsunînd ciocăniturile tîrzii ale celor care tocmai terminau de demontat decorurile operei.

V

La 7 iulie 1798 — în legătură cu anumite evenimente nu se mai ținea seama de cronologia calendarului republican — Statele Unite declară război Franței, pe mările din jurul Americii. Vestea căzu ca un trăsnet, făcînd mare vîlvă în toate cancelariile Europei. Trecu totuși o bună bucată de vreme pînă ce știrea aceasta reuși să ajungă pe meleagurile înfloritoare, voluptoase și însîngeratei insule a Sfintei Fecioare din Guadelupa, după ce străbătuse mai întîi de două ori Atlanticul. Fiecare își vedea de treburile lui, vătîndu-se zilnic de zăduful cumplit ce bîntuia în vara aceea. Izbucnise o epidemie printre vite, care se soldase cu cîteva victime ; avusese loc o eclipsă de lună, fanfara batalionului de vînători basci organizase cîteva retrageri cu torțe și izbucniseră cîteva incendii pe cîmp din cauza arșitei care uscaseră prea tare pășurile. Victor Hugues știa că generalul Pélargy, înveninat cum era, făcea tot ce-i stătea în putere ca să-l discrediteze în fața Directoratului, dar în același timp era convins — acum cînd îi trecuse îngrijorarea din primele zile — că nu se găsea nicăieri un om capabil să-l înlocuiască în funcția ce i se încredințase. „Atîta timp cît voi fi în măsură să trimit cinstitelor fețe tainul lor de aur — își zicea el — mă vor lăsa în pace.“ Gurile rele din Pointe-à-Pitre șopteau prin colțuri că averea lui personală s-ar fi ridicat la un milion de livre dacă nu și mai mult. Se vorbea, de asemenea, de eventuala sa călătorie cu Marie-Anne Angélique Jacquin. Și

tocmai atunci, mînat de pofta lui de cîştig tot mai nesăţioasă cu cît trecea vremea, mandatarul înfiinţase o agenţie menită să asigure administrarea bunurilor părăsite de emigranţi, a finanţelor publice, a armamentului corsarilor şi a monopolului vămilor. Iniţiativa aceasta dezlănţuise o adevărată vijelie, cu atît mai aprigă cu cît o mulţime de oameni care se bucuraseră pînă atunci de tot felul de favoruri de cînd el era la conducere se socoteau lezaţi acum. În piaţă, pe străzi, lumea comenta samavolnicia unui asemenea procedeu cu atîta ardoare, că fusese nevoie să se scoată iarăşi ghilotina la vedere, inaugurîndu-se o nouă şi scurtă perioadă de teroare, ca un binevenit avertisment. Îmbogăţitii, privilegiaţii, funcţionarii abuzivi uzufructuarii proprietăţilor abandonate de stăpînii lor înghiţiră hapul, punîndu-şi lacăt la gură. Behemoth¹ se făcuse negustor, înconjurîndu-se de balanţe, greutăţi şi cîntare, care la orice oră din zi şi din noapte preţaluiu bogăţiile adunate în depozitele lui...

În momentul cînd declaraţia de război a Statelor Unite ajunse la urechile tuturor, aceiaşi indivizi care jefuiseră pînă atunci corăbiile nord-americane se grăbiră să-l scoată pe Victor Hugues vinovat de tot ceea ce în ochii lor acum lua proporţiile unui dezastru, ale cărui consecinţe puteau fi catastrofale pentru întreaga colonie. Deoarece vestea sosisese cu atîta întîrziere, era foarte probabil ca insula să fi fost încon-

¹ Unul dintre numele sub care este desemnat în cărţile biblice diavolul.

jurată între timp de vasele duşmane şi deci se puteau aştepta oricînd la un atac, dacă nu chiar în ziua aceea, în orice caz în dimineaţa următoare. Se vorbea despre o escadră puternică plecată din portul Boston, despre debarcarea unor trupe în Basse-Terre, despre o apropiată blocadă...

Toată lumea se frămînta, cuprinsă de îngrijorare, cînd, într-o după-amiază, trăsura cu care de obicei Victor Hugues se plimba în împrejurimile oraşului se opri în faţa tipografiei lui Loeuillet unde Esteban tocmai corecta nişte şpalturi. „Dă-le încolo, îi strigă agentul pe ferestruică. Vino cu mine pînă la Gozier.“ Pe drum vorbiră despre tot felul de lucruri fără nici o importanţă. În momentul cînd ajunseră pe ţarmul golfului, agentul îl puse pe tînăr să se urce într-o barcă şi, scoţîndu-şi cazaca, vîsli pînă în dreptul unei insuliţe. Coborînd pe plajă, Victor se întinse cu voluptate, destupă apoi o sticlă de cidru englezesc şi începu a i se destăinui, rostind apăsător: „Vor să mă zboare de aici. Altfel n-am cum să spun: vor să mă zboare, asta e! Cinstitele feţe ale Directoratului îmi cer să mă duc la Paris ca să dau socoteală de ceea ce-am făcut în timpul guvernării mele. Şi asta nu e tot: cine crezi că vine să-mi ia locul? un neisprăvit, generalul Desfourneaux, iar pramatia de Pélardy se întoarce victorios, cu titlul de comandant al forţelor armate“. Se lungi pe nisip, cu ochii aţintii spre cerul care începuse să se întunece. „Atîta mai lipseşte acum: să las pe altul să-mi ia puterea din mînă. Mai am încă oameni pe care mă pot

bizui.“ „Vrei cumva să declari război Franței?“ întrebă Esteban, care după cele întâmplate cu Statele Unite, îl credea pe Victor capabil de orice îndrăzneală. „Franței, nu. Poate doar porcilor ăstora din guvern.“

Tăcură apoi și unul și altul o bucată de vreme, în care tânărul se întreba de ce agentul, care nu prea obișnuia să-și dea gândurile pe față, îl alesese tocmai pe el ca să-și descarce sufletul de povara unei vești nebănuite încă de nimeni, veste dezastruoasă pentru cineva care nu avusese de întâmpinat asemenea răsturnări grele în cariera lui. În momentul acela glasul însoțitorului său întrerupse tăcerea: „Acum nu mai ai pentru ce să rămii în Guadelupa. Îți voi da un răvaș de drum pentru Cayenne. De acolo poți trece în Paramaribo, unde ai să găsești vapoare nord-americane și spaniole. În sfârșit, ai să vezi tu cum o să te descurci.“ Esteban își înfrînă bucuria de teamă să nu cadă într-o capcană, cum i se mai întâmplase cândva. Dar de astă dată totul era limpede. Înaltul dregător mazilit îi mărturisi că de mai multă vreme trimitea ajutoare în medicamente, bani și tot felul de lucruri unui mare număr de deportați din Sinnamary și Kuru. Tânărul știa că unii dintre cei mai de seamă conducători ai Revoluției fuseseră trimiși în surghiun în Guyana, dar ceea ce știa era destul de vag și de confuz, pentru că de multe ori i se spusese că unul sau altul ar fi fost „surghiunit“, citindu-i-se numele unor oameni pe care ceva mai apoi îi vedea semnând diverse articole în presa pariziană. Nu avea nici o idee de soarta lui Collot d'Herbois în zona ameri-

cană. Cît privește pe Billaud-Varennes, acesta, după cum auzise, creștea papagali undeva, în apropiere de Cayenne. „Acum de curînd am aflat că scîrnăvia asta de guvern a interzis să i se trimită ceva din Franța lui Billaud. Vor să-l lase să moară de foame și de mizerie“, îl încunoștință Victor. „Billaud n-a fost unul dintre cei care l-au trădat pe Incoruptibil?“, întrebă Esteban. Celălalt își suflecă mînele ca să-și scarpine brațele înroșite de o spuzeală: „Nu e momentul acum să i se facă imputări unui om care a fost în fruntea revoluționarilor. Billaud a avut greșelile lui, ce-i drept, dar erau greșelile unui patriot. N-am să-i las să-l distrugă prin mizerie.“ În împrejurările actuale, nu i-ar fi venit totuși la îndemînă să se creadă că luase sub aripa lui ocrotitoare pe fostul membru al Comitetului Salvării Publice. De aceea îi cerea tânărului, în schimbul libertății pe care i-o dăruia, să se îmbarce a doua zi pe vasul *Vénus de Médicis*, o goeletă care trebuia să plece la Cayenne cu o încărcătură de vinuri și de făină, și să facă în așa fel ca să ajungă în mîinile prietenului căzut în dizgrație o însemnată sumă de bani. „Ai grijă acolo să te păzești de Jeannet, agentul Directoratului. E invidios pe mine, e bolnav de invidie. Tot timpul caută să mă imite, dar degeaba, că mai mult se face de rîs. Un dobitoc. Era cît pe ce să-i declar război.“ Abia atunci Esteban băgă de seamă că Victor, care totdeauna avusese aspectul unui om sănătos, era tare gălbejit la față. Și în același timp burta era prea rotofeie sub cămașa încheiată la întîmplare. „Bine băiețas — zise deodată, cu o nebănuită

blîndețe. Am să-l bag la închisoare pe domnul acela Desfourneaux cînd o să sosească. Și pe urmă om vedea ce-o mai fi. Pentru tine marea aventură s-a terminat. Acum ai să te întorci acasă ; la magazinul vostru. E o afacere bună ; vezi, ocupă-te de ea. Nu știu ce vei fi gîndind despre mine. Poate că sînt un monstru. Există totuși epoci, ține minte ce-ți spun, care nu sînt făcute pentru oamenii blajini." Luă puțin nisip în pumn, lăsîndu-l să curgă dintr-o mînă într-alta, așa cum se prefiră nisipul într-o clepsidră. „Revoluția se prăbușește. Nu mai am de ce să mă agăț. Nu cred în nimic."

Începuse să se înnopteze. Traversară din nou golful și se urcară în trăsură, îndreptîndu-se spre palatul guvernamental. Victor îi înmînă cîteva plicuri și pachete sigilate : „Aici ai răvașul de drum și niște bani pentru tine. Asta este pentru Billaud. Aici o scrisoare pentru Sofia. Drum bun... emigrantule." Esteban îl îmbrățișă pe agent cu o afecțiune spontană : „De ce te-ai vîrît în politică ?" îl întrebă amintindu-și de zilele cînd celălalt nu-și înstrăinase încă libertatea pentru a îndeplini sarcinile unei dregătorii care sfîrșise prin a se preschimba într-o tragică servitute. „Probabil pentru că m-am născut brutar — spuse Victor. Dacă negrii n-ar fi dat foc brutăriei mele în noaptea aceea, poate că — știu eu — Congresul Statelor Unite nu s-ar fi întrunit ca să declare război Franței. Dacă nasul Cleopatrei... cine a spus asta?...“ Ieșind afară în stradă ca să se ducă la han, Esteban avu senzația că trăiește în viitor, așa cum se în-

împlă îndeobște în ajunul unor schimbări. Î se părea curios să se simtă desprins dintr-o dată de lumea înconjurătoare. Lucrurile atît de cunoscute, de familiare din preajmă deveneau străine de existența lui. Se opri o clipă în fața Lojei Corsarilor, știind c-o vede pentru ultima oară. Intră apoi într-o cîrciumă ca să-și ia rămas bun de la zilele petrecute în partea locului, singur, cu un pahar de rachiu dres cu lămîie și nucșoară, în față. Tejgheaua, butoaiele, gălăgia femeilor mulatre ce serveau în local făceau parte acum din trecut. Legăturile se destrămau. Ținuturile de sub tropice, în care fusese integrat atîta vreme, recăpătau o înfățișare exotică. În Piața Victoriei, ajutoarele lui monsieur Anse roboteau în jurul ghilotinei, pe care se apuaseră s-o demonteze. Mașina își încheiase cumplita ei misiune pe insulă. Echerul strălucitor de oțel agățat de înaltul mandatar în vîrfurile ușurilor, se întorcea la loc, în ladă. Poarta îngustă, prin care atîtea vieți omenești trecuseră din plină zi într-o ireversibilă noapte, era ridicată de la locul ei. Unealta, singura care ajunsese pe tărîmurile Americii, ca un braț secular al libertății, era sortită să ruginească în fundul unei prăvălii de fiare vechi.

Înainte de a juca ultima carte, Victor Hugues caută să escamoteze mașinăria pe care tot el o instaurase ca pe o necesitate primordială, o dată cu tipografia și cu armele, alegînd, probabil, pentru sine, o moarte în care omul, într-o atitudine de suprem orgoliu, să se poată contempla în clipa cînd își dă obșteșcul sfîrșit.

PĂRTEA A PATRA

Așternuturile Morții
Goya

I

În momentul când Esteban, obosit după atâtea peregrinări de la Puerta de Remire la Piața Armelor și din strada Portului iarăși la Puerta de Remire, se așează pe o bornă, descurajat de tot ce văzuse, avu senzația că nimerise în ospiciul de nebuni de la „The Rake's Progress”.

Totul în această cetate insulară numită Cayenne i se părea neverosimil, alandala, într-o dungă. Era adevărat deci ceea ce auzise în timpul călătoriei pe nava *Vénus de Médicis*. Călugărițele din ordinul Saint-Paul-de-Chârtres, care îngrijeau de spital, mergeau prin oraș în straiele lor monahale ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic în Franța, veghind asupra sănătății revoluționarilor care nu se puteau dispensa de serviciile lor. Grenadirii — știe Dumnezeu de ce — erau toți alsacieni, după cum îi arăta graiul lor tărăgănat, și se acomodau atât de greu cu clima, încât mai tot anul aveau fața spuzită și plină de furuncule. Cîțiva negri, care acum se numeau chipurile că sînt liberi, erau scoși în văzul lumii pe un fel de estradă, cu gleznele prinse în belciuge de un drug de fier, ca pedeapsă pentru că se lăsaseră pe tînjală. Deși

exista un azil de leproși, întîlneai la tot pasul muribunzi care băteau drumurile în voie, dînd în vileag racilele lor cumplite, ca să capete de pomană. Miliția de culoare era o adunătură de oameni în zdrențe, localnicii păreau slinoși; albi mai procopsiți umblau toată ziua posaci. Obişnuit cu femeile din Guadelupa, Esteban era peste măsură de mirat de lipsa de pudoare a negreselor, care forfoteau peste tot, cu sîinii goi, despuiate pînă la brîu — ceea ce nu era totdeauna un spectacol prea agreabil, mai ales când îi ieșea în cale vreo bătrînă mestecînd un boț de tutun ce-i umfla obrazii. Și pe urmă acolo mai era un soi nou de oameni, cu o înfățișare sălbatică: pieile roșii care veneau la oraș în pirogi, ca să ofere fructe de goiav, liane cu virtuți medicinale, orhidee sau ierburi de leac. Unii își aduceau nevestele și le puneau să se prostitueze în șanțurile forturilor, la umbra pulberăriei, sau în spatele bisericii *Saint-Sauveur*, în care nu se mai slujea acum. Se vedeau fețe tatuate ori unse cu fel de fel de vopsele ciudate. Și mai curios încă era faptul că, în ciuda soarelui orbitor, care scotea în valoare exotismul acestei priveliști, lumea aceea pestriță, atât de pitorească în aparență, era o lume tristă, sleită, în care totul părea să se estompeze în umbre de acvaforte. Arborele Libertății, sădit în fața unei clădiri cu pereții scorojiți, așa-numitul palat guvernamental, se uscaseră, nefiind udat la vreme. Într-o hardughie de casă cu nenumărate pridvoare și galerii își aflase locaș un club politic întemeiat de funcționarii coloniei, care nu mai aveau nici măcar atîta

energie cît să repete discursurile de odinioară, așa încît pînă la urmă rezidența se transformase în tripou permanent, unde se juca zi și noapte cărți, sub un portret pătat de muște al Incoruptibilului, pe care nimeni nu se învrednicea să-l dea jos din perete, cu toate insistențele depuse de agentul Directoratului, pentru că rama era zdravăn bătută în cuie. Oamenii mai înstăriți sau care se bucurau de sinecurile administrative nu cunoșteau altă distracție decît mîncarea și băutura, omorîndu-și timpul în chiolhanuri interminabile care începeau la amiază, ca să se prelungească pînă noaptea tîrziu. Lipsea însă freamătul, învolburarea fustelor, moda nouă care înviorau atît de mult străzile din Pointe-à-Pitre. Bărbații umblau cu niște haine ponosite pe care le înnoiseră probabil sub vechiul regim, și transpirau atît de îmbelșugat în gherourile de pînză groasă, încît îmbrăcămintea le era veșnic jilavă în spinare și la subsuori. Nevestele se mîndreau cu niște rochii și niște dichisuri aidoma celor pe care le purtau la Paris țărâncile din corul operei. Nu exista o singură casă mai acătării, un singur local de petrecere, un colțisor măcar unde să poți zăbovi. Totul era mediocru și uniform. Undeva unde părea să fi fost odată o grădină botanică, se lăfăiau acum niște hățisuri scîrnave — depozit de gunoae — scotocite de cîinii răpănoși. În partea ce privea spre continent se bănuia vecinătatea unei vegetații înțesate, ostile, mult mai greu de străbătut chiar decît zidurile unei închisori. Esteban simțea un fel de amețeală la gîndul că pădurea ce începea acolo, în preajmă, se întindea otova,

fără nici o întrerupere și fără nici un luminis, pînă pe țărmurile Orenocului și ale fluviului Amazoanelor; pînă în Venezuela spaniolă; pînă în Laguna de Parima; pînă la mult prea îndepărtatul Peru. Tot ceea ce fusese plăcut sub tropicele din Guadelupa devenea agresiv, impenetrabil, încîlcit și aspru, cu arborii nemăsurat de înalți, care se devorau unii pe alții, împresurați de liane, mîncăți de tot felul de paraziți. Pentru cel ce venea din niște locuri atît de frumos dezmiardate cu nume ca Le Lamentin, Le Moule, Pigeon, denumirile întîlnite aici: Maroni, Oyapoc, Appronague, aveau o sonoritate dezagreabilă, ce zgîria urechea și păreau să anunțe apropierea unor puhoae năprasnice, a unor nestăvilite proliferări...

Însoțit de ofițerii de pe vasul *Vénus de Médicis*, Esteban se duse să-și prezinte omagiile lui Jeannet și să-i înmîneze o scrisoare din partea lui Victor Hugues, pe care destinatarul o citi cu un dezgust aproape ostentativ. Agentul particular al Directoratului în Guyana — parcă nu-ți venea să crezi că un om cu asemenea mustră era văr cu Danton — avea o figură respingătoare, verzuie din pricina unei boli de ficat și era ciung de brațul stîng, amputat în urma infecției provocate de colții unui vier. Esteban află cu prilejul acesta că Billaud-Varennes trăia în surghiun la Sinnamary, împreună cu majoritatea deportaților francezi — o parte din ei fuseseră surghiuniți în Kuru sau în Conamama — care nu aveau voie sub nici un cuvînt să pătrundă în oraș. Acolo — spunea Jeannet — aveau pămînt arabil cu prisosință, pre-

cum și tot ceea ce le trebuia ca să ispășească în modul cel mai cuviincios pedepsele impuse de diferite guverne revoluționare. „Mulți preoți refractari?” întrebă Esteban. „Sînt de toate neamurile — răspunse agentul cu o indiferență ticluită. Deputați, emigranți, ziariști, magistrați, cărturari, poeți, preoți francezi și belgieni.” Esteban socoti cu cale să nu se arate prea curios să afle locul precis unde sălășluiau anumite persoane. Căpitanul vasului *Vénus de Médicis* îl sfătui să strecoare banii trimiși lui Billaud-Varennés prin mijlocirea altora. Așteptînd momentul prielnic, tînărul se hotărî să tragă la un han ținut de un oarecare Hauguard, cel mai de soi din cîte hanuri erau în Cayenne, unde putea să bea un vin bun și să mănînce ca lumea. „Aici ghilotina a stat degeaba — spunea Hauguard, în timp ce negresele Angesse și Scholastique strîngeau farfuriile ca să pună mai apoi pe masă o sticlă de tafia¹. În schimb ne-am chinuit cum e mai rău, pentru că mai curînd ai dori să-ți dea cineva una în cap și să te răpună decît să mori așa, cu țîrîita.” Și-i explică lui Esteban ce trebuia să înțeleagă prin „pămînturile arabile” pe care Jeannet le înfățișase ca o mană cerească pentru deportați.

Dacă în Sinnamary, unde se afla Billaud, puteai să duci de bine, de rău o viață ticăloasă, îndulcită întrucîtva de vecinătatea unei mari fabrici de zahăr și a cîtorva ferme mai mult sau mai puțin înfloritoare, un nume cum ar fi Kuru, Conamama sau Iracubo era sinonim

¹ Rachiu preparat din trestie-de-zahăr.

cu o moarte lentă. Siliți să trăiască într-o zonă limitată în chip arbitrar, din care nu aveau voie să facă un pas în afară, deportații locuiau cîte nouă, cîte zece, claie peste grămadă, în niște barăci sordide, sănătoși cu bolnavi laolaltă, ca pe pontoane, în mijlocul unor terenuri inunda-bile pe care nu se putea cultiva nimic, suferind de foame și de tot felul de lipsuri, privați de cel mai necesar medicament, în afară de rachiul pe care cîte un chirurg, trimis de agentul Directoratului în inspecție oficială, îl împărțea tuturor ca pe un leac bun pentru orice betesug. „Ghilotina seacă”, așa-i spune lumea pe la noi, adăugă Hauguard. „Tristă situație, într-adevăr, măr-turisi Esteban. Numai că printre cei năpăstuiți aici sînt unii care au comandat execuțiile de la Lyon, care au fost acuzatori publici, asasini poli-tici; cînd te gîndești că oamenii ăștia au putut fi în stare să așeze trupurile decapitaților în tot felul de poziții deșănțate la picioarele eșafodului”. „De-a valma dreptății cu păcătoșii” rosti Hauguard, alungînd muștele cu evantaiul. Tînărul tocmai se pregătea să-l întrebe cîte ceva despre Billaud, cînd un bătrîn zdrențaros, ce duhnea de departe a rachiu, se apropie de masă, strigînd în gura mare că oricîte urgii s-ar abate asupra francezilor, aceștia își merită soarta pe deplin. „Lăsați-l în pace pe domnul”, spuse han-giul vădînd oarecare considerație față de bă-trînul mătăhălos, care, în ciuda mizeriei, mai păstra totuși un aer destul de maiestos. „Tră-iam ca patriarhii biblici, înconjurați de odras-lele noastre și de turme de vite, stăpîni peste ferme și arii — începu să glăsuiască intrusul,

vorbind puțin împleticit și greoi, într-un fel desuet, care răsuna pentru prima oară la urechea lui Esteban. Ale noastre erau pământurile de la Prée-des-Bourques, de la Pont-des-Buot, de la Fort-Royal, și încă atâtea și atâtea altele, fără pereche în lume, pentru că smerenia noastră a făcut să pogoare asupra lor binecuvântarea Celui de Sus.¹ Și se închină pe îndelete, cu un gest atât de neobișnuit la vremea aceea, încît lui Esteban i se păru extrem de original: „Eram acadienii¹ din Noua Scoție, supuși atât de credincioși regelui Franței, încît patruzeci de ani încheiați nu ne-am înduplecat să semnăm o hîrtie infamă prin care trebuia să recunoaștem oblăduirea grăseanei aceleia de Ana Stuart și a nu mai știu cărui rege George, arză-l necuratul în focul gheenei acum și-n vecii vecilor. Și atunci a venit peste noi Marea Răsturnare, într-o bună zi ostașii englezi ne-au alungat din casele noastre, ne-au luat caii și vitele, ne-au prădat cuferele, după care am fost trimiși în surghiun, toți cîți eram, cu mic și cu mare, la Boston, sau, mai rău, în Carolina de Sud sau în Virginia, unde ne-au obijduit mai ștrașnic decît pe negri. Și cu toată sărăcia cruntă, cu toată zăcășia protestanților și cu toată ura celor ce ne vedeau umblînd pe străzi ca milogii, noi aduceam mai departe slavă stăpînilor noștri: Celui ce împărătește în Ceruri ca și celui a cărui domnie se află statornicită din tată în fiu aci, pe pămînt. Și cum Acadia

¹ Veche provincie din extremitatea estică a Americii de Nord, care a aparținut Franței.

nu mai era ceca ce fusese pe vremea cînd plugurile noastre aveau binecuvîntarea Celui de Sus, de o sută de ori ne-au făgăduit să ne dea înapoi și pămînturi și ferme și tot dacă ne plecăm cerbicia în fața Coroanei Britanice. Și de fiecare dată am fost dîrji, domnule. În cele din urmă, după ce ne-au lăsat să ne prăpădim cu duiumul, după ce am zăcut în cenușă și ne-am scărpinat rapănul cu un ciob, ca Iov, au sosit armatele Franței și ne-au slobozit. Și așa am ajuns iarăși în îndepărtata noastră țară, domnule, cu încredințarea c-am fost izbăviți. Dar aici ne-au risipit prin ținuturi neroditoare și nimeni nu și-a plecat urechea la plîngerile noastre. «Bunul nostru rege nu poartă nici o vină», ziceam noi, «fiindcă n-are de unde să cunoască restriștea noastră de acum și nici nu-și poate închipui ce a fost Acadia, odinioară, cînd părinții noștri mai trăiau încă». Iar eu și alții ca mine am nimerit aici, în Guyana, unde pămîntul vorbește un grai străin pentru noi. Oamenii ai brădetului și ai crîngurilor de arțari, ai stejărișurilor și ai mestecănișului, ne-am pomenit dintr-o dată pe aceste meleaguri, unde tot ce răsare și înmugurește este sortit să rămînă vlăstar sterp; unde munca de peste zi se iesește noaptea, prin uneltirile diavolului. Aici, domnule, diavolul se vîră peste tot, și-ți dai seama de asta cînd vezi că nu e chip să se statornicească vreun rost. Tot ce-i făcut să fie drept se înconvoaie și ce ar trebui să fie înconvoiat se îndreaptă. Soarele, care era izvor de viață și de bucurie la noi, în Acadia, după ce se topestă zăpezile, primăvara, devine un bles-

tem aici, pe malurile fluviului Maroni. Ceea ce acolo era prielnic semănăturilor și le ajuta să încolțească, aici devine o urgie ce le înăbușă, făcându-le să putrezească. Totuși îmi rămînea mîndria că nu-mi călcasem legămîntul de credință față de regele Franței. Mă aflu printre francezi și ei, cel puțin, știau să mă respecte, fiindcă eram dintr-un popor care iubea ca nimeni altul libertatea și care, totuși, preferase sărăcia, surghiunul și moartea, numai ca să nu-și calce credința... Ale noastre erau, domnule, pămînturile de la Prée-de-Bourques, de la Pont-des-Buot, de la Grand Prée. Și într-o zi tocmai voi, francezii — și bețivul trînti pe masă pumnii lui noduroși — tocmai voi v-ați încumetat să retezați capul regelui nostru, pricinuind cea de-a doua Mare Răsturnare, care avea să ne răpească cinstea și demnitatea. M-am pomenit dintr-o dată luat la ochi ca «suspect», ca unul ce eram dușmanul nu știu cui, împotriva nu știu căror lucruri, închipuiește-ți eu, care de peste șaiszeci de ani pătimesc fiindcă n-am vrut să fiu altceva decît francez; eu, care mi-am pierdut toată averea și am avut parte s-o văd pe nevastă-mea murind în durerile facerii, în cala unui vapor, unde zăceam întemnițați, fiindcă nu m-am îndurat să mă lepăd de țara și de credința mea... Singurii francezi care au mai rămas pe lume, domnule, sînt acadienii. Ceilalți au devenit anarhiști care nu mai au frică nici de Dumnezeu, nici de altcineva și nu visează decît să întindă focul răzmeriței printre laponi, mauri și tartari.” Bătrînul înșfăcă o sticlă cu tafia și trase o dușcă zdravănă, apoi se prăbuși peste

niște saci cu făină și adormi numaidecît, așa cum căzuse, pe burtă, bombănind supărat pe copacii care nu voiau cu nici un preț să crească pe aceste meleaguri. „Se vede c-au fost adevărați francezi trup și suflet, spuse Hauguard. Păcat doar c-au mai apucat să trăiască într-o epocă ce nu e a lor. Parc-ar fi niște ființe de pe altă lume.” Și Esteban se gîndea cît de absurdă era întîlnirea aceasta pe tărîmul Guyanei, dintre acadienii convinși de nestrămutata măreție a unui regim pe care nu-l cunoșteau decît din pompa și alegoriile sale, din portretele și simbolurile ce-l înfățișau, și ceilalți oameni care, cunoscînd prea bine slăbiciunile aceluiași regim, se hotărîseră să lupte toată viața ca să-i distrugă. Unii erau martiri din pricina distanței și niciodată n-aveau să-i înțeleagă pe ceilalți ce deveniseră martiri datorită prea marii apropieri. Accia care nu văzuseră în viața lor un tron și-l imaginau monumental și fără nici o fisură. Alții însă, care îl avuseseră în fața ochilor, știau cît era de crăpat și despoleit... „Ce-or fi gîndind îngerii despre Dumnezeu?” — rosti din senin Esteban, punînd o întrebare lui Hauguard, căruia cu siguranță i se păru lipsită de orice noimă. „Că este un gogoman simandicos — răspunse celălalt rîzînd — deși Collot d'Herbois în ultimelile zile ale vieții lui l-a chemat mereu într-ajutor.” Și astfel Esteban avu prilejul să cunoască jalnicul sfîrșit al celui care comandase execuțiile de la Lyon. La Cayenne fusese găzduit împreună cu Billaud într-un spital de maici, unde printr-o crudă ironie a soartei locuise într-o încăpere numită „Sala Sfîntu-

lui Ludovic" — el, care ceruse pedeapsa imediată, fără zăbavă, a ultimului dintre Ludovici. De la început o ținuse numai într-o beție; bea în neștire, povestind fără șir prin cârciumi, fragmente răzlețe dintr-o veridică istorie a revoluției. Noaptea, când se îmbăta, își plîngea nefericirea și singurătatea în mijlocul aceluiași infern, cu gesturi și izbucniri patetice de comedian bătrîn care-l scoteau din sărite pe austerul Billaud: „Nu ești pe scenă — se răstăia la el. Păstrează-ți cel puțin demnitatea; gîndește-te, ca și mine, că ți-ai îndeplinit datoria.” Lovitura de bici a reacțiunii din Thermidor, deși răzbătuse cu oarecare întîrziere în colonie, îi asmuți pe negri împotriva foștilor membri ai Comitetului Salvării Publice. Aceștia nu mai puteau ieși pe stradă fără să fie batjocoriți și insultați. „Dacă ar fi s-o iau de la început — spunea Billaud printre dinți — n-aș mai da libertate unor oameni care nu știu cu ce preț a fost dobîndită; mai mult chiar, aș abroga decretul din 16 Pluviôse anul II” („Victor era grozav de mîndru că l-a adus în America”, se gîndea Esteban). Jeannet căutase să-l îndepărteze pe Collot din oraș, surghiunindu-l în Kuru. Acolo, bietul papa Gérard, care dăduse în patima băuturii, bătea drumurile cu bluza ruptă și buzunarele pline cu fițuici murdare, legîndu-se de trecători, adormind prin șanțuri și luîndu-se la harță cu cârciumarii care nu voiau să-i dea de băut pe veresie. Într-o noapte deșertase pe gît o sticlă întreagă cu medicamente, crezînd că era rachiou înăuntru. Intoxicat cu medicamentul care ac-

ționa aproape ca o otravă, fusese expediat la Cayenne prin grija unui sanitar. Negrii care trebuiau să-l care pînă acolo îl părăsiră însă pe drum, sub cuvînt că era un ucigaș de oameni și de Dumnezeu. Lovit de o insolăție, fu transportat, în sfîrșit, la spitalul de maici Saint-Paul de Chârtres unde, pentru a doua oară, întîmplarea făcuse să fie găzduit în sala Sfîntului Ludovic. Striga în gura mare numele Domnului și al Sfintei Fecioare, rugîndu-se pentru iertarea păcatelor. Răcneteale lui erau atît de amarnice, încît la un moment dat o santinelă alsaciană, exasperată de această tardivă pocăință, îi aduse aminte că nu trecuse nici o lună de cînd îl îndemnase să ia în deșert numele sfînt al Născătoarei de Dumnezeu, și de cînd căutase cu tot dinadinsul a-l convinge că istoria sfintei Odile nu era decît o născocire ticluită pentru îndobitocirea poporului. Acum Collot cerea să vină neîntîrziat un duhovnic și hohotea, zvîrcolindu-se în așternut și gemînd că i s-au aprins măruntăiele, că-l mistuie febra, că nu mai poate fi scăpare pentru el. În cele din urmă se rostogolise pe podele și-și dăduse sfîrșitul, podidit de sînge pe gură. Jeannet tocmai juca biliard cu cîțiva funcționari în momentul cînd i se adusese la cunoștință că murise Collot: „Să-l îngroape. Nu merită mai multe onoruri decît un cîine”, spuse fără să lase din mîna tacul cu care se pregătea să facă un carambol iscusit. În ziua înmormîntării însă orașul vuia împînzit de o veselă răpăitură de tobe. Negrii, informați cu certitudine că se petrecuseră unele schimbări în

Franța, se gîndiseră, deși cam tîrziu, fiindcă trecuse de mult Boboteaza, să țină carnavalul pe care de ani de zile nu-l mai prăznuiseră, de cînd era în vigoare ateismul oficial. Dis-de-dimineată se costumaseră, care în regi și regine africane, care în diavoli sau în vrăjitori, care în generali, care în măscărici, ieșind pe străzi cu tigve de dovleac, cu clopoței și cu tot ce putea fi lovit sau zăngănit în cinstea lui Melchior, Gaspar și Baltazar. Groparii, care dădeau din picioare nerăbdători, stîrniți de ritmurile muzicilor îndepărtate, săpaseră de mîntuială o groapă îngustă în care înghesuiseră cu anasîna coșciugul înnădit din bucăți de scînduri și cu capacul pe jumătate desfăcut. La prînz, cînd tot orașul era prins în vârtejul dansurilor, pătrunseseră în cimitir niște porci, din aceia suri, năpîrliți, cu urechi clăpăuge și veșnic flămînzi, care începuseră a scurma mormîntul cu rîtul lor ascuțit, ispitiți de gustul cărnii adulmecate sub scîndurile rupte de greutatea bulgărilor de pămînt. Se stîrni o forfoteală dezgustătoare în jurul stîrvului răsucit, împins, scotocit de lăcomia dobitoacelor. Unul înșfăcase o mîină care trosnea ca ghinda între măselele lui, alții tăbăriseră asupra obrajilor, grumazului, spinării. Și vulturii, care atîta doar așteptau, pîndind de pe zidurile cimitirului, curățaseră resturile. Așa se încheiase povestea lui Jean Marie Collot d'Herbois, sub cerul înșorit al Guyanei. „Moarte vrednică de un încrîncenat ca el“, rosti bătrînul acadian care, așezat pe un sac de făină, ascultase sfîrșitul istorisirii, scărpînîndu-și rapănul.

În cîteva zile Esteban avu tot răgazul să-și dea seama că Victor Hugues se arătase mult prea optimist atunci cînd îi spusese că în împrejurările de față călătoria de la Cayenne la Paramaribo era floare la ureche. Invidios de belșugul ce domnea în Guadelupa, Jeannet căutase să aibă și el corsarii lui: mici patroni de corăbii stăpîniți de pofta cîștigului, dar lipsiți de prestanța și de autoritatea unui Antoine Fuët, care atacau pe nimerite orice ambarcație solitară sau rătăcită, justificînd astfel calificativul de „Război al Briganzilor“ cu care nord-americanii pecetluiau în ultima vreme activitatea maritimă a francezilor în Caraibe. Și ca să facă rost de bani, Jeannet vindea în Surinam, la orice preț, prăzile aduse de plescașii săi. De aceea nu elibera decît oamenilor lui de încredere, pe care-i lua ca părtași la foloase, răvașe de drum ca să treacă pe teritoriul olandez. Strictețea de care dădea dovadă în această privință era motivată prin faptul că numai așa putea preîntîmpina orice tentativă de evadare din partea deportaților, deoarece cu cîteva luni mai înainte unii din ei reușiseră să fugă cu complicitatea cine știe cărui dușman al regimului. Pe de altă parte, la Cayenne, figurile noi nu erau prea bine văzute. Orice străin era privit din capul locului ca un eventual spion al Directoratului. Dacă Esteban nu bătea totuși la ochi, asta se datora faptului că se pierdea printre oamenii din echipajul corăbiei „*Vénus de Médicis*“, care rămăsese ancorată în așteptarea

încărcăturii. Odată și odată însă trebuia să ridice ancora și cu prilejul acesta, vrînd, nevrînd, Esteban avea să se întoarcă la Ponte-à-Pitre, unde poate între timp se dezlănțuise un război civil sau bîntuia teroarea albă care-și pusese în funcțiune mecanismele ei inchizitoriale. Numai cînd se gîndea la această posibilitate tînărul avea senzația unei prăbușiri lăuntrice. Sîngele-i zvîcnea înăbușit și simțea ca o sfîrșeală sub furca pieptului, curmîndu-i răsufierea. O teamă necunoscută pînă atunci îl năpădea, încuibîndu-se ca o boală în el. Nu mai apuca să doarmă o noapte întreagă. Abia pune capul jos că se și trezea cu impresia că totul îl apasă: pereții făcuți anume ca să-l țină ferecat; tavanul scund ca să împuțineze aerul pe care îl respira; casa i se părea o celulă; insula o închisoare iar marea și pădurile din preajmă niște ziduri de o grosime incommensurabilă. Doar cînd mijeau zorile se simțea întrucîtva mai ușurat. Se scula plin de curaj, zicîndu-și că poate ziua aceea va aduce o schimbare; că vreo întîmplare neprevăzută îi va deschide calea. Pe măsură însă ce ziua trecea fără peripeții, deznădejdea pune stăpînire pe el, lăsîndu-l sleit de curaj și de puteri. Cădea pe pat și zăcea așa, ca împietrit, incapabil să facă un gest, covîrșit de o imensă povară ce-i îngreua trupul, încît negresa Agnesse, crezîndu-l istovit de un acces de friguri, îi dădea chinină cu lingura ca să-l întrezeze. Atunci, de groaza singurătății, se grăbea să coboare în cîrciuma hanului căutînd compania oricui — a lui Hauguard, a unui mușteriu cu chef, a bătrînului acadian care vorbea în imagini biblice... ca să

se ametească pălăvrăgînd... Astfel află că Jeanet fusese destituit de Directorat și înlocuit cu un agent nou, Burnel, care, după cîte se spunea, ar fi păstrat o deosebită stimă față de Billaud-Varennés. Știrea îi băgase în sperieți pe funcționarii coloniei. Temîndu-se ca nu cumva surghiuniții din Sinnamary să dea în vileag toate abuzurile și jecmănelile lor, trimiseră îndată medicamente și merinde celor mai de seamă dintre ei, ale căror învinuiri puteau să ajungă mai degrabă la urechile noului împuternicit. Se întîmpla un lucru destul de curios, și anume, că ultimii iacobini, persecutați în Franța, ridicau iarăși capul pe meleagurile americane, unde în mod inexplicabil li se făceau tot felul de hatîruri, încredințîndu-li-se puteri și funcții oficiale. Dintr-odată se stabilise un trafic atît de activ între Cayenne, Kuru și Sinnamary, încît Esteban socoti de cuviință să se descotorosească de pachetele și scrisorile pe care i le înmînase Victor Hugues. Nimic nu-l împiedica bunăoară să distrugă conținutul pachetelor cusute în pînză de vele sau să-și însușească obiectele de preț aflate în cutiile pecetluite cu ceară roșie care făceau de asemenea parte din comisionul său. În felul acesta s-ar fi despovărat de un bagaj cît se poate de compromițător într-o vreme cînd perchezițiile polițienești erau în toi, fără a fi nevoit să dea socoteală cuiva de o faptă atît de urîță, ceva mai puțin urîță acum cînd în situația principalului deportat intervenise o schimbare. Pe de altă parte, Billaud-Varennés era un personaj față de care simțea o puternică aversiune. Din pricină însă că frecventase o vreme înde-

lungată cercurile revoluționare, Esteban devenise superstițios. Credea, de pildă, că în anumite împrejurări, faptul de a te lăuda cu o sănătate înfloritoare sau de a-ți mărturisi bucuria putea să atragă după sine cine știe ce boală sau necaz. De asemenea credea că destinul era îndeobște neînduplecat cu cei care se bizuiau prea mult pe norocul lor. Și mai ales era convins că faptul de a nu aduce la îndeplinire o sarcină sau, în anumite cazuri, de a nu-ți da osteneala să ajuți pe un om ajuns la mare ananghie putea să provoace o paralizare a energiilor sau a înfruirilor prielnice propriei persoane, vinovată de egoism sau de nepăsare față de o forță necunoscută ce cîntărea fațetele omeniei. Și văzînd că nu era chip să găsească un mijloc cît de cît posibil ca să treacă spre Paramaribo, își închipuia că împrejurările s-ar putea schimba în favoarea sa dacă s-ar strădui să îndeplinească misiunea pe care o primise din partea lui Victor Hugues. Neavînd la îndemînă un alt confident, se hotărî să-și deschidă sufletul față de Hauguard, un om obișnuit să aibă de-a face cu fel de fel de inși de toată mîna, care-și petrecea timpul între oalele sale și negresele de la han fără să-și bată capul cu probleme politice. Din cîte-i spuse hangiu, dacă răposatul Collot d'Herbois fusese privit cu dispreț de toată lumea din cauza alcoolismului, a suspinelor lui de histrion ratat și a lașităților din ultima vreme, Billaud, la rîndul său, era înconjurat de o ură care, departe de a-l intimida, avea darul să-i sporească orgoliul într-atît, încît stîrnise uimirea chiar și a celor care, indirect, sau în urma unei

dispoziții date de el și acoperite de valul uitării, erau siliți acum să îndure toate suferințele deportării. În mijlocul atîtor ființe descurajate și pocăite, slabe de înger și înăcrite, neînduratul de ieri, solitar și sălbatic, croit dintr-o bucată, nu voia să accepte nici un compromis; dacă făcînd un pas înapoi, susținea el, istoria l-ar pune din nou în fața încercărilor prin care trecuse, ar proceda exact ca și mai înainte. Creștea într-adevăr papagali și cacatoeși, dar își alesese această îndeletnicire numai ca să poată spune, plin de sarcasm, că păsările sale, ca și popoarele, repetau cuvînt cu cuvînt orice ai fi vrut să le înveți... Esteban se gîndea să-și cruțe osteneala unui drum pînă la Sinnamary, încredințînd tot ce avea în păstrare unei persoane de nădejde pe care s-o cunoască hangiu. Care nu-i fu mirarea însă cînd Hauguard îl sfătui să stea de vorbă cu maica superioară de la Saint-Paul-de-Chârtres, pentru care Billaud-Varennes părea să aibă multă stimă, spunîndu-i „prea cuvioasă soră“, de cînd îl îngrijise în timpul unei boli grave, care-l doborîse la pat curînd după sosirea lui în colonie... A doua zi, tînarul fu primit la spital, într-o încăpere îngustă, în care se opri, cuprins de uimire, în dreptul unui impresionant crucifix agățat în fața unei ferestre deschise spre mare. Între cei patru pereți văruiți, unde singurul mobilier existent erau două taburete, unul din piele neargăsită de vită, celălalt dintr-o împletitură de păr de catîr — dialogul dintre ocean și Figură era de un stăruitor și constant patetism, dincolo de orice contingentă și loc. Tot ce se putea spune despre om și despre lumea

sa, tot ce sălășluia între lumini, semiobscurități și tenebre era exprimat — o dată pentru totdeauna — în spațiul acela cuprins între o geometrie simplă de lemn negru și fluid și unica imensitate a plăcente universale, cu acel corp interpus, în momentul suprem al agoniei și reînvierii sale...

Trecuse atîta timp de cînd Esteban nu avusesese în fața ochilor un chip de Crist, încît i se părea că săvîrșește un lucru ilicit privindu-l atît de aproape ca și cum s-ar fi întîlnit cu o veche cunoștință aflată în surghiun care s-ar fi întors în țară fără permisiunea autorităților. Chipul pe care-l privea, își dădea acum seama, fusese martorul și confidentul copilăriei sale, mai stăruia încă la căpătiul fiecărui pat din bătrîna casă părintească, unde probabil mai era așteptată și acum întoarcerea celui plecat. Și pe urmă, era amintirea atîtor lucruri pe care le cunoșteau amîndoi. Nu era nevoie de cuvinte ca să povestească despre o anumită fugă în Egipt și despre slăvita noapte petrecută în staul, printre regi și păstori („mi-aduc aminte și acum de păstorița de pe capacul cutiei cu muzicuță pe care mi-au adus-o în dar cei trei magi, într-o zi de Bobotează, o zi deosebit de tristă pentru mine, fiindcă eram bolnav“) și de neguțătorii care-și întinseseră tarabele cu tot felul de marafeturi la intrarea templului și despre pescarii de pe lac („îi asemuiau cu năvôdarii zdrențăroși și hirsuți care umblau pe străzi și la noi în oraș, cu calmari proaspeți“) și despre volbura potolită a furtunilor și despre ramurile înverzite dintr-o anumită duminică („Sofia mi le-aducea mie

pe cele dăruite de călugărițe; erau frunze de palmier mlădioase și amărui, care timp de cîteva zile își păstrau frăgezimea, împletite printre verzele de la pat“), precum și despre vestitul proces, despre osîndă și despre ținuirea pe cruce. „Cît timp aș fi fost eu în stare să suport?“ se întreba Esteban în copilărie, gîndindu-se că nu putea fi o suferință chiar atît de cumplită să-ți străpungă cineva palmele cu niște cuie. Și făcuse de o sută de ori experiența, înțepîndu-se cu vârful unui creion, cu un ac de brodat, cu gurguiul unui flaconaș cu oțet, pe care căuta să le înfigă cît mai adînc, fără să simtă o durere prea mare. Cu picioarele însă va fi fost probabil o încercare mai grea, fiind mult mai groase. Totuși, se prea poate ca răstignirea să nu fi fost cel mai groaznic dintre supliciile născocite de oameni. Crucea însă era în același timp ancoră și copac și era dat ca Fiul lui Dumnezeu să îndure chinurile agoniei îngemănat cu o formă de două ori simbolică, înfățișînd deopotrivă pămîntul și apa, lemnul și marea, al căror etern dialog Esteban îl surprinsese în dimineata aceea într-o încăpere îngustă din spital. Trezit din reflecțiile sale atemporale de glasul unei goarne ce începuse a suna pe meterezele fortăreței, se gîndi deodată, fără nici o tranziție, la slăbiciunea Revoluției care, în lipsa unor zeități viabile, asurzise lumea cu vacarmul unui nou *Dies Irae*. Ființa supremă era o zeităte fără istorie. Nu apăruse un Moise îndeajuns de măreț pentru a fi vrednic să asculte cuvintele tufișului de foc și pentru a încheia o alianță între cel veșnic și triburile sale alese. După cum, de asemenea, această zeităte nu se

întrupase și nici nu sălășluisese în mijlocul pămînturilor. Ceremoniile oficiale în cinstea ființei supreme nu aveau un caracter sacru ; lipsea statornicia năzuințelor, credința nestrămutată în stare a face față eventualului și imediatului, statornicie și credință care înscriseră pe o traiectorie multiseculară pe cel ucis cu pietre în Ierusalim ca și pe cei patruzeci de legionari din Sebactes ; pe arcașul Sebastian, pe păstorul Irineu, pe cărturarii teologi Augustin, Anselmo și Toma ca și pe mai recentul Felipe de Jesus, martirul Filipinelor, pentru cinstirea căruia numeroase altare mexicane fuseseră împodobite cu Cristoși chinezi, făcuți din fibre de trestie-de-zahăr, care imitau atît de perfect structura cărnii încît, pipăindu-i, mîna se trăgea înapoi înfiorată de senzația iluzorie a vieții ce mai palpita încă în rana pricinuită de lance — unica lance înroșită de un asemenea destin — atunci cînd pătrunsese între coaste... Fără a simți nevoia să se roage, pentru că nu credea, Esteban încerca un sentiment plăcut stînd așa, singur, alături de cel răstignit, ca și cum s-ar fi aflat din nou într-o atmosferă familiară. Dumnezeu acela era ca o moștenire ce-i aparținea de drept ; putea să-l renege, dar făcea totuși parte din patrimoniul celor din neamul său.

„Bună ziua“ — îi spuse el zîmbitor, cu jumătate de glas. „Bună ziua“ — răspunse, în spatele lui, vocea liniștită a mamei superioare. Esteban îi mărturisi, de la bun început, fără ocolișuri, scopul pentru care venise. „Du-te la Sinnamary ca din partea noastră — îl povățui măicuța — și caută-l pe abatele Brottier, căruia poți să-i

încredințezi fără grijă pachetele. E singurul prieten de nădejde pe care îl are în toată colonia domnul Billaud-Varennese...” „Hotărît — își spuse în sinea lui Esteban — aici se petrec niște lucruri de toată nostimada.”

III

Loc de surghiun, cum era Sinnamary devenise, fără doar și poate, unul dintre cele mai curioase ținuturi, care aveau ceva ireal, fantastic, în sumbra realitate a mizeriei sale sordide și a scurso-rilor lui. În mijlocul unei vegetații vechi de cînd lumea, era ca o cetate antică, bîntuită de ciumă și străbătută de convoaie mortuare, ai cărei locuitori zugrăviți de penelul unui Hogarth păreau să illustreze în mod permanent și caricatural propriile lor atribuții și îndeletniciri. Erau acolo preoți care scosese din nou la lumină cărțile lor proscrise, slujind liturghia în catedrala pădurii : lăcașul obștesc al indigenilor, a cărui sală comună semăna cumva cu naosul unei biserici gotice, cu căpriorii așezați în unghi ascuțit, susținînd acoperișul înalt din frunze de palmier. Erau acolo deputați și, ca întotdeauna, cu păreri împărțite, guralivi, schismatici, invocînd la tot pasul exemple istorice, argumentînd cu citate din textele clasice, stăpînii unei agora care nu era de fapt decît o simplă ogradă, curtea din spate a unei cîrciumi înconjurată de țarcuri, printre ale căror ostrețe porcii își vîrau rîtul ori de cîte ori discuțiile deveneau mai aprinse. Și tot acolo era și armata, reprezentată de incre-

dibilul Pichegru¹. Esteban nu reușea, cu nici un chip, să-l identifice sub trăsăturile personajului întâlnit pe meleagurile Guyanei — care dădea ordine unui batalion fantomatic, uitînd că imensitatea oceanului îl despărțea de ostașii săi. Iar printre aceștia, taciturn, detestat ca un Atrid, tiranul de odinioară, cu care nimeni nu schimba un cuvînt, surd, absent, indiferent la ura de care era înconjurat. Copiii se opreau locului atunci cînd îl vedeau trecînd pe acela ce fusese cîndva președintele Iacobinilor, președintele Convenției, membru al Comitetului Salvării Publice: pe omul care încuviințase execuțiile de la Lyon, de la Nantes, din Arras, cel care semnase Legile din Prerial, sfetnicul lui Fouquier-Tinville², care nu se sfiise să ceară moartea lui Saint-Just, a lui Couthon și chiar a lui Robespierre, ca mai apoi să-l împingă pe Danton pe treptele eșafodului — ceea ce pentru negrii din Cayenne n-ar fi fost totuși o grozăvie chiar atît de cumplită pe lîngă matricidul săvîrșit, după părerea lor, prin decapitarea unei regine care fusese, cel puțin așa își închipuiau ei, crăiasa unor cuprinsuri vaste cît toată Europa. Lucrul cel mai ciudat era însă că tot trecutul acesta de tragedie,

¹ Charles Pichegru (1761—1804), general francez, s-a distins în campaniile din timpul Revoluției, care l-a proclamat „salvator al patriei”. Uneltind cu emigranții în favoarea monarhiei, este destituit și deportat în Guyana. Izbutește să evadeze, se întoarce în Franța și ia parte la un complot împotriva lui Napoleon. Arestat, se sinucide în închisoare.

² Magistrat francez (1746—1795), a îndeplinit în timpul Revoluției funcția de acuzator public.

trăit pe cea mai vastă scenă a lumii, îi conferea lui Billaud-Varennés un fel de majestate înfiorătoare, o putere de fascinație resimțită tocmai de persoanele care îl urau din toată inima. În timp ce alții care ar fi putut trece drept prietenii săi îl ocoleau ostentativ, vedeai în schimb apropiindu-se de casa lui, sub cele mai neverosimile pretexte, oameni la care nici nu te-ai fi așteptat, fie un preot breton, îmbrăcat în zdrențe, fie un fost girondin, fie un moșier scăpătat o dată cu eliberarea sclavilor, fie un abate remarcabil prin spiritul său enciclopedic cum era, bunătoară, Brottier, la poarta căruia bătea acum Esteban, după o plictisitoare călătorie cu goeleta de-a lungul unor țărmuri scunde, acoperite de mlaștini și de manglieri. Puțin mai apoi veni să-i deschidă un cultivator elvețian care, judecînd după nasul lui roșu, părea să fie un strașnic băutor de vin alb. Se numea Sieger și era și el în așteptarea preotului care se afla, după spusele lui, la căpătîiul unor muribunzi. „Tocmai acum cînd porcul de Jeannet s-a îndurat, în sfîrșit, să le trimită ceva doctorii, năut și anason, deportații mor pe capete, cîte zece, doisprezece pe zi. Cînd o să vină Burnel n-o să mai găsească decît un nesfîrșit cimitir, la fel ca la Iracubo.” Cu acest prilej Esteban află că Billaud se biziua atît de mult pe protecția noului agent al Directoratului încît se și pregătea în vederea funcției importante care cu siguranță avea să-i fie încredințată în colonie, redactînd între timp un program întreg de reforme administrative. Posomorît, imperturbabil, noul Oreste se preumbla prin împrejurimile tîrgului pe înserat, totdeauna corect

îmbrăcat, într-un contrast izbitor cu neglijența din ce în ce mai vădită a multora dintre surghiuniți ale căror luni de suferință puteau fi socotite dintr-o singură ochire, slinul și rupturile hainelor de pe ei aflându-se într-un hal fără hal. Noii veniți se simțeau crescînd peste măsură în propriii lor ochi, plini de demnitatea pe care le-o insuflau veșmintele lor într-o lume de ființe gîrbove și despuiate. Înconjurat de oameni care se tînguiau și de învinși, magistratul înălța fruntea, făgăduindu-le tuturor că în curînd îl vor vedea la Paris, înfricoșîndu-i și pedepsindu-i pe dușmanii săi; comandantul militar în dizgrație își purta, în văzul tuturor, galoanele, pomenind mereu despre ofițerii „săi” și despre tunurile „sale”. Cel care încetase pe veci de a mai fi ceva se considera însă reprezentantul poporului. Autorul uitat compunea versuri satirice și cîntece menite a răzbuna niște inși pe care chiar rubedeniile lor îi socoteau răposăți. Care cum îi venea se apuca să-și scrie memoriile, să redacteze apologii, istorii ale Revoluției sau fel de fel de teorii despre Stat, care erau citite apoi în grup filă cu filă, la umbra unui roșcov sau a unui tufiș de bambus. Această revărsare de orgoliu, dușmănie și disperare închipuia un fel de dans macabru, în care toți se făleau cu rangurile și demnitățile lor, pe cînd foamea, boala și moartea își și puseseră pecetea asupra lor. Cutare își punea nădejdea în prietenia nu știu cărui înalt personaj, cutare în tenacitatea unui avocat, iar cutare într-o neînțîrziată revizuire a „cazului său”. Mai apoi însă, înapoindu-se la colibele lor, își vedeau iarăși picioarele roase de insectele ce le intrau pe sub

unghii și în fiecare dimineață se trezeau din somn cu noi ulceratii pe trupurile mîncate de abcese și rîie. Întotdeauna se întîmpla același lucru la început: cînd noii veniți mai aveau cît de cît energie, alcătuiau comunități după sistemul Rousseau, împărțindu-și îndatoririle, stabilind orarii, căutînd să păstreze o anumită disciplină și citînd mereu *Georgicele*, pentru a prinde curaj. Porneau să repare coliba rămasă liberă după moartea ultimilor locatari; se duceau după lemne și apă, în timp ce majoritatea se îndeletniceau cu tăierea copacilor, cu destelenitul paraginilor și cu semănatul grînelor. Mai cu vînatul, mai cu pescuitul trăgeau nădejde să apuce timpul primei recolte. Și cum nici magistratul nu putea să-și terfelească unicul său veston, nici comandantul militar să-și strice uniforma strălucitoare, se îmbrăcau cu toți în haine de pînză groasă și cu cămăși de etamină, pătate imediat cu rășină și mîzgă vegetală, care nu ieșea la spălat.

Cu timpul toți căpătau o înfățișare de muncitori pâlmași, aidoma celor zugrăviți de Le Nain, cu bărbi hirsute și ochii din ce în ce mai înfundați în cap. Moartea, harnică și zeloasă, pornea la treabă o dată cu ei, însoțindu-i pas cu pas cînd se duceau să plivească buruienile, să răstoarne brazdele și să arunce sămînța pe ogor. Unul începea să aibă călduri; altul să vomite fiere verzuie, iar cel de-al treilea avea pîntecele umflat și răscolit de bolboroseli. Între timp plantele sălbatice cotropeau loturile defrișate, pe care semănăturile se iroseau mîncate încă de cînd începeau să incolțească de felurite lighioane. Și nu mai rămîneau decît niște cerșetori în zdrențe

care se încăpățâneau să scoată ceva din munca pământului, în momentul cînd se dezlănțuiau ploile, atît de îmbelșugate, de năprasnice, încît într-o dimineață se trezeau cu apa pînă la genunchi în locuințele inundate, împresurați de rîuri ce-și ieșiseră din matcă și de pășuni care musteau saturate de apă. Era prilejul cel mai nimerit pentru negri ca să le facă tot felul de farmece coloniștilor improvizați, socotindu-i niște uzurpatori oploșiți în chip samavolnic pe acele pămînturi asupra cărora, oricum, ar fi putut avea și ei pretenții. De fiecare dată cînd se trezeau din somn, magistratul, comandantul militar, reprezentantul poporului se vedeau amenințați de cele mai ciudate lucruri, pe cît de înspăimîntătoare, pe atît de enigmatice ; o hîrcă de bou, cu coarnele vopsite în roșu, așezată în fața colibei sau tîgve de dovleac pline cu oscioare, boabe de porumb și pilitură de fier ; ori pietroaie. care aduceau a figură umană, cît de cît incrustate cu scoici în chip de ochi și dinți. Apoi pietricele învelite în cîte o bucată de pînză muiată în sînge ; găini negre agățate de buiandrug cu capul în jos ; sau șuvițe de păr omenesc, țintuite pe ușa cu un cui a cărui proveniență era cu totul misterioasă prin partea locului, unde fiecăruia era la mare preț, bătut fără să se fi auzit o singură lovitură de ciocan. Surghiuniții păreau înconjurați de o atmosferă de farmece și blesteme, țesută din norii negri ce stăteau gata să se prăvălească peste acoperișuri. Unii, ca să se liniștească, își aminteau de vrăjitoarele din Bretania sau de fermecătorii din Poitou, fără să poată însă adormi tihniți atîta vreme cît se știau

împresurați, pîn-diți, cercetați de magicienii nocturni care niciodată nu lăsau vreo urmă, folosindu-se de tot felul de semne misterioase pentru a da de știre c-au trecut pe acolo. Ciuruite de invizibile molii, uniforma comandantului militar, vestonul magistratului, ultima cămașă a tribunului, într-o bună zi le rămîneau ferfenițite în mînă, dacă nu cumva un șarpe cu clopoței, ascuns în buruieni, salva pe loc situația cu implacabila iu-teală a unui resort declanșat printr-o năprasnică zvîcnire a cozii. În cîteva luni trufașul magistrat, țăntoșul comandant militar, fostul tribun, reprezentantul poporului, preotul refractar, acuzatorul public, polițistul delator, personajul influent de odinioară, avocatul sforar, monarhistul renegat, adeptul lui Babeuf care preconiza desființarea proprietății particulare deveniseră niște făpturi vrednice de plîns, care umblau în zdrențe, tîrîndu-și pașii spre o groapă clisoasă și rece, a cărei cruce cu nume cu tot avea să fie ștearsă de pe fața pământului o dată cu căderea primelor ploi. Și ca și cînd paharul n-ar fi fost destul de plin, peste aceste cîmpii ale morții se abătea uneori stolul de păsări răpitoare al unor mărunți funcționari coloniali, traficanti de rapăn și jeg care, în schimbul unei promisiuni fie ca să expedieze o scrisoare, fie ca să le aducă un chirurg, fie ca să le facă rost de vreo doctorie, de cîte o sticlă de tafia sau de ceva merinde, le luau verigheta sau vreun breloc ori medalion de familie — orice amintire păstrată pînă atunci din răspuțeri, ca o ultimă rațiune a existenței.

Începuse să se întunece afară cînd Sieger, sătul de atîta așteptare, îi propuse lui Esteban să

treacă pe la locuința celui mai detestat om din colonie unde s-ar fi putut să-l găsească pe abatele Brottier. Pînă atunci Esteban nu se simțise de loc îndemnat să-l vadă în carne și oase pe faimosul surghiunit; aflînd însă că foarte curînd acesta s-ar putea să se bucure de oarecare autoritate în Cayenne, se decise să-l însoțească pe elvețian. Și, cu inima împărțită între curiozitate și teamă, intră într-o coșmelie dărăpănată, în interiorul căreia însă domnea o curățenie desăvîrșită; așezat într-un fotoliu ros de termite, Billaud, a cărui privire lăsa să se vadă un dezgust încuibat de luni și luni de zile în sufletul lui, citea niște jurnale vechi.

IV

Monstru plin de trufie
Goya

Atitudinea condescendentă și oarecum distantă cu care „teribilul“ de odinioară primi pachetele trimise de Victor Hugues avea ceva din demnitatea unui monarh detronat. Fără a se arăta prea curios să afle cel puțin ce cuprind plicurile sigilate, îi oferi lui Esteban un loc la masa lui și un pat, pe care îl numi circumspect „lacedemonian“ — ca să se odihnească peste noapte. Se interesă apoi dacă în Guadelupa aveau ceva vești mai noi, din cele care nu apucaseră încă să ajungă în această „cloacă a lumii“ așa cum era, după părerea lui, Cayenne. Auzind că Victor Hugues fusese chemat la Paris pentru a da socoteală de

felul cum înțelesese să guverneze, se ridică în picioare, izbucnind furios din senin: „Așa va să zică !... Așa !... imbecilii ăștia i-au pus gînd rău, vor să scape de el, de el care a făcut tot ce i-a stat în puteri ca insula să nu devină colonie engleză. Acum au să piardă Guadelupa și n-ar fi de mirare ca pînă la urmă perfidul Albion să înghită și Guyana noastră.“ („Nu și-a schimbat prea mult stilul“, își spuse Esteban, amintindu-și că tradusese cîndva un discurs al lui Billaud, ce făcuse vîlvă la vremea lui și în care acesta atacase „Perfidul Albion“ pentru că se străduia să „pună stăpînire pe mări, împînzind oceanul cu fortărețe plutitoare.“) Tocmai atunci însă sosi și abatele Brottier, peste măsură de indignat de spectacolul la care asistase: ca să mîntuie mai degrabă cu morții din ziua aceea, soldații din garnizoana neagră aflată la Sinnamary săpaseră niște gropi revoltător de mici, sărind cu picioarele pe burta cadavrelor ca să le silească să intre într-o scobitură în care abia dacă putea să încapă o oaie. În alte părți nici nu-și mai dădeau osteneala să poarte pe nășalii trupurile neînsuflețite, mulțumindu-se să le tîrască de picioare pînă în locul unde trebuiau să fie înhumate. „Și totuși au mai rămas cinci neîngropați; i-au lăsat așa cum erau, legați în hamacuri, deși începuseră să miroasă, sub cuvînt că s-au săturat să tot care atîtea stîrvuri. În noaptea asta morții și viii vor dormi laolaltă în casele din Sinnamary.“ (Fără să vrea, lui Esteban îi veni în gînd un alt paragraf din același discurs rostit de Billaud cu patru ani în urmă: „Moartea este un apel la egalitate pe care un popor liber se cuvine să-l

consacre printr-o mărturie publică menită să-i amintească la tot pasul acest avertisment necesar. O ceremonie funebră este un omagiu și în același timp o consolare capabilă să șteargă chiar și pecetea cumplită a morții : este ultimul rămas bun al naturii.“) „Și cînd te gîndești că le-am dat libertate unor oameni ca ăștia !“ spunea Billaud, revenind la ideea lui fixă care-l urmărea de cînd sosise la Cayenne. „Ar fi totuși exagerat să privim decretul din Pluviôse ca pe o nobilă eroare a umanitarismului revoluționar — observă ironic Brottier, cu dezinvoltură, ca unul care-și îngăduia să stea la discuție cu „Teribilul“. În momentul cînd Santhonax, la Santo-Domingo, a fost convins că spaniolii vor invada colonia, a proclamat cu de la sine putere, cu propriile sale riscuri, eliberarea negrilor din sclavie. Asta s-a întîmplat cu un an înainte ca dumneavoastră să lăcrimați de entuziasm în fața Convenției, decretînd statornicirea deplinei egalități între toți locuitorii posesiunilor franceze de peste ocean. În Haiti au procedat așa ca să se descotorescască de spanioli, în Guadelupa ca să scape mai sigur de englezi, iar aici, ca să le vină de hac marilor proprietari și acadieni din vechea generație care ar fi fost gata oricînd să dea mîna cu englezii și olandezii, ca nu cumva ghilotina de la Pointe-à-Pitre să ajungă la Cayenne. Simplă politică colonială !“ „Și cu cele mai proaste rezultate, adăugă Sieger, care rămăsese fără brațe de muncă în urma decretului din Pluviôse. Santhonax a șters-o la Havana. Acum și negrii din Haiti cer independența.“ „La fel ca

și aici, zise Brottier, amintindu-le că pînă în momentul acela în Guyana fuseseră date peste cap două conspirații ale partizanilor libertății absolute, dintre care cea de-a doua se credea, poate pe nedrept, că fusese pusă la cale de Collot d'Herbois (fără voia lui, Esteban pufni în rîs, spre nedumerirea celorlalți, gîndindu-se că poate Collot ar fi vrut să creeze un fel de Coblenz al negrilor din acele ținuturi). „Mi-aduc aminte și acuma — continuă Sieger — de proclamația ridicolă afișată din ordinul lui Jeannet pe toate zidurile orașului, prin care se aducea la cunoștința cetățenilor marele eveniment.“ Și cu un glas cavernos, zise : „De azi înainte nu vor mai exista stăpîni și sclavi... Cetățenii negri considerați pînă la această dată fugari se pot întoarce alături de frații lor, lîngă care vor fi în deplină siguranță și vor afla protecția și bucuria cheazăuită prin folosința drepturilor omului. Cei care erau sclavi sînt în măsură să trateze de la egal la egal cu foștii stăpîni în privința muncilor pe care le au de terminat sau le vor îndeplini pe viitor.“ Și revenind la tonul firesc : „Tot ce a reușit să facă Revoluția franceză în America a fost să legalizeze o mare bejenie care se desfășoară, fără încetare, din secolul al XVI-lea și pînă acum. Negrii nu v-au așteptat pe dumneavoastră ca să se proclame liberi de nenumărate ori.“ Și dovedind o cunoaștere temeinică a cronicilor americane, lucru destul de rar pentru un francez (dar în același moment Esteban își aminti că de fapt Sieger era elvețian), cultivatorul se apucă să treacă în revistă

răscoalele negrilor care cu o tenacitate uluitoare se ținuseră lanț pe continent... Ciclul fusese inaugurat în Venezuela în răpăitul clocotitor al tobelor, atunci cînd negrul Miguel, ridicîndu-se cu minerii din Buría, întemeiase un regat pe niște meleaguri atît de albe și strălucitoare încît păreau așternute cu fărîmituri de cleștar. Și în locul tuburilor de orgă ce ar fi trebuit să în-tîmpine cu freamățul lor ceremonia ungerii dom-nești, răsunaseră doar bețele de bambus lovite în cadență de pămînt în timp ce un episcop, de felul lui congolez sau yoruba, despre a cărui exis-tență nu se știa nimic la Roma, dar care purta totuși mitra și cîrja, așezase coroana strălucitoare pe fruntea negresei Guiomar, soția primului mo-narh african din America: Guiomar avînd aceeași putere ca și Miguel... Pe urmă tobele în-cepuseră să bată din nou, de data asta în Defi-leul Negrilor, în Mexic, și de-a lungul coastei, la Veracruz, unde viceregele Martin Enriquez, drept pedeapsă, poruncise să fie castrați toți fu-garii „chiar dacă nu s-ar fi dovedit că săvîrși-seră vreun delict sau se dedaseră la violențe”... Chiar dacă acele încercări fuseseră zădărnice, șaizeci și cinci de ani în șir avea să rămînă în picioare puternica Redută a Palmierilor, înălțată în inima pădurii braziliene de către vestita că-petenie a răsculaților Ganza-Zumba, redută de ale cărei firave metereze din lemn și fibre aveau să se zdrobească peste douăzeci de expediții mi-litare olandeze și portugheze, înzestrate cu o artilerie fără nici o eficacitate împotriva unei strategii ce scotea din nou la lumină vechile și-

retlicuri ale războaielor numide, folosindu-se uneori de animale pentru a-i băga în sperieți pe albi. Gloanțele nu aveau nici o putere asupra lui Zumbi, nepotul regelui Zumba, comandan-tul oștilor ai cărui oameni zburau din copac în copac prin frunzarele pădurii, căzînd peste co-loanele dușmane ca fructele coapte... Și războiul palmierilor avea să mai țină încă patruzeci de ani, în timp ce fugarii negri din Jamaica se afundau în junglă pentru a întemeia un stat li-ber, sortit să dureze timp de aproape un secol. Coroana Britanică se văzuse nevoită să caute a-i îndupleca pe fugari pentru a duce tratative cu ei ca de la guvern la guvern, promițînd conducă-torului lor, un cocoșat, anume Old Cudjoe, dez-robirea tuturor oamenilor săi și o mie cinci sute de acri de pămînt pe care aceștia urmau să-i ia în stăpînire...! Zece ani mai tîrziu tobele răsu-nau în Haiti: În regiunea Cap Haitien, maho-medanul Mackandal, un ciung căruia i se atri-buiau puteri licantropice, pusese la cale o revolu-ție bazată pe tăria otrăvurilor, strecurînd prin case și prin herghelii niște substanțe toxice ne-cunoscute, care aveau un efect fulgerător omo-rînd pe loc și oameni și animale. Abia pierise vrăjitorul ars pe rug în piața publică, și Olanda trebuise să adune în grabă o oaste de mercenari europeni ca să dea piept, în pădurile din Suri-nam, cu gloatele înfricoșătoare de fugari negri conduse de trei căpetenii populare, Zan-Zan, Bos-ton și Araby, din pricina cărora colonia era ame-nințată să se ducă de rîpă. Patru campanii istovi-toare nu reușiseră a nimici cu desăvîrșire o lume secretă ce cunoștea graiul copacilor, al blănurilor

și al fibrelor și care, în cele din urmă, se risipise prin cătunele pitite în adîncul nepătrunselor deșuri, unde se întorsese la cultul zeilor ancestrali... S-ar fi părut că albiu izbutiseră, în sfîrșit, să restabilească ordinea lor pe continent, cînd cu șapte ani în urmă, un alt negru răzvrătit, tot mahomedan, Bouckman, tăbărise în pădurea Caiman din Santo-Domingo, dînd foc la case și pustiind plantațiile. Și nu erau nici trei ani de cînd negrii din Jamaica se răsculasera din nou ca să răzbune osîndirea celor doi hoți supuși la cazne în Trelawney-Town. Și pentru ca și ultima răscoală să poată fi înăbușită, fuseseră mobilizate trupele din Fort Royal și se aduseseră la Montego-Bay haite de cîini dresați, din Cuba. În momentul acela chiar, mulatrii din Bahia făceau să răsune din nou tobele ; de astă dată era vorba de o „Rebeliune a Croitorilor“ care cereau, în ritm de macumba, privilegiul egalității și al fraternității ; în felul acesta tobele djuka se alăturaseră Revoluției franceze... „De unde se poate vedea lămurit — rosti în încheiere Sieger — că faimosul decret din Pluviôse n-a adus nimic nou pe aceste meleaguri, decît doar un motiv în plus pentru ca gloatele de fugari să ia ca și pînă acum drumul bejeniei“. „Parcă nu-ți vine să crezi — zise după o pauză Brottier — că negrii din Haiti n-au vrut cu nici un preț să accepte ghilotina. Sonthonax n-a apucat s-o folosească decît o singură dată. Negrii au dat buzna să vadă cum se decapitează un om. Înțelegînd cum merge treaba, au năvălit cu toții, furioși, asupra mașinării și au făcut-o bucăți.“ Abatele azvîrlise săgeata, știind precis unde tre-

buia să bată. „A fost nevoie de măsuri chiar atît de severe pentru a se restabili ordinea în Guadelupa?“, întrebă Billaud, care, cu siguranță, era la curent cu tot ce se întîmplase prin partea locului. „Mai ales la început — răspunse tînărul — cînd ghilotina era în piața Victoriei“. „Cumplită realitate, cînd te gîndești că nu cruță nici bărbații nici femeile“, spuse Sieger, într-un fel destul de echivoc. „Cu toate astea nu-mi amintesc să fi fost ghilotinată acolo vreo femeie“ întîmpină Esteban, dîndu-și seama în aceeași clipă că observația lui nu căzuse prea bine. Grăbindu-se să schimbe vorba, abatele se încurcă într-o serie de considerații generale. „Numai albiu sînt în stare să supună femeile la rigorile unor legi atît de aspre. Negrii schinguiesc, violează, spintecă, dar sînt incapabili să execute cu sînge rece o femeie. Cel puțin nu cunosc nici un exemplu de felul acesta.“ „Pentru ei femeia este un pîntece“, spuse Esteban. „Iar pentru noi o scăfîrlie, adăugă Sieger. Să porți un pîntece între șolduri este un destin. Să porți o scăfîrlie pe umeri este o responsabilitate.“ Billaud ridică din umeri în semn că butada elvețianului nu avea nici un haz. „Dar despre ce discutăm mai înainte?“ rosti el cu un surîs ușor, care abia flutură pe chipul de obicei atît de impasibil încît niciodată nu puteai ști dacă era într-adevăr atent la conversație sau se gîdea la altceva. Cultivatorul reluă firul expunerii sale în legătură cu fugarii : „Tot ce știu e că Bartolomé de las Casas a fost unul dintre cei mai mari criminali din istorie. A ridicat acum aproape trei secole o problemă

atît de gravă încît aş putea spune că depăşeşte în importanţă chiar un eveniment atît de extraordinar ca Revoluţia. Grozăviile petrecute la Sinnamary, la Kuru, la Conamama, la Iracubo vor ajunge să fie privite de nepoţii noştri ca nişte infime peripeţii adăugate la atîtea alte suferinţe omenesti, pe cînd problema negrilor va rămîne mai departe în picioare. Abia am legalizat răzmeriţa din Santo-Domingo şi iată că se şi grăbesc să ne alunge de pe insulă. Mai încolo să vedeţi că vor cere să trăiască pe picior de deplină egalitate cu albi. „Aşa ceva n-au să obţină niciodată“, exclamă Billaud. „Şi de ce?“ întrebă Brottier. „Pentru că sîntem deosebiţi. Sînt visuri filantropice din care m-am trezit, domnule abate. E o mare distanţă de la un numid la un roman. Un garamanta nu e tot una cu un atenian. După cum acest «Pontus Euxinus» pe ţărmurile căruia ne aflăm în surghiun nu e totuna cu Mediterana“... În momentul acela intră în odaie Brigida, tînăra slujnică a lui Billaud, care tot umblînd încolo şi încoace, cînd la bucătărie, cînd în odaia folosită ca sufragerie în care toate lucrurile erau vraiste, atrăsese atenţia lui Esteban prin fineţea neobişnuită a trăsăturilor ei, cu atît mai mult cu cît fata avea figură nici mulatră nici metisă. Să tot fi avut treisprezece ani, dar corpul ei mlădiu era destul de împlinit, cu rotunzimi ce se conturau sub pînza grosolană a rochiei. Venise să-i înştiinţeze respectuoasă şi cuminte că cina — un ghiveci copios cu cartofi, banane şi pastramă — era servită. Billaud se duse să aducă o sticlă cu vin, un lux neaşteptat de care

se bucura numai de trei zile, şi cîteşipatru se aşezară la masă, fără ca Esteban să fi reuşit însă să se dumirească prin ce concurs de împrejurări neobişnuite se legase o atît de ciudată prietenie între omul detestat de toată colonia, abatele care poate tocmai datorită lui se afla aici, în surghiun, şi cultivatorul calvinist, ruinat din pricina ideilor pe care le întruchipa stăpînul casei. Tot timpul mesei nu discutară decît politică.

Se spunea că Hoche¹ murise otrăvit. Că popularitatea lui Bonaparte creştea din zi în zi. Că printre hîrtille lăsate de Incoruptibil se găsiseră nişte scrisori care arătau că atunci cînd fusese răsturnat în urma evenimentelor din Thermidor, se pregătea să plece în străinătate, unde avea unele bunuri personale puse la păstrare. De o bună bucată de vreme lui Esteban începuse să i se facă lehamite de toate veşnicele pălăvrăgeli pe socoteala ambiţioşilor la ordinea zilei sau a puternicilor din ajun. Toate discuţiile în acea perioadă se învîrteau în jurul aceluiaşi subiect. Tînărul ajunsese să dorească prilejul de-a asista la o conversaţie tihnită despre cetatea divină, despre viaţa castorilor sau minunile electricităţii. Nu era nici opt, cînd, biruit de un somn cotropitor, se scuză pentru că moţăise pînă atunci şi ceru voie să se întindă pe laviţa pe care Billaud îl poftise să doarmă. Luă în mînă o carte lăsată de cineva pe un scăunuş. Era un roman de

¹ *Louis-Lazare Hoche* (1768—1797), unul dintre cei mai importanţi generali din timpul Revoluţiei.

Ann Radcliffe¹: *Italianul sau Confesionalul Penitenților Negri*. Citi la întâmplare o frază care i se păru anume scrisă pentru el: *Alas! I have no longer a home: a circle to smile welcome upon me. I have no longer even one friend to support, to retain me! I am a miserable wanderer on a distant shore!...*²

Cînd se trezi trecuse de miezul nopții: în camera de alături, Billaud-Varennes, gol pînă la brîu din pricina zăpușelii, scria la lumina unui opaiț. Cînd și cînd se plesnea zdravăn cu palma peste umeri sau peste ceafă strivind cîte o gînganie ce-l necăjea. Lîngă el ședea tolănită pe un pat hodorogit tînăra Brigida, fără nimic pe ea și-și vîntura sînii și coapsele cu un număr vechi din *La década philosophique*.

V

Toată luna octombrie — un octombrie bîntuit de furtuni, cu ploi năprasnice în timpul nopții și cu călduri insuportabile dimineța, întrerupte la amiază de cîte o răpăială ce nu făcea decît să sporească și mai mult năduful din pricina aburilor ce împînzeau aerul cu miros de țărîină, de

¹ Ann Ward Radcliffe (1764—1823), scriitoare engleză, autoare de romane și note de călătorie. Romanul citat datează din 1797.

² *Oai! Nu mai am un cămin: un cerc de zîmbete care să mă înconjoare! Nu mai am un prieten care să mă sprijine, să mă rețină! Sint un biet pribeag pe un țărm îndepărtat!...* (În lb. engleză.)

cărămidă și de cenușă udă — Esteban se află într-un permanent impas sufletesc. Moartea abatelui Brottier, răpus în timpul unei scurte șederi la Cayenne, de ciuma pe care probabil o adusese cu sine de la Sinnamary, îl tulburase peste măsură. Tînărul se bizuise întrucîtva pe influențele de care presupunea că răzbătătorul și descurcărețul preot s-ar fi putut să dispună ca să găsească mijlocul de a ajunge la Surinam. Acum însă, cînd nu mai avea pe nimeni căruia să i se poată destăinui, Esteban trebuia să rămînă mai departe prizonierul unui întreg oraș, al unei țări întregi, încătușat ca într-o temniță. Și această țară se întîmpla să fie acoperită pe tot cuprinsul ei de niște desisuri atît de nepătrunse, încît singura ieșire posibilă nu era decît marea, ieșire închisă cu uriașele zăvoare ale hîrtogăriei, cu neputință de desferecat. Se constata în epoca respectivă o înmulțire prodigioasă a hîrtilor, un adevărat potop universal de documente cu tot felul de sigilii și peceti, semnături și parafe purtînd diferite denumiri ce epuizau o serie întreagă de sinonime cum ar fi „foaie de călătorie“, „răvaș de drum“, „pașaport“, precum și orice alte cuvinte venite să exprime permisiunea de a trece dintr-o țară într-alta, dintr-un ținut într-altul, ba uneori chiar dintr-un oraș într-altul. Birarii, dijmarii, taxidarii din porturi, accizarii și vameșii de altă dată nu făceau decît să prefigureze în mod pitoresc armata de polițiști și de politicieni care se străduiau acum pretutindeni — unii de frica revoluției, alții de spaima contrarevoluției — să restrîngă libertatea oamenilor, îngrădindu-le primordiala, fecunda, creatorea posibi-

litate de a se deplasa pe suprafața planetei pe care le fusese hărăzit să trăiască. Esteban își ieșea din sărite și tremura tot, furios, când se gîdea că ființa omenească, lepădîndu-se de ancestral, de instincte nomade, întocmise în așa fel lucrurile încît libertatea sa suverană de mișcare ajunsese să depindă de o simplă fițuică. „Fără doar și poate” — își spunea el — „nu sînt făcut să fiu ceea ce se înțelege azi printr-un bun cetățean... Toată luna aceea în Cayenne domni harababura, zavera și învălmășeala. Îndîrjit din pricina mazi-lirii sale, Jeannet asmutise milițiile negre împotriva trupelor alsaciene care cereau sus și tare să li se plătească solda pe cîteva luni în urmă. Speriat însă de isprava lui, se grăbise să anunțe o iminentă blocadă pe care niște escadre nord-americane o pregăteau împotriva coloniei, fluturînd sub ochii cetățenilor spectrul unei posibile înfometări, astfel că lumea cuprinsă de panică făcea coadă în fața băcăniilor. „Așa o să termine de vîndut toate mărfurile pe care le mai are prin magazine, pînă nu apucă alții să pună mîna pe ele”, zicea Hauguard, ca unul care cunoștea de mult toate matrapazlîcurile coloniale... La începutul lunii noiembrie însă, încordarea scăzu brusc o dată cu sosirea lui Burnel pe bordul fregatei *L'Insurgée* salutată cu salve de tunuri de artileria din port. Îndată ce descinse la palatul guvernamental, noul agent al Directoratului, fără să-și mai piardă vremea cu cei care așteptau ticsiți în anticameră, dornici să-l „informeze” despre o mulțime de lucruri, trimise la Sinnamary după Billaud-Varennés, pe care-l întîmpină cu tot fastul, îmbrățișîndu-l în vîzul

tuturor, spre spaima unora care-și închipuiau că Teribilul de odinioară era cu desăvîrșire uitat. În Cayenne, se răspîndi zvonul că, închiși amîndoi trei zile în șir într-unul din birourile palatului unde li se serveau chiar și gustările frugale, compuse din brînză și vin, dintre mese, cercetaseră împreună o serie de probleme politice locale. Probabil că totodată examinaseră și situația deportaților, de vreme ce cîteva dintre bolnavii din Kuru fuseseră aduși pe neașteptate la Sinnamary. „De, cam tîrziu” — bombănea Hauguard printre dinți. „Oamenii mor pe capete la Conamama Kuru și Iracubo, în lunile cele mai bune, mortalitatea este cam de treizeci la sută. Știu bunăoară că dintr-un lot de cincizeci și opt de prizonieri aduși anul trecut pe corabia *La Bayonnaise* n-au mai rămas în viață decît doi. Printre cei care s-au prăpădit în ultima vreme era și un savant, Havelange, rectorul universității din Louvain.” Avea dreptate hangiuul, deportarea își depășise menirea în acele lagăre ale morții, presărate cu morminte și oseminte deasupra cărora se roteau vulturii negri. Patru fluvii mari din Guyana împrumutaseră numirile lor, indigene, vastelor cimitire ale oamenilor albi decedați în majoritate, pentru că rămăseseră credincioși unei religii pe care de aproape trei secole omul alb se străduia s-o răspîndească printre indienii din America... Elvețianul Sieger, care venise în oraș ca să trateze în mod discret cumpărarea unei moșii pentru Billaud-Varennés, îi destăinuia lui Esteban un lucru surprinzător, care arăta în ce

măsură un anumit spirit iacobin *enragé*¹ caracteristic pentru clubul cordelierilor, se manifesta din nou în sânul guvernului din Cayenne : Burnel, sprijinit pe sub mână de Directorat, avea misiunea de a trimite agenți secreți la Surinam, cu scopul de a pune la cale o răsccoală generală a sclavilor — sub egida decretului din Pluviôse anul II — ca mai apoi să poată anexa această colonie, trădare incalificabilă, cu atât mai mult cu cât Olanda era, pentru moment, unica aliată leală pe care o avea Franța în acea parte a lumii. În aceeași noapte, Esteban îl pofti pe elvețian la el în cameră, unde cinstiră cele mai alese vinuri de la han, împreună cu slujnicele Agnesse și Scholastique, care nu așteptară prea multe rugăminți ca să-și scoată bluzele și fustele ; Hauguard, de fel scandalizat de toanele oaspeților săi, se dusesese să se culce.

După ce dormiră zdravăn ca după chef, tânărul își spuse păsul lui Sieger, rugându-l să-i facă rost, cu trecerea de care se bucura, de un răvaș de drum pentru Surinam : „Acolo — îl încredință el cu un gest de complicitate — aş putea să aduc servicii foarte utile, ca propagandist sau agitator“. „Ai dreptate s-o ștergi de aici“ — încuviință celălalt. „Țara asta nu poate să-i intereseze decât pe cei care umblă după învîrteli și care se cheamă că sînt prietenii guvernului. Ori ești politician, ori om de paie. Dumneata ai reușit să-i câștigi simpatia lui Billaud. O să încercăm să-ți obținem hîrțiile de care ai nevoie“... O săptămînă mai tîrziu

¹ Turbat (în lb. franceză).

corabia *La Diomède*, care între timp își schimbase numele în *L'Italie Conquise*, ridica ancora, îndreptîndu-se spre colonia vecină pentru a încerca să desfacă pe piață (de astă dată în profitul lui Burnel), o încărcătură de mărfuri capturate în largul mării de căpitania vaselor lui Jeannet.

În momentul cînd Esteban, după o așteptare chinuitoare în atmosfera deprimantă de mizerie sordidă ce domnea la Cayenne, într-o lume a cărei istorie era în întregime urzită din jafuri, epidemii, omoruri, deportări, agonii colective — se trezi pe străzile orașului Paramaribo, avu impresia că nimerise într-un oraș spilcuit și împodobit ca pentru o zi mare — oraș care amintea prin anumite particularități de o chermesă flamandă, iar prin altele, mult mai numeroase, de o țară tropicală unde toată lumea trăia în huzur. Un belșug și o prisosință fără seamăn părea că se revărsaseră pretutindeni, pe bulevardele sădite cu portocali, tamarini și lămîi, străjuite de case arătoase și primitoare de lemn cu cîte trei sau patru caturi, ale căror ferestre fără geamuri erau acoperite cu perdele de tul. În încăperi se lăfăiau dulapuri mari, ticsite cu tot ceea ce o viață chivernisită putea să adune mai bun, iar sub rețelele apărătoarelor de țințari, din tul și ele, se legănau hamacuri încăptoare cu franjuri de fir. Pentru Esteban ieșeau iar la iveală candelabrele și sfeșnicele cu zorzoane de sticlă, oglinzile cu ape adînci, brizbițele și cristalele din copilăria sa. Butoaiele se rostogoleau pe rampele de încărcare ; gîscanii

sîsîiau în curțile pentru orătării ; surlele garnizoanei se luau la întrecere, iar sus, pe meterezele fortului Zelanda, o caraulă vestea perindarea orelor pe cadranul solar, bătînd cu ciocanul într-un clopot cu un gest circular de automat. În preajma măcelăriilor în care se vindea carne de broască țestoasă și pulpă de berbec împănată cu usturoi, Esteban reîntîlnise prin băcănii tot felul de minunății pe care începuse să le uite : bere Porter, șunci virtuose de Westfalia, somon și țipari afumați, fileuri de pește marinat cu capere și foi de dafin și muștarul picant de Durham. Pe apele fluviului pluteau bărci cu prova aurită și cu felinar la pupa, ai căror luntrași negri, cu cîte un șorț alb încins la brîu, vîsleau printre corturi și baldachine de mătase în culori deschise sau de catifea de Genova.

În această nouă Olandă de peste ocean viața pe care o duceau locuitorii ajunsese la un asemenea rafinament încît parchetele de mahon erau frecate în fiecare zi cu portocale amare, al căror suc, impregnîndu-se în lemn, răspîndea o plăcută aromă de mirodenii. Biserica catolică, templele protestante și luterane, sinagoga portugheză, sinagoga germană, cu clopotele și orgelilor, cu canoanele, imnurile și psalmodiile ce făceau să răsune sfintele locașuri duminica și la zile mari, la Crăciun ca și la Sărbătoarea Marii Iertări, la Paștile evreiesc ca și în Sîmbăta Mare, cu scripturile și liturghiile lor, cu lumînările aurite, făcliile, sfeșnicele somptuoase aprinse la Hanukkah-Menorah se înălțau în fața ochilor lui Esteban ca niște simboluri ale unei

tolerante pe care omul, în anumite părți ale lumii, se străduise să le cucerească și să le apere fără șovăială împotriva inchizițiilor religioase sau politice... În timp ce mărfurile de pe vasul *L'Italie Conquise* erau descărcate și puse în vînzare, tînărul hoinărea pe țărmurile fluviului Surinam, care servea drept scaldătoare pentru întreg orașul, interesîndu-se cît de des ancorau în port vasele nord-americane, printre care auzise că s-ar fi aflat și o corabie ușoară cu pînze numită *Arrow*. Fără a îndrăzni să spere că șederea lui în Paramaribo s-ar putea să coincidă cu reîntoarcerea navei căpitanului Dexter — de altminterea în șase ani de zile era posibil să se fi schimbat comandantul — Esteban simțea totuși că aventura lui se apropia de sfîrșit. După plecarea goletei franceze trebuia să rămînă mai departe la Paramaribo, ca agent comercial, chipurile al guvernului din Cayenne, cu misiunea de a împărți, acolo unde socotea că lucrul acesta ar putea să aibă un efect neîndoielnic, cîteva sute de copii tipărite după decretul din Pluviôse anul II, tradus în limba olandeză și însoțit de îndemnuri la rebeliune. Esteban de altfel și alesese un loc unde să arunce manifestele, temeinic legate de niște pietroaie, ca să dispară pe veci în adîncurile fluviului. Pe urmă se gîndea să aștepte sosirea vreunei nave yankee care, în drum spre Baltimore sau spre Boston, ar fi făcut un popas la Santiago de Cuba sau la Havana. Între timp ar putea încerca să-și alunge urîtul în brațele vreuneia dintre olandezele blonde, durdulii și voluptoase, cu pielea aproape aurie între dantelele cu care își înveșmîntau

nurii, așa cum le vedea stînd la fereastră seara, după cină, ca să ia aer. Unele cîntau ciupind strunele unei lăute; altele, sub cuvînt că veniseră numai așa, în treacăt, umblau din poartă în poartă să arate prin vecini tapiseriile lucrate cu mîna lor, înfățișînd fie priveliștea nostalgică a unei străzi din Delft, fie fațada unei vestite primării reconstituite din memorie, fie o amestecătură de steme pestrițe împletite cu lalele. Esteban fusese avertizat că străinii erau îndeobște priviți cu ochi buni de aceste persoane atît de îndatoritoare, care știau prea bine că bărbații lor aveau ibovnice de culoare la conacele de pe plantațiile lor dinafara orașului, unde obișnuiau să rămînă destul de des peste noapte: *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem. Nolite me considerare quod fusca sum quia decoloravit me sol.*¹ Astfel de conflicte mocnite nu existau numai prin partea locului. Foarte mulți albi, după ce își biruiau reticențele din primul moment, ajungeau a se dedulci cu atîta rîvnă la căldura trupurilor de negrese, încît s-ar fi zis că li se făcuse niscaiva farmece. Umblau tot felul de legende despre nu știu ce ierburi lăsate să dospească, nu știu ce droguri și licori misterioase administrate pe ascuns ibovnicului cu pielea albă, ca să-l lege, să-l țină ferecat, să-i paralizaze în așa măsură voința încît să rămînă în cele din urmă nesimțitor la iubirea oricărei femei de rasa lui. Nici nu se putea un

¹ Sînt neagră, dar sînt frumoasă, fiice ale Ierusalimului. Nu vă uitați că sînt așa de negricioasă, căci m-a ars soarele (Biblia, Cîntarea Cîntărilor).

rol mai plăcut decît să facă pe Taurul, Lebăda sau Ploaia de Aur, ceea ce era de obicei însoțit de felurite daruri: brățări, șaluri, fuste de indian și esențe de flori aduse de la Paris. Albul privit de obicei cu indulgență de cîte ori își făcea de cap cu cîte o slugă nu-și pierdea cîtuși de puțin prestigiul atunci cînd se întîmpla să se încurce cu o negresă. Și dacă mai avea și o prăsilă numeroasă — metiși, mulatri sau odrasle care aveau pe sfert sau numai a opta parte sînge de negru în vine — datorită acestei fecundități ajungea să cîștige faima de patriarh viguros pe care mulți i-o invidiau. Femeia albă, în schimb — erau destul de rare, cîei drept, cazurile cînd se apropia de un bărbat de culoare — era detestată. A fi o Desdemona colonială era cel mai ingrat rol pe care putea să-l joace o femeie pe toată întinderea de pămînt cuprinsă între ținuturile locuite de natchezi și pînă la Mar del Plata... O dată cu sosirea vasului *Amazon*, un cargobot din Baltimore care se întorcea din Rio de la Plata, se încheie și popasul pe care Esteban îl făcuse în Paramaribo, după plecarea corăbiei *L'Italie Conquise*. În timpul șederii sale în oraș se înfruptase din farmecele unei cuconițe ceva mai coapte, cititoare de romane care pentru dînsa erau foarte moderne, cum ar fi bunăoară *Clarisse Harlowe* și *Pamela* de Richardson, dar cu pielea încă fragedă, mirosind totdeauna frumos, înfăinată din belșug cu pudră de orez risipită cu dărnicie, cuconița care îl trata cu vinuri portugheze, în timp ce soțul, din motive bine cunoscute, își petrecea noaptea la conacul plantației Egmont... Cu vreo

două ore înainte de a-și căra bagajele pe bordul cargobotului *Amazon*, Esteban, necăjit de o mică gîlmă ce-i ieșise sub brațul stîng, trecu pe la spitalul orașului ca să-l întrebe pe chirurgul-șef Greuber dacă nu era ceva să-i dea de gîndit. După ce unse locul dureros cu un emolient, blajinul medic îl conduse pînă în pragul unei săli în care așteptau nouă negri, sub paza unor străji înarmate, fumînd liniștit tutunul acru și fermentat cu miros de oțet, din niște pipe de pămînt cu ciubucul atît de tocit încît găvanul pipei ajunsese aproape de buze. Și tînărul se cutremură aflînd că era vorba de niște sclavi acuzați de a se fi răzvrătit încercînd să fugă de la stăpîni și condamnați de Curtea de Justiție din Surinam la amputarea piciorului stîng. Drept care, sub cuvînt că sentința trebuia executată în condiții perfecte de curățenie, după metode științifice, renunțîndu-se la procedeele arhaice, rămășițe ale unor vremuri de barbarie, ce provocau niște suferințe cumplite sau care puneau în pericol viața acuzatului, cei nouă sclavi fuseseră aduși la cel mai bun chirurg din Paramaribo, care urma să aducă la îndeplinire, cu fierăstraul în mînă, hotărîrea tribunalului. „Uneori se amputează și brațe — îi explică doctorul Greuber — cînd sclavul a îndrăznit să ridice mîna asupra stăpînului.” Apoi, întorcîndu-se spre cei ce așteptau zise: „Să între primul!” Văzînd că un negru înalt și vînjos cu o frunte voluntară se ridica liniștit de la locul lui, Esteban, mai mult mort decît viu, intră grabnic în prima cîrciumă ce-i ieși în cale și ceru de băut ceva tare, orice ar fi fost, ca să-i treacă

spaima. Și rămase o bucată de vreme cu privirea îndreptată spre fațada spitalului, fără a-și putea lua ochii de la o anumită fereastră închisă, zugrăvindu-și în închipuire ceea ce se întîmpla în momentul acela înăuntru. „Sîntem cele mai cumplite fiare din cîte au fost făcute pe lume”, repeta în gînd, clocotind indignat, furios pe sine, capabil să incendieze edificiul dacă ar fi avut vreun mijloc la îndemînă...

De pe bordul vasului *Amazon*, gata să-și înceapă călătoria în josul fluviului, purtat de curentul ce avea să-l ducă la Surinam, Esteban aruncă mai multe pachete într-o canoe pescărească, mînată de niște vîslași negri: „Luați de oțitiți! le strigă el. Iar dacă nu știți carte, căutați pe cineva care să vi le citească.” Erau copiile după decretul din Pluviôse anul II, trase la tipar în limba olandeză, pe care acum tînărul se felicita că nu le aruncase în apă, așa cum avusese intenția cu cîteva zile mai înainte.

VI

...Se afla în dreptul Gurilor Dragonului, în noaptea împînzită de puzderia de stele, acolo unde Marele Amiral al lui Ferdinand și al Isabellei văzuse apa dulce învălmășită cu apa sărată într-o încrîncenare ce dăinuia de la facearea lumii. „Cea dulce se punea împotriva celei sărate ca să nu pătrundă înăuntru, iar cea sărată împotriva celei dulci ca să nu iasă afară.” Atunci, însă, ca și odinioară, trunchiurile groase

smulse din inima pădurilor de pe uscat de viiturile ce se porneau vijelioase în luna lui august, izbite de stînci, luau drumul mării, slobozindu-se din apa dulce pentru a se răspîndi în noianul celei sărate. Esteban le vedea plutind spre Trinidad, Tobago sau insulele Grenadine aşternîndu-se ca nişte umbre întunecate peste licăritoarele fosforescenţe, întocmai ca luntrele lungi, lungi de tot, care plecaseră cu cîteva veacuri — nu prea multe — în urmă pe aceleaşi căi, în căutarea Pămîntului Făgăduinţei. În acea epocă de piatră — atît de recentă totuşi şi atît de actuală încă — împărăţia de miazănoapte era obsesia tuturor celor care se adunau roată, noaptea, în preajma focurilor aprinse. Cu toate astea ştiau mai nimic despre ea. Pescarii aflaseră unele zvonuri din gura altor pescari, care le auziseră de la alţi pescari din josul sau din susul apei, iar aceştia, la rîndul lor, şi le însusiseră de la alţii mai departe. Existau însă Lucrurile acelea care făcuseră un drum atît de lung, aduse prin schimburi în natură şi nenumărate călătorii pe mare, se aflau acolo, enigmatice şi solemne, cu tot misterul alcătuirii lor. Nimic altceva decît nişte pietricele — parcă avea vreo importanţă mărimea lor? — dar ale căror forme erau atît de grăitoare, aveau o asemenea privire care te înfrunta, rîdeau sau se strîmbau în fel de fel de chipuri care mai de care mai ciudate, venite din cetăţile în inima cărora se aflau pieţe imense, băi pentru fecioare şi nemaivăzute palate. Puţin cîte puţin, tot vorbind într-una despre împărăţia de miazănoapte, oamenii simţeau cumva că dobîndiseră oarecare

drepturi asupra ei. Atîtea lucruri zămisliseră cuvintele transmise din generaţie în generaţie, încît acele lucruri deveniseră cu trecerea vremii un fel de patrimoniu colectiv. Lumea aceea din depărtări era un pămînt-în-aşteptare, unde odată şi odată fără doar şi poate avea să se statornicească poporul ales, atunci cînd un semn din cer avea să-i dea de ştire că trebuie să plece. Pînă atunci, mulţimea se îngroşa zi de zi, sporînd furnicarul omenesc ce adăsta la vărsătura Rîului-fără-Sfîrşit a Rîului-Mamă, situată la sute de zile de drum la sud de Gurile Dragonului. Unele triburi coborîseră din creierii munţilor, părăsindu-şi aşezările în care sălăşluiau din timpuri imemorabile. Altele abandonaseră malul drept, în timp ce neamurile pădurene ieşeau la iveală din desiş pîlcuri, pîlcuri, la fiecare lună nouă, sleite de puteri, orbite de lumină după atîtea luni de zile în care pribegiseră prin întunecimea verzuie a codrilor, ţinînd malul apelor, ocolind smîrcurile... Zăbava însă se prelungea. Isprava era copleşitor de mare şi mult prea lung drumul pe care-l aveau de străbătut, pentru ca să se poată hotărî chiar aşa cu una, cu două, căpeteniile lor. Copiii şi nepoţii creşteau, iar ei stăruiau încă pe loc, foindu-se fără nici o treabă, sporovăind iarăşi şi iarăşi despre aceleaşi minunăţii, privind lucrurile misterioase ce creşteau tot mai mult în ochii lor, cu fiecă zi de aşteptare. Şi iată că într-o seară, sortită să rămînă de pomină, o fulgerătură de foc săgetă cu un şuierrat asurzitor bolta cerească, îndreptîndu-se spre ţelul pe care cu mult înainte oamenii şi-l statorniciseră în năzuinţa lor de a atinge limanul împărăţiei

de miazănoapte. Și ordia se puse atunci în mișcare, împărțită în sute de cete războinice, cotropind cuprinsurile străine. Toată partea bărbătească a celorlalte popoare era secerată fără milă; numai femeile erau cruțate pentru ca stirpea cuceritorilor să se poată prăsi. Și astfel se alcătuiră două graiuri; acela al părții femeiești, pentru rosturile bucătăriei și ale facerii și graiul bărbătesc, grai de viteji, a cărui cunoaștere era privită ca un privilegiu mai presus de orice.. Și meraseră așa preț de un veac prin păduri, peste plaiuri, prin defileuri, pînă ce la un moment dat cotropitorii se treziră în fața mării. Aflaseră că semînțiile celelalte, prinzînd de știre despre năprasnica înaintare a celor din Sud, se strămutaseră pe niște insule undeva departe, deși nu chiar la capătul lumii, dincolo de zare. O seamă de lucruri proaspăt găsite, aidoma celor pe care le știau dinainte, arătau că drumul spre insule era poate cel mai prielnic pentru a răzbate spre împărăția de miazănoapte. Și cum timpul nu însemna nimic față de obsesia Pămîntului-în-Așteptare, unde trebuiau să ajungă cu orice preț, oamenii poposiră o bucată de vreme, pentru a se deprinde cu meșteșugul navigației. Pirogele sparte, părăsite pe plajă, slujiră drept model pentru luntrele pe care cotropitorii le scobiră din trunchiuri de copaci. Cum însă aveau de înfruntat distanțe mari, începură a le meșteri din ce în ce mai lungi și mai zvelte, puternic întărite, cu botul înalt și tăios, în care puteau să încapă pînă la șaizeci de oameni. Și într-o bună zi, strănepoții celor care deschiseseră drumul migrațiunii terestre, făcură începutul migrațiunii maritime, pornind cu bărcile

cîrduri, cîrduri, să descopere insulele. Nu avură de furcă prea mult ca să străbată strîmtorile, să evite curenții și să treacă de pe un țărm pe altul, nimicind locuitorii — pașnici agricultori și pescari ce nu aveau nici un fel de pricepere în meșteșugul războiului. Marinarii înaintau, luînd insulele în șir, din ce în ce mai iscusiți și mai îndrăzneți, deprinși acum să se orienteze după poziția astrilor.

Pe măsură ce înaintau, vedeau ridicîndu-se în fața lor turnurile, palatele, piețele vaste ale împărăției de miazănoapte. O simțeau apropiindu-se o dată cu insulele ale căror cuprinsuri se desfășurau din ce în ce mai întinse și mai îmbelșugate, brăzdate de munți tot mai înalți. Încă trei insule, încă două, poate chiar numai una singură — fiindcă socoteala se făcea pe insule — și aveau să pună piciorul, în sfîrșit, pe Pămîntul-în-Așteptare. Avangărzile de altfel și debarcară pe cea mai mare dintre toate — poate ultima etapă. De astă dată minunile ce trebuiau să se arate nu erau hărăzite a desfăta doar pe nepoții năvălitorilor. Cei de azi chiar aveau să le vadă cu ochii lor. Numai la gîndul acesta luntreții se opinteau mai spornic și vîslele se cufundau, șiraguri, șiraguri în mare, mînuite de brațele lor nerăbdătoare.

Iată însă că în zare începuseră să mijească niște mîgîldețe ciudate, ce nu semănau cu nimic din cele știute de ei, cu niște alveole de o parte și de alta și niște arbori foarte înalți purtînd bucăți mari de pînză ce se umflau ori fluturau în bătaia vîntului, ca niște semne cu totul necunoscute. Cotropitorii se ciocneau de alți cotropitori,

nebănuți, neașteptați, veniți cine știe de unde, care picaseră numai bine ca să spulbere un vis dezmiertat veacuri întregi. Acum Marea Migrațiunea nu mai avea nici un rost: împărăția de miazănoapte avea să treacă în mâinile unor oameni la care nimeni nu se aștepta. Cuprinși de o furie viscerală, caraibii luau cu asalt uriașele nave, minunînd prin îndrăzneala lor pe cei care le apărau. Se cățarau pe borduri, atacînd cu o înverșunată disperare, de neînțeles pentru noii-veniți. Două ere istorice cu neputință de împăcat se înfruntau într-o luptă neîmpăcată, în care omul totemurilor dădea piept cu omul teologiei. Pentru că, dintr-odată, arhipelagul în litigiu devenise un arhipelag teologic. Insulele își schimbau identitatea, integrîndu-se într-un auto sacramental ce se desfășura pe scena marelui teatru a lumii. Prima insulă pe care o întîlnise în cale cotropitorul venit de pe un continent mai presus de închipuirea băștinașilor din partea locului primea numele lui Cristos, în ziua cînd cea dintîi cruce, întocmită din crengi, fusese implîntată pe țărmul său. Cea de-a doua purta hramul Născătoarei de Dumnezeu, fiind botezată Santa Maria de la Concepción. Treptat, treptat Antilele se transformau într-un imens vitraliu, scăldat în lumină, în care ctitorii erau înfățișați sub chipul *Fernandinei* și al *Isabelei*, iar apostolul Toma, Ioan Botezătorul, Sfînta Lucia, Sfîntul Martin, Sfînta Fecioară din Guadelupa și supremele reprezentări ale Treimii se aflau rînduiți la locurile cuvenite, în timp ce orașele Navidad, Santiago și Santo-Domingo începeau să se înfiripe, profilîndu-se pe fondul azuriu, împestrițat cu alb

de labirintul celor Unsprezece Mii de Fecioare, nenumărate ca și aștrii risipiți pe Campus Stellae. Făcînd un salt peste milenii, această nouă Mare Mediterană devenea moștenitoarea celeilalte Mediterane, primind, o dată cu grîul și cu limba latină, cu vinul și cu Vulgata, pecetea simbolurilor creștine. Și astfel locuitorii Insulelor Caraibe erau sortiți să nu ajungă niciodată în împărăția mayașilor, jefuiți de ceea ce li se cuvenea și răniți de moarte, semînția lor trebuind să fie oprită în loc tocmai în momentul culminant al străduințelor ei seculare. Și din marea migrațiune zădărnicită, care își va fi avut obîrșia pare-se pe malul stîng al fluviului Amazoanelor, cam prin cel de-al XIII-lea veac, după cronologia *celorlalți*, valabilă doar pentru ei, singurele vestigii concrete rămase pe plajă și țărmuri aveau să fie doar petroglifele caraibe — jaloane ale unei epoci niciodată scrise — cu chipurile lor zgîriate, ori săpate în piatră, ca niște orgolioase embleme solare... Esteban se afla în dreptul Gurilor Dragonului în zorii încă înstelăți, acolo unde Marele Amiral văzuse apa dulce învălmășită cu apa sărată, într-o încrîncenare ce dăinuia de la facerea lumii. „Cea dulce se punea împotriva celei sărate ca să nu pătrundă înăuntru, iar cea sărată împotriva celei dulci ca să nu iasă afară.“ Dar apa aceea dulce, atît de îmbelșugată, nu putea să-și aibă obîrșia decît undeva pe întinsul nemărginit al uscatului sau, ceea ce era mult mai verosimil pentru cei care încă mai credeau în existența monștrilor catalogați de Isidor din Sevilla, în paradisul terestru. Și acel paradis terestru cu nescatele-i izvoare ce hră-

neau cele mai mari fluvii din lume era situat de cartografii în cele mai diverse locuri din Asia și de pe continentul african. Gustînd așadar din apa pe care plutea corabia sa și găsind-o „din ce în ce mai dulce și mai gustoasă”, Amiralul, care cutreierase mările în lung și-n lat, chibzui că fluviul ce o purta spre mare nu putea să izvorască decît de la rădăcina Arborelui Vieții. Gîndul acesta fulgerător îl făcu să pună în cum-pănă textele clasice: „Nu găsesc nicăieri și nici nu mi-a fost dat a citi vreodată în scripturile latinești sau grecești ceva care să-mi arate fără greș locul unde se află în lume raiul pămîntesc, după cum tot așa nu l-am văzut însemnat pe nici un mapamond”. Și de vreme ce Venerabilul Bede, și sfîntul Ambrozie și Duns Scot erau de părere că paradisul terestru s-ar fi aflat în Orient, unde cei porniți din Europa credeau cu tot dinadinsul că ajunseseră navigînd paralel cu soarele și nu împotriva lui, era limpede ca lumina zilei că insula spaniolă, numită Santo-Domingo nu putea fi decît Tarsis, decît Caethia, decît Ofir, Ofar și Cipango — adică toate insulele sau tărîmurile pomenite de cei din vechime și care fuseseră greșit situate pînă atunci într-un univers țarmurit de Spania, așa cum fusese întreaga peninsulă datorită recuceritorilor ei. Sosiseră în sfîrșit acei „ani îndepărtați” vestiți de Seneca, ani „în care marea oceanică va slobozi legăturile lucrurilor și un tărîm întins se va deschide în fața oamenilor; și un nou năier, aidoma celui care l-a călăuzit odinioară pe Iason, va descoperi o lume nouă; și atunci insula Thule nu va mai fi cel din urmă

tărîm”. Descoperirea căpăta dintr-o dată o gigantică dimensiune teologică. Călătoria aceasta spre golful Perlelor din marginea Pămîntului Făgăduinței era însemnată și subliniată cu o trăsătură de foc în cartea proorociilor lui Isaia. Totodată se adeverea prevestirea Abatelui Ioachim Calabrezul care mărturisea că omul sortit să ridice din nou lăcașul de pe Muntele Sion avea să porceadă din Spania. Lumea era plămuită ca un sîn de femeie din gurguiul căruia creștea Arborele Vieții. Și acum se știa că din nesecatele-i izvoare atît de îmbelșugate, încît puteau să potolească setea tuturor viețuitoarelor de pe fața pămîntului, se despletea nu numai Gangele, Tigrul și Eufratul, dar și Orinoco, făgașul vînjoaselor trunchiuri de copaci ce coborau spre mare și că la obîrșia acestuia din urmă s-ar fi descoperit, în sfîrșit, după o atît de îndelungată zăbavă — aici la îndemînă, ușor accesibil, gata să se dezvăluie în toată splendoarea lui — paradisul terestru. Și în fața Gurilor Dragonului, cu undele-i limpeze de razele răsăritului de soare, Amiralul putea să-și trîmbeze bucuria fremătătoare, acum că deslușise în fine lupta seculară în care apele dulci se înfruntau cu cele sărate: „Așadar, regele și regina și principii și toată suflarea de sub schiptrul lor să înalțe slavă Mîntuitorului nostru Isus Cristos care ne-a dăruit o atît de strălucită biruință. Preoții să porceadă cu alai și să se prăznuiască sărbători cu mare fală; să se împodobească sfințele lăcașuri cu ramuri înverzite și cu flori; fie ca Domnul nostru Cristos să se bucure pe pămînt precum se bucură în ceruri, văzînd apro-

piata izbăvire a unor neamuri sortite pînă acum pierzaniei.“ Aurul ce se găsea cu prisosință pe aceste meleaguri avea să pună capăt abjectei servitui la care fusese supus omul pe continentul european atît de sărac în aur. Cuvintele prorocilor se împlineau și se adevereau prezicerile celor din vechime ca și inspiratele străfulgerări ale teologilor. Veșnica înrîncenare a apelor, în acea parte a lumii, le dădea de știre că fusese descoperit, în cele din urmă, după o chinuită așteptare de cîteva secole, Pămîntul Făgăduinței... Esteban se afla deci la Gurile Dragonului, acolo unde se înmormîntaseră, înghițite de valuri, atîtea expediții care părăsiseră apele sărate pentru cele dulci, în căutarea Pămîntului Făgăduinței, fantomaticul pămînt în veșnică mișcare — atîta de nestatornic și de fantomatic în-cît în cele din urmă se mistuise de-a pururi, dincolo de înghetata oglindă a lacurilor Patagoniei. Și cum ședea așa, sprijinit de balustrada vasului *Amazon*, în fața coastei stîlcoase și împădurite, se gîndea că priveliștea aceea nu se schimbase întru nimic de cînd o contemplase Marele Amiral, trimisul Isabellei și al lui Ferdinand, atunci ca și acum stăruind asupra ei mitul Pămîntului Făgăduinței. Cu toate că, ce-i drept, își modificase caracterul, după culoarea fiecărui secol, pentru a răspunde unor dorințe mereu primenite, mitul rămăsese același ; era, trebuia să fie, nu se putea să nu existe în prezent — în oricare prezent — o lume mai bună. Caraibii își imaginaseră în felul lor o lume mai bună, după cum și-o închipuise, la rîndul său, în forfota învolburată a undelor de la Gurile

Dragonului, iluminat, transfigurat de gustul apei venite din adîncul continentului, Marele Amiral, trimisul Isabellei și al lui Ferdinand. Portughezii năzuiseră la regatul minunat al Părintelui Juan, așa cum probabil năzuiseră cîteodată la țara belșugului copiii plaiurilor castiliene după ce îmbucau cîte un codru de pîine întins în ulei cu usturoi. O lume mai bună găsiseră enciclopediștii în orînduirile vechilor incași, după cum o lume mai bună păreau să întruchipeze Statele Unite, atunci cînd Europa fusese vizitată de ambasadorii lor fără perucă, încălțați cu pantofi cu catarame, obișnuiți a vorbi simplu și fără ocolișuri, și care împărțeau binecuvîntări în numele libertății. Și nu era mult de cînd Esteban plecase la rîndul său spre o lume mai bună, atras de uriașa coloană de foc ce părea că se înalță spre Orient. Ca să se înapoieze acum după o călătorie fără folos, copleșit de o cumplită oboseală, căutînd în zadar o ușurare în amintirea vreunei peripeții plăcute care să-i aducă un zîmbet pe buze. Pe măsură ce se perindau zilele petrecute pe mare, tot ceea ce-i fusese dat să trăiască i se înfățișa ca un coșmar stăruitor — coșmar urzit din incendii, persecuții și osînde — vestit de profețiile lui Cazotte¹, cu cămilele lui ce vîr-sau pe gură ogari, și de numeroșii prezicători ai veacului de apoi care se înmulțiseră peste măsură în secolul acela atît de vast, încît eve-

¹ Jacques Cazotte (1719—1792), scriitor francez. Manifestîndu-și ostilitatea față de Revoluție a fost decapitat. Așa-zisa *Profeție a lui Cazotte* asupra evenimentelor revoluționare a fost o lucrare care i s-a atribuit postum, fără a-i aparține însă.

nimentele petrecute în sînul lui s-ar fi putut desfășura de-a lungul cîtorva sute de ani. Cuvintele, sunetele, cuvintele care-i mai stăruiau încă în minte îi făceau rău, stîrnindu-i o neliniște profundă, aidoma celei pe care o provoacă într-o anumită parte a pieptului, acolo unde frămîntările sufletești se concretizează în pulsații și aritmii viscerale, ultimele zvicniri ale unei boli ce ar fi putut să fie fatală. Întîmplările lăsate în urmă și care ieșeau acum la iveală dintr-un vîlmășag de neguri și dintr-un clocot asurzitor, în ropot de tobe și horcăieli, în țipete și cazne, se asociau în mintea sa cu imaginea unui cutremur, a unei convulsii colective, a unor dezlănțuiri rituale... „Am trăit printre barbari, îi spuse Esteban Sofiei, în clipa cînd se deschise în fața lui, scîrțîind din balamale, poarta grea a casei familiale, ce se ridica, la fel ca odinioară, în colțul străzii cu podoaba atît de caracteristică a zăbrelelor înalte, vopsite în alb.

PARTEA A CINCEA

Cu sau fără dreptate
G o y a

I

Tu! — exclamase Sofia pomenindu-se față în față cu vlăjganul acela cu mîinile aspre, ars de soare, care își purta ca marinarii calabalicul, mult-puțin cît avea, într-o desagă din pînză de vele, aruncată peste umăr. „Tu!“ Și-l săruta cu foc pe obrajii țepoși, pe frunte, pe gît. „Tu!“ spunea Esteban, încremenit de uimire, uluit de femeia pe care o ținea în brațe acum, femeie în toată puterea cuvîntului, atît de împlinită la trup și atît de diferită totodată de fetișcana cu șolduri strîmte a cărei imagine o păstrase în gînd, atît de diferită de aceea care fusese prea mult pentru el o tînră măicuță ca să mai poată fi și verișoara sa, prea copilă ca să fie femeie; tovarășa lui de joacă, o făptură asexuată, care îi ușura suferințele cînd avea cîte o criză, așa cum fusese pentru el Sofia odinioară. Privea acum în jur redescoperind fiecare lucru, totul, dar cu sentimentul neîmpăcat că nu era decît un străin. El, care visa de atîta timp la clipa cînd avea să se întoarcă iarăși acasă, nu simțea acum fiorul așteptat. Lucrurile pe care le cunoaștea — și le cunoștea prea bine — i se păreau acum străine, fără să poată stabili din

nou contactul cu ele. Aici se afla harpa de altădată, sub tapițeriile cu cacatoeși, inorogi și ogari; dincolo oglinzile mari, cu marginile șlefuite, și oglinda de Venetia, cu florile-i nebulose; ceva mai departe, biblioteca, în care acum cărțile ședeau frumos orînduite în rafturi. Următ de Sofia, Esteban trecu în sufrageria cu dulapuri încăpătoare și naturi moarte neguroase înfățișînd fazani și iepuri printre fructe. Se îndreptă apoi spre odaia din vecinătatea bucătăriilor în care locuise din copilărie. „Stai puțin s-aduc cheia“, spuse Sofia. (Esteban își aminti atunci că, în casele bătrînești din partea locului, camerele morților erau, după datină, pe veci încuiate cu cheia.) Cînd ușa se deschise, tînărul se trezi în fața unui vîlmășag colbit de marionete și aparate de fizică, lăsate vraiste pe podea, pe fotolii, pe patul de fier care fusese atîta timp patul său de suferință. Montgolfiera decolorată mai atîrna și acum de frînghie; pe scena teatrului de păpuși stăruia încă decorul unui port mediteranean, pregătit parcă pentru un spectacol cu *Uicleniile lui Scapin*. Jur împrejurul orchestrei de maimuțe, zăceau aruncate buteliile de Leyda sparte, barometrele și vasele comunicante, din zilele de demult. Și deodată, întîlnirea aceea cu propria lui copilărie — sau cu o adolescență infantilă, ceea ce era același lucru — încovoie umerii lui Esteban, podidit de un plîns cu sughițuri. Și plînsese așa o bucată de vreme cu capul în poala Sofiei, ca odinioară în copilărie, cînd îi mărturisea frămîntările sale de bolnav a cărui viață părea să fie ratată. Se statorniceau din nou legături uitate. Unele lu-

cruri începuseră iar să-i vorbească. În drum spre salon, la întoarcere, trecură prin vestibulul cu tablouri. Arlechinii însufleșteau ca și mai înainte carnavalurile și călătoriile spre Citera; atemporale și frumoase, naturile moarte înfățișau aceleași oale și fructiere, aceleași două mere, aceeași bucată de pîine și același fir de praz, zugrăvite de nu știu care imitator al lui Chardin, alături de imaginea pieței monumentale și pustii, care amintea destul de mult prin factura sa „fără aer“ — fără densitate atmosferică — de stilul lui Jean-Antoine Caron. Personajele fantastice ale lui Hoggart rămăseseră la locul lor, urmate de *Tăierea capului sfîntului Dionisie*, ale cărei culori, în loc să se șteargă în bătaia luminii puternice a tropicelor, căpătașeră parcă o strălucire nemaipomenită. „L-am restaurat și l-am vernisat de curînd“, îi explică Sofia. „Văd și eu“ — spuse Esteban. „Sîngele pare proaspăt.“ Ceva mai încolo, însă, unde spînzurau mai înainte niște peisaje reprezentînd fie secerișul, fie culesuri de vii, se aflau acum niște picturi noi, într-o manieră rigidă și rece ce ilustrau edificatoare episoade din istoria antică, violuri și scene de judecată, ca atîtea și atîtea altele pe care Esteban le văzuse în ultimii săi ani petrecuți în Franța. „De abia acum au ajuns aici marafeturile astea?“ întrebă el. „Este o artă foarte gustată în momentul de față“, spuse Sofia. „E ceva mai mult decît o simplă îmbinare de culori; are idei; îți arată exemple, te face să gîndești.“ Esteban se opri brusc, zguduit pînă în adîncul inimii, în fața *Exploziei într-o catedrală* a maestrului napolitan anonim.

Era ca o prefigurare a unor evenimente atât de cunoscute, încît se simțea buimăcit de puhoiul interpretărilor pe care le prilejuia această pînză profetică, antipicturală, străină de orice școală, care nu se știe prin ce misterios hazard ajunsese acolo, în casă. Dacă acea catedrală, potrivit învătămintelor ce-i fuseseră împărtășite odinioară, era reprezentarea — chivotul și tabernacolul — propriei sale ființe, o explozie se produsese în ea, fără îndoială, cu toate că întîrziată și lentă, distrugînd altare, simboluri și odoare pentru care avea venerație. Iar dacă înfățișa epoca în care trăia, o explozie formidabilă făcuse într-adevăr să se surpe zidurile principale, îngropînd sub o avalanșă de dărîmături chiar pe cei care poate construiseră mașina infernală. Dacă însă catedrala era biserica creștină, Esteban observa că un șir de coloane puternice rămăseseră în picioare, în fața altui șir care, fărîmat în bucăți, se prăbușea în acea apocaliptică imagine, ca un simbol al rezistenței, al continuității și al viitoarei reconstruiri, după vremurile de urgie, bînuite de stele prevestitoare de nenorociri. „Totdeauna ți-a plăcut să te uiți la tabloul ăsta” — constată Sofia. „Și cînd te gîndești că mie mi se pare atât de absurd și dezolant!” „Dezolant și absurd în momentul de față”, spuse Esteban. Și amintindu-și, deodată, că mai avea și un văr, întrebă unde era Carlos. „A plecat dis-de-dimineață la cîmp cu bărbatul meu” — răspunse Sofia. „Au să se întoarcă ceva mai tîrziu.” Și rămase nedumerită în fața expresiei de stupoare, de uimire îndurerată ce se întipări pe figura lui Esteban. Luînd un ton flecar și

indiferent, tînăra începu să-i povestească cu risipă de cuvinte, ceea ce era un lucru cu totul neobișnuit din partea ei, cum se căsătorise cu un an mai înainte cu cel care devenise între timp asociatul lui Carlos în negoț, și arătă spre ușa cu un singur canat, ce răspundea în aripa cealaltă a casei, și care rămăsese așa cum o știa, înfundată, lîngă stratul de flori străjuit de cele două trunchiuri de palmier, ca de niște coloane străine de restul arhitecturii. Descotorosindu-se de Don Cosma, după ce se liniștise agitația anti-francmasonică, ce, pînă la urmă, fusese numai o simplă amenințare, Carlos se gîndise să se întovărășească cu cineva care, în schimbul unei participații destul de însemnate la cîștiguri, să aducă drept capital puterea lui de muncă și mai ales priceperea în comerț, ceea ce îi lipsea. Astfel, dăduse peste un om capabil și foarte versat în afaceri, pe care-l cunoscuse la lojă. „La lojă?”, se miră Esteban. „Lasă-mă să vorbesc”, spuse Sofia, continuînd panegiricul aceleia care, în scurtă vreme după ce începuse să se ocupe de negoțul lor, îl pusese de-a binelea pe picioare și, folosindu-se de uluitoarea prosperitate ce se revărsa asupra țării, întreise și împătrise veniturile magazinului. „Acum ești bogat!” — îi strigase ea lui Esteban cu obrazii îmbujorați de entuziasm. „Nici nu știi ce bogat ești! Și asta i-o datorăm — și tu și eu, noi toți numai lui Jorge. Ne-am căsătorit acum un an. Bunicii lui erau irlandezi. E ceva rudă cu familia O’Farril.” Esteban se simți stingherit că Sofia insista asupra acestei legături cu una dintre cele mai vechi și mai bogate familii de

pe insulă: „Acum probabil vă țineți numai de petreceri?” întrebă el nemulțumit. „Nu fi dobitoc! Nu s-a schimbat nimic. Jorge este ca și noi. Să vezi ce bine ai să te înțelegi cu el.” Și începu să-i vorbească despre mulțumirea clipei de față, despre bucuria pe care o simțea făcând un bărbat fericit, despre încrederea și liniștea hărăzite femeii care știe că are un tovarăș de viață. Și ca și cum ar fi dorit să i se ierte o trădare, adăugă: „Voi sînteți bărbați. O să aveți fiecare căminul vostru. Nu te uita așa la mine. Ți-am spus doar că totul a rămas la fel ca înainte.” Bărbatul care se uita la el însă, avea o imensă tristețe în priviri. În ruptul capului n-ar fi crezut c-o să audă vreodată din gura Sofiei un asemenea pomelnic de locuri comune la îndemîna ei: „să faci fericirea unui bărbat”; „încrederea pe care o simte femeia cînd știe că are un tovarăș de viață”. Era îngrozitor să te gîndești că un al doilea creier, situat în matrice, formula ideile rostite acum de Sofia, al cărei nume atribuia femeii menite să-l poarte o „înțelepciune surizătoare”, o știință plină de seninătate. În închipuirea lui Esteban numele de Sofia se înfățișase întotdeauna umbră de uriașă cupolă a Bizanțului; străjuit de ramurile Arborelui Vieții și înconjurat de arhonți, în reprezentarea marelui mister al femeii neprihănite. Și acum, fusese de ajuns o mulțumire ascunsă, prilejuită de o sarcină incipientă — bucuria de a constata că sîngele izvorîrît din adîncul ființei pentru prima oară de cînd ieșise din epoca pubertății încetase să se mai risipească — pentru ca sora mai mare, tî-

năra măicuță, pura esență feminină de odinioară, să devină o bună soție, consecventă și cumpătată, cu spiritul în întregime preocupat de pîntecul ocrotit cu grijă de viitoarea bunăstare a rodului zămislit, mîndră de faptul că soțul ei se înrudea cu o oligarhie care ajunsese să se îmbogățească de pe urma exploatarei seculare a cine știe cîtor generații de negri. Dacă se simțise străin întorcîndu-se din nou la el acasă, Esteban se simțea și mai străin acum, în fața femeii, doamna și stăpîna aceleiași case — așa cum avusese ocazia să constate din primul moment — în care totul era prea cu socoteală așezat pentru gustul lui, prea curat, prea ferit de orice lovituri și stricăciuni. „Miroase a irlandez aici”, își spuse Esteban, cerînd voie (da, chiar așa, „cerînd voie”) să facă o baie; din obișnuință, Sofia intra cu el în baie și tot vorbind de una, de alta, uită să mai plece pînă cînd Esteban rămase numai în chiloți. „Ce faci atîtea fasoane, crezi că n-am mai văzut un bărbat dezbrăcat?”, spuse ea, aruncîndu-i un săpun de Castilla pe deasupra paravanului. Prînziră singuri, după ce Esteban dădu mai înainte o raită pe la bucătărie și cămară, și îmbrățișă pe Rosaura și pe Remigio, emoționați și bucuroși din cale-afară; amîndoi erau la fel cum îi lăsase: ea, tot atît de nostimă ca și mai înainte, el, purtînd aceeași vîrstă nedefinită a negrului sortit să trăiască o sută de ani în împărăția lumii acesteia. Vorbiră puțin și numai nimicuri, mulțumindu-se mai mult să se privească: aveau atîtea lucruri să-și spună încăt nici unul nu se hotăra să-și deschidă inima.

Esteban amintise doar în treacăt de locurile prin care colindase, fără să dea prea multe amănunte. Dacă s-ar fi înfiripat din nou atmosfera de intimitate pe care o absență îndelungată o împărăsiase, și ar fi început să i se mărturisească, ar fi avut nevoie de ore, de zile întregi, ca să-i împărtășească toate experiențele lui din timpul anilor zbuciumați în care trăise în afara legii. Acum însă, când se uita în urmă, anii aceia parcă trecuseră ca un vis. Oricît de scurți i se păreau acum, erau totuși unele lucruri, mai cu seamă unele cărți, care în vremea asta apucaseră să îmbătrînească peste măsură. O întîlnire cu abatele Raynal, pe care-l descoperi într-unul din rafturile bibliotecii, îi aduse un zîmbet pe buze. Baronul de Holbach, Marmontel, cu incașii săi de operă comică, Voltaire ale cărui tragedii fuseseră atît de actuale, atît de subversiv actuale abia cu zece ani în urmă, acum i se păreau cu totul în afara vremii, ceva atît de învechit, de perimat, pe cît putea fi bunăoară acum un tratat de farmacopee din secolul al XIV-lea. *Contractul social* însă îi făcea impresia unui lucru și mai anacronic și mai depășit, micșorat în chip uluitor de evenimente, știrbit, fisurat. Deschise exemplarul, ale cărui file erau presărate cu interjecții admirative, cu diferite comentarii și însemnări făcute cu mîna sa — mîna sa de odinioară. „Îți mai aduci aminte?“ — îl întrebă Sofia, lăsîndu-și capul pe umărul său. „Înainte nu înțelegeam nimic. Acum parcă mi s-a luminat mintea.“ Se urcară amîndoi la etaj. Esteban se opri în fața priveliștii ce dezvăluia o intimitate împărtășită cu un necunoscut,

privind acel spațios, și totuși prea îngust după părerea lui „pat matrimonial“; noptierele de la căpățiul fiecăruia, împestriate cu cărți felurite legate; papucii de saftian, așezați lîngă cei ai Sofiei. Se simți din nou ca un străin. Și cu toate că Sofia stăruia să-i facă patul în camera de alături, unde se afla biroul lui Jorge, în care însă Jorge aproape că nu intra niciodată, Esteban intra în camera lui de odinioară și, punînd într-un colț claie peste grămadă aparatele de fizică, cutiile cu muzicuță și marionetele, agăță hamacul pe care-l adusese cu el de cele două inele fixate în perete: aceleași inele sortite cîndva să țină suspendat cearșaful, răsucit în chip de frînghie, pe care își odihnea capul în timpul crizelor sale de astmă. Sofia își aminti să-l întrebe deodată ce mai face Victor Hugues. „Te rog să nu-mi pomenști niciodată de el“ — spuse Esteban, scotocind în desaga lui de marinar. „Mi-a dat o scrisoare pentru tine. E un monstru acum.“ Și vîrînd cîteva monede în buzunar, ieși în stradă. Era nerăbdător să respire aerul unui oraș care, din momentul cînd coborîse pe țarm i se păruse grozav de schimbat. După cîtiva pași ajunse în fața catedralei, cu antablamentul ei sobru din calcar maritim — care se remarca prin structura lui decorativă înainte chiar de a încăpea pe mîna cioplitoarelor — împodobită, dar nu excesiv, cu sinuozi-tățile unui baroc moderat. Lăcașul acela, înconjurat de palate cu grilaje și balcoane, arăta în ce măsură evoluaseră gusturile celor care conduceau destinele arhitectonice ale orașului. Hoinări așa pînă pe înserat pe strada Căntălarıilor,

pe strada Inchizitorului, a Negustorilor, din piața lui Cristos o apucă spre biserica Sfântului Duh, din întineritul bulevard Paula ieși în piața mare sub al cărei arcade se plimbau, în amurg, sporovăind zgomotos, grupuri, grupuri de oameni care n-aveau altceva de făcut. O droaie de gură-cască se înghesuiau sub ferestrele unei case din care se revărsau sunetele unui pian de curînd adus din Europa. Bărbierii zdrăngăneau din ghitare în pragul prăvăliilor. În curtea unei case trecătorii puteau privi spectacolul iluzoriu al unei scâfîrlii vorbitoare. Prostituîndu-se pentru a spori veniturile cine știe cărei doamne cucernice și cît se poate de onorabile — cazul era destul de frecvent în oraș — două sclave nos-time îl îmbiară să vină cu ele. Esteban cîntări în palmă monedele pe care le luase de acasă și intra cu amîndouă în penumbra unei șandramale dubioase... Era noapte cînd se întoarse acasă. Carlos se repezi să-l îmbrățișeze. Nu se schimbase prea mult. Părea ceva mai matur, ceva mai sigur pe sine și poate ceva mai gras ca înainte: „Noi, ăștia, comercianții, sedentari cum sîntem...”, spuse el rîzînd. În momentul acela veni și Sofia să-și prezinte soțul: un bărbat zvelt, căruia i-ai fi dat douăzeci și cinci de ani, deși avea treizeci și trei împliniți, al cărui chip cu trăsături fine și distinse, cu o frunte înaltă și luminoasă și cu o gură senzuală, deși puțin cam rece și disprețuitoare, era într-adevăr frumos. Esteban, care se temuse să n-o vadă alături de un practician de birou, scund, guraliv și superficial, rămase plăcut impresionat de înfățișarea respectivului soț; observă totuși că

în ținuta lui, în felul său de a fi și-n îmbrăcăminte sa căuta să păstreze o seriozitate plină de condescendență, un aer distant și politicos totodată, umbrit de o ușoară melancolie care, împreună cu preferința manifestată pentru costumele de culoare închisă, gulerele late și moi și pieptănătura aparent neîngrijită, constituia o trăsătură caracteristică destul de recentă a tinerilor care, în ultima vreme erau trimiși să-și facă educația în Germania sau, în cazul de față, în Anglia. „N-o să-mi spui că nu-i frumos”, gunguri Sofia cu un glas întrebător, privind-și soțul cu o duioasă admirație... În seara aceea stăpîna casei făcuse o adevărată risipă de candelabre și de tacîmuri de argint în cinstea familiei pentru prima oară reunite din nou în jurul cinei. „Cum văd ați tăiat vițelul cel gras”, glumi Esteban, văzînd cum se perindă tăvile cu păsări, care mai de care mai gustoș pregătite, ca și cele mai savante sosuri care îi aminteau de ospetele lor de odinioară cînd, așezați la masă în aceeași sufragerie, cei trei adolescenți căutau să-și închipuie că se află în palatul de la Potsdam, la băile Karlsbad, sau în interiorul nu știu cărui palat rococo din împrejurimile unei Viene imaginare. Sofia îi lămuri că toate păsările în aspic, pastele cu carne, umpluturile cu trufe stropite cu vin de xeres fuseseră anume făcute pentru noul-venit care, dat fiind că trăise o bună bucată de vreme în Europa, trebuia să aibă gusturi grozav de rafinate și știa să aprecieze asemenea delicatese. Esteban însă, după ce își cercetă amintirile, se văzu nevoit să mărturisească — lucru de care nu-și dăduse încă

seama pînă atunci — că surpriza uluitoare pe care o încercau la început în fața focurilor de artificii ale unei bucătării mult prea bogate în arome, în nuanțe, în subtile onctuoități, în amestecuri de ierburi și mirodenii, lăsînd în gură un vag buchet de esențe, nu ținuse decît foarte puțin. Poate, pentru că fusese nevoit să se obișnuiască, luni de zile, cu ardeii iuți, cu batogul și fripturile împănate cu usturoi ale bucătăriei basce, începuse să-i placă mîncărurile rustice și mărînărești, preferînd gustul bucatelor simple cu care se împăca mult mai bine decît cu sosurile — „terciuri“ — cum le numea el, cu un vădit dispreț. Și făcea elogiul guliei bine miro-sitoare și curate, coapte în spuză; al bananei verzi, rumenite în ulei; al mugurilor de palmier, acel prodigios sparanghel al înălțimilor, care conținea esența unui arbore întreg; al afumăturilor de broască țestoasă și de porc mistreț; al ariciului de mare și al stridiei de manglider; al proaspătului gazpacho¹ cu biscuiți de campanie și al crabului pitic pe care-l mîncai cu coajă cu tot în timp ce carapacea prăjită trosnea între dinți lăsîndu-ți o pulbere de sare marină pe buze. Și mai cu seamă își amintea cu plăcere de sardelele scoase din plasă, pe care le frigeau de vii pe jărat, după pescuitul de la miezul nopții, pentru a le înfuleca mai apoi pe covertă cu cîte o ceapă crudă și un codru de pîine neagră, întinzînd mîna, între două duminicături, spre burduful doldora de vin roșu, vîrtos. „Pentru asta m-am omorît toată după-

¹ Un fel de ciorbă rece, preparată cu pîine și zarzavat.

amiaza cu cartea de bucate în mînă“, spuse Sofia rîzînd... Cafeaua o băură în salonul cel mare, unde Esteban se gîndi cu un fel de nostalgie la dezordinea ce domnea odinioară. Era evident că de cînd stăpîna casei se căsătorise, soțul, vlăstar de irlandezi, impusese un anumit tipic în gospodărie. În afară de aceasta, Sofia nu știa ce să mai facă tot timpul ca să-i fie pe plac, foindu-se de colo pînă colo, aducîndu-i foc pentru pipă, ca să se așeze în cele din urmă pe un scăunăș, la picioarele fotoliului său. În același timp, liniștea soțului, zîmbetul prevenitor al lui Carlos, neastîmpărul Sofiei, care ieși iar din încăpere ca să aducă o pernă, arătau că toți așteptau cu nerăbdare momentul în care Esteban, aidoma călătorilor din antichitate — pentru oamenii aceștia aflați la o distanță atît de uriașă de evenimente, noul venit era ca un Sir Guillaume de Mandeville¹ al revoluției — avea să înceapă istorisirea aventurilor sale. Cuvintele însă îi veneau greu pe buze, la gîndul că cele dintîi pe care le va rosti vor atrage după ele multe altele, atît de multe încît zorile îi vor apuca tot acolo, așezați pe același divan, povestind mai departe. „Vorbește-ne despre Victor Hugo“, îl îndemnă Carlos în cele din urmă. Înțelegînd că Ulise nu va putea scăpa în noaptea aceea de obligația de a-și depăna Odiseea, Esteban îi ceru Sofiei: „Adu-mi o sticlă de vin obișnuit și pune la răcit alta, pentru mai tîrziu“.

¹ Numele compilatorului englez al scrierilor lui Jean de Bourgogne (sec. al XIV-lea), cuprinzînd relatările privitoare la călătoriile sale pline de extraordinar în Orientul Mijlociu și Extremul Orient.

*Nu trebuie să strigi
Goya*

Își începuse istorisirea pe un ton vesel, împartășindu-le peripețiile călătoriei peste ocean, din Port-au-Prince pînă în Franța, pe o corabie ticsită cu refugiați care se dovediseră pînă la urmă a fi cea mai mare parte masoni, membrii unui club foarte puternic de filadelfi din Santo-Domingo. Era într-adevăr pitoresc să vezi atîția filantropi, prieteni cu chinezii, cu persanii și cu algonchinii, punînd la cale cele mai cumplite pedepse pentru momentul cînd răscoala negrilor va fi fost înăbușită și cînd aveau să se răfuiască în lege cu unele slugi ingrate care veniseră primele, cu torța în mînă, să incendieze plantațiile lor. Le descrie apoi pe un ton glumeț „raitele sale de huron” prin Paris, mărturisindu-le visurile și speranțele sale, isprăvile și experiențele pe care le făcuse și presărîndu-și povestirea cu diferite anecdote: bunăoară aceea cu cetățeanul care ar fi dorit să se ridice, la granița Franței, un monument simbolic de proporții colosale, atît de fioros și de agresiv — un gigant de bronz a cărui figură trebuia să bage în răcori pe toți — încît tiranii, numai văzîndu-l, ar fi dat bir cu fugiții împreună cu oștile lor înspăimîntate; cu altul care, într-un moment de grea cumpană pentru țară, se găsisse să atragă atenția Adunării, făcînd-o să piardă vremea de pomană asupra faptului că titlul de „cetățeană” acordat femeilor avea cusurul de

a lăsa în umbră o neliniștitoare întrebare, dat fiind că nimeni nu putea ști dacă respectiva cetățeană era sau nu „domnișoară”; le povestea cum „mizantropul” fusese înzestrat cu un final revoluționar, prin transformarea lui Alceste, subit împăcat cu neamul omenesc; zeflemisi succesul imens obținut în Franța, după plecarea sa, de un roman care-i căzuse în mînă la Gadelupa: *Micul Emil*, în care un copil din popor, dus la Versailles, afla cu mirare că și delfinul se juca de-a trompeții... Ar fi vrut să-și păstreze mai departe voioșia dar, treptat, treptat, faptele, privilegiile evocate de cuvintele lui începură să se contureze în culori mai sumbre. Epoca arborilor libertății fusese urmată de epoca eșafoadelor. Fusese un moment neprecis, și care nici nu putea fi determinat, dar îngrozitor, în care se petrecuse o schimbare radicală în sufletele oamenilor: cel ce fusese blajin în ajun se trezise crîncen în ziua următoare; cel care nu depășise pînă atunci o retorică limitată la cuvinte, începuse să semeneze sentințe. Și toată lumea fusese prinsă în vârtej de acel năprasnic vârtej cu totul de neînțeles, cînd te gîndeai în ce loc anume pe fața pămîntului se dezlănțuise: în țara în care s-ar fi părut că civilizația își găsisse supremul echilibru; în țara arhitecturilor senine, unde natura era atît de blîndă și artizanatul de o incomparabilă iscusință; unde însăși limba părea făcută pe măsura versului clasic. Nici un popor nu putea fi mai străin de spectacolul eșafoadelor ca poporul francez. Inchiziția franceză fusese blîndă în comparație cu cea spaniolă. Noaptea Sfîntului Bartolomeu era nimica toată pe lîngă mă-

celul universal poruncit de regele Filip, împotriva protestanților. Privit acum de la distanță, Billaud-Varennes i se înfățișa lui Esteban ca un personaj absurd, profilat pe un fundal de majestuoase coloane, în mijlocul unor grădini dichisite, cu o vegetație ordonată și împodobită cu statui de Houdon, în atitudinea exotica și singeroasă a unui preot aztec, ridicînd în aer cuțitul de obsidian. Această revoluție răspunsese, cu siguranță, unei obscure năzuințe milenare, ce se transformase în cele din urmă în cea mai ambițioasă aventură a ființei umane. Esteban se îngrozea însă gîndindu-se cît de costisitoare fusese această acțiune: „Prea curînd am uitat morții“. Morții din Paris, din Lyon, din Nantes, din Arras (își înșira numele orașelor care arătau cît de întins fusese cîmpul suferințelor sale, ca Orange); morții de pe pontoanele din Atlantic, din lagărele de la Cayenne, din atîtea alte locuri, fără să uite morții al căror număr era cu neputință de stabilit — sechestrați, aruncați pe ferestre, dispăruți... Și în afară de aceștia mai erau acele cadavre vii, oamenii a căror viață fusese distrusă, a căror vocație fusese frustrată, ale căror opere rămăseseră truncheate, și care erau siliți să tîrască pururea după ei o viață lamentabilă, dacă nu vor fi avut energia necesară pentru a se sinucide. Elogia pe nefericiții adepți ai lui Babeuf, pe care îi considera ultimii revoluționari adevărați, credincioși celui mai pur ideal de egalitate, în mod tragic contemporani cu cei care încă mai propovăduiau, în colonii, o fraternitate și o libertate reduse la niște simple sforări politice, în scopul de a păstra pose-

siunile actuale sau de a dobîndi altele noi. Bătrînul Iehovah, ale cărui biserici și catedrale își redeschideau porțile pretutindeni unde pentru moment domnea ateismul, ieșise victorios din această încercare. Credincioșii săi puteau spune acum că tot ceea ce se întîmplase nu fusese, în definitiv, decît o manifestare a mîniei sale dezlănțuite de numeroșii filozofi care, în timpul acestui secol care își trăia ultimele săptămîni, îndrăzniseră să-l tragă de barbă, tratîndu-l pe Moise drept impostor afirmînd că Sfîntul Pavel nu era decît un gogoman — ajungînd chiar să insinueze, așa cum făcuse Victor Hugues într-un discurs inspirat în mare măsură de baronul de Holbach, că de fapt Isus fusese fiul unui legionar roman. Și povestitorul încheie cu amărăciune, golind ultimul său pahar de vin: „de astă dată revoluția a eșuat. Poate că viitoarea va merge pe calea cea bună. Dar, atunci cînd o să izbucnească, nu mai pune nimeni mîna pe mine, chiar dacă m-ar căuta cu lumînarea în toiul zilei. Să ne ferim de vorbele prea frumoase: de lumile mai bune create de cuvinte. Epoca noastră se stinge, înăbușită de un exces de cuvinte. Nu există alt pămînt al făgăduinței decît acela pe care omul îl poate descoperi în sine însuși.“ Spunînd asta, Esteban se gîndea la Ogé, care obișnuia să citeze o frază a maestrului său, Martinez de Pasqually: *Ființa omenească nu va putea fi luminată decît prin dezvoltarea însușirilor divine ce zac adormite în adîncul său sub preponderența materiei...* Zorile începeau să mijească la ferestrele și în oglinzile salonului. Băteau clopotele de utrenie în pragul unei du-

minici pe care vînturile dinspre miazănoapte porniseră s-o biciuiască dis-de-dimineață. Dan-gătele clopotelor atît de bine cunoscute din copilărie se îngîneau acum cu vuietul înfundat al clopotului celui mare de la catedrala nouă. Noaptea trecuse pe nesimțite, ca în fericitele vremuri cînd toată casa era vraiste. Și ca și cînd nici unul dintre ei n-ar fi avut chef să se culce, rămaseră mai departe în fotoliile lor, înfășurați în pledurile pe care le aduseseră rînd pe rînd ca să se învelească, tăcînd cu toții, cufundați parcă în gînduri. „Ei uite, noi sîntem de altă părere” rosti Sofia, deodată, cu o voce scăzută dulce-acrișoară, care de obicei era semnalul unei discuții. Esteban se crezu obligat să întrebe ce voia să înțeleagă prin *noi*. „Noi trei”, răspunse Sofia cu un gest circular, eliminîndu-l parcă pe Esteban din sînul familiei. Și, ca și cum ar fi vorbit mai mult pentru sine, începu un monolog care găsea o deplină încuviințare atît la Carlos cît și la Jorge, judecînd după chipurile lor. Oamenii nu puteau să trăiască fără un ideal politic; fericirea popoarelor nu putea fi cucerită de la prima încercare; chiar dacă se comiseseră erori grave, acele erori puteau fi totuși de folos, deoarece lumea va trage învățăminte din ele pe viitor; își dădea seama, firește, că Esteban făcuse anumite experiențe dureroase — și îl compătimea din toată inima — dar poate că fusese totuși victima unui idealism exagerat; recunoștea că excesele săvîrșite de revoluție erau deplorabile, dar marile cuceriri omenești se dobîndesc numai prin suferință și sacrificiu. În rezumat: nu se putea înfăptui

nimic măreț pe pămînt fără vărsare de sînge. „Asta a spus-o Saint-Just înaintea ta”, exclamă Esteban. „Fiindcă Saint-Just era tînăr. Așa ca noi. Ceea ce mă miră mai mult, cînd mă gîndesc la Saint-Just, este că de abia se ridicase de pe băncile școlii.” Sofia era informată de tot ce-i povestise vărul său, referitor la viața politică în primul rînd, și poate *mai mult decît el*, care nu avusese decît o viziune parțială și limitată a faptelor, viziune alterată cîteodată de vecinătatea unor lucruri ridicole, destul de mărunte, a unor inevitabile naivități, care nu micșorau cu nimic măreția unei încercări supraomenești. „Deci faptul că am coborît în infern nu mi-a folosit la nimic?” exclamă Esteban... Sofia voia numai să spună că de la distanță puteai avea o imagine mai obiectivă a evenimentelor, mai puțin pătimașă. Regreta și ea, bineînțeles din toată inima, frumoasele mănăstiri distruse, minunatele biserici ce căzuseră pradă focului, statuile mutilate, vitraliile sparte. Jumătate din operele gotice însă puteau foarte bine să dispară de pe fața planetei dacă era în joc fericirea omului. Cuvîntul „fericire” avu darul să-l scoată din fire pe Esteban: „Luați seama! Credincioșii plini de smerenie ca voi, visătorii, cititorii ahtiați de scrieri umanitare, calvinisti ideii sînt aceia care înalță ghilotinele.” „Măcar de-am putea înălța una, și cît mai curînd, în mijlocul acestui oraș plin de imbecili și de putregaiuri”, răspunse Sofia. I-ar fi plăcut într-adevăr să vadă căzînd capetele gloatei de funcționari stupizi, de exploatare de sclavi, de bogătași plini de ifose, de galonați ce populau

insula asta, ținută sub obroc, surghiunită la capătul lumii, redusă la o simplă imagine lipită pe cutiile de tutun, de către cel mai incapabil și mai imoral guvern din istoria contemporană. „Sînt cîțiva aici care ar merita să fie ghilotinați” adăugă Carlos, întărind cuvintele ei. „Chiar mai mulți” rosti Jorge sentențios... „La orice m-aș fi așteptat” — spunea Esteban — dar nici prin gînd nu mi-ar fi trecut să găsesc aici un club de „iacobini”. Nu chiar așa, îi explicară ceilalți. În orice caz niște oameni foarte informați (stăruința cu care era repetat acest cuvînt îl exaspera pe Esteban) hotărîți „să facă ceva”. Trebuia să fii pe deplin conștient de vremea în care trăiești, să ai o țintă în viață, să acționezi într-un anume fel într-o lume în plină transformare. Carlos se străduise în ultimii ani să înjghebeze o mică lojă androgină — lojă androgină fiindcă erau prea puțini ca să se poată lipsi de concursul unor femei inteligente și luminate — cu scopul politic de a răspîndi scrierile filozofice care pregătiseră revoluția, precum și o parte din textele ei de bază: *Declarația Drepturilor omului*, *Constituția Franceză*, discursuri mai importante, catehismele bunului cetățean etc. Îi aduseră cîteva foi volante și niște broșuri care, după forma neobișnuită a literelor și caracterul primitiv al tipăriturii arătau că fuseseră lucrate clandestin în imprimeriile din Nouvelle-Grenade sau din Havana — poate din Rio de la Plata sau din Puebla de Los Angeles. Esteban cunoștea textele acelea. Le cunoștea chiar atît de bine încît, după anumite întorsături de fraze, după anumite expresii fericite,

după prezența unui adjectiv care-i dăduse destulă bătaie de cap pînă reușise să-i găsească un echivalent în limba spaniolă, reușise să identifice propriile sale traduceri, făcute la Pointe-à-Pitre, după indicațiile lui Victor Hugues, pentru tiparnița lui Loeuillet. Și iată că textele acestea, multiplicat de imprimeriile de pe Continent îi apăreau din nou în fața ochilor... „*Vous m'embrandez !*”¹, izbucni el lovindu-se de fotolii în graba de a ieși mai repede din cameră. Străbătînd curtea interioară zări o cheie uitată în broasca ușii care ducea în depozitul de mărfuri. Și deodată avu curiozitatea să vadă locul acela care într-un fel îi aparținea și lui, mai ales că, fiind duminică, nu se afla nimeni înăuntru. Mirosul de saramură, de cartofi încolțiți, de pastramă, de ceapă, pe care odinioară nu-l putea suferi, îi pătrunse în nări ca boarea unui humus mănos și înviorător. Era un miros de cală de corabie, de dană portuară, de pivniță ticsită cu provizii. Vinul negru picura din canele; coaja brînzeturilor din La Macha prinsese un strat de mucegai, unturile musteau prin lutul chiupurilor pîntecoase. Și peste tot domnea cea mai deplină ordine, așa cum nu fusese odinioară. Totul era aliniat, așezat în teancuri, atîrnat, după cerințele fiecărui sort: sus, agățate de birnele de cedru, șuncile și funiile de usturoi; ceva mai jos, grînele movilite în chip de metereze; iar la poalele lor putinele cu hamsii și cu pești marinați. Și mai încolo, în curtea interioară, acum acoperită, umplînd dulapurile

¹ Mă plictisiți (în lb. franceză).

cu zăbrele, se afla o colecție întreagă de probe de mărfuri și produse noi, menite să dea mai mare extindere comerțului: solnițe, medalioane, mucări din argint mexican; porțelanuri fine, englezești, gingașe bibelouri chinezești aduse prin Acapulco; jucării mecanice, ceasuri elvețiene, vinuri și tonice din vestitele pivnițe ale contelui de Aranda. Esteban intră în biroul de alături unde registrele, călimările, bricegele, nisiparnițele, riglele și balanțele ședeau fiecare la locul său, în așteptarea celor care aveau să le folosească a doua zi. Văzînd cele două mese impunătoare instalate în cea mai elegantă dintre încăperi, tînărul se gîndi că în curînd probabil va fi așezată cea de-a treia masă, pentru el, acolo, lîngă peretele îmbrăcat în mahon, pe care stătea de strajă un portret în ulei al tatălui, fondatorul casei, încruntat — așa cum era de obicei — cu aerul lui sever, purtînd întipărite pe față mărturiile onorabilității și spiritului de inițiativă. Și căută să-și închipuie cum va fi pe viitor cînd, în diminețile strălucitoare, va trebui să stea închis acolo, printre probele de orez și năut, și să se plimbe printre registrele de contabilitate și tabelele de taxe vamale, sau să discute cu vreun rău platnic, cu vreun negustor cu bucata din provincie în timp ce, afară, soarele va răspîndi puzderie de scînteii peste apele golfului brăzdate de vreun cliper în drum spre New York sau Capul Horn. Își dădea seama că treaba asta n-o să reușească *niciodată* să-l intereseze îndeajuns, ca să-i închine cei mai frumoși ani ai vieții. Aventurile sale marinărești, traiul de azi pe mîine, obișnuința de a nu avea

nimic la sufletul său îl învățaseră cu nărav. Acum că se trezise ca un om întors din infern, nu reușea să se regăsească — să se simtă el în-suși — în realitatea vieții normale în care intrase din nou. Într-un tîrziu se duse la el în cameră. Sofia, cu o adîncă tristețe zugrăvită pe față, îl aștepta, neîndurîndu-se să plece la culcare. „Te-ai supărat pe noi“ — îl dojeni ea — „fiindcă avem o credință“. „Credința în ceva care își schimbă înfățișarea de la o zi la alta va fi un izvor de mari și cumplite decepții pentru voi, spuse Esteban. Voi știți doar că sînt lucruri pe care le urîți. Atîta tot. Și de aceea vă puneți toate speranțele și toată încrederea în altceva, orice ar fi, numai să fie altceva.“ Sofia îl sărută, la fel ca odinioară cînd era copil, și avu grijă să-l învelească după ce se culcă în hamac: „Creadă fiecare ce-o vrea, și să fim iar așa ca înainte“, spuse ea la plecare. Rămas singur, Esteban își dădu seama că una ca asta era cu neputință. Există epoci făcute pentru a decima turmele, a încurca limbile și a împrăștia triburile.

III

Zilele treceau și Esteban tot nu se hotăra să-și înceapă lucrul în magazin. „Mîine“, spunea el ca și cum ar fi vrut să se scuze, deși nimeni nu-i pretindea nimic. Și a doua zi o pornea iar hai-hui prin oraș, sau, trecînd cu barca pe malul dimpotrivă al golfului, se ducea în tîrgușorul Regla. Acolo îl așteptau rachiuri

tari din trestie-de-zahăr și vinuri dulcege ce se urcau la cap, pe tejghelele cu purcei fripți care îi aminteau de zaiafeturile de odinioară. În radă, ceva mai la o parte, înghesuie unele într-altele ca cerșetorii într-o noapte de iarnă, mucegăiau navele cu pînze lăsate în părăsire, fiind prea vechi și hodorogite ca să mai poată sluji la ceva, neconținut legănate de mișcarea lină a valurilor care pătrundeau prin bordajele găurite, năpădite de scoici și alge vineții. Încă mai dăinuiau, undeva pe aproape, ruinele barăcilor în care fuseseră siliți să trăiască, luni de zile, ieziții expulzați din regatele Spaniei, aduși din îndepărtatele lor mănăstiri din Anzi, pe drumul dinspre Portobello. Negustorii de cărți de rugăciuni, de iconițe și de obiecte vrăjitoarești — magnet, bucăți de ghips, de fier sau corali — își vindeau marfa nestingheriți. Acolo, lângă fiecare biserică creștină, se afla cîte o biserică închinată lui Obtala, Ochum sau Yemanya, pe care negrii fugiți de la stăpîn o duraseră chiar în spatele sacristiei, fără ca nici un paroh să fi putut protesta cumva, dat fiind că înșiși negrii liberi își adora vechii lor zei africani, întru-chipați de statuile înălțate pe altarele templelor catolice. Uneori, la întoarcere, Esteban intra în teatrul Coliseu, unde o trupă spaniolă dădea viață, cu ajutorul unor cuplete de vodevil, unei lumi de tineri spilcuiți și de cheflii, amintindu-i de Madrid, pe care nu apucase să-l vadă din pricina războiului... În preajma Crăciunului, Sofia, Carlos și Esteban fură invitați de niște rubedenii de-ale lui Jorge să petreacă sărbătorile la conacul unei plantații considerată ca

una dintre cele mai înfloritoare de pe insulă. Ocupați pînă peste cap cu afacerile ce trebuiau încheiate la sfîrșitul anului, Carlos și Jorge, care nu puteau să lase baltă magazinul, hotărîră ca Sofia să plece mai înainte, împreună cu Esteban, urmînd ca ei să sosească o săptămînă mai tîrziu, cînd vor fi mîntuit cu treburile din oraș. Ideea aceasta îi zîmbi lui Esteban, care se simțea separat de Sofia din pricina soțului, tot timpul prezent între ei, mai ales că pe de altă parte nu reușise să lege o prietenie mai strînsă cu Carlos, din cale-afară prins cu treburile lui și care, de cele mai multe ori, seara, pleca la cîte o reuniune masonică sau, dacă rămînea acasă, obosit după o zi întreagă de muncă, moțăia într-un fotoliu din salon, după cină, prefăcîndu-se că ascultă pălăvrăgelile celorlalți... „Acum te regăsesc, în sfîrșit“, spuse Esteban cînd se văzu singur cu Sofia, în intimitatea trăsorii ce se îndrepta spre Artemisa. Sub poclitul de mușama ridicat în sus, se simțeau amîndoi ca într-un leagăn bătălănit prin hîrtoapele drumurilor. Mîncău în hanuri și la poștele de cai, amuzîndu-se să ceară bucatele cele mai populare sau cele mai neobișnuite — tocană cu rîntaș gros, ori porumbei sălbatici la grătar — iar Sofia, care nici nu gusta măcar băutura acasă, se străduia să descopere cîte o sticlă mai atrăgătoare, rătăcită printre rachiurile și butelcile cu vin ordinar. Se îmbujora la față, tîmplele i se îmbrobonau de sudoare, dar rîdea cu poftă, întocmai ca odinioară, mai puțin rigidă, mai puțin amfitrioană, scăpată parcă de sub un control tolerant dar stăruitor. Pe drum,

Esteban vrînd-nevrînd, ajunsese să vorbească despre Victor Hugues. La un moment dat o întrebă pe Sofia ce era cu scrisoarea pe care i-o adusese. „Nimic” — răspunse ea. „Mă așteptam la ceva mai mult. Îl știi cum e : glume care nu mai au nici un haz așternute pe hîrtie. În fond : tristețe. Zice că n-are nici un prieten.” „Asta e pedeapsa lui — singurătatea”, spuse Esteban. „A crezut că pentru a fi mare trebuie să rupă cu toate prietenii. Nici Robespierre n-a mers pînă acolo.” „Întotdeauna era înclinat să se bizuie prea mult pe el”, răspunse Sofia. „De aceea, cînd a căutat să se ridice mai sus decît îl țineau puterile, s-a văzut că n-are stofă în el. Ar fi vrut să ajungă un erou de tragedie și pînă la urmă a rămas un simplu figurant. În afară de asta, și-a ales și niște teatre păcătoase. Rochefort, Guadelupa... scări de serviciu !” „Nu era un om superior. Atîtea și atîtea lucruri au dovedit-o.” Și Esteban căuta să-și reamintească tot ceea ce putea să pună în umbră înfățișarea lui orgolioasă : cutare frază stîngace auzită din gura lui ; cutare expresie banală : cutare încurcătură cu o slujnică, cutare dovadă de slăbiciune — ca atunci cînd, într-o zi de pomină, rămăsese tăcut, cu un surîs odios pe buze, în fața lui Antoine Fuët care-l amenințase că va pune să-l bată cu nuiiele dacă va mai îndrăzni să vină nepoftit la loja corsarilor. Și pe urmă cultul său pentru Robespierre, pe care se străduia să-l imite... Și căuta să pună cît mai multe păcate în sarcina prietenului său de ieri, sub cuvînt că-l iubise și că nu putea să treacă peste slăbiciunile lui : „Mi-ar fi plăcut să-l vor-

besc de bine, dar nu pot. Prea multe lucruri îi pătează amintirea”. Sofia îl asculta, încuviințînd în felul ei, prin niște sunete nearticulate ce puteau fi luate drept mărturii de surpriză, dezaprobare, uimire sau indignare față de o cruzime, o lipsă de tact, o josnicie sau un abuz de putere. „Mai bine să nu mai vorbim despre el. A fost buruiana cea rea a unei revoluții mărețe.” „O buruiană care, pînă la urmă, s-a umplut de bani și s-a însurat cu o fată bogată” — observă Esteban. „Numai dacă nu-l vor fi închis la Paris pentru matrapazlîcurile lui. Sau pentru rebeliune. Fără să mai punem la socoteală măsurile luate împotriva lui de magistrații teroarei noi.” „Mai bine să nu mai vorbim despre el”, insistă iar Sofia. Dar după vreo două leghe, începeau iar să vorbească despre Victor Hugues, cu aceeași însuflețire, forfecîndu-l în fel și chip, într-o depănare de locuri comune : „E vulgar...” „Nu știu cum de-am putut să-l găsim atît de interesant...” „Este incult : citează în discursurile lui tot ce a reușit să ciupească din ultima carte frunzărită...” „Un aventurier...” „Asta a fost toată viața : un aventurier...” „Ne uitam la el ca la o minune fiindcă venea de departe și vînturase lumea...” „Altminterea curajos, ce-i drept...” „Și îndrăzneț...” „La început fanatic ; dar poate se prefăcea numai pentru că era ambițios...” „O bestie politică...” „Aștia sînt oamenii care discreditează o revoluție...”

Înconjurat de palmieri și de arbori de cafea, conacul rubedeniilor lui Jorge era un fel de palat roman, cu înalte coloane dorice, ce străjuiau galeriile exterioare împodobite cu farfurii de

porțelan, vase antice, mozaicuri de Talavera și jardiniere pline cu begonii. Saloanele, galeriile cîrții interioare, sufrageriile erau atît de spațioase, încît ar fi putut găzdui cu înlesnire o sută de persoane. La orice oră focul ardea în bucătărie, iar zilele se petreceau în ospete interminabile, gustări și tratații; musafirii găseau oricînd la îndemînă o ceașcă de cacao ori un pahar de xeres. Și nu se putea să nu rămîi mirat văzînd, printre rodii și copaci ornamentali încătușați de plantele agățătoare, statuile de marmură albă ce împodobeau grădinile. Pomona și zeita vînătorii, Diana, ocroteau un bazin natural, tapisat cu ferigi și tufe de malanga, pe firul unui pîrîu ce făcea la un moment dat o gușă. Alei largi și umbrite de migdali, de roșcovi și de palmieri regali se pierdeau într-o învolburare de frunzișuri undeva, departe, spre o tainică pergolă italiană cotropită de trandafiri agățători, spre un mic templu grec menit să adăpostească cine știe ce zeități mitologice, sau spre un labirint de merișor în care era plăcut să te rătăcești cînd începeau să se aștearnă umbrele amurgului. Stăpînii casei, care aveau toată grija ca oaspeții lor să se simtă bine, se fereau să-i stingherească în vreun fel oarecare. Vechile datini de ospitalitate creolă lăsașu tuturor libertatea să facă ce le trecea prin cap, și în timp ce unii colindau drumurile călare, alții plecau la vînătoare sau hoinăreau, iar cei rămași acasă se împrăștiașu, care cu o tablă de șah, care cu o carte, în imensitatea parcurilor. Un clopot atîrnat în foișor bătea tactul vieții de fiecare zi, poftind musafirii la masă sau la șindrofiile la

care lua parte numai cine dorea. După ospățul din fiecare seară, ce se prelungea pînă pe la ora zece cînd se răcorea afară, se aprindeau ghirlande de lampioane pe vasta esplanadă din spatele casei și începea concertul unei orchestre de treizeci de muzicanți negri, instruiți de un capelmaistru german, fost violonist în orchestra din Mannheim. Sub cerul înstelat, atît de scînteietor încît părea spuzit de stele, răsunau solemn primele măsuri ale unei simfonii de Haydn, sau instrumentele atacau vesele un allegro de Stamitz ori de Cannabich. Alteori, cu concursul unora dintre invitații înzestrați cu voci frumoase, se cîntau mici opere de Telemann sau *La Serva Padrona* de Pergolese. Și astfel trecea timpul și se depăneau ultimele zile ale unui Secol al Luminilor care părea să fi durat mai mult de trei sute de ani, atît de numeroase fuseseră evenimentele petrecute de-a lungul lui. „Ce viață fericită!“ spunea Sofia. „Și totuși, dincolo de arborii aceia, există ceva inadmisibil.“ Și arăta un șir de chiparoși înalți, ca niște obeliscuri, de culoare verde-închis, ce se ridicau deasupra vegetației înconjurătoare, ascunzînd o altă lume: aceea a furnicarului de sclavi adăpostiți în barăci, unde se auzeau tobele răpăind ca o grindină îndepărtată. „Crede-mă că și mie îmi pare tot atît de rău“, îi răspundea Esteban. „Dar cu slabele noastre puteri n-o să fim niciodată în stare să schimbăm cumva lucrurile. Au fost alții care, avînd toată puterea în mînă, n-au reușit să facă nimic, cu toate încercările lor“... În după-amiaza zilei de 24 decembrie, în timp ce unii se zoreau să împodobească ieslea de Crăciun, părăsindu-și lu-

crul din cînd în cînd ca să dea o raită pe la bucătărie, să vadă cît de bine se rumeniseră curcanii în cuptoare și dacă sosurile începuseră să aburească, răspîndind o aromă destul de elocventă, Esteban și Sofía se îndreptară spre poarta conacului, străjuit de un grilaj monumental, ca să-i aștepte pe Carlos și pe Jorge, care trebuiau să sosească din moment în moment. O răpăială de ploaie îi sili să se adăpostească sub o pergolă, incendiată de revărsarea florilor de Crăciun, proaspăt desfăcute. Ploaia stîrnea miresmele pămîntului, făcînd să adie ultima boare de parfum din frunzele căzute pe alei. „Ploaia a încetat, florile s-au deschis și vremea cîntecelor a sosit“, murmură Esteban, citînd un verset biblic care îi amintea de lecturile din adolescență. În momentul acela închise ochii ca orbit de o lumină prea vie. Se simți dintr-o dată ca răscumpărat, redat lui însuși, printr-o revelație ametoitoare: acum, da, acum de abia înțelege. Acum știi ce se plămădea înlăuntrul tău de atîția ani. Privești chipul ce-l ai în față și înțelege, în sfîrșit, singurul lucru pe care ar fi trebuit să-l înțelege, după ce te-ai trudit atîta vreme să mergi pe urmele unor adevăruri ce depășeau înțelegerea ta. Ea era prima femeie pe care ai cunoscut-o, mama îmbrățișată de tine în locul aceleia pe care n-ai apucat s-o cunoști. Ea ți-a dezvăluit neasemuitele duioșii ale femeii care-ți veghează insomniile, care-ți împărtășește suferințele și ți le alină în zori cu dezmierdăriile ei. Ea este sora care a cunoscut formele trupului tău, așa cum numai o virtuală amantă ce ar fi crescut o dată cu tine,

ar fi putut să le cunoască. Esteabn își rezemă capul de umărul plămuit parcă din propria sa carne și izbucni în hohote de plîns atît de adînci, atît de sfișietoare, încît Sofía, uluită, îl luă în brațe și-l sărută pe frunte, pe obraji, strîngîndu-l la piept. Dar gura care o căuta acum pe a sa era înfrigurată de dorință, însetată, lacomă. Îndepărtîndu-i fața cu mîinile, Sofía se desprinse brusc și rămase în picioare, în fața lui, atentă la reacțiile sale, ca un om care ar fi pîndit gesturile unui dușman. Esteban o privea îndurerat, fără să facă o mișcare, dar cu atîta patimă în ochi, încît femeia, simțindu-se privită ca o femeie, se retrase un pas înapoi. Celălalt începu să-i vorbească: îi vorbea despre ceea ce izbutise în sfîrșit să înțeleagă, despre ceea ce descoperise în sine însuși. Un glas ce nu mai semăna cu cel de pînă atunci rostea cuvinte neașteptate, neîngăduite, care, departe de a-i trezi vreun fior, sunau a gol la urechea ei, ca niște locuri comune. Nu știa ce să facă, ce să zică, aproape rușinată că era nevoită să asculte monologul acela plin de mărturisiri penibile care dădeau în vileag banale decepții de alcov, dorinți arzătoare niciodată satisfăcute, o tainică și nelămurită așteptare ce-l făcuse în cele din urmă pe cutreierătorul unor meleaguri pustii să se întoarcă la locul de unde plecase în lume. „Ajunge“, strigă Sofía cu obrajii împurpurați de mînic. Poate că altă femeie ar fi ascultat aceleași cuvinte cu mai mult interes. Cum însă ea nu voia să audă nimic, totul suna fals, ca o calpă monedă verbală. Și pe măsură ce însoțitorul său vorbea mai

fierbinte, ea căuta să-i taie vorba, cu același răspuns din ce în ce mai precipitat. „Ajunge“, ridicînd glasul pînă la un ton atît de categoric, încît nu mai admitea nici o replică. Urmă o tăcere apăsătoare. Amîndoi își simțeau inima zvîcnind cu putere în piept, ca și cum amîndoi ar fi făcut un efort istovitor. „Ai stricat tot, ai spulberat tot“ rosti ea. Și de astă dată Sofia izbucni în plîns, rupînd-o la fugă prin ploaie... Noaptea căzu asupra unui bolnav. Acum nimic nu mai putea fi ca înainte. Criza ce izbucnise avea să ridice o dată pentru totdeauna între ei o barieră de neîncredere, de tăceri pline de ascunzișuri, de priviri încruntate, pe care nu se simțea în stare să le înfrunte. Se gîndea c-ar fi fost mai bine să plece, părăsindu-și căminul, dar își dădea seama că nu avea destulă tărie s-o facă. Vremurile erau atît de tulburi, încît călătorul care pornea la drum se aștepta la cele mai mari buclucuri, la fel ca în evul mediu. Și Esteban știa cîte necazuri putea cuprinde cuvîntul *aventură*... Ploaia încetase. Prin tufișuri începură a mișuna lanterne și măști. Soseau păstori, morari cu fața albită de făină, negri care nu erau negri, băbuțe de doisprezece ani, oameni bărboși sau cu coroane de carton pe cap care scuturau în mîină maracase, zurgălăi, dairele și tălângi. Și glasuri de copii se împleteau cîntînd:

Mătușica vine

Cu mîinile pline.

„Ce belșug, zice, pe voi.“

„Prea puțin“ ne plîngem noi.

Carpeni verzi de viță

Flori de lămîiță.

Fii slăvită acolo sus

Maica Domnului Isus.

În spatele unui boschet de arbori ornamentali, conacul strălucea cu toate candelabrele, lămpile venețiene și policandrele aprinse. Toată lumea trebuia să aștepte acum miezul nopții în mijlocul tăvilor de puncti. În momentul cînd clopotul din foișor avea să bată de douăsprezece ori, datina cerea ca fiecare să înghită pe nemestecate douăsprezece boabe de strugure. Pe urmă începea interminabila masă de ajun, la sfîrșitul căreia oaspeții își făceau de lucru încă o bucată de vreme, spărgînd cu cleștele alune și migdale. Orchestra de negri avea să cînte pentru prima oară în noaptea aceea valsurile noi, ale căror note sosiseră în ajun și pe care muzicanții le repetaseră toată ziua. Esteban nu știa cum să facă să scape de petrecerea aceea, de copiii care nu-l lăsau în pace o clipă, de servitorii care-l strigau pe nume, poftindu-l să ia parte la vreun joc sau să guste din cupele cu vin în timp ce printre coloanele scaldate în lumină tălăzuiau rîsetele din ce în ce mai zgomotoase ale musafirilor înveseliți de băutură. Deodată se auzi un ropot mărunț de cai ce mergeau la trap. Remigio apărură în capătul aleii, cocoțat pe capra trăsorii murdare de noroi. Nu era nimeni însă în trăsură. Oprind brusc în dreptul lui Esteban, vizitiul îi dădu de știre că Jorge avusese o sincopă și zăcea acum doborît de o epidemie nouă care bîntuia orașul; se spunea că molima s-ar fi dezlănțuit

din pricina mormanelor de cadavre rămase pe câmpurile de luptă din Europa și ale căror miasme pestilențiale fuseseră aduse de niște vase, sosite de curînd în port, pentru un troc de mărfuri necunoscute prin partea locului, cu fructe tropicale care aveau multă căutare printre bo-gătași.

IV

În toată casa stăruia un iz de boală. De cum intrai pe ușă simțai că-ți taie suflarea mirosul de muștar și de sămînță de in ce venea tocmai din fundul casei, de la bucătărie. Pe culoare și scări, era un du-te-vino de ceaiuri de buruieni și de cataplasme, de siropuri medicamentoase și uleiuri camforate, în timp ce slugile cărau găleți cu apă de nalbă și de cepe de stînjinel menite să domolească fierbințeala bolnavului care nu reușea să scape de o febră necruțătoare, atît de puternică, încît uneori îl făcea să aiureze. După o călătorie tristă și grabnică — atît cît se putea — în timpul căreia de abia schimbaseră cîteva cuvinte, Sofía și Esteban îl găsiră pe Jorge într-o stare foarte gravă. Și nu era vorba de un caz izolat. Jumătate din oraș căzuse la pat lovită de una din acele molime care secerau cu duiumul viețile omenești. Văzîndu-și soția la căpăți, Jorge o privi cu o infinită oboseală, apucîndu-i mîinile ca și cum i-ar fi sosit, în sfîrșit, salvarea mult așteptată. Fiindcă ușile camerei erau închise ca nu cumva bolnavul să stea în curent, înăuntru stăruia o atmosferă sufocantă și grea,

din pricina mirosurilor farmaceutice, a spiritului pentru frecții și a lumînărilor de ceară aprinse tot timpul, deoarece Jorge avea senzația apăsătoare că nu s-ar mai fi trezit niciodată dacă ar fi adormit pe întuneric. Sofía îl înveli cu grijă, îl mîngîie, îi puse o compresă cu oțet pe fruntea încinsă și coborî în magazin ca să afle din gura lui Carlos în amănunțime tratamentul prescris de medicii care nu prea știau nici ei, în realitate, cum să lupte împotriva unei boli încă necunoscute prin partea locului... Și secolul nou începu pentru ei cu insomnii și priveghiuri, cu zile înseninate de speranță și altele pline de descurajare, în care, chemate parcă de nu știu ce glasuri misterioase, printre mozaicurile din vestibul apăreau sutane, în dorința de a le fi de folos, aducîndu-le în casă imagini sfinte și moaște făcătoare de minuni. Pe toate mobilele de la etaj găseai rețete și sticlufe cu doctorii sau pămătufuri pe jumătate arse, care slujiseră la pusul ventuzelor de la căpățiul bolnavului. Copleșită de durere dar liniștită, Sofía nu se dezlipea de lîngă el, deși i se spunea mereu că boala se putea lua foarte ușor. Mulțumindu-se să se șteargă cu o loțiune aromatică și să țină mereu în gură cîte o cuișoară ca măsură de precauție, își îngrijea soțul cu o rîvnă și cu o duioșie care îi aminteau lui Esteban de crizele lui de astmă din adolescență. Acum drădostea Sofiei — poate o inconștientă anticipare a sentimentului matern — se revărsa asupra altui bărbat, și evidența acestui lucru era cu atît mai dureroasă pentru cel care avea toate motivele să regrete vremurile scăpătate ale unui paradis pierdut ; paradis care se irosise fără ca Esteban

să fi băgat de seamă atunci, cînd nu depindea decît de el ca să măsoare belșugul unei fericiri pe care, avînd-o zilnic la îndemînă și obișnuindu-se cu ea, o acceptase ca și cum i s-ar fi cuvenit de drept. Noapte de noapte Sofia stătea ca o soră de caritate în fotoliul ei, unde abia apuca să ațipească, dar atît de ușor, încît deschidea ochii cum îl auzea pe Jorge suspinînd. Uneori ieșea din cameră cu chipul răvășit de suferință: „Aiurează“, spunea ea, izbucnind în plîns. Își recăpăta însă cumpătul îndată ce vedea că bolnavul își venise în fire, agățîndu-se de viață cu o energie neașteptată, înfruntînd cu o voință de fier junghiurile ce-i săgetau coastele, strigînd că n-o să se lase răpus de moarte. Uneori, cînd se simțea pentru moment ceva mai bine, făcea proiecte de viitor: Nu, n-avea nici un rost să-și risipească tinerețea între pereții unui magazin. Doar nu pentru asta a venit omul pe lume. Îndată ce va fi ieșit din convalescență, vor pleca amîndoi în străinătate; vor face în sfîrșit călătoriile pe care le tot amînaseră. Se vor duce în Spania, în Italia; clima atît de blîndă a Siciliei îl va pune pe picioare. Vor părăsi definitiv insula aceasta nesănătoasă, unde oricînd te puteai aștepta să izbucnească o molimă cumplită, așa cum fuseseră cele ce pustiiseră Europa pe vremuri. Esteban era la curent cu planurile lui și se simțea sfîșiat de durere la gîndul că acestea s-ar putea realiza, lipsindu-l de o prezență care era unica justificare a existenței sale actuale, văduvită de orice ambiții, de orice idealuri și de orice dorințe. Își dădea seama cît de adîncă era dezamăgirea pe care i-o

lăsaseră experiențele sale personale atunci cînd era obligat să primească pe vizitatorii care veneau mai toată ziua să întrebe ce mai face bolnavul. Nimeni nu-i trezea nici cel mai mic interes. Rămînea în afara conversațiilor. Mai cu seamă cînd vizitatorii erau niște filantropi întîrziți, dintre cei ce frecventau mica lojă androgină întemeiată de familia sa, lojă în care Esteban nu voise cu nici un preț să pună piciorul de cînd se întorsese la Havana. *Ideile* pe care le lăsase în trecut îl ajungeau acum din urmă într-un mediu parcă anume făcut să le neutralizeze. Aici soarta sclavilor smulgea lacrimi celor care, nu mai departe decît în ajun, mai cumpăraseră cîtiva negri ca să sporească numărul brațelor de muncă de pe plantațiile lor. Corupția guvernului colonial era comentată cu indignare chiar de cei care trăgeau foloase de pe urma ei, rotunjindu-și veniturile. Vorbeau despre o posibilă independență cei care ar fi fost peste măsură de fericiti să fi primit un titlu de noblețe acordat de suveran. În rîndurile claselor bogate din partea locului începuse să se propage aceeași stare de spirit care în Europa făcuse pe atîția aristocrați să-și înalțe singuri eșafode. Se citeau cu o întîrziere de patruzeci de ani cărți închinete unei Revoluții pe care aceeași Revoluție, apucînd pe drumuri neprevăzute, le făcuse inactuale... După trei săptămîni, starea bolnavului le trezi unele speranțe. Nu fiindcă s-ar fi ameliorat. Dar, deși gravă, rămăsese totuși staționară după niște suferințe atît de cumplite încît altora poate le-ar fi grăbit moartea. Doctorii care, avînd atîtea cazuri înaintea ochilor începeau să capete

oarecare experiență, socotiseră cu cale să aplice bolnavilor un tratament foarte asemănător cu cel folosit în cazurile de pneumonie. Așa stăteau lucrurile când, într-o după amiază, se auzi bătând în ușa de la intrare. Esteban și Sofia se aplecară peste balustrada galeriei din curtea interioară să vadă cine lovea atât de zgomotos cu ciocanul și dădură cu ochii de căpitanul Caleb Dexter, în mare ținută, cu tunică albastră și mănuși în mâini. Neștiind că era cineva bolnav în casă, Dexter venise pe neașteptate, așa cum făcea de obicei, când vasul *Arrow* ancora în portul Havana. Esteban îl întâmpină bucuros, strângându-l la piept cu drag, deoarece prezența lui îi amintea de zilele senine ale unui trecut scăpat. Aflând cele întâmplate, nord-americanul se arătă mîhnit de necazurile pe care le aveau și insistă să le aducă de la el de pe vas niște cataplasme marinărești care făceau adevărate minuni, după cum se dovedise de atâtea ori, cu toate că Sofia încerca să-i demonstreze că Jorge avea pielea atât de iritată din pricina revulsivelor încît cu greu mai tolera chiar și pe cele mai puțin drastice. Caleb Dexter însă convins de eficacitatea remediei sale se și grăbi să-l aducă, înapoiindu-se la ora când se aprindeau lămpile cu niște alifii și pomezi care miroseau a acizi corosivi. Se așeză un tacîm mai mult la masă, și apariția unei supiere mari, englezești, cu o formă elegantă, inaugură prima cină din ultimele săptămîni de care cei ai casei se puteau bucura într-o atmosferă relaxată. Jorge adormise, sub privegherea unei călugărițe din ordinul Sfintei Clara, pe care o chemase Sofia. „O să scape“, îi asigura

Carlos. „Îmi spune mie inima c-a trecut hopul.“ „Să te audă Dumnezeu“, spunea Sofia, folosind o expresie cu care nu era obișnuită și care în gura ei suna mai curînd ca un descîntec, fără ca Esteban să-și poată da seama dacă Dumnezeuul invocat de ea era Iehova din Biblie, Dumnezeuul lui Voltaire sau Marele Arhitect al masonilor, atât de încîlcit era vîlmășagul de zeități spre care se aflau îndreptate privirile în Secolul Luminilor, de curînd încheiat. Esteban nu izbuti să scape pînă la urmă și trebui să-și povestească peripețiile prin care trecuse pe Marea Caraibilor, dar de astă dată își depănă amintirile cu dragă inimă și chiar cu umor, cu atât mai mult cu cît marinarul cunoștea scena pe care se desfășurase marea sa aventură. „Mai mult ca sigur că ostilitățile dintre Franța și Statele Unite nu vor mai dura mult“, afirmă Caleb Dexter. „Au și început tratativele de pace.“ Cît despre Guadelupa, acolo domnea o debandadă nemaipomenită de cînd Victor Hugues, care în primul moment refuzase să încredințeze frînele puterii succesorilor săi Pelardy și Desfourneaux, fusese în cele din urmă silit să se îmbarce. În Guadelupa loviturile de stat erau puse la cale de militarii la ordinele zilei, în timp ce Grangurii Albi de odinioară, renăscuți din aparenta lor cenușă, se războiau fățiș cu Grangurii Albi nou veniți, silindu-se să redobîndească privilegiile lor de pe vremuri. Pe de altă parte, în coloniile franceze exista o tendință generală de revenire la practicile vechiului regim, mai ales acum de cînd Victor Hugues își luase în primire noile sale atribuții ca împruternic al Directoratului, la Cayenne. „Cum, n-ați

știut?“, se miră marinarul observînd stupefacția celorlalți, care îl considerau pe Victor Hugues un om cu desăvîrșire învins, cu cariera distrusă, poate întemnițat, dacă nu chiar condamnat la moarte. Ca să afle acum că după ce cîștigase bătălia de la Paris, domnia-sa descinsese iar pe continentul american, cu aere de învingător, înzestrat cu un nou bicorn și împuternicit cu un nou mandat. Cînd s-a auzit vestea asta — povestea iancheul — un vînt de teroare s-a stîrnit în tot cuprinsul Guyanei. Lumea a ieșit valvîrtej pe străzi, jelindu-se în gura mare că de aci încolo o urgie și mai cumplită o să se abată asupra lor. Pierzînd orice speranță de a mai supraviețui ne-norocirilor ce-i loveau neîncetat, deportații din Sinnamary, Kuru, Iracubo și Conamama, strigau, plîngeau și înălțau mîinile la cer, rugîndu-se Celui-de-sus să-i cruce de noi suferințe. Toată lumea era cuprinsă de panică de parcă s-ar fi anunțat venirea unui antihrist. Autoritățile fuseseră nevoite în cele din urmă să afișeze în diferite locuri din Cayenne o proclamație prin care se făcea cunoscut poporului că timpurile se schimbaseră, că de astă dată nu se va mai întîmpla nimic din cele petrecute în Guadelupa, și că noul mandatar, însufletit de un spirit generos și iubitor de dreptate, va face tot ce-i va sta în putere ca să statornicească o viață fericită în colonie. („Sic“, spusese Esteban, recunoscînd frazeologia de odinioară.) Situația devenise însă tragicomică atunci cînd, pentru a-și dovedi bunele intenții, Victor Hugues sosise la Cayenne cu muzica militară ostentativ instalată la prova navei în locul unde se înălța odinioară ghilotina

adusă în Guadelupa ca o amenințare sortită să înfricoșeze populația. În același loc unde cu șase ani mai înainte cuțitul ghilotinei căzuse cu un zgomot sinistru de atîtea ori, pus în mișcare de *Monsieur* Anse, care voia să încerce mecanismul, de astă dată răsunară marșurile vesele ale lui Gossec, melodii pariziene la modă și rustice contradansuri cîntate din surle și clarinete. Victor Hugues venise singur; își lăsase nevasta în Franța sau poate nici nu se însurase — Caleb Dexter nu știa prea bine, deoarece veștile aduse de el îi sosiră din Paramaribo, unde în momentul acela vecinătatea temutului agent al Directoratului era un prilej de adîncă îngrijorare. Și, spre mirarea tuturor, mandatarul se arătase mărinos, mai mult chiar, îi vizitase pe deportați, îmbunătățindu-le întrucîtva condițiile mizerabile în care trăiau și făgăduindu-le mulțora dintre ei o grabnică întoarcere în patrie. „Lupul îmbrăcat în blană de miel“, spusese Esteban. „Un simplu instrument politic care încearcă să se adapteze imperativelor prezentului“, adăugă Carlos. „În orice caz un individ extraordinar“, spusese Sofia. Caleb Dexter plecă devreme, fiindcă vasul său trebuia să ridice ancora imediat în zorii zilei: oricum, vor avea prilejul să stea mai pe îndelete de vorbă peste o lună, cînd va face o nouă escală la Havana, înainte de a-și continua drumul spre sud. Și atunci vor sărbători în lege, destupînd cîteva sticle de vin bun, însănătoșirea bolnavului. Esteban îl conduse pînă în port, mîinînd trăsura... La întoarcere, îl găsi pe Carlos în poartă: „Fugi după doctor“ — îi spusese — „Jorge se sufocă. Mi-e teamă că n-o să apuce dimineța.“

Bolnavul continua să lupte. Nimănuia nu-i venea să creadă că omul acela palid și firav, cu înfățișarea lui de vlăstar al unei familii degenerate, mai păstra încă în el atîta vitalitate. Chinuit în permanență de o senzație de asfixiere, mistuit de febră, mai găsea totuși destulă putere să strige, în timpul delirului, că nu vrea să moară. Esteban avusese de cîteva ori prilejul să asiste la agonia unui indian ori a unui negru : atunci însă lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Oamenii renunțau la viață fără să protesteze, ca niște animale greu rănite, din ce în ce mai străin de tot ceea ce-i înconjura, nemaivorind altceva decît să fie lăsați în pace, primind cu resemnare înfrîngerea finală. Jorge, în schimb, se încorda, se tocmea, gemea, incapabil să accepte ceea ce pentru ceilalți era evident. S-ar fi zis că civilizația șubrezește tăria ființei omenesti, lăsînd-o cu desăvîrșire lipsită de curaj în fața morții, în ciuda tuturor argumentelor pe care le făurise de-a lungul secolelor, pentru a o explica în mod lucid și pentru a o accepta cu seninătate. Și acum, cînd clipa din urmă se apropia necruțător, cu fiecare bătăie a ceasului, omul tot mai ținea să se încredințeze că moartea nu era un sfîrșit, ci doar o tranziție și că, trecînd de vămile ei, aștepta o altă viață, în care trebuia să intre cu anumite garanții, dobîndite de partea ceastălaltă a barierei. Jorge însuși ceru să vină un preot care primi ca pe o supremă spovedanie cuvintele fără șir bolborosite de bolnav. Știînd că medicii

se dăduseră bătăuți, Rosaura o convinsese pe Sofia să-i dea voie să cheme un bătrîn vraci negru. „N-avem nimic de pierdut!“ — spuse tînăra soție. „Ogă nu disprețuia vrăjitorii...“ Unchiașul începu prin a curăța încăperea cu esențe aromatice, după care aruncă niște melci pe podea, uitîndu-se cum căzuseră — cu gura în jos sau în sus — și aduse în cele din urmă niște buruieni cumpărate de la un neguțator care ținea o dugheană cu ierburi de leac undeva, pe lîngă piață. Se văzură obligați să recunoască, oricum, că datorită cunoștințelor sale bolnavul se simțea mai ușurat ; nu mai avea sufocații atît de cumplite iar inima, care în anumite momente părea gata să se oprească, se mai înviorase... Dar mai mult decît atît nu se putea spera. Mecanismele fizice ale bolnavului slăbeau rînd pe rînd. Leacurile negrului îi procuraseră doar pentru scurtă vreme alinare. Antreprenorii de pompe funebre, mînați fără greș de instinct, dădeau mereu tîrcoale casei. Esteban nu se miră cînd îl văzu pe croitorul lui Carlos aducînd niște haine de doliu. La rîndul ei, Sofia își comandase atîtea rochii cernite, încît ajunsesese să umple cîteva cufere, puse de-a valma într-o încăpere din fund, în care tînăra soție se îmbrăca și se dezbrăca de cînd bărbatu-său căzuse la pat. Totuși, probabil dintr-o tainică superstiție, nu se încumeta să le deschidă. Esteban o înțelegea ; poruncindu-și veșminte de doliu, Sofia îndeplinise un ritual menit să zădărnicească hotărîrile soartei. Scoțîndu-le înainte de vreme din cufăr ar fi însemnat să accepte un lucru ce nu-l dorea. Fiecare trebuia să se pre-

facă pe deplin convins că niciodată zăbranicile n-aveau să mai pătrundă sub acoperământul casei. Trei zile mai târziu însă, după o sincopă cardiacă, culoarea neagră își făcu intrarea pe ușa principală, pe la ceasurile patru după amiază; negrul raselor călugărești, negrul sutanelor, hainele cernite ale prietenilor, clienților magazinului, fraților masoni, cunoscuților și salariaților; zăbranicile pompelor funebre, cu catafalcul și cu celelalte accesorii; negrul negrilor adevărați, foste slugi care de vreo patru generații întrețineau legături sporadice cu familia și care apăruseră ca niște umbre uitate, din îndepărtatele lor mahalale, împletindu-și glasurile tînguitoare sub arcadele curții interioare, pentru a boci mortul. Într-o societate atît de riguros împărțită în compartimente, priveghiul era singura ceremonie care înlătura barierele dintre rase și dintre clasele sociale, așa încît bărbierul care săpunise cîndva obrajii defunctului putea să stea nestingherit lîngă sicriul acestuia, cot la cot cu comandantul militar al coloniei, cu rectorul Protomedicatului, cu celele de Pozos Dulces, sau cu bogatul proprietar de plantații, care nu demult primise titlul de marchiz, acordat printr-o ordonanță regală. Ametită de prezența sutelor de chipuri necunoscute — toată negustorimea din Havana năpădise în noaptea aceea casa cu plafoane înalte — Sofia, slăbită de veghi, împietrită de durerea adîncă ce nu simțea nevoia să se reverse în lacrimi spectaculoase, își juca rolul de văduvă cu o demnitate și o distincție care-l umpleau de mirare pe Esteban. Palidă, încrun-

tată, cuprinsă poate de sfîrșeală din pricina parfumului prea puternic al florilor atît de felurite, încît miresmele lor amestecate o înăbușeau cu o duhoare grea, la care se mai adăuga mirosul făcliilor și lumînărilor, ca și izul de medicamente ce mai stăruia încă între pereții încăperii cu iuțeala pătrunzătoare a muștarului și tăria camforului, tînăra femeie păstra sub veșmintele dizgrațioase de doliu și cu toate imperfecțiunile sale o anumită frumusețe. Fruntea era poate prea voluntară, sprîncenele, prea bogate; ochii prea lîncezi, brațele sale erau prea lungi; picioarele poate prea subțiri pentru a susține construcția soldurilor. Totuși emana din făptura ei, chiar într-o împrejurare penibilă ca asta, o lumină de feminitate pregnantă, izvorîră din adînc, lumină pe care Esteban abia acum o întrezărea, descoperind, în sfîrșit, resorturile tainice ale puternicei sale personalități umane. Ieși în curte pentru a scăpa de zumzetul rugăciunilor murmurate la căpățiul mortului care zăcea întins pe catafalc, în salon. Se duse la el în cameră unde marionetele, în momentul acela, căpătau prin contrast un relief ciudat de măscărie cu draci ca într-o gravură de Collot. Se trînti în hamac, obsedat de un gînd pe care nu putea cu nici un chip să-l alunge: mîine va fi un bărbat mai puțin în casă. Planurile de călătorie care-i făcuseră atîta sînge rău cu cîteva zile înainte rămîneau vorbe în vînt. Începea acum plictiseala anului de doliu cu sărindare și vizite obligatorii la cimitir. Avea un an înainte pentru a-i convinge pe ceilalți că trebuie neapărat să-și schimbe felul de

viață. Ii va fi destul de ușor să reia un subiect în jurul căruia se învîrteau mai toate discuțiile lor încă din adolescență. Carlos, ale cărui ocupații îl țineau legat de magazin, avea să-i însoțească probabil vreo două sau trei luni. După aceea Esteban va potrive în așa fel lucrurile, ca să rămână cu Sofia undeva, într-o țară din Europa, poate în Spania, mai puțin amenințată acum de o agresiune din partea francezilor care, făcînd un salt peste Mediterană, tăbăriseră fără nici o noimă asupra Egiptului. Numai că nu trebuia să se pripească; să nu se lase mînat de primul imbold. Să caute să se folosească de neistovitele tertipuri ale ipocriziei. Să mintă de cîte ori va fi nevoie. Să joace, în mod conștient, rolul lui Tartuffe... Se întoarce apoi în atmosfera pîcloasă a priveghiului, strîngînd mîinile și primind îmbrățișările întristate ale persoanelor care continuau să se perinde pe poarta principală, ticsind galeriile. Privi spre coșciug. Cel ce zăcea încremenit acela era un intrus. Un intrus pe care prietenii săi îl vor purta a doua zi pe umeri. Nu se simțea cîtuși de puțin vinovat față de el; nici măcar nu săvîrșise păcatul de a fi dorit în taină eliminarea sa fizică — cum numeau cu pedanterie filozofii secolului trecut executarea unei ființe dăunătoare. Ferecînd porțile casei, reducînd din nou cercul familiei la proporțiile sale exacte, doliul avea să urzească din nou atmosfera zilelor de odinioară. În camere lucrurile vor sta iarăși vraiste, așa cum erau mai demult, ca și cînd timpul s-ar fi întors înapoi. După nesfîrșita noapte a priveghiului, după înmormîntare, cu antifoanele

slujbei, cu crucea purtată de un cioclu, cu ofrandele, sfeșnicele, flămurile și florile ei, cu pomelnicul și prohodul — și cu comentariile ei — cutare a venit în uniformă de gală (cutare a spus, iar cutare a plîns, suspinînd că viața omului nu înseamnă nimic...) după terminarea ceremoniei, după ce vor fi strînse în mod obligatoriu o sută de mîini transpirate sub soarele arzător ce se oglindea în lespezile de marmură, silindu-i să clipească mereu din ochi, aveau să se restabilească iar legăturile firești cu trecutul... Și după ce își îndepliniră pînă la capăt istovitoare îndatoriri funebre, Carlos, Esteban și Sofia se întîlniră din nou în jurul impunătoarei mese din sufragerie, la fel ca pe vremuri — era o duminică — în fața cinei comandate la ospătăria vecină. Remigio, care nu putuse să meargă după tîrguiești la piață fiindcă fusese la cîmîtîr, aducea tăvile acoperite cu șervete, de sub care ieșeau la iveală pălămide cu migdale, marțipane, porumbei cu mujdei de usturoi, trufe și fructe glasate, după lista de bucate pe care Esteban o întocmise personal — poruncind să se procure tot ce s-ar fi putut să nu se găsească, oricît ar fi costat. „Ce coincidentă — spuse Sofia. Parcă-mi aduc aminte c-am mîncat cam aceleași lucruri după moartea...” (Și nu mai apucă să-și termine vorba, fiindcă tatăl nu era pomenit niciodată la ei în casă.) „Aceleași lucruri, confirmă Esteban. Ospătăriile nu au prea multe feluri de bucate.” Și în momentul acela observă că verișoara lui își rezemase coatele pe masă, ca și cum apucăturile proaste de odinioară ar fi pus din nou stăpînire pe ea. Gusta cîte puțin

din toate, la întîmplare, privind fața de masă, jucîndu-se în neștire cu paharele. Se retrase de vreme, răpusă de oboseala nopților de veghe. Dar cum n-ar fi mai avut nici un rost acum să înfrunte primejdia unei contagiuni postume, ceru să i se aducă pătceanul ei îngust de pe vremea cînd nu era încă măritată, surghiunit într-o încăpere în care erau strînse vechiturile, în camera unde mai așteptau însă cîteva din cuferele cu veșminte de doliu pe care nu apucase încă să le deschidă. „Biata Sofía! spuse Carlos cînd cei doi bărbați rămaseră singuri. La vîrsta ei, să rămîna văduvă.“ „O să se mărite iar în curînd“, îl liniști Esteban, pipăind o boabă cenușie, legată cu un fir de aur, pe care odinioară, în călătoriile lui pe mare, o purtase ca un talisman menit să împrăstie furtunile și să preîntîmpine orice nenorocire... Zilele următoare, vrînd să fie și el de folos cumva, se duse regulat la magazin; ședea la biroul lui Jorge, prefăcîndu-se dintr-o dată peste măsură de interesat de treburile comerțului. Acolo, prin legăturile de fiecare zi pe care le avea cu negustorii din partea locului și cu fel de fel de mușterii din provincie, ajunse să afle o seamă de știri senzaționale. De la un capăt la altul al insulei se simțea o fierbere mocnită. Proprietarii bogați trăiau tot timpul cu frica-n sîn, convinși cu tot dinadinsul că negrii prinseseră curaj și unelteau ceva, pregătindu-se să facă aceleași isprăvi pe care le făcuseră negrii din Santo-Domingo. Umblau din gură în gură tot felul de legende urzite în jurul existenței misterioase a unei căpetenii mulatre, al cărei nume nu se cunoștea și pe care nimeni

nu-l văzuse la față, un năzdrăvan care umbla din sat în sat, răzvrătind argații de la morile de zahăr. Fițuicile „blestemaților de franțuzi“ stăteau dosite în numeroase buzunare. Și mereu ieșeau la iveală, lipite peste noapte de cine știe cine pe zidurile orașului, niște afișe pline de amenințări care, în numele „libertății de conștiință“ trîmbițau „trăiască Revoluția“, anunțînd cetățenilor că în curînd ghilotina avea să se înalțe în toate piețele publice. Orice gest brutal săvîrșit de un negru — chiar dacă era vorba de un nebun sau de un bețiv — era interpretat ca o manifestare subversivă. Pe de altă parte, navele proaspăt ancorate în port aduceau vești în legătură cu agitațiile politice din Venezuela și Noua Grenadă. Vîntul conspirației sufla pretutindeni. Se spune că garnizoanele erau în stare de alarmă și că din Spania sosiseră tunuri noi, sortite să întărească bateriile ce apărau forturile Principelui... „Fleacuri!“ — dădea din umeri Carlos, de cîte ori îi ajungeau la ureche asemenea zvonuri și, prudent, căuta să aducă din nou vorba despre afaceri. „În tîrgul ăsta de provincie lumea trîncănește vrute și nevrute.“

VI

Amară prezență
G o y a

Într-o seară în care atît Carlos cît și Sofía se duseseră să asiste la o ceremonie a lojei androgine, Esteban, puțin răcit, se instală în salon,

cu un pocal cu puncte la îndemână, ca să citească o veche culegere de preziceri și profeții, publicată cu jumătate de secol mai înainte de Torros Villarroel, Marele Mag din Salamanca. Rămase uimit descoperind că cel care se lăuda, ca să-și vîndă mai cu spor prorociriile, că era doctor în crisopeie¹, magie, filozofie naturală și transmutații, anunțase, cu o precizie cutremurătoare, căderea tronului Franței :

De ai să socotești pînă la o mie,
trei sute apoi de cîte două ori
și iar de două ori cincizeci
și încă zece dește de vei număra de nouă ori
fi-va-ți ție dat să vezi
Francia urgisită, ultima năpastă
a din urmă și a mai cumplită
pentru domnul tău și coconul său
și slava ta cea strălucită dintru început.
Sorocul să-și încheie fostu-i-a venit.

Citi apoi autobiografia lui Villarroel, plină de haz prin peripețiile ei burlești, care purtaseră pe cele mai întortocheate drumuri pașii poetului, rînd pe rînd țîrcovnic la un schit, student și toreador, vraci și dansator, executor testamentar și matematician, soldat în Porto și profesor universitar. Magul ajunsese în cele din urmă să-și odihnească oasele în straie călugărești. Era tocmai asupra misteriosului episod în care niște fantome gălăgioase tulburau pacea unei case din Madrid, desprinzînd cadrele de pe pereți, cînd

¹ Iscușința de a fabrica aur din orice material.

își dădu seama că ploaia ce se stîrnise o dată cu căderea nopții începea să se întetească, învîrtejită de răbufnirile vîntului. Se adînci din nou în lectură fără să se sinchisească de faptul că la etaj se auzea troncănind ca și cînd ar fi rămas o fereastră deschisă. Esteban se gîndea la coincidența nostimă care făcea ca zgomotul ferestrei trîntite de vînt să-i lovească urechea tocmai cînd ajunsese la pasajul în care se vorbea de strigoii și stafii. Dar cum clămpăneala canatului devenea din ce în ce mai supărătoare, Esteban se urcă la etaj. Era o ușă cu geamuri de la camera Sofiei, pe care verișoara sa o uitase deschisă spre galerie. Și se căia că fusese atît de tembel și nu se grăbise s-o închidă mai devreme, fiindcă ploaia bătuse din plin în odaie, de parcă ar fi aruncat cineva găleți cu apă pe podele, udînd covorul de lîngă pat. În dreptul dulapului, unde dalele erau puțin scufundate, se făcuse o băltoacă. În mijlocul lăcăriei zăceau cuferele de răchită cu veșminte de doliu, pe care Sofia nu apucase încă să le desfacă, și cum răchita era uscată, apa pătrunsese înăuntru, sorbită cu lăcomie. Esteban le ridică de jos și le așeză pe o masă. Părîndu-i-se însă răzbite de umezeală, socoti de cuviință să scoată afară lucrurile, ca să se zvînte. Deschise primul cufăr și de unde se aștepta să-și afunde mîinile într-o grămadă de pînzeturi și stofe mohorîte, i se arătară înaintea ochilor valuri de stofe în culori luminoase, de satinuri, mătăsuri și podoabe atît de scilpitoare, cum nu mai văzuse niciodată în dulapurile Sofiei. Deschise capacul următorului : acolo se afla o risipă costisitoare de olănduri,

de dantele de Valenciennes, țesături nespuse de gingașe, îmbinate cu cămăși și rufărie intimă de o rară finețe. Uluit, simțindu-se vinovat ca și când violase un secret, Esteban închise cuferele la loc, lăsându-le unde le pusese. Coborî apoi să caute niște cîrpe ca să șteargă podeaua. Și în timp ce se îndeletnicea cu treaba aceasta, nu-și putea lua ochii de la coșurile de răchită, care fuseseră aduse în casă cu tot ce se află înăuntru chiar în zilele cînd Jorge, în camera de alături, pătimea chinuit de ultimele sale accese de febră. La priveghi verișoara sa apăruse îmbrăcată în doliu, bineînțeles. Dar după cîte știa el nu avea mai mult de trei rochii îndoliate, pe care le purta pe rînd; ba chiar i se părea curios că Sofia le alesese atît de sărăcăcioase și de șlam-păte, călăuzită poate de un sentiment pe care Esteban îl interpretase ca o dorință de mortificare. Și se căznea acum să înțeleagă cum putea să se împace acest sentiment cu faptul că-și cumpărase niște toalete atît de scumpe, de nepotrivite și de inutile cum erau acelea pe care le descoperise puțin mai înainte. Erau acolo rochii vrednice să atragă toate privirile la baluri și la teatru; duzine întregi de ciorapi; sandale brocate; podoabe somptuoase ce puteau fi tot atît de bine purtate la petrecerile din lumea mare cît și în intimitatea cea mai deplină. Ridică și capacul celui de-al treilea cufăr pe care nu-l deschisese încă. Înăuntru era îmbrăcăminte mai obișnuită, mai de toate zilele; rochii de stradă, fără pretenții, bune pentru orice împrejurare, alături de rochii de casă dintr-un satin de foarte bună calitate, după cum se vedea imediat, toate

de culoare deschisă, veselă, cu o croială mai deosebită. Și aici era aceeași enigmă: nici unul din costumele pe care le văzuse nu era de culoare neagră sau măcar mai închisă, ca să se apropie cît de cît de o haină îndoliată, nu exista nici un detaliu cît de mic care să sugereze doliul. Sofia cunoștea cu siguranță repeziciunea cu care, mai cu seamă la vremea aceea, se schimbau modele feminine. În orașul lor, care trecea din nou printr-o epocă de prosperitate economică, femeile erau la curent cu tot ce se purta în Europa. Era cu totul de neînțeles, așadar, pentru ce cumpărase Sofia în ultimul moment un trusou atît de costisitor, știind că după anul de doliu pe care trebuia neapărat să-l respecte urma o perioadă în care era iarăși obligată să poarte un semidoliu, așa încît atunci cînd va avea, în sfîrșit, posibilitatea să le îmbrace, toaletele sale vor fi demodate... Năpădit de întrebări, Esteban se tot frămînta cu mintea să afle adevărul, făcînd tot felul de ipoteze, care mai de care mai dezastruoase — ajunsese chiar să presupună că verișoara lui ducea o dublă existență, despre care nici fratele ei n-avea habar — cînd auzi huruitul trăsurii care intra pe poarta cea mare. Puțin mai apoi Sofia se opri surprinsă în pragul camerei. Esteban care tocmai storcea în mîini o cîrpă deasupra găleții îi explică ce se întîmplase. „Probabil, că s-au udat toate hainele“, spuse, arătînd cuferele. „Le scot chiar acum, lasă-mă singură“, răspunse ea, conducîndu-l pînă la ușă. Și după ce-i ură noapte bună, răsuci de două ori cheia în broască.

A doua zi Esteban stătea la biroul lui, în magazin, și se chinuia în zadar să-și adune gândurile ca să lucreze, când se stîrni o fierbere neobișnuită în stradă. Ferestrele se închideau rînd pe rînd, alarmate de știrea că negrii se răsculasera, călcînd pe urmele celor din Haiti. Negustorii ambulanți se zoreau să-și pună marfa la adăpost, întorcîndu-se în fuga mare acasă, care cu cîte o roabă încărcată cu jucării, care cu sacul înțesat cu odoare bisericești. Cumetrele vorbeau în gura mare, din poartă în poartă, despre vărsări de sînge și violuri, într-o hărmălaie de glasuri ce creștea în răstimpuri ca să acopere hodorogeala unei trăsurii care se răsturnase în timp ce dădea colțul în goană la o răspîntie. Știrile cele mai contradictorii se răspîndeau prin mulțimea ce stătea strînsă buluc din loc în loc pe stradă: cum că două regimente ar fi fost trimise la zidurile de centură ca să țină piept sclavilor ce se îndreptau încolonați spre oraș, că negrii ar fi încercat să arunce în aer pulberăriile, că niște agitatori francezi debarcați de pe vasele ce veniseră de la Baltimore provocau tulburări în oraș; că în cartierul Arsenalului izbucniseră cîteva focuri. În curînd se dovedii însă că toată tevatura fusese iscată de o încăierare între niște golani și un grup de marinari americani care, după ce chefuiseră în lege, bînd zdravăn, jucînd cărți și bucurîndu-se de femeile din spelunca faimoasei Lola, voiseră să-și ia tălpășița fără să plătească un ban, ba mai mult chiar, bătuseră măr pe patron, o călcaseră în picioare pe patroană și făcuseră zob consolele și oglinzile tripoului. Totul se terminase printr-o

bătăie în toată puterea cuvîntului, datorită intervenției unui pîlc de negri congolezi, care mergeau în procesiune, cu felinare înfipite în vîrful unor prăjini, la biserica din Paula unde se prăznuia hramul nu știu cărui sfînt. Cîțiva răniți rămăseseră pe cîmpul de bătaie, după o învîlmășeală în care intraseră în acțiune bitele și toporiștele, înverșunată și mai mult de amestecul caraulor. O oră mai tîrziu ordinea fusese restabilită în toată mahalaua în care de obicei scandalurile se țineau lanț. Profitînd însă de ocazie ca să pună capăt unei stări de lucruri ce începuse să-l îngrijoreze, guvernatorul dădu de știre prin crainici populației că se vor lua cele mai drastice măsuri împotriva tuturor persoanelor bănuite că răspîndesc idei subversive, că lipesc pamflete pe ziduri — ceea ce se întîmpla destul de des — că propovăduiesc abolirea sclaviei, sau fac comentarii injurioase la adresa coroanei spaniole... „Jucați-vă, jucați-vă mai departe de-a revoluția“, spuse Esteban, întorcîndu-se acasă pe înserat. „Tot e bine să te joci de-a ceva decît să stai cu brațele încrucișate“, i-o reteză Sofia pe un ton acru. „Cel puțin eu nu am secrete de ascuns“, spuse Esteban, privind-o drept în față. Sofia ridică din umeri și-i întoarse spatele. Pe chipul ei se întipărise o expresie aspră și voluntară. Tot timpul mesei nu scoase o vorbă, evitînd privirile vecinului său, în ochii căruia se citea o întrebare stăruitoare. N-o făcea însă pentru că s-ar fi simțit stingherită ca un om a cărei rea-credință ar fi ieșit în vileag, ci cu atitudinea trufașă a femeii hotărîte să nu dea nimănui socoteală. În seara aceea, în timp ce

Esteban și Carlos își omorau plictiseala jucînd o interminabilă partidă de șah, Sofia cerceta un atlas uriaș cu hărți astronomice, care-i acoperea fața. „Azi după-masă a sosit în port vasul *Arrow*”, spuse la un moment dat Carlos, atacînd cu un nebun negru ultimul cal care-i mai rămăsese lui Esteban. „Probabil că mâine iancheul o să mănînce cu noi”. „Bine că ți-ai adus aminte — spuse Sofia, de la imensa depărtare a constelațiilor sale. O să punem un tacîm mai mult la masă.”

În ziua următoare, sosind la ora mesei acasă, Esteban se aștepta să găsească toate luminile aprinse. În clipa cînd deschise ușa salonului însă își dădu seama că se întîmplă ceva ciudat. Dexter se plimba nervos de colo pînă colo prin cameră, dînd niște explicații destul de curioase lui Carlos, care-l asculta zdrobot, cu ochii înotînd în lacrimi și puțin ridicol din pricina obezității lui incipiente, cu mutra îndurerată pe care o avea: „N-am nici o putere — striga nord-americanul, deschizînd larg brațele. E văduvă și majoră. Sînt obligat s-o primesc ca pe o pasageră oarecare. Am încercat să stau de vorbă cu ea. Nu vrea să audă nimic. Fiică-mea să fi fost și tot n-aș fi putut face mai mult.” Și se pierdea în tot felul de amănunte: își cumpărase biletul de călătorie la Miralla și Compania, plătindu-l în numerar. Răvașul de drum pe care și-l procurase cu ajutorul unui frate mason purta toate vizele necesare. Va merge cu vasul *Arrow* pînă în insula Barbados, unde urmează să coboare ca să se îmbarce din nou pe una din navele olandeze ce se duc la Cayenne. „La

Cayenne — îl îngîna Carlos, consternat. Auziți, la Cayenne, dacă-i posibil așa ceva! În loc să fi plecat la Madrid, la Londra sau la Neapole!” Și băgînd de seamă abia atunci că Esteban era de față, îi vorbi ca și cum ar fi fost la curent cu cele întîmplate: „Parcă și-a pierdut mințile. Zice că i s-a făcut lehamite de casă: că e sătulă pînă-n gît de orașul ăsta și a plecat așa, în lume, fără să spună nimic, fără să-și ia rămas bun de la nimeni. S-a îmbarcat acum două ore cu bagaj cu tot.” Se dusesse după ea, crezînd că va putea s-o înduplece să se întoarcă îndărăt: „Parc-ai vorbi cu pereții. Doar nu pot s-o aduc pe sus acasă. Vrea să plece și pace. Și întorcîndu-se spre Dexter: Dumneavoastră sînteți doar căpitanul vasului și cred că aveți dreptul să nu primiți pe bord un pasager, dacă nu vă convine. Nu-mi spuneți mie că nu se poate”. Iritat de insistențele lui Carlos, care părea să-i pună la îndoială probitatea, Dexter ridică tonul: „Nu există nici un motiv legal sau moral care să justifice lucrul ăsta. Lăsați-o să facă ce vrea. Nu poate nimeni s-o împiedice dacă i-a abătut să se ducă la Cayenne. N-o s-o facă acum, o s-o facă fără doar și poate altă dată. Chiar dacă îi încuiați ușa, o să iasă pe fereastră.” „De ce?” lătrau ceilalți doi încolțindu-l ca niște cotei. Dexter îi dădu la o parte cu mîinile sale mari și puternice: „Dar înțelegeți odată, oameni buni, că știe foarte bine pentru ce vrea să plece la Cayenne”. Și ațintind spre ei degetul, ca un predicator cînd vrea să le spună ascultătorilor să ia aminte, cită un proverb din Biblie: „Blînde par cuvintele celui ce dă

în vileag, dar ele pătrund pînă în tainele pîntecului". Aforismul acela, atît de frust ca expresie din cauza cuvîntului final, avu efectul unui revulsiv asupra lui Esteban. Apucîndu-l pe marinar de reverele redingotei, îi ceru să vorbească lămurit, pe șleau fără ocolișuri. Dexter îi azvîrli în față o frază brutală care limpezi pe deplin lucrurile : „În timp ce dumneata cu Ogé vă duceai, umblați după tîrfe pe cheiurile din Santiago, Sofia rămînea pe bord cu *celălalt*. Oamenii mei mi-au povestit tot. Prea bătea la ochi. Am fost atît de supărat atunci, încît am căutat să plec cît mai repede..." Esteban nu mai avea nimic de întrebare. Totul se înlănțuia. Acum înțelegea, în sfîrșit, pentru ce Sofia își făcuse atîtea toalete scumpe, la cîtăva vreme după ce aflase că o anumită persoană era din nou atotputernică într-o țară apropiată din America ; înțelegea mobilul ascuns a miilor de întrebări cu ajutorul cărora, amăgindu-l cu cîteva adjective peiorative la adresa *celuilalt*, reușea să-l tragă de limbă și să afle tot ce dorea să știe despre viața acestuia, despre reușitele și greșelile lui. Admitea cu ipocrizie că era un monstru, o ființă îngrozitoare, o bestie politică, ca să afle cît mai multe lucruri din crîmpeie, din fărîmituri, din destăinuiri smulse cu încetul, în legătură cu gesturile, dorințele și acțiunile înaltului mandatar mazilit și apoi din nou înscăunat. Și între timp, voința ei, redusă la tăcere, lucrase într-ascuns cu tenacitate, pentru a răbufni la un moment dat, lăsînd frîu liber unor dorințe pe care nici chiar prezența unui muribund nu reușise să le zăgăzuiească. Era, în toate astea, o promiscuitate odi-

oasă de flori mortuare, de făclii funerare, amestecate laolaltă cu gînduri pîcioase, manifestate în chip evident prin cumpărarea dichisurilor intime, făcute să-i îmbrace goliciunea. Sofia i se dezvăluia dintr-o dată lui Esteban în ipostaza larvară, josnică, de neconceput, a unei femeiuște docile, îngăduitoare, îmbătăită de voluptate sub povara unui bărbat care cunoscuse împotrivirile fecioriei sale. Amintindu-și de scrîba întipărită pe chipul ei într-o noapte, cînd văzuse viermuală femeilor de stradă, care nu erau altceva decît protagoniste înrobite — cele mai *dezinteresate* poate — ale împerecherii omenești, Esteban nu reușea să îmbine cele două personalități deosebite care sălășluiau în același trup : aceea a tinerei fete care, îmbujorată de indignare și de mînie în fața unui act pe care educația sa religioasă îl condamna ca pe un lucru degradant, și cealaltă, care, nu mult după aceea, capitulase în fața dorinței, îndeletnicindu-se cu șiretlicurile prefăcătoriei și ale complicității. „Numai tu ești de vină, fiindcă ai măritat-o cu un dobitoc“, strigă Esteban, căuțînd un țap ispășitor pentru ceea ce considera o trădare monstruoasă. „Adevărat, nu se poate spune c-a fost o căsătorie fericită“, confirmă Dexter netezindu-și în fața oglinzii, reverele mototolite. „Cînd soții se înțeleg în așternut, îți dai seama numaidecît, chiar dacă se ceartă. Aici însă totul era o comedie. Lipsea ceva. Era destul să te uiți la mîinile lui : avea niște mîini de călugăriță, cu degete moi, care nu știau să apuce lucrurile.“ Și Esteban își aminti grija meticuloasă cu care Sofia jucase rolul soției devotate — chiar pe marginea mor-

mîntului — arătînd întotdeauna o supunere, o solicitudine, o maleabilitate care nu se potriveau cu firea ei independentă și dezordonată. Aproape că-i părea bine acum că nu fusese fecioară atunci cînd făcuse această nechibzuită căsătorie pe care o privea ca pe cea mai inadmisibilă concesie față de conveniențele unei societăți disprețuite. Gîndul acesta însă îi flutură din nou pe dinaintea ochilor imaginea puternicei prezențe care, deși atît de departe, continua să apese asupra casei. Văzînd inerta lui Carlos, care stătea în fotoliu prăbușit și înlăcrimat, se ridică hotărît în picioare : „Mă duc s-o aduc, oricum ar fi trebuie s-o aduc“, spuse el. „Chiar dacă faci scandal să știi că-i zadarnic“ — îi atrase atenția Dexter. „Are dreptul să plece“. „Du-te — spuse Carlos — să mai încercăm o dată...“ Esteban trînti poarta și o porni întins spre port. Sosind pe cheiul lîngă care acostase vasul *Arrow*, simți că i se taie răsufllarea din pricina mirosului puternic de pește proaspăt pescuit : pe unde mergea erau numai coșuri cu pălămidă, cambula, sardele, ai căror solzi străluceau la lumina faclelor. Uneori, cîte un negustor de pește băga mîna sub o pînză de iută și scotea afară un pumn de cal-mari pe care-i arunca în terezia unei balanțe. Sofia stătea în picioare la prova navei lipite de chei, îmbrăcată în doliu, așa cum plecase de acasă ; se profila ca o umbră cernită, mai înaltă și mai subțire, privită de jos de pe chei, insensibilă parcă la mirosul de solzi, de măruntaie și de sînge care se înălța pînă la ea. Avea ceva din atitudinea impasibilă a unei eroine mitice, contemplînd ofrandele aduse în lăcașul ei de

niște locuitori din adîncul mării. Furtuna din sufletul lui Esteban se potoli brusc în clipa cînd își ridica ochii spre femeia ce ședea nemișcată, uitîndu-se la el în timp ce se apropia de vas, fără să facă un gest, cu o fixitate dezarmantă în privire. Dintr-o dată i se făcu frică. Se simți nevolnic, lipsit de curaj, la gîndul că s-ar putea să audă anumite cuvinte care, rostite de gura ei, i-ar fi răsunat ca un bucium în urechi. Nu îndrăzni să urce pe bord, mulțumindu-se s-o privească în tăcere. „Vino“, spuse într-un tîrziu. Sofia se întoarse cu fața spre punte, sprijinindu-se de balustradă. Pe malul celălalt licăreau luminile unor cartiere necunoscute ; în spatele lor se îngemănau sclipirile uriașului candelabru baroc care era orașul, cu șiragurile lui de geamuri roșii, verzi, portocalii, aprinse printre arcade. Iar la stînga se afla întunecoasa trecătoare ce ducea în largul mării acoperite de negurile nopții : marea aventurilor, a călătoriilor pîndite de nenumărate primejdii, a războaielor și bătăliilor care întotdeauna însîngeraseră Mediterana celor o mie de insule. Se îndrepta spre cel care îi trezise conștiința propriei sale ființe și care, în scrisoarea adusă de nefericitul care rămăsese jos, îndurerat, îi vorbise de singurătatea lui în mijlocul atîtor triumfuri. Acolo, unde se afla el, erau atîtea de făcut ; un om de talia lui nu putea să pună la cale decît lucruri mărețe ; proiecte, în care fiecare putea să-și găsească măsura exactă. „Vino — repeta glasul de jos — te crezi prea puternică.“ Să se întoarcă ar fi însemnat să se îndoiască de această putere ; să sufere o a doua înfrîngere.

Cunoștea îndeajuns nopțile în care trupul său rămînea ca de piatră, nopțile în care era nevoită să simuleze plăcerea. „Vino“. În urma ei, căminul strămoșesc, lipit de trup ca o scoică, iar acolo, departe, revărsatul de zori, strălucirea unei imensități necuprinse, departe de strigătul negustorilor și tălăngile oilor. Aici, parohia, cutia milelor, plictisitoare rutina a vieții de fiecare zi, acolo, departe, o lume epică, locuită de titani. „Vino“, o îmbia vocea lui Esteban. Sofia se desprinsese de balustradă, topindu-se în umbra ce învăluia puntea. Celălalt îi vorbea mai departe ridicînd glasul. Zarva pescarilor însă acoperea monologul ce se înălța spre ea în rafale, amintindu-i de casa clădită de ei toți împreună și care acum era sortită să cadă în paragină. „Ca și cînd frații de sînge ar putea dura împreună o casă adevărată“, se gîndea Sofia. Rezemat de chila vasului, Esteban continua să vorbească în deșert. Uriașul trunchi de lemn, mirosind a sare, a alge, a vegetații marine i se părea moale la pipăit, aproape feminin, docil, cum îl simțea sub palmele lui, umed și catifelat. Sus, la prova, un mascaron cu chip de femeie, alb ca varul la față și cu ochii încercănați cu o dungă groasă albastră, se substituise celei care avea să plece în zori, cu brațele încărcate de uimitoare bogății, liberă să se lase în voia propriilor sale dorințe, desferecată din întunecimile ce-i umbreau frumusețea și-i stăvileau bucuriile. Avea să se desprindă din sînul familiei pentru a-i da în vileag toate secretele, împărtășindu-le unui străin, care în momentul acela poate o aștepta. Esteban se simțea

nemernic și despuiat — gol, așa cum îl văzuse Sofia, prea deseori pentru ca goliciunea lui să poată fi în ochii săi o goliciune adevărată — gîndindu-se că intenția lui de a fi brutal se spulberase, transformîndu-se în rugăminți. Sus, pe bordul vasului, femeia aștepta să se desfașoare pînzele înfoiate de vînt. Ogorul ei era sortit să primească o sămînță străină; avea să fie deopotrivă potir și arcă, întocmai ca femeia din Geneză, care părăsise vatra părintească pentru a se duce după bărbat... Lumea începuse să-l privească, ciulind urechea ca să audă vorbele lui pe care credeau că le înțeleg. Îndepărtîndu-se de corabie, se întîlni, printre coșurile cu pești, cu căpitanul Dexter. „Ei, am avut dreptate?“ îl întrebă marinarul. „Perfectă dreptate — răspunse Esteban. Drum bun tuturor!“

VII

Se oprise locului la un colț de stradă în apropiere de chei nehotărît, rușinat de înfrîngerea suferită și bolborosea cuvintele pe care ar fi trebuit să le spună și care nu reușiseră să i se desprindă de pe buze. Vaporul era acolo, la cîțiva pași, înconjurat de torțe, ca o vrajă sau ca un blestem, așa cum se profila în noapte. Sirena de la prova, cu coada ei dublă lipită de copastic, se iveau cînd și cînd din întuneric de cîte ori un felinar îi lumina obrazul de mască funerară, scoasă dintr-un mormînt. Esteban simțea cum se frămîntă în el cuvintele pe care

nu apucase să le spună și care se înlănțuiau acum, închipuind discursuri, muștrări, reproșuri, invective, insulte atât de grele încât pronunțându-le, limba se oprea neputincioasă, incapabilă să găsească altele mai cumplite. Dacă Sofia înfrunta fără să clipească iureșul acesta de cuvinte — și era în stare s-o facă — bărbatul avea să rămână din nou dezarmat, la fel ca mai înainte. Tot felul de gânduri rele îi încolțeau în minte. Era ora opt. Vasul căpitanului Dexter trebuia să ridice ancora la cinci dimineața. Erau nouă ceasuri la mijloc în care ar fi avut poate răgazul să facă ceva. Peste arsura pe care i-o lăsase în suflet supărarea, Esteban încerca să clădească teoria unei îndatoriri de îndeplinit : avea obligația s-o împiedice cu orice preț pe Sofia să ajungă la Cayenne. Nu trebuia să pregete nici un moment chiar dacă s-ar vedea silit să recurgă la cele mai extreme mijloace ca să împiedice o sinucidere morală. O asemenea aventură echivala cu o coborîre în infern. Fără îndoială, Sofia era majoră. Din punct de vedere legal, însă, Carlos avea dreptul să-i zădărnicească fuga, sub cuvînt că sora lui suferea de o boală mintală. Exact așa cum se întîmplase cu cîteva luni mai înainte, cînd o tinăară văduvă dintr-o familie simandicoasă încercase s-o șteargă în Spania cu un saltimbanc din cei care cîntau în vodevilurile de la Coliseo. Ori cînd te puteai bizui pe sprijinul autorităților în împrejurările în care cîntea familiilor onorabile ar fi fost cumva primejduită. Dezlănțuirile pasionale erau privite cu ochi răi de societatea colonială, gata în orice clipă să solicite ajutorul

poliției atunci cînd vreo încurcătură cu crai de inimă sau femeiuști zvînturate se întîmpla să-i tulbure liniștea. Biserica se amesteca și ea în asemenea cazuri, punîndu-se de-a curmezișul în calea vinovaților... Esteban, hotărît să caute prin orice mijloc să preîntîmpine un lucru pe care-l socotea intolerabil, sosi acasă cu sufletul la gură, lac de apă din pricina alergăturii și abia apucă să intre înăuntru gîfîind că se pomeni pe ne-gîndite în fața unor oameni cu figuri mohorîte de polițiști despre care habar n-avea ce căutau acolo, cotrobăind peste tot, deschizînd dulapurile, scotocind birourile și sertarele, cercetînd fiecare cotlon de jos, din grajd, și pînă în camerele de la etaj. Unul dintre ei tocmai cobora scările, purtînd pe cap un pachet de imprimate. Trecîndu-le din mîină în mîină, polițiștii constatară că tipăriturile descoperite în odaia Sofiei, sub pat, cuprindeau textul *Declarației Drepturilor Omului și ale Cetățeanului* și principiile de bază ale *Constituției Franceze*. „Plecați — îi șopti Rosaura, apropiindu-se de el. Domnul Carlos a fugit pe terasă.“ Tînărul se retrase în vestibul, în vîrfurile picioarelor, pas cu pas, vrînd să iasă în stradă. Afară, la ușă, însă stăteau de strajă doi oameni : „Înapoi“, îl luară în primire aceștia împingîndu-l într-un colț al saloului, unde rămase sub pază. Timp de cîteva ore îl lăsară să aștepte, fără să-l întrebă nimic. Treceau încolo și încoace, prin fața lui, ca și cînd nici nu s-ar fi sinchisit de el, uitîndu-se dacă nu era ceva dosit după tablouri sau sub covor. Înfipseră apoi niște vergele de fier în pămîntul afînat al brazdelor din grădină să vadă

dacă nu întâmpină cumva rezistența vreunei cutii îngropate printre flori, în timp ce unul dintre ei scotocea la împlinire volume din bibliotecă, cercetînd legăturile și pipăind grosimea copertelor și arunca pe jos tot ce i se părea vrednic de interes: operele lui Voltaire, Rousseau, Buffon, și, în general, mai toate lucrările tipărite în limba franceză — numai pe cele în proză, versurile fiind probabil mai puțin suspecte. În sfîrșit, la trei dimineața, percheziția se termină. Existau suficiente probe, mai multe chiar decît ar fi fost nevoie pentru a dovedi că locuința aceea era un cuib de conspiratori francmasoni, dușmani ai coroanei, care răspîndeau scrieri revoluționare, cu intenția de a sădi anarhia și ateismul în posesiunile de peste ocean. „Unde este doamna?” — se interesară polițiștii, care fuseseră informați că Sofia era unul dintre cei mai periculoși conspiratori. Rosaura și Remigio răspunseră că nu știau nimic. Că ieșise de vreme în oraș. Că de obicei stătea mai toată vremea acasă, și doar printr-o împlinire nu se afla acolo, deși era destul de tîrziu. Cineva își dădu cu părerea că n-ar strica să cerceteze rînd pe rînd navele ancorate în port, ca să preîntîmpine o încercare de fugă. „Ar însemna să pierdeti vremea degeaba — spuse Esteban, ridicînd glasul din colțul unde ședea. Vara mea, Sofia, n-are nici un amestec în toate astea. Ați fost greșit informați. Eu am ascuns hîrțiile la ea în cameră, azi după-masă, fără știrea ei”. „Și vara dumneavoastră nu doarme acasă?” „Nu mă interesează viața ei particulară”. Ceilalți schimbă între ei o privire ironică. Vorba aia:

„Mortii cu mortii și viii cu viii”, spuse unul, rîzînd grosolan. Și începură iar să se tocmească dacă să percheziționeze sau nu vasele... Cineva îi ceru atunci lui Esteban să scrie cîteva rînduri pe o hîrtie. Surprins, arestatul mîzgăli cîteva versuri de San Juan de la Cruz¹ pe care și le amintea perfect fiindcă le citise zilele acelea: „Oh, de m-aș vedea cît de curînd slăvit de această dragoste neîarmurată...” „E același scris”, spuse unul dintre anchetatori, fluturînd un exemplar din *Contractul Social* pe marginea căruia Esteban făcuse, cu cîteva ani în urmă, unele aprecieri destul de necuviincioase la adresa monarhiei. De astă dată atenția tuturor se îndreptă asupra lui: „Știm că v-ați întors de curînd dintr-o călătorie îndelungată”. „Exact”. „Și unde ați fost?” „La Madrid”. „E o minciună — îl înfruntă unul. În biroul verișoarei dumneavoastră am găsit două scrisori, datate din Paris, care mărturisesc, într-adevăr, un înfierbîntat entuziasm revoluționar”. „Se poate — încuviință Esteban. Dar după aceea am plecat la Madrid”. „Lăsați-mă pe mine — interveni un altul, ieșind în față. Că pe mine nu mă poate prosti chiar așa ușor”. Și începu să-l iscodească punîndu-i diferite întrebări în legătură cu diferite străzi, piețe, biserici și locuri, pe care Esteban nu le cunoștea. „N-ați fost niciodată la Madrid”, afirmă polițistul. „Se poate”, spuse Esteban. „Din ce trăiați la Paris — îl luă în primire un al treilea — fiindcă Spania era în război cu Franța și deci familia n-avea cum să vă trimită

¹ Teolog și poet mistic spaniol (1542—1591).

bani?" „Trăiam din traduceri". „Ce fel de traduceri?" „Diverse". Era ora patru. Din nou absența Sofiei începu să le dea de bănuț și se gîndiră c-ar trebui totuși să cerceteze vasele... „Bine, dar e stupid, izbucni deodată Esteban, bătînd cu pumnul în masă: Credeți că intrînd cu forța într-o casă din Havana veți suprima ideea de libertate în întreaga lume! Acum e prea tîrziu. Nimeni nu poate stăvili mersul lucrurilor". Și repetă aceleași cuvinte, strigînd atît de tare, încît i se umflară vinele de la gît, pentru a încheia cu osanale aduse fraternității și egalității, în timp ce pana grefierului alerga și mai spornic pe hîrtie. „Foarte interesant. Foarte interesant. Acum începem să ne înțelegem", spuseră anchetatorii. Și cel care părea mai mare dintre ei începu să-l încolțească pe Esteban punîndu-i întrebări peste întrebări: „Sînteți mason?" „Da, sînt!" „Tăgăduiți pe Isus Cristos și sfînta noastră credință?" „Dumnezeul meu este Dumnezeu filozofilor". „Împărtășiiți și răspîndiți ideile Revoluției franceze?" „Cu toată convingerea". „Unde au fost tipărite proclamațiile descoperite în odaia de sus?" „Nu sînt un delator". „Cine le-a tradus în limba spaniolă?" „Eu". „Și carmaniolele americane?" „Poate". „Cînd?" În momentul acela intră un polițist care continuase să scotocească prin încăperile de la etaj, în nădejdea că va mai găsi totuși încă ceva: „Ia uitați-vă ce evantaie întrebuinta doamna — spuse el deschizînd unul, pe care era pictată o scenă înfățișînd căderea Bastiliei. Și asta nu-i tot: are o sumedenie de cutii și testele de ace, ale căror culori

sînt foarte suspecte". Văzînd marafeturile acelea tricolore, Esteban se simți înduișat la gîndul că o ființă atît de fermă ca Sofia putea să fie însuflețită de un asemenea entuziasm juvenil, încît fusese în stare să colecționeze niște obiecte de bazar care de cîțiva ani se vindeau în toată lumea. „Trebuie neapărat să prindem în laț păsărica", spuse cel care părea să fie mai mare dintre toți, și, din nou se gîndiră să meargă în port. Atunci Esteban se hotărî să le povestească în amănunțime tot: Începu cu sosirea lui Victor Hugues la Havana, ca să poată depăna cît mai încet episoadele pe care grefierul le consemna cu o înfrigurată sîrguință. Vorbi despre legăturile sale personale cu Brissot și Dalbarade, de lucrările pe care le efectuase în țara bască în scopuri propagandistice; de prietenia sa cu acele personaje de tristă amintire care fuseseră trădătorii Marchena și Martinez de Ballesteros. Apoi, plecarea la Guadelupa: tiparnița meșterilor Loeuillet tatăl și fiul; sederea la Cayenne, în timpul căreia se văzuse deseori cu Billaud-Varennes, dușman înverșunat al reginei Franței. „Scrie, grefier, scrie tot", spunea cel ce părea să fie comandantul, încîntat de toate aceste mărturisiri. „Biyo se scrie cu «y»?" Întrebă grefierul. „Cu doi de i", îi explică Esteban, pregătindu-se să țină o lecție de gramatică franceză: „Cu doi de i, fiindcă..." „Doar n-o să ne certăm acum pentru un i în plus sau în minus, exclamă comandantul ridicînd brațele la cer. Și cum v-ați întors la Havana?" „Un francmason se descurcă ușor în orice împrejurare", răspunse Esteban, continuînd o povestire menită

să-i dea un prestigiu conspirativ cât mai impunător. Pe măsură însă ce limbile pendulei se apropiau de ora cinci, destăinuirile sale începură să ia o întorsătură grotescă. Anchetatorii nu reușeau să înțeleagă de ce în loc să se apere, omul acesta le împărtășea cu atîta sinceritate o seamă de infracțiuni care puteau foarte bine să-l ducă la spînzurătoare. Și cum își deșertase tot sacul de povești, Esteban începu să facă tot felul de glume fără perdea pe socoteala Mesalinelor burbonice, a coarelor pe care Prințul Păcii le pusese Majestății-Sale și a petardelor care foarte curînd aveau să explodeze în fundul regelui Carlos. „E un fanatic, spuneau polițiștii. E fanatic sau îi lipsește o doagă. America este împînzită de tot felul de Robespierre. Dacă nu deschidem bine ochii, ca mîine o să înceapă un măcel cumplit în toată țara“. Și Esteban vorbea mai departe, punîndu-și în sarcină fapte pe care nu le săvîrșise, lăudîndu-se c-ar fi strecurat cu propriile sale mijloace proclamațiile revoluționare în Venezuela și în Noua Grenadă. „Scrie, grefier, scrie tot. Ai grijă să nu-ți scape nimic“, spunea mereu șeful, care nu mai găsea răgazul să pună vreo întrebare... Se făcuse ora cinci și jumătate. Esteban ceru să vină cineva cu el pe terasă unde pretindea c-ar fi lăsat un obiect de care avea trebuință în interiorul unui vas vechi ce împodobește balustrada. Sperînd că vor putea pune mîna pe încă un corp delict, cîțiva polițiști se grăbiră să-l însoțească. În fundul vasului însă nu se afla decît un cuib de viespi care, zgîndărite, tăbăriră asupra lor să-i înțepe.

Fără să se sinchisească de înjurăturile gealaților, Esteban își aținti privirile spre port : vasul *Arrow* ridicase ancora, lăsînd liber locul unde fusese priponit de binta de pe chei... Coborî din nou în salon : „Scrie, domnule grefier ! — spuse el. Declar în fața lui Dumnezeu, în care cred, că tot ceea ce am spus mai înainte nu cuprinde nici un grăunte de adevăr. Oricît ați căuta, n-o să puteți găsi nici cea mai mică dovadă că am săvîrșit cu adevărat ceea ce v-am declarat aici, în afară de faptul că am fost la Paris. Nu există martori și nici documente pe care să le puteți folosi împotriva mea. Am bătut cîmpii ca să înlesnesc fuga cuiva. Am făcut ceea ce trebuia să fac“. „Poate c-ai să scapi de ștreang — spuse comandantul. Nimeni pe lume însă n-o să te poată scoate din fortăreața din Ceuta. Au fost alții mai puțin vinovați pe care i-am trimis în lanțuri la carierele de piatră din Africa“. „Orice s-ar întîmpla, acum puțin îmi pasă!“ spuse Esteban și se opri în fata tabloului „Exploziei într-o Catedrală“, privind coloanele frînte ce stăteau încremenite în aer, gata să se prăvale, așa cum le azvîrlise răbufnitura năprasnică, într-o atmosferă de coșmar : „Pînă și pietrele pe care mi-era hărăzit să le sparg erau prefigurate în pictura asta“. Și apucînd un taburet, îl azvîrli asupra tabloului, care se prăbuși zgomotos pe podele. cu pînza sfîrtecătă. „Duceți-mă odată“, spuse Esteban, sleit de puteri, prididit de un somn atît de copleșitor, încît nu se mai gîndea acum decît să doarmă, fie chiar și la închisoare.

PARTEA A ȘASEA

I

Valurile lunecau molcome dinspre sud, rînduri, rînduri, împletind și despletind urzeala spumelor subțiri, semănînd cu nervurile unei marmore întunecate. Tărmul înverzit rămăsese în urmă. Brăzdau acum întinsul unor ape de un albastru atît de profund, încît păreau făcute dintr-o lavă — hibernală, însă și sticloasă, învălurată de o înfiorare ce pornea de undeva departe, departe de tot. Nu se zărea țipenie de vietuitoare pe noianul acela de ape ferecat peste adîncurile lui prăpăstioase, aidoma celei dintîi mări de la facerea lumii, mai veche decît mu-reul și decît argonautul. Doar Marea Caraibilor, în care totuși mișunau puzderie de vietăți, putea să ia uneori înfățișarea asta de necuprinsă pustietate. Mînați parcă de o nevoie misterioasă, peștii se risipeau părăsind fața apelor, meduzele se trăgeau în adînc, sargasele se făceau nevăzute, iar omul nu mai avea înaintea ochilor decît ceea ce se îngemănă cu infinitul : pururea îndepărtatele fruntarii ale orizontului ; văzduhul și, mai presus de văzduh, stelele presărate pe cerul, a cărui simplă enunțare orală redobîndea măreția covîrșitoare pe care va fi avut-o cîndva

pentru cei care născociseră cuvîntul acesta — poate primul cuvînt născocit după cele care încercau să definească durerea, frica sau foamea. Aici, deasupra mării pustii, cerul căpăta o pondere uriașă, cu toate acele constelații care se arătau mereu în același loc și pe care ființa omenească ajunsese să le deosebească de-a lungul secolelor și să găsească un nume pentru fiecare dintre ele, proiectînd propriile sale mituri pe acele tărîmuri unde nu avea cum să ajungă, și căutînd să îmbine poziția stelelor cu contururile unor chipuri întipărite în mintea lui de neobosit plăsmuitor de fabule. Era un fel de cutezanță copilărească să umpli tot firmamentul cu urse, tauri și lei — gîndea Sofia, stînd cu coatele rezemate de balustrada vasului *Arrow* și cu ochii deschiși asupra nopții. În modul acesta însă eternitatea era simplificată, închisă într-o carte frumoasă cu poze, ca atlasul cu hărți astronomice din biblioteca de acasă, pe ale cărui planșe centaurii păreau să se fi încăierat cu scorpionii, luptînd pe viață și pe moarte, iar acvilele cu dragonii. Pentru a boteza constelațiile omul se întorsese la onomastica primelor sale mituri, cărora le rămăsese atît de credincios, încît atunci cînd lumea lui Cristos luă ființă nu mai găsi loc pe cerul împînzit de păgîni. Stelele fuseseră închinat Andromedei și lui Perseu, lui Hercule și Casiopeei. Existau titluri de proprietate subscrise asupra unor patrimonii ce nu puteau fi transmise unor pescari de rînd de pe lacul Tiberiadei ; de altfel, aceștia nici nu aveau nevoie să se călăuzească după aștri ca să-și mîne bărcile acolo unde Cineva, sor-

tit să-și verse cîndva sîngele, era pe cale să făurească o religie care nu cunoștea aștrii... Cînd licărul Pleiadelor păli și se luminea de ziuă, mii de coifuri opalescente ieșiră în întîmpinarea corăbiei, fluturînd lungi festoane roșii care închipuiau sub apă siluetele unor războinici cu o ciudată înfățișare medievală, datorită neîndoielnicei lor asemănări cu niște pedestrași lombarzi îmbrăcați în zale ciuruite, căci arătau într-adevăr ca o țesătură de zale filamentele acelea întîlnite în cale și pe care le purtau ca pe niște eșarfe, de la umăr la șold, de la gît la genunchi, de la ureche la coapsă făpturile de la fața mării străfulgerate de scăpărări luminoase, *the men of war*¹, cum le numea căpitanul Dexter. Oastea submarină venită din necunoscut se dădea la o parte din drumul corăbiei, pentru a-și strînge apoi din nou rîndurile, continuîndu-și în tăcere marșul, zile de-a rîndul, pînă cînd țestele plesneau, nimicite de razele soarelui și festoanele se topeau mistuindu-se de la sine... Cam pe la jumătatea dimineții pătruseră într-o nouă împărăție : aceea a Gorgoneilor, desfășurate ca niște aripi de pasăre pe firul apei albite de migrațiunea lor. Puțin după aceea se văzură împresurați de roiuri cafenii de degertare ce-și căscau și-și închideau gurile înfometate ; în urma lor venea un cîrd de melci călători ce stăteau agățați de o plută făcută din bulbuci învîrtoși. O răpăială de ploaie căzută din senin transfigură, în cîteva clipe, marea, care deveni verde-albăstrie, pierzîndu-și limpe-

¹ Războinicii (în lb. engleză).

zimea. Un miros salin pătrunzător se ridică din apa șfichiuită de ploaie, ai cărei stropi erau sorbiți de scîndurile punții. Pînza velor suna ca ardezia bătută de grindină, în timp ce parîmele încordate trosneau din toate fibrele lor. Tunetul se rostogolea în văzduh dinspre vest spre est, trecînd pe deasupra navei într-o clocotire prelungă, și se îndepărta o dată cu norii, lăsînd pe înserat marea, învăluită într-o lumină bizară ca de revărsat de ziuă ce se așternea pe fața ei netedă, scăldată în fel de fel de culori, ca un iezer de munte. Prova vasului destelenea ca un plug întinderea lină pe care dîra lăsată în urmă o împodobeă cu arabescuri de spumă, ca o măturie menită să arate timp de cîteva ore că pe acolo trecuse o navă. În amurg, dîra corăbiei se deslusea, luminoasă, peste adîncurile împînzite de umbrele nopții, desenînd ca pe o hartă o rețea de drumuri și răspîntii peste întinsul apelor din nou pustiu, atît de pustiu, încît contemplîndu-l, călătorii aveau impresia că erau unicii navigatori ai vremii. Și pînă a doua zi dimineata aveau să străbată un imperiu al fosforescențelor, cu mii de licăriri venite din adînc, revărsate în snopi de lumină, despletite în șuvițe scînteietoare, urzite în fel și fel de forme închipuind fie o ancoră, fie un ciorchine, fie o actinie sau o cometă sau, de asemenea, un pumn de gologani, sfeșnice aprinse pe un altar, ori îndepărtatele vitralii ale cine știe cărei catedrale scufundate, străbătute de razele reci ale unor sori abisali... Acum Soffa nu mai era răscolită — ca-n timpul trecutei călătorii cînd stătea rezemată de balustrada aceleiași punți, sorbind

briza mării de la înălțimea aceleiași prove — de neliniștile adolescenței. Pe deplin maturizată de hotărîrea pe care o luase, era convinsă că viitorul spre care se îndrepta nu putea fi decît așa cum și-l imagina ea. După două zile în care sufletul ei fusese bîntuit de tot ceea ce lăsase în urmă, se trezise în cea de-a treia zi cu o extraordinară senzație de libertate. Parimele ce o țineau legată de țărm se rupseseră, în sfîrșit. Ieșise din cotidian, pentru a păși într-un prezent atemporal. În curînd avea să se poată îndeletnici cu lucrul cel mai de seamă ce-i era dat să-l facă și pe care ani de-a rîndul îl așteptase, acela de a se realiza pe deplin. Cunoștea din nou bucuria de a fi la început de drum; de a se afla în pragul ei însăși, ca atunci cînd inaugurase, pe aceeași corabie, o nouă etapă din existența sa. Simțea iarăși în nări mirosul pătrunzător de catran, de saramură, de făină și tărîțe cu care ajunsese să se deprindă odinioară și a cărui prezență reușea să anihileze timpul irosit. Închidea ochii de cîte ori regăsea la masa căpitanului Dexter gustul uitat al stridiilor afumate, al cidrului englezesc și al tartelor cu rubarbă și moșmoane de Pensacola, care o făcea să retrăiască senzațiile primei sale călătorii pe mare. Fără îndoială, drumul pe care-l urmau acum era altul. Cu toate că Toussaint Louverture¹ se străduia să stabi-

¹ Om politic și general haitian (1743—1803). Respingînd rînd pe rînd tutela spaniolilor, englezilor și francezilor, cucerește independența și aduce prosperitatea în insulă.

lească relații comerciale cu Statele Unite, negustorii nord-americani nu aveau încredere în solvabilitatea conducătorului negru, lăsînd această piață îndoielnică la dispoziția celor care vindeau arme și muniții — singurele mărfuri plătite întotdeauna cu bani peșin, chiar atunci cînd nu exista destulă făină pentru a se plămădi pîinea cea de toate zilele. Trecuseră de insula Jamaica și de cîteva zile navigau în direcția portului La Guaira, în partea cea mai ferită de primejdii a mării Antilelor, unde ultimii corsari din Guadelupa își făceau rareori apariția, cu corăbiile lor cu pînze care acum se numeau *Napoleon*, *Campo-Formio* sau *Cucerirea Egiptului*. Într-o dimineață se temură că vor avea parte de o întîlnire neplăcută, descoperind la un moment dat o mică ambarcație care se îndrepta spre *Arrow* cu o grabă menită să le dea de gîndit. Îngrijorarea de la început se preschimbă în bucurie cînd se dumeriră că era vorba de așa-numitul *Cuter al Călugărului*, o corabie aproape fabuloasă, aflată sub comanda unui misionar franciscan cu mîna de fier, care de ani de zile, cutreiera Caraibe, îndeletnicindu-se cu contrabanda. Altminterea nu aveau prilejul să întîlnească decît goelete cu pastramă, care făceau naveta între Havana și Noua Barcelonă, lăsînd în urmă un miros puternic de cărnuri afumate. Sofia, pentru a-și potoli nerăbdarea pe care abia reușea să și-o stăpînească, încerca să se cufunde în lectura unor cărți englezești pe care le găsisese în biblioteca lui Dexter, alături de Salcîmul, Coloanele și Tabernacolul șorțului său masonic, păstrat în aceeași vitrină,

ca odinioară. Climatul *Noapților*¹ însă era tot atît de străin de starea sa de spirit din momentul acela ca și atmosfera apăsătoare din *Castelul din Otranto*². După cîteva pagini închidea volumul fără să știe prea bine ce citise, lăsîndu-se învîluită fără nici un fel de gînduri de tot ceea ce îi pătrundea prin pori, de tot ceea ce îi solicita simțurile mai mult decît imaginația... Într-o dimineată se zări o înfiripare viorie închegată din pîcloasa unduire verzuie ce se pierdea la orizont : „Șaua Caracasului — îi explică Dexter. Sîntem cam la vreo treizeci de mîle de uscat.” Se observa de altfel o agitație neobișnuită printre marinari, ca totdeauna în preajma unei escale : cei care nu aveau nimic urgent de făcut se spălau, se bărbiereau, își tăiau părul, își curățau unghiile, se căzneau să-și scoată petele de unsoare de pe mîini. Brice, piepteni, săpunuri, cutii cu cele trebuincioase pentru cusut ieșeau la iveală pe punte, în timp ce parfumuri tari stropeau din prisos creștetele. Unul își cîrpea rupturile de la cămașă, altul lipea un petic la încălțămîntea găurită, un altul, mai încolo, își privea mutra arsă de soare într-o oglinjoară de cucoană. Și toți forfoteau cuprinși de un neasfîmpăr care nu se datora numai satisfacției de a fi ajuns cu bine la capătul unei lungi călătorii : acolo, la poalele muntelui ce începea să se contureze desprinzîndu-se din șiragul înalt

¹ *Night Thoughts* (Meditațiile nopții), ciclul de poezii al poetului englez preromantic Edward Young (1683—1765).

² *Castle of Otranto*, roman al scriitorului englez Horace Walpole (1717—1797).

de munți ce se ridica din apă, aștepta Femeia — Femeia necunoscută, aproape abstractă, al cărei chip încă nu se deslușea lămurit, dar a cărei prezență era cheazăuită de port. Spre acea nălucire ce mijea deasupra acoperișelor, ca un îmbietor liman, pînzele corăbiei se înfoiau de-a lungul catargelor neclintite, ca și cînd ar fi anunțat sosirea bărbatilor. Și pînzele acelea ce se vedeau acum de pe țărm stîrneau, în casele din port, o forfoteală de găleți scoase din fîntînă și o zarvă întreagă printre femeile care se învîrteau de colo pînă colo prin camere, umblînd cu dresuri și parfumuri, cu jupoane și găтели. Un dialog fără cuvinte se înfiripa peste marea pe care începuseră să roiască bărcile pescărești. Cîrmind, corabia prinse a luneca de-a lungul munților ce coborau din nori pînă în marginea apei, atît de prăpăstioși, încît nicăieri pe povîrnișurile lor nu se zărea vreo semănătură. Uneori zidul uriaș de stîncă se curma brusc, dînd în vileag tainele unei plăji umbroase ce se întindea între doi pereți întunecați de o vegetație atît de stufoasă și de mohorîtă încît părea că mai păstrează crîmpeie din negura nopții în desișul ei. Un miros puternic de umezeală, venit parcă de pe un continent ce nu se trezise încă bine la viață, adia dinspre acele văgăuni în care se împotmoleau semînțele marine, aruncate de o ultimă rostogolire de valuri. Munții începeau să se retragă însă fără a fi dezvăluit ceea ce ascundeau în spatele lor, lăsînd de-a lungul țărmului o fișie îngustă de pămînt, pe care se deslușeau drumuri bătătorite și case printre păduri de coco-

tieri hirsuți, de struguri de nisip și migdali. După ce ocoliră un promontoriu ce părea tăiat într-un bloc de cuarț, portul La Guaira le ieși înainte, larg deschis spre ocean, ca un uriaș amfiteatru pe ale cărui trepte stăteau înșirate acoperișuri de case... Soffa ar fi vrut să se urce pînă la Caracas, dar se gîndea c-ar fi avut de făcut un drum lung și obositor. Vasul *Arrow* nu putea să zăbovească prea mult în port. Lăasă deci să debarce marinarii care nu erau de cart, nerăbdători să ajungă mai degrabă acolo unde știau că sînt așteptați, și coborî într-o șalupă împreună cu Dexter, care avea de îndeplinit unele formalități portuare. „N-aș vrea să vă simțiți obligat să vă ocupați de mine“, spuse tînăra, băgînd de seamă că și comandantul era tot atît de nerăbdător ca și oamenii săi. Și o apucă pe niște străzi ce urcau pieptiș coasta, pe marginea unui torent secăt, minunîndu-se de cîte ori întîlnea cîte o încîntătoare piață în miniatură, împodobită cu statui, printre casele cu grilajuri de lemn, aidoma celor din Santiago de Cuba. Se așeză pe o bancă de piatră și privi perindarea catîrilor ce urcau pe drumurile de munte umbrite de arbori cuji¹, pierzîndu-se în ceturile de pe culmi, deasupra unei cetăți încununate cu foișoare de pază, ca atîtea alte cetăți ce apărau porturile spaniole din lumea nouă și atît de asemănătoare unele cu altele, încît păreau plămuite de același arhitect.

¹ Arbore asemănător salcîmului, cu flori galbene care răspîndesc un parfum plăcut.

„Acolo au fost închiși pînă acum cîtăva vreme niște francmasoni aduși de la Madrid. Aștia, cică, ar fi pus la cale «răzmerița din San Blas», încercînd să răspîndească revoluția în Spania“, îi destăinui un coropcar din insulele Canare, care voia cu tot dinadinsul să-i vîndă niște panglici de satin. „Nu știu dac-o să mă credeți, dar pînă și acolo, în temniță, încă mai unelteau...“ Deci, Evenimentul era în plină desfășurare. Nu se înșelase cînd prevăzuse că trebuia să se întîmple. Acum era parcă și mai nerăbdătoare să-și atingă țelul călătoriei, temîndu-se c-o să ajungă prea tîrziu: cînd omul ce trebuia să îndeplinească Marea Înfăptuire va fi purces la drum, despîcînd desișurile pădurilor, ca evreii apele Mării Roșii. Se adeverea ceea ce îi spusese de atîtea ori Esteban, și anume că Victor în fața reacțiunii din Termidor se pregătea să pătrundă cu constituțiile lui traduse în limba spaniolă, cu carmaniolele adaptate la împrejurările locale, pe continentul american, purtînd pe aceste tărîmuri, așa cum se mai întîmplase cîndva, luminile ce se stingeau în Lumea Veche. Pentru a înțelege era de ajuns să privească roza vînturilor: din Guadelupa, vijelia se îndreptase spre teritoriile guyaneze, iar de acolo se năpustise asupra Venezuelei, apucînd drumul firesc pentru a răzbate în partea cealaltă a continentului, unde se înălțau palatele baroce ale regatului Peru. Acolo, într-adevăr, primele glasuri care se ridicaseră fuseseră ale iezuiților — Soffa cunoștea scrierile unui Vizcardo Guzmán — ca să ceară pentru lumea aceasta o independență ce nu pu-

tea fi concepută decît așa cum o gîndise revoluția. Totul se lămurea : prezența lui Victor la Cayenne era începutul unui lucru care avea să fie adus la îndeplinire prin iureșul armilor de călăreți din savane, prin expediții pe apele unor fluvii fabuloase, prin escaladarea uriașelor ziduri de piatră ale lanțurilor muntoase. O nouă epocă se năștea și această epocă era sortită să înfăptuiască pe aceste meleaguri ceea ce se irosise în zadar în istovita Europă. Abia acum își vor da seama cei de acasă, care poate o acuzau în momentul acela, că năzuințele sale avîntate nu aveau nimic de-a face cu aspirațiile impuse marii majorități a femeilor, care nu se puteau ocupa decît de rochii și de scutece. Vor spune desigur că e un scandal, fără să le treacă prin gînd că scandalul avea să ia proporții mult mai mari decît își închipuiau ei. De astă dată, cînd vor trage la țintă, jocul va fi serios ; vor ochi în generali, episcopi, magistrați și viceregi.

Vasul *Arrow* ridică ancora după două zile, navigînd de-a lungul coastelor insulei Margarita, pentru a trece între Granada și Tobago, unde se aflau sub protecția posesiunilor engleze, îndreptîndu-se spre insula Barbados. Și după o călătorie tihnită, Sofia se văzu în Bridgetown, unde avu prilejul să descopere o lume diferită de cea pe care o cunoscuse în marea Caraibilor. Era într-adevăr o atmosferă cu totul deosebită în orașul acela olandez, cu o arhitectură atît de puțin asemănătoare cu cea spaniolă, și cu încăpătoarele vase de transport încărcate cu lemnărie, venite fie din Scarborough, fie din Saint-Georges, fie din Port-of-Spain. Prin partea lo-

cului circulau niște monede nostime numite „Pineapple Penny” și „Neptune Penny”, bătute de curînd. La un moment dat avu chiar impresia că se afla într-un oraș de pe vechiul continent, văzînd că exista o „stradă masonică” și o „stradă a Sinagogii”. Trase la un han curat, pe care-l ținea o mulatră, așa cum îi recomandase căpitanul Dexter. După o masă de adio la care Sofia se înfruptă din toate — atît era de fericită — fără a disprețui sticlele de Porto, de Madeira și vinurile franceze servite în timp ce prînzeau, făcură amîndoi o plimbare cu trăsură prin împrejurimi. Cătreierară cîteva ore drumurile unei Antile domesticate, ale cărei plaiuri mărginite de dîmburi cu unduioase și line contururi — aici nimic nu era exagerat, nimic covîrșitor, nimic nu avea proporții amenințătoare — erau cultivate pînă la marginea mării. Aici plantațiile de trestie-de-zahăr păreau lanuri verzi de grîu, buruienile aveau cumințenia și urbanitatea gazonului, pînă și palmierii își pierduseră înfățișarea de arbori tropicali. Erau nenumărate case liniștite, ascunse în verdeață, străjuite de coloane de templu grecesc, pe care se sprijinea frontonul stropit de iedera, cu ferestrele deschise spre saloanele fastuoase, locuite de portrete al căror vernis lucea în bătaia luminii prea puternice ; erau căsuțe acoperite cu olane în miniatură, niște căsuțe atît de mici, încît atunci cînd un copil se apleca pe fereastră ascundea cu făptura lui scena din interior, în care o familie numeroasă stătea strînsă în jurul mesei la cină, într-o odaie atît de neîncăpătoare, încît nici chiar o tablă de

șah n-ar mai fi avut loc înăuntru ; erau ruine îngropate sub frunzișul plantelor agățătoare, în mijlocul cărora, strigoi — toată insula, spunea birjarul, era bîntuită de strigoi — se întruneau pentru a se văicări laolaltă în timpul nopților vîntoase ; și erau mai cu seamă, la marginea mării, aproape confundîndu-se cu plaja, niște cimitire pururea deșarte, umbrite de chiparoși, în care niște morminte de piatră cenușie — atît de sfielnice cînd te gîndeai la mausoleele bogat ornamentate ale necropolelor spaniole — vorbeau despre un Eudolphus și o Elviră, morți amîndoi într-un naufragiu, fără îndoială protagoniștii unei idile romantice. Sofia își amintea de *Noua Heloiză* în timp ce pentru căpitanul Dexter era o evocare a *Nopților*. Și cu toate că mai aveau de făcut o bună bucată de drum pînă acolo, cu toate că telegarii erau obosiți și riscau să se întoarcă noaptea tîrziu, fiindcă ar fi trebuit oricum să caute niște cai de schimb, Sofia, lingușindu-se pe lîngă nord-american, aproape chiar exagerat de mult după părerea acestuia, îl înduplecă să continue drumul pînă la micul bastion stîncos St. John ; acolo, pe o piatră din spatele bisericii, se putea citi un epitaf cu totul surprinzător, închinat unui personaj ce purta un nume cu o impresiionantă vechime de mai multe secole și care își dăduse obșteșcul sfîrșit pe acele meleaguri : *Aici zac spre veșnică odihnă rămășițele pămîntești ale lui — Ferdinand Peleologul — os împărătesc, mlădiță din ultimii împărați ai Greciei — capelanul acestei parohii de la 1655 pînă la 1656...* Caleb Dexter, care devenise ceva mai sentimental după o sticlă

de vin golită pe drum, se descoperi cu respect. În timp ce lumina amurgului împurpura valurile ce se spărgeau de monoliții stîncosi din Bathsheba, despletindu-se în jerbe uriașe de spumă, Sofia împodobi mormîntul cu flori rupte din grădina casei parohiale. Cînd se ivise pentru prima oară la ei acasă, în Havana, Victor Hugues îi vorbise îndelung despre mormîntul obscurului nepot al celui care își găsise sfîrșitul în suprema încercare de rezistență a Bizanțului încercuit, înainte ca mîinile pîngăritoare ale otomanilor învingători să se fi atins de Patriarhul Ecumenic. Și iată că-l descoperise acolo unde îi spusese el. Lunecînd peste lespedeza cenușie, pecetluită cu semnul Crucii lui Constantin, o mîină repeta acum, peste ani, gestul unei alte mîini, care mîngîiase de asemenea cu vîrfurile degetelor muchiile literelor săpate în piatră... Pentru a pune capăt unui ceremonial neașteptat, care i se părea că se prelungește prea mult, Caleb Dexter căută să rupă tăcerea : „Cînd te gîndești — observă el — că ultimul proprietar legitim al bazei Sfînta Sofia a ajuns să închidă ochii aici, pe insulă...” „Se face tîrziu“, le atrase atenția birjarul. „Da ; să ne întoarcem“, spuse Sofia. Nu se putea dumiri în ce fel numele ei se însăilase, așa, dintr-o dată, în constatarea stupidă a însoțitorului său. Era o coincidență prea extraordinară ca să n-o ia drept o prevestire, un semn bun, un oracol fericit. O aștepta un destin fără doar și poate prodigios. Viitorul ei se urzea în taină de cînd o anumită Voință zguduise, într-o seară, toate ciocanele de la ușile

casei. Erau cuvinte care nu răsăreau chiar așa, la întâmplare. O putere misterioasă le strecura în gura oracolelor. *Sophia*.

II

Auzind că stînca Marelui Conetabil avea să apară la orizont îndată după răsăritul soarelui, Sofia ieșise în zori pe puntea vasului *Republica Batavă* — o veche navă olandeză de transport, proaspăt botezată cu un nume la ordinea zilei, care tot timpul anului făcea naveta între continentul pădurilor virgine și despădurita insulă Barbados, cărînd lemn de mahon pentru ebeniștii din Bridgetown și cherestea pentru construcția locuințelor din Oistin, renumite prin etajele lor suspendate în stil normand. Tînăra femeie fusese nevoită să aștepte cîteva săptămîni de-a rîndul, în hanul din port, pînă să se poată îmbarca pe un vas, nemaigăsindu-și locul de nerăbdare, sătulă să tot bată străzile orașelului, cu atît mai mult cu cît între timp, spre disperarea ei, aflate că s-ar fi încheiat pacea între Franța și Statele Unite, veste care dacă i-ar fi ajuns mai curînd la ureche ar fi scutit-o de un drum atît de complicat, deoarece atunci i-ar fi fost mai la îndemînă să se îmbarce la plecarea din Havana pe una din navele nord-americane care probabil reluasera în ultima vreme traficul cu Cayenne. Acum însă uitase totul în fața stîncilor și insulițelor care vesteau apropierea uscatului, înveselite în faptul dimi-

neții de zborul pelicanilor și al pescărușilor. Tocmai se aflau în dreptul Mamei și Fetelor, despre care îi vorbise cîndva Esteban ; tărîmul se contura tot mai precis pe măsură ce ochiul începea să deslușească vegetația și forfota oamenilor. Totul i se părea somptuos, fascinant, extraordinar, Soffei, acum, cînd ajunsese în sfîrșit la liman. S-ar fi spus că toate nuanțele de verde din lume se adunaseră laolaltă, îmbînîndu-se într-un singur peisaj, pentru a-i ieși în întîmpinare. Autoritățile militare venite în inspecție pe bord se arătară oarecum nedumerite aflînd că o femeie care călătorea singură părăsise un oraș atît de strălucitor ca Havana, ca să se stabilească la Cayenne. Îndată însă Sofia pomeni numele lui Victor Hugues, suspiciunile manifestate la început se transformară într-o atitudine respectuoasă. Se înnoptase cînd tînăra femeie păși pe străzile adormite ale orașului, îndreptîndu-se spre hanul lui Hauguard, unde avu grijă să ascundă legăturile ei de rudenie cu Esteban, dat fiind că, după cîte își amintea, plecarea lui la Paramaribo semănase mai mult a evadare... A doua zi dimineata îi trimise vorbă că sosise celui care, din agentul Directoratului, ajunsese acum să reprezinte Consulatul. Seara, puțin mai tîrziu după ce se întunecase afară, primi un răspuns laconic, mîzgălit pe o hîrtie oficială : *Bun sosit. Mîine o să vină o trăsură să te ia. U.* De unde Sofia se aștepta să primească o chemare înfrigurată, se trezi dintr-o dată în fața unor cuvinte reci, care o cufundară în noaptea unor încîlcite nedumeriri. Un cîine lătra undeva într-o curte

începătoare, stîrnit de răcnetele unui bețivan care trecea pe stradă scărpinîndu-și pecinginea și trîmbiînd cele mai cumplite prorociri în legătură cu răspîndirea pe fața pămîntului a celor drepti, cu pedeapsa sorocită ucigașilor de regi și cu socoteala pe care vor avea-o de dat cu toții pentru faptele lor în fața tronului ceresc, în ziua judecării de apoi, care judecătă, după cum spunea el, trebuia să aibă loc — de ce? — într-o vale din Noua Scoție. Cînd în sfîrșit glasul se stinse în depărtare și cotarla se potoli, se auzi deslușit foiala unor gîngăanii nevăzute care roboteau de zor pretutindeni în pereții casei, sfredelind, rîciînd, rozînd lemnul. Boabe grele ca plumbul cădeau din rămurișul unui copac pe fundul unor hîrdaie răsturnate. Doi indigeni care discutau în fața hanului îi amintiră de pieile roșii din narațiunile exploratorilor. Nimic n-o îmbia să se odihnească pe Sofia care se frămînta, făcînd cele mai năstrușnice ipoteze. De aceea, cînd trăsura trase la scară a doua zi dimineața, Sofia era frîntă de oboseală, după o noapte albă în care nu închisese ochii o clipă. Dar în loc s-o conducă la palatul guvernatorului cu tot calabalîcul, așa cum își închipuisese ea, caii se opriră în dreptul unei schele, unde aștepta o ambarcație ușoară cu marginile înalte, garnisită cu perne, cu tende și perdele de pînză. Află cu prilejul acesta că trebuia să plece la conacul unei plantații unde urmau să sosească după cîteva ore de călătorie pe mare. Cu toate că nimic din ceea ce se întîmpla nu se potrivea cu speranțele sale, Sofia se simți aproape măgulită văzînd politețea cu care se

purtau față de dînsa marinarii. Ambarcația era comandată de un ofițer tînăr — se numea de Saint-Affrique — care tot timpul drumului lăudă prosperitatea pe care o dobîndise colonia de cînd Victor Hugues venise acolo. Agricultură luase un nou avînt; magaziile erau ticsite cu mărfuri și pretutindeni domnea o atmosferă de pace și îmbelșugare. Aproape toți deportații fuseseră trimiși în Franța, iar la Iracubo nu mai rămăsese pentru pomenirea suferințelor pe care le înduraseră decît un vast cimitir, pe ale cărui morminte se puteau citi numele unor iluștri revoluționari francezi... Pe la chindie barca își croi drum pe matca unui fluviu cu maluri mocirloase, unde pluteau frunzele unor plante asemănătoare cu nufierii, ale căror flori viorii ieșeau la iveală spre mijlocul apei. După cîtva timp poposiră în dreptul unui debarcader, de unde se zărea o casă în stil alsacian, ce se înălța pe un dîmb, înconjurată de lămîi și portocali. Slujită de un roi de negrese care mai de care mai îndatoritoare, Sofia luă în primire apartamentul de la primul etaj, pe pereții cărui erau atîrnate stampe vechi, lucrate cu multă delicatețe, înfățișînd evenimente petrecute în timpul vechiului regim: asediul cetății Namur, încoronarea bustului lui Voltaire, nenorocirile familiei Calas, iar printre ele cîteva minunate priveliști marine din Toulon, Rochefort, de pe insula Aix și din Saint-Malo. În timp ce slujnicele guralive îi așezau lucrurile în dulapuri, Sofia se uită pe ferestrele ce se deschideau spre cîmpie; grădina cotropită de trandafiri se pierdea ceva mai încolo printre

straturile de zarzavat și culturile de trestie-de-zahăr, înconjurate ca de un zid mohorît de desişul nepătruns al pădurilor. Cîțiva arbori de mahon, cu trunchiuri înalte argintii, umbreau drumurile pe marginea cărora creșteau arbuști balsamici de Peru, nucșori și tufe de pipăruși.

Timp de cîteva ceasuri stătu ca pe ghimpi; într-un tîrziu, o luntre cu visle trase la debarcader. Prin umbrele înserării ce începuseră să întunece aleea, se zăreau lucind galoanele și fi-returile unui costum oarecum asemănător cu o uniformă militară, deasupra căruia filfia panașul unei pălării; Sofia se grăbi să iasă în vestibul, fără să bage de seamă, nerăbdătoare cum era, că o turmă de porci negri se îndeletnicea în fața ușii cu o treabă care părea să le facă o deosebită plăcere, dînd iama prin straturile de flori, dezgropînd lalelele, și tăvălindu-se cu grohăituri vesele, în țărîna proaspăt stropită. Văzînd ușa deschisă, lighioanele se repeziră în casă buluc, frecîndu-și spinările noroioase de fustele Sofiei care încerca în zadar să-i oprească vînturîndu-și brațele și strigînd la ei. Rupînd-o la fugă, Victor sosi valvîrtej, furios: „Cine le-a dat drumul? Asta-i culmea!” Și intrînd în salon, începu să lovească în dreapta și-n stînga cu latul săbiei, războindu-se cu porcii care încercau să se strecoare prin camere și să urce scările, în timp ce slugile împreună cu cîțiva negri veneau în goană din fundul casei să-i dea ajutor. Cu chiu, cu vai dobitoacele fură scoase cîte unul afară, care tîrîta de urechi, care de coadă, care luată în brațe ori alungată cu lovituri de picior, într-o hărmălaie cumplită

de guițături. În cele din urmă, ușile ce duceau spre bucătărie și dependințe fură închise. „Ce-i asta pe tine?” spuse Victor după ce teavatura stîrnită de porci se mai potoli, arătînd spre rochia murdară de noroi a Sofiei. Du-te de te schimbă pînă ce se face curat aici...” Cînd se uită în oglinda de la ea din cameră, Sofia se simți atît de nenorocită, încît izbucni în plîns, văzînd ce devenise dintr-o dată marea întîlnire la care visase tot timpul călătoriei. Toaleta pe care și-o făcuse anume pentru această împrejurare atîrna pe ea zdrențuită și gloduroasă, duhnînd a cocină de porci. Își lepădă pantofii din picioare, azvîrlindu-i într-un colț întunecat și își scoase furioasă ciorapii. Tot corpul îi mirosea a porc, a mîl, a bălegar. Porunci să i se aducă găleți cu apă ca să se spele, gîndindu-se cît de grotescă putea să pară o scăldătoare într-un asemenea moment. Era ceva ridicol în baia aceasta pe care trebuise s-o facă vrînd-nevrînd, cu plescăitul apei în putină, care probabil se auzea pînă jos. În sfîrșit, își luă la repezeală ceva pe ea și coborî în salon șonticîind, fără să-i mai pese dacă arăta bine sau rău, în ciudată ca un actor care ar fi ratat o intrare spectaculoasă în scenă. Victor îi strînse mîinile și o așeză lîngă el. Își schimbase uniforma strălucitoare cu o îmbrăcăminte comodă de cultivator chivernisit: pantaloni albi, cămașă cu gulere răsfrînt și jachetă de indian: „Te rog să mă ierți, spuse el. Dar acasă îmi place să stau așa. Simți nevoia să te odihnești cîteodată de atîtea eșarfe și cocarde.” O întrebă ce mai face Esteban. Știa că plecase din Paramaribo: se afla la Havana.

Și ca și când ar fi vrut să-i înfățișeze o imagine completă a vieții pe care o dusesse din clipa când lăsase din mână frînele puterii în Guadelupa, îi povesti peripețiile rebeliunii sale împotriva lui Desfourneaux și Pélardy, rebeliune care se încheiasă cu dezarmarea și arestarea lui; în cele din urmă fusese imbarcat cu forța. La Paris, se apăraseră cu atîta strășnicie, încît reușise să spulbere acuzațiile aduse de Pélardy. După aceea consulatul Bonaparte se gîndise să-l trimită în Cayenne, încredințîndu-i postul de guvernator al coloniei... Vorbea, vorbea într-una, la fel de limbut ca odinioară, ca și când ar fi vrut să se descarce de povara cuvintelor pe care le ținuse prea multă vreme ferecate. De cîte ori îi împărtășea unele detalii mai recente din viața lui, avea grijă să-i semnaleze caracterul lor confidențial printr-o formulă mereu repetată: „Asta ți-o spun ție, numai ție. Fiindcă nu pot avea încredere în nimeni“. Și începea să-i înșire servituțile puterii, mărturisindu-i nenumăratele dezamăgiri pe care le încercase și imposibilitatea de a avea în jurul tău prieteni atunci cînd țineai într-adevăr să exerciți o autoritate reală. „Ți s-o fi spus c-am avut o mîină de fier, c-am dat dovadă de prea mare severitate în Guadelupa; și tot așa și la Rochefort. Nu se putea altfel. O revoluție nu se discută: *se face*.“ În timp ce Victor vorbea neconținut, întrerupîndu-se doar atît cît trebuia ca să-i ceară aprobarea cu cîte un „Nu-i așa?“; „Nu ți se pare?“; „Tu ce crezi?“; „Știai?“; „Ți s-a spus?“; „Poate c-ați aflat și voi“, Sofia îl privea cu atenție, căutînd să observe în ce mă-

sură se schimbaseră între timp. Era mai trupeș acum, deși avea o chereștea destul de solidă pentru ca grăsimea pe care o pusese pe el să ia aparență de mușchi. Chipul i se înăsprise, cu toate că era mai puhav la față. Și chiar dacă pielea căpătase o culoare cam pămîntie, din toată făptura lui răzbătea hotărîrea și sănătatea de odinioară... Ușile sufrageriei se deschiseră: două slujnice puseseră niște candelabre pe masa pe care aștepta o cină rece, servită în veselă de argint atît de masivă, încît nu putea să vină decît de pe un vas pe care va fi navigat vreun vicerege din Mexic sau din Peru. „Pe mîine, le spuse Victor slujnicilor. Și luînd un ton mai intim: Vorbește-mi acum despre tine“. Nici o imagine mai puternic reliefată, nici o întîmplare vrednică de interes nu răsărea însă în mintea Sofiei, acum, cînd căuta să-și reconstituie viața. În fața zgomotului și furiei ce învolburaseră existența celuiilalt, alăturîndu-l unor personaje a căror faimă umplea epoca, viața ei era de o sărăcie întristătoare. Avea un frate negustor, un văr certat cu eroismul, ale cărui apostazii i se păreau atît de vane, acum cînd îi fusese dat să întrevadă măreția, încît ar fi vrut să le ascundă din milă: chiar episodul căsătoriei sale era lamentabil. Își îndeplinea îndatoririle ei gospodărești, fără a fi reușit măcar să găsească un har divin în cratițele ei, aidoma călugărilor din Avila. Sperase. Atîta tot. Anii trecuseră fără să lase vreo urmă, fără nici un fel de zbucium, între boboteze fără magi și crăciunuri fără nici un sens pentru aceia care nu-l puteau sălășlui pe Marele Arhitect

într-o iesle. „Așadar?” — o tot îmbia celălalt vrînd să-i dea curaj să rupă tăcerea. „Așadar?” O îndărătnicie curioasă, invincibilă, îi pecetluia însă buzele. Se silea să zîmbească; privea flacăra lumînărilor; zgîria fața de masă cu unghiile; întindea mîna spre un pahar fără a se hotărî să-l apuce. „Așadar?” Deodată Victor se ridică de pe scaun și se apropie de ea. Luminele își schimbară locul; și, învăluită în umbră se simți cuprinsă în brațe, înlănțuită, răvășită de o înfrigurare care trezea în ființa ei freamătul uitat al adolescenței... Se așezară din nou la masă, transpirați, ciufuliți, înghiontindu-se, rîzînd de ei înșiși. Vorbeau iarăși limba de odinioară, aceea pe care o cunoscuseră în portul Santiago, cînd înfruntînd curiozitatea trivială a marinarilor, profitau de zăduful și duhoarea ce răbufnea din cală, pentru a se refugia în cabina îngustă de sub dunetă, ai cărei pereți de lemn miroseau ca și cei de aici a vopsea proaspătă. Briza, ce sufla dinspre coastă, prefira în odăi boarea mării. Se auzea curgînd apa într-un rezervor din apropiere. Casa era ca o corabie bătută de tălăzuirea arborilor ce se loveau de ferestre cu un clipocit ușor.

III

Sofia descoperea, fermecată, lumea nebănuită a propriei sale senzualități. Dintr-o dată, brațele, umerii, sînii ei, coapsele și genunchii ei începură să vorbească. Înălțat în slăvi de ac-

tul dăruirii, trupul său căpăta o nouă conștiință de sine, supunîndu-se imboldurilor de generozitate și propriilor sale dorințe care nu aveau cîtuși de puțin nevoie de încuviințarea spiritului. Mijlocul ei se răsfața simțindu-se încătușat: pielea i se înfiora numai presimțind o apropiere. Părul ei, despletit în nopțile de fericire, era de asemenea un prinos adus bărbatului, care îl cuprindea cu amîndouă mîinile pline. Era o infinită mărinimie în această dăruire a întregii ființe; în acel „mi-a mai rămas ceva ce i-aș mai putea da?” care în ceasul împreunării și al metamorfozei descoperea ființei omenesti cumplita ei sărăcie, făcînd-o să se simtă atît de neînsemnată în fața somptuoaselor dăruri pe care le-a primit; atît de copleșită de tandrețe, de forță și de bucurie, încît mintea parcă i se destrăma la gîndul că nu va avea cu ce să compenseze belșugul revărsat asupra sa. Întors spre izvoarele sale, limbajul amantilor se limita la cuvîntul pur, la bolboroseala unei vorbe anterioare oricărui izvod de poezie — vorbă de mulțumire îndreptată către soarele ce dogorea, către riul ce ieșea din matcă udînd pămîntul deștelenit, către sămînța primită de brazdă, către spicul ce se înălța ca fusul unei torcătoare. Verbul se năștea din pipăit, elementar și pur, ca și gestul ce îl prilejuia. Ritmurile fizice se îmbinau atît de strîns cu ritmurile creației, încît era destul să cadă o răpăială de ploaie, să înflorească peste noapte niște plante în grădină, să intervină o schimbare în direcția brizei, pentru ca dorința să se înfierbînte în zori sau în amurg, pentru ca trupurile să aibă

impresia că se regăsesc într-un climat nou, în care îmbrățișările reîmpropătau miracolul primei întâlniri. Totul era la fel, formele aceleași dintotdeauna și totuși de fiecare dată era altceva. Noaptea aceasta — aceasta, care începea acum, încă nehotărâtă ca și când s-ar fi înduplecat cu greu să coboare — era hărăzită să aibă propriile sale sărbători și haruri, o noapte care nu semăna de loc cu cea de ieri, nici nu avea să semene cu cea de mâine. Desprinși din timp, scurtînd sau întîrziînd orele, îndrăgostiții acordau o valoare de permanență, de eternitate, unui *acum*, a cărui prezență se manifesta exterior prin ceea ce reușea să perceapă, confuz și accidental, simțurile lor cu totul acaparate de covârșitoarea străduință a unei cît mai depline înțelegeri a propriei lor făpturi : atmosfera apăsătoare din preajma unei furtuni, croncănitul persistent al unei păsări, mireasma pădurii adusă pe neașteptate în zori de briza ce adia dinspre uscat. Uneori poate nu fusese decît o pală de vînt, un zgomot fugitiv, un fremăt ușor ; prezența lor însă între ascensiunea spre paroxism și lunecarea în somnolență — tihna fericită a unei stări de adîncă mulțumire — părea să fi stăruit toată noaptea. Îndrăgostiții păstrau amintirea unei îmbrățișări fără sfîrșit, ritmată de o furtună care-i făcuse să se lipească mai strîns unul de altul, ca să afle a doua zi cînd se dădeau jos din pat că vîntul scuturase doar cîteva minute rămășișul copacilor de sub fereastra lor. Revenind la lumina zilei, Sofia se simțea mai mult ca niciodată stăpîină pe sine. Ar fi dorit ca toată lumea să împărtășească imensa ei bu-

curie lăuntrică, încîntarea de care era cuprinsă, liniștea ei desăvîrșită. Acum cînd simțurile îi erau îndestulate, se întorcea printre oameni, printre cărți și lucruri, cu spiritul odihnit, minunîndu-se cît de inteligentă putea fi dragostea fizică. Auzise că unele secte orientale considerau plăcerile cîrnilor ca un pas necesar pentru cel ce voia să se înalțe spre transcendență și ajunsese să fie convinsă că era într-adevăr așa, descoperind în sine o capacitate de înțelegere pe care n-ar fi bănuț-o niciodată. După atîția ani de reclusiune voluntară între patru pereți, în mijlocul unor obiecte și ființe cu care era mult prea obișnuită, spiritul ei acum se desfășura în afară, găsind în orice un motiv de gîndire. Recitind anumite texte clasice care pînă atunci avuseseră pentru ea doar rezonanța unor legende, descoperea esența originară a miturilor. Dat fiind că scrierile epocii păcătuiau printr-un stil prea ornamentat iar romanele lacrimogene, după care contemporanii săi se dădeau în vînt, nu prezentau nici cel mai mic interes pentru ea, prefera să se aplece asupra textelor ce fixaseră, în trăsături eterne sau de un simbolism permanent valabil, modurile de conviețuire ale bărbatului cu femeia, într-un univers împănăt cu atîtea contingente ostile. Abia acum deslușea tainele Lăncii și ale Potirului pe care le privea, pînă acum, ca pe niște simboluri obscure. I se părea că ființa ei devenise folositoare : că viața ei, în fine, avea un făgaș și un rost. Era adevărat că lăsa să treacă zile după zile și săptămîni după săptămîni, mulțumindu-se să trăiască în prezent, pe deplin fericită, fără să se

gîndească la ziua de mîine. Nu înceta să urzească mai departe planuri mărețe pe care visa să le realizeze cîndva, împreună cu bărbatul de care își legase viața. Un om de talia lui — își spunea ea — nu va întîrzia să se avînte într-o acțiune glorioasă. Dar inițiativele lui depindeau în mare măsură de ceea ce se întîmpla în Europa. Și, deocamdată, veștile ce soseau de la Paris nu-i ofereau nici un punct de sprijin. Evenimentele se succedau acolo atît de repede, încît în momentul cînd ziarele ajungeau la Cayenne informațiile pe care le cuprindeau erau cu mult depășite, ba chiar de multe ori erau în contradicție cu realitatea. De altminterea, Bonaparte nu părea chiar atît de dornic să continue o acțiune revoluționară în America; atenția sa fiind îndreptată asupra unor probleme mai apropiate. De aceea Victor Hugues își petrecea mai toată vremea cu îndeletniciri de ordin administrativ, ocupîndu-se cu lucrările de irigare, construind drumuri, căutînd să extindă relațiile comerciale cu Surinamul și străduindu-se să dea o cît mai mare dezvoltare agriculturii în colonie. Guvernarea sa era considerată de toți paternă și înțeleaptă. Vechii coloniști erau satisfăcuți. Bătea un vînt de prosperitate. Și cum sistemul decadelor nu mai era respectat de mult în Cayenne, unde toată lumea se întorsese la vechile tradiții ale calendarului gregorian, înaltul mandatar pleca în fiecare luni la oraș, pentru a se înapoia joi sau vineri la plantație. În lipsa lui Sofia, timp de cîteva ore în fiecare dimineață, vedea de treburile gospodăriei, împărțea porunci, comanda vreo lucrare de tîmplărie, avea grijă de înfrumusețarea gră-

dinilor, căutînd bunăoară să procure prin mijlocirea unui elvețian, Sieger, un samsar foarte descurcăreț, bulbi de lalele aduși din Paramaribo. Încolo își petrecea vremea în bibliotecă, unde se găseau destule cărți interesante în mijlocul unor plicticoase colecții de tratate de fortificații, de tomuri închinat artei de a naviga și de manuale de fizică și astronomie. Trecură astfel cîteva luni fără ca Victor, care venea în fiecare săptămînă de la oraș, să aducă vreo veste menită să tulbure într-o măsură oarecare viața pașnică și înfloritoare a coloniei.

Într-o zi de septembrie, Sofia se duse la Cayenne, întrerupînd în mod excepțional existența discretă pe care o ducea la țară, pentru a face unele cumpărături. Din primul moment simți că se întîmplă ceva ciudat. Din zori începuse a se înfiripa glasul subțiratec al clopotelor de la capela călugărițelor din ordinul Saint-Paul de Chartres. Puțin mai apoi, din diferite puncte ale orașului se ridică, ținîndu-le isonul, dangătul altor clopote, nebănuite pînă atunci, ascunse poate prin podurile caselor sau prin magazine, clopote lovite care cu ciocanul, care cu vătraie, care cu cîte o potcoavă, deoarece nu erau încă atîrnate. De pe o corabie proaspăt sosită în port cobora un alai de monahi și călugărițe. Orașul părea cotropit de o armie cu totul neobișnuită cu reverende și pălării preoțești, îmbrăcată în siacuri negre, sure, cafenii, ce defilau prin mijlocul străzii în aplauzele mulțimii, purtînd în vîzul tuturor uitate podoabe bisericești, mătănii, ico-nițe sfințite, orare și liturghiere. Unii călugări binecuvîntau în treacăt pe curioșii ce ieșeau la

ferestre. Alții încercau să acopere hărmălaia străzilor cîntînd imnuri de slavă, fără a izbuti să-și potrivească glasurile în chip armonios. Uluită de spectacolul la care asistasă, Sofia se îndreptă spre Palatul Guvernamental, unde trebuia să se întâlnească cu Victor Hugues. În biroul acestuia însă nu-l găsi decît pe Sieger, care ședea tolănit într-un fotoliu, cu o sticlă de tafia la îndemînă. Samsarul o întîmpină cu gesturi emfaticе, pline de un entuziasm burlesc, încheindu-și în același timp nasturii de la cazăcă: „Strașnică parodie popească, doamna mea! Preoți pentru toate parohiile! Maici pentru toate spitalele! S-au înțors timpurile procesiunilor! Avem în sfîrșit un Concordat! Parisul și Roma se îmbrățișează. Francezii trec din nou la catolicism. În momentul acesta se oficiază un tedeum în capela Călugărițelor Cenușii, ca un prinos de mulțumire adus divinității. Acolo veți putea vedea toate mărimile, în cele mai scilpitoare uniforme ale lor, ascultînd cu capul plecat versetele latinești *Preces nostrae, quaesumus Domine, propitiatus admitte*¹. Și cînd te gîndești că mai bine de un milion de oameni au murit ca să distrugă ceea ce astăzi este din nou la mare cinste!” Sofia ieși din nou în stradă. Din corabia cu fețe cuvioase încă mai coborau călători, deschizînd umbrele mari roșii și verzi, în timp ce hamalii negri ridicau de jos geamantanele și boccelele, punîndu-le teanc pe cap. În fața ospătăriei lui Haugard, cîțiva preoți își strîngeau calabălîcul

¹ *Rugăciunile noastre primește-le jertfă, atotputernice Dumnezeu* (în lb. lat.).

risipit, ștergîndu-se de sudoare cu batiste mari, în pătrățele. La un moment dat se întîmplă ceva curios: doi preoți din congregația Saint-Suplice, care debarcaseră ultimii, fură primiți de confrății lor cu strigăte furioase: „Apostaților! — îi apostrofau aceștia — Iuda! Iuda!” O ploaie de coji de ananas culese de prin șanturi, de pietre și murdării se abătă asupra noilor sosiți. „Afară, afară! Duceți-vă de dormiți în pădure! Apostaților! Antihriștilor!” Și cum cei din congregația Saint-Suplice, care nu păreau a fi cîtuși de puțin slabi de înger, căutau să intre cu tot dinadinsul în han, dînd ghionturi în dreapta și-n stînga și lovind la întîmplare cu picioarele, se stîrni în jurul lor o învălmășeală amenințătoare de rase negre. În cele din urmă, preoții care prestaseră jurămint Constituției Revoluționare fură înghesuiți într-un perete, de unde încercau să răspundă, încurcînd vorba, la acuzațiile aduse în gura mare de „rebeli”, de „preoții adevărați”, cărora Concordatul le atribuisese, dintr-o dată, un prestigiu de ostași ai lui Cristos, vrednici coborîtori ai diaconilor din catacombe, ca unii care înfruntaseră cu cerbicie persecuțiile, slujind liturghia într-ascuns. Sosiră însă carau-lele care-i împrăștiară pe ecleziaști, izbind încolo și încoace cu patul puștilor. S-ar fi zis că ordinea fusese restabilită, cînd un preot tinăr ieși pe neașteptate din măclăria de alături și aruncă o găleată cu sînge proaspăt — de vită înjunghiată de curînd — asupra celor doi ostraciizați, încercuți acum ca de o aureolă, de o pată mare, roșie care, după ce-i năclăise de sus și pînă jos, se întipărise pe fațada albă a ospătă-

riei sub formă de cheaguri și împrôscături putu-
răse. Se auzi din nou dangătul clopotelor re-
vărsându-se în văzduh. După ce ascultase litur-
ghia, Victor Hugues, în mare ținută, ieșea din
capela Călugărițelor Cenușii însoțit de subalternii
săi. „Ai aflat?“, o întrebă el pe Sofia cu care
se întâlneau la Palatul Guvernamental. „E ceva
atât de grotesc“, răspunse tînăra femeie, apucîn-
du-se să-i povestească pățania celor doi preoți
din congregația Saint-Suplice. „Am să dau ordin
să-i trimită înapoi, altminteri au să le facă zile
fripte aici.“ „Cred c-ar fi de datoria ta să-i ocro-
tești“, observă ea. „Presupun că-ți sînt mai sim-
patici decît ceilalți.“ Victor ridică din umeri :
„chiar în Franța, nimeni nu mai vrea să aibă
de-a face acum cu preoții apostatați“. „Ai înce-
put să miroși a tămîie“, îi spuse Sofia... Se în-
toarseră la plantație fără să schimbe un cuvînt
tot drumul. Sosind acasă, îi găsiră pe „soții Bil-
laud“ — cum le spuneau ei — care poposiseră
la conac de la amiază, împreună cu cățeaua lor
credincioasă, Paciența. Veneau adesea pe la ei
fără să-i înștiințeze, și de fiecare dată zăboveau
cîteva zile : „Filemon și Baucis abuzează ca de
obicei de ospitalitatea voastră“, spuse Teribilul
de odinioară, folosind o imagine pentru care
părea să aibă o predilecție deosebită de cînd
trăia ca soț și soție cu slujnica sa, Brigida. Sofia
observase că în ultimele luni Baucis cîștigase o
tot mai vădită autoritate în căminul lui Filemon.
Femeie isteată, negresa căuta pe cît putea să-i
intre în voie lui Billaud-Varennes, minunîndu-se
de tot ce făcea și spunea el, și întîmpinînd cu o
gălăgioasă și ostentativă admirație fiecare cuvînt

și fiecare gest al lui. Hulit de vecinii săi din Or-
villiers, unde avea o fermă în apropiere de țăr-
mul mării, fostul președinte al Convenției Națio-
nale se lăsa covîrșit, de la o vreme, de crize
subite de cumplită depresiune morală. Se găsea
mereu cîte ceva să-i trimită anonim ziarele de
la Paris, în care numele lui tot mai era pomenit
cînd și cînd cu înfiorare. De cîte ori se întîmpla
așa ceva, Billaud-Varennes începea să se fră-
mînte disperat, lamentîndu-se în gura mare că
era victima unor calomnii deșănțate, că nimeni
nu era în stare să înțeleagă rolul istoric pe care
îl jucase și că nimeni nu se milostivea de suferin-
țele sale. Brigida, văzîndu-l așa părăsit și în-
lăcrimat, căuta să-l îmbărbăteze cu o frază gata
ticluită, mai puternică decît orice balsam : „Cum
așa, iubitul, după ce ai trecut prin atîtea pri-
mejdii, se poate să-ți faci sînge rău pentru
toate bazaconiile pe care le scriu balele alea
spurcate?“ Și ca prin farmec, Billaud se înse-
nina dintr-o dată, cu fața luminată de un surîs.
În schimbul aceluia surîs, Brigida ținea pînea și
cuțitul la ferma din Orvilliers, plină de ifose
față de slugi, ținîndu-i din scurt pe zileri, puru-
rea neobosită și cu ochii în patru, avînd grijă
de toate ca o adevărată stăpînă a unei moșii ale
cărei venituri le chivernisea cu o iscusință sur-
prinzătoare. Sofia o găsi în bucătărie, împărțind
porunci ca la ea acasă, și punînd pe foc toată lu-
mea ca să pregătească mai repede cina. Purta
o rochie din cea mai fină țesătură pe care o
putuse găsi la Cayenne și se înzorzonasă cu bră-
țări de aur și verigi lucrate în filigran : „Oh,
draga de ea!“ — exclamă negresa lăsînd din

mîna lingura de lemn cu care tocmai gustase dintr-un sos. „Ce frumoasă te-ai făcut ! Ca un luceafăr ! Cum să nu se topească după tine ?” Sofia răspunse cu o strîmbătură care putea să însemne orice. Nu putea să se împace cu anumite familiarități ale Brigidei, care ținea cu tot dinadinsul să arate că era ibovnica unui om de seamă. „Ce avem de mîncare ?” întrebă ea luînd fără să vrea, pentru că totuși se simțea atașată de „micuța Billaud”, tonul unei stăpîne care vorbește cu bucătăreasa. În salon, Billaud-Varennes tocmai aflase despre încheierea Concordatului și de cele întîmplate de dimineață la Cayenne : „Asta mai lipsea” — striga el lovind cu pumnul, în ritmul vorbei, într-o masă de marchetărie englezească. „Ne scufundăm în hazna.”

IV

Ca o bubuitură prelungă și amenințătoare în miez de vară, menită să anunțe dezlănțuirea cumplitelor cicloane ce întunecau lumina zilei, măturînd orașe întregi de pe fața pămîntului, vestea năprasnică răzbătu în tot cuprinsul Carai-belor, întîmpinată cu bocete și focuri iscate din senin : legea din 30 Floreal, anul X, fusese promulgată, lege prin care sclavia era din nou instaurată în coloniile franceze din America, prevederile decretului din 16 Pluviôse, anul II, fiind implicit abrogate. Proprietarii de pămînturi, fermierii, latifundiarii, prompt informați de acest

lucru care-i interesa în cel mai înalt grad, cu atîta promptitudine încît s-ar fi spus că ștafetele zburaseră prin văzduh, luînd-o înaintea corăbiilor, nu-și mai încăpeau în piele de bucurie, cu atît mai mult cu cît se auzise că avea să se revină la sistemul colonial anterior lui 1789, punîndu-se capăt o dată pentru totdeauna elucubrațiilor umanitare pe care blestemata de Revoluție le răspîndise în lume. În Guadelupa, în Dominica, în Marie-Galante, vestea fu anunțată cu salve și iluminatii, în timp ce mii de „foști” cetățeni liberi erau mînați din nou spre vechile lor sălașe, sub o ploaie de ciomege și sfichiuiuri de bice. Grangurii albi de odinioară porniră să bată cîmpiile însoțiți de haite de cîini, căutîndu-și sclavii de pînă mai deunăzi, pe care vătăfii îi luau din nou în primire cu lanțuri în jurul grumajilor. Atît de mare fu panica în fața acestei vînători de oameni, desfășurate după bunul plac al unuia și altuia, încît de teama confuziilor ce s-a putut produce la un moment dat, mulți sclavi eliberați pe vremea monarhiei, care-și încropiseră între timp o prăvălioară sau își cumpăraseră un petec de pămînt, își adunară toată agoniseala cu gîndul de a pleca la Paris. Planurile lor însă fură zădărnice de un nou Decret, din 5 Messidor, prin care se interzicea intrarea în Franța a oricărui om de culoare. Bonaparte avea impresia că și așa erau prea mulți negri în metropolă și începea să se înfiripe temerea ca nu cumva, fiind atît de numeroși, să transmită sîngelui european „coloritul care se răspîndise în Spania după cîmpingarea ei de către mauri”... Victor Hugues primi înștiințarea într-o

dimineață când ședea de vorbă cu Sieger în biroul său din Palatul Guvernamental. „N-o să mai rămână picior de negru pe aici” — spuse samsarul. „Au să-și ia toți lumea în cap.” „N-o să le dăm răgaz”, răspunse Victor. Și trimise pe loc ștafete la proprietarii de plantații din preajma orașului și la comandanții milițiilor, convocându-i la o întrunire secretă ce urma să aibă loc a doua zi. Pentru a se preîntâmpina orice mișcare, legea din Floreal avea să fie adusă la cunoștința populației numai după ce sclavia va fi fost restabilită. Începură prin a statornici un plan de acțiune, întâmpinat cu o revărsare de bucurie atât de aprigă, încît puțin mai lipsi ca să se dezlănțuie în abuzuri imediate, după care hotărîră să aștepte pînă la chindie. Toate porțile orașului fură închise, în timp ce plantațiile din vecinătate erau ocupate de trupe și, la semnalul dat printr-o lovitură de tun seara, pe la opt, toți negrii eliberați în virtutea decretului din 16 Pluviôse se văzură împrejmuiți de foștii lor stăpîni și de soldați, care îi sechestraseră, adunîndu-i pe toți pe o pajiște de pe malul râului Mahury. La miezul nopții cîteva sute de negri așteptau acolo buluciți, tremurînd năuci, incapabili să priceapă pricina acelei concentrări forțate. Dacă vreunul dintre ei încerca să se desprindă din gloata stăpînită de frică și scaldată în sudoare, era lovit cu piciorul sau cu patul armei și împins înapoi. În sfîrșit, sosi și Victor Hugues. Urcîndu-se pe un butoi, la lumina torțelor, pentru ca toată lumea să-l poată vedea, agentul Consulatului desfășură tacticos hîrtia pe care se afla transcris textul legii, și începu să citească

solemn și răspicat. Tălmăcite puțin mai apoi în dialectul local de cei care le ascultaseră mai cu luare-aminte, cuvintele trecură din gură în gură, pînă la marginea cîmpiei. Apoi li se puse în vedere celor de față că vor fi pedepsiți cu cea mai mare strășnicie în cazul cînd s-ar fi îndărătnicit, refuzînd să se întoarcă la starea de sclavie. A doua zi foștii lor stăpîni vor veni să-i ia din nou în primire, ducîndu-i cu ei acasă, la ferme sau la plantații. Dacă s-ar întîmpla să rămînă dintre ei unii pe care să nu fi venit nimeni să-i ceară înapoi, aceia vor fi scoși le mezat. Un vaier imens cu sughituri, izbucniri disperate, un bocet colectiv, asemănător cu răcnetele unor sălbăticiuni încolțite, se înălță din sînul diuimului de negri, în timp ce autoritățile se retrăgeau, petrecute de ropotul asurzitor al tobelor... Dar, înainte ca să prindă cineva de veste, pretutindeni umbre omenești începură a se risipi în adîncurile nopții, afundîndu-se în hățisuri și în inima lor. Cei care nu căzuseră de la început în plasă, se ascundeau prin măracinișuri, furau piroge și bărci și o porneau pe rîuri în sus, aproape goi, fără arme, hotărîți să se întoarcă la viața străbunilor, aciundu-se prin locuri unde albi nu puteau să-i dibuie. Trecînd pe lîngă moșiile mai îndepărtate, îi înștiințau pe ai lor, și alți zece, douăzeci de oameni lăsau totul baltă și părăseau plantațiile de indigo sau de cuișoare, pentru a se alătura cetelor de fugari. Și cîte o sută, cîte două sute, însoțiți de femei cu o liotă de copii după ele, pătrundeau în junglă și în păpurișuri, în căutarea unui loc potrivit ca să înjghebeze niște așezări libere. În drum aruncau semințe

de lumînărică prin rîuri și pîraie, pentru ca peștii, otrăviți, să spurce apele împruțite de mirosul mortăciunilor. Dincolo de cutare torent sau de cutare munte, pe ale cărui povîrnișuri se despleteau mulțime de cascade, începea din nou Africa; aveau să se întoarcă la graiurile de mult uitate, la ritualul tăierii împrejur, la cultul închinat primilor zei, anteriori divinităților, mai recente, ale creștinismului. Jungla se închidea peste oamenii ce se îndreptau spre obîrșia istoriei, pentru a reîmprospăta timpurile în care creațiunea se afla obləduită de fecunda Venus cea pîntecoasă și cu sîinii îmbelșugați, slăvită în adîncurile cavernelor, unde mîna omului bîgui pe pereți, înfățișînd din cîteva trăsături abia îngăimate îndeletnicirile gospodărești și serbările date în cinstea aștrilor cerești... La Cayenne, la Sinnamary, la Kuru, pe malurile fluviilor Oyapoc și Maroni, lumea trăia într-o atmosferă de groază. Negrii îndărătnici sau răzvrățiți erau bătuiți cu gîrbacele pînă își dădeau duhul, măcelăriți, decapitați, supuși celor mai cumplite cazne. Mulți dintre ei fuseseră agățați de coaste în ciughelurile abațoarelor publice. Pretutindeni se dezlănțuise din plin vînătoarea de oameni, spre bucuria bunilor ochitori, printre colibele și pășunile incendiate. Pe întinsurile presărate cu cruci ce străjuiau nenumăratele morminte rămase de pe urma deportării, se profilau acum în amurg pe cerul îmvăpăiat de flăcările ce se răspîndiseră peste cîmpuri, după ce mistuiseră mai întîi casele, cîmpurile, umbrele sinistre ale spînzurătorilor sau — și mai groaznic — ale arborilor ră-

muroși, de crengile cărora atîrnau ciorchini de cadavre cu umerii năpădiți de vulturi. Cayenne își împlinea încă o dată menirea ei de pămînt blestemat.

Sofia, care nu apucă să afle decît vineri ceea ce se petrecuse la începutul săptămîinii, se cutremură toată. Tot ceea ce sperase să găsească aici, în acest post avansat al ideilor noi, se prefăcea în decepții cu care gîndul ei nu se putea împăca. Visase să poată fi de folos în mijlocul unor oameni curajoși, drepti și dîrzi, care se îndepărtaseră de zei fiindcă nu mai aveau nevoie de nici un fel de alianțe ca să poată conduce lumea hărăzită lor; fusese convinsă că va lua parte la o muncă de titani, fără să se teamă de sîngele care s-ar fi putut să fie vărsat ca în mai toate înfăptuirile, și iată că-i era dat acum să vadă restaurîndu-se încetul cu încetul, sub ochii ei, tot ceea ce socotise definitiv suprimat, tot ceea ce citise în cele mai de seamă cărți ale vremii c-ar trebui să fie suprimat. După ce templele fuseseră ridicate iar din temelii, cei încătușați odinioară erau din nou puși în lanțuri. Iar cei care erau în măsură să se împotrivească, pe un continent unde mai putea fi încă salvat ceea ce se irosise peste ocean, nu făceau nimic pentru a fi consecvenți cu propriul lor destin. Omul care biruisese Anglia pe melea-gurile Guadelupeii; Mandatarul care nu șovăise în fața primejdiei de a dezlănțui un război între Franța și Statele Unite, dădea înapoi în fața mîrșavului decret din 30 Floreal. Dovedise o energie stăruitoare, aproape supraomenească, cu

opt ani mai înainte, atunci cînd fusese vorba să desființeze sclavia, ca să desfășoare aceeași energie acum, pentru a o restaura. Tînăra femeie era uluită de manifestările contradictorii ce vedeau în egală măsură tăria de caracter a unui bărbat capabil să facă binele sau răul cu același sînge rece. Un om care putea fi tot atît de bine Ormuz ca și Ariman ; care putea să fie Domnul și Stăpînul întunecimilor sau Domnul și Stăpînul luminii. Era în stare să se schimbe subit, trecînd de la o ipostază la alta cu totul opusă, după cum bătea vîntul. „S-ar zice că eu sînt autorul decretului“, spuse Victor, căruia pentru prima oară îi era dat să audă din gura ei o avalanșă de mustări amare, amintindu-și în același timp, poate cu o umbră de remușcare, în ce măsură ascensiunea lui se datora nobilei legi din Pluviôse, anul II. „S-ar părea c-ați renunțat cu toții să purtați mai departe flamura Revoluției — îi reproșă Sofia. A fost o vreme cînd te buzuiai s-o răspîndești pe aceste meleaguri ale Americii.“ „Cred că eram încă sub influența ideilor lui Brissot, care năzuia să poarte făclia Revoluției peste tot. Dar dacă el, cu mijloacele pe care le avea la îndemînă n-a reușit să-i convingă nici măcar pe spanioli, n-o să am tocmai eu pretenția să dezlănțui Revoluția la Lima sau în Noua Grenadă. Așa cum a spus cineva care are acum autoritatea să vorbească în numele tuturor — și arată spre portretul lui Bonaparte așezat de curînd deasupra biroului său — Romanul revoluției s-a încheiat ; e de datoria noastră acum să începem a făuri istoria ei, ținînd

seama numai de ceea ce este real și posibil în aplicarea principiilor sale“. „Ce trist e că istoria asta trebuie să înceapă cu restabilirea sclaviei“, spuse Sofia. „Îmi pare rău, dar eu sînt un om politic. Și dacă restabilirea sclaviei este o necesitate politică, sînt obligat să mă închin în fața acestei necesități“... Cearta nu se opri aici : femeia stăruia în părerile ei, mînioasă, indignată, exasperată de o atitudine echivocă pe care o socotea degradantă. În duminica următoare sosirea lui Sieger întrerupse o discuție înveninată : „Nemaivăzut și nemaiauzit dar adevărat“, strigă samsarul din ușă, cu glasul strident al unui vînzător de gazete. Și își scoase mantaua veche de iarnă, năclăită de sudoare, cu un guler de blană ros de molii, pe care o îmbrăca de obicei cînd ploua afară ; și ploua într-adevăr cu găleata, în puhoai revărsate de pe înălțimi, de pe cine știe ce coclauri necunoscute de unde izvorau marile fluvii, din creierii munților, cu creștetele pierdute în nori, pe care, acolo unde se înălțau uriașe steiuri de piatră, picior de om nu se urcase vreodată. „Nemaivăzut și nemaiauzit dar adevărat — repetă el închizînd o umbrelă verde, cît toate zilele, făcută parcă din foi de lăptuci — Billaud Varennes cumpără sclavi. Deocamdată e stăpîn pe soarta lui Caton, lui Tranche-Montagne, Hippolyte, Nicolas, Joseph și Lindore, în afară de cele trei femei pe care le-a luat să-i vadă de gospodărie. Progresăm, domnilor, progresăm. Firește că nimic nu-i mai ușor decît să găsești o justificare cînd ai fost președintele Convenției : «Mi-am dat seama în sfîrșit

(și căuta să imite felul emfatic de a vorbi al respectivului) că negrii, care din naștere au o mulțime de racile, sînt lipsiți nu numai de rațiune dar și de sentimente și nu sînt capabili să priceapă alte norme de conduită decît acelea pe care sînt nevoiți să le respecte de frică». Și elvețianul se prăpădea de rîs, convins că imitase cu haz elocința Teribilului de odioasă. „Lasă-l în pace”, spuse Victor morocănos, cerîndu-i niște planuri pe care Sieger le adusese cu el într-o servietă din piele de porc... Și în curînd începură marile lucrări executate probabil după acele planuri. Sute de negri aduși la plantație, îmboldiți cu lovituri de bici, se apucară să are, să sape, să răstoarne, să boronească, să niveleze terenurile smulse pădurii pe suprafețe vaste. La hotarele din ce în ce mai largi ale întinderilor de pămînt negru, se prăbușeau trunchiuri centenare în frunzișul cărora locuiau sumedenie de păsări, maimuțe, gînganii și reptile, întocmai ca în arborii simbolici ai alchimiei. Giganții doborîți fumegau, răzbiți de focurile care le mistuiau măruntaiele, fără a reuși să pătrundă pretutindeni prin scoarță; boii făceau naveta între cîmpurile forfotitoare și joagărul instalat de curînd, tîrînd bușteni lungi, încă plini de mîzgă, de sucuri, de lăstari răsăriți din rănile proaspete; se rostogoleau prin aer rădăcini uriașe, încheștate de glie, care se frîngeau sub tăișul securii, și ale căror tentacule încă mai încercau să se agațe de ceva. Flăcările se învîrtejeau pe dinaintea ochilor, în timp ce văzduhul vuia de bocănitul ciocanelor, de cîntecul salahorilor și de înjurăturile

revărsate asupra atelajelor ce trăgeau de frînghiile legate de trunchiurile copacilor; după ce, opintindu-se din greu, izbuteau în sfîrșit să culce la pămînt un quebracho¹, caii ieșeau din desîș, asudați, acoperiți de spume, cu jugurile strîmbe, dînd cu botul în cîte o brazdă răsturnată în care le scăpăta copita. Și cînd se strînse lemnăria din prisos, porniră să înalțe schelele; deasupra parilor ciopliți cu barda, se așterneau caturi, caturi, podiști și platforme, anunțînd niște construcții a căror formă încă nu se putea desluși. Într-o dimineată se înjgheabă, în fine, un fel de galerie circulară, destul de curioasă, redusă la un simplu schelet, ce închipuia o viitoare rotondă. Și prin urzeala stinghiilor încrucișate abia conturat, un turn cu o destinație încă necunoscută. Ceva mai încolo, cufundați în apă printre nuferii ce pluteau la suprafața fluviului, negrii îngrămădeau bolovani la baza stîlpilor unui debarcader, urlînd de durere cînd li se înfigea în carne ghimpele unui vatos, cînd îi azvîrlea în aer descărcătura electrică a unei torpile sau cînd vreun țipar cenușiu le apuca între colți organele genitale, încheștîndu-le ca într-o menghină. Dincoace aveau să se desfășoare terase, peroane, apeducte, arcade, deocamdată numai prefigurate de mormanul de pietre cioplite pe care cu chiu cu vai reușeau să le dovedească, însîngerînd mîinile muncitorilor, daltele fiind trimise mereu la fierărie fiindcă se știrbeau după zece lovituri de ciocan. Pretu-

¹ Arbore al cărui lemn de esență tare se întrebuintează la construcțiile navale.

tindeni vedeai adăugându-se mereu alte stinghii și bîrne, mereu alte proptețe și alți căpriori, pretutindeni se băteau cuie și se clădea. Silită să respire toată ziua colbăria și praful de ipsos ce plutea în aer, înconjurată de grămezi de rumeguș, de nisip și de pietriș, Sofia nu izbutea de loc să înțeleagă ce urmărea Victor cu acele multiple lucrări, pe care le modifica mereu pe parcurs, renunțînd mereu la unul ori altul din planurile sale, ale căror schițe făcute sul se iveau de prin toate buzunarele hainei. „Vreau să înving natura pe aceste tărîmuri — îi explica el. Vreau să înalț statui și colonade, să deschid drumuri, să sap eleștețe pentru păstrăvi, pînă departe, cît poți cuprinde cu ochiul.” Sofia regreta că Victor cheltuia în zadar atîta energie ca să creeze în inima unei păduri masive ce se întindea neîntreruptă pînă la izvoarele fluviului Amazoanelor, poate chiar pînă la coastele Pacificului, o imitație ambițioasă de parc regal, ale cărui statui și rotonde aveau să fie cotropite de hățîșuri la cea dintîi neatenție, slujind drept araci și îngrășămînt vegetației stufoase ce se străduia necurmat să disloce pietrele, să crape zidurile, să spargă mausoleele și să distrugă tot ce era construit. Omul dorea să-și manifeste prezența lui infimă în sînul unui noian de verdeță care, împingînd uscatul din ocean în ocean, părea a fi o imagine a eternității. „Eu m-aș fi mulțumit și cu zecă straturi de ridichi”, îi spunea Sofia constructorului ca să-l necăjească. „Mi se pare că aud *Ghicitorul Satului*, îi răspundea Victor, vîrîndu-și nasul în planurile lui.

Lucrările se desfășurau mai departe prin praf și noroaie. Sătulă să tot audă tîrnăcoapele și fierăstraiele, scripeții și maiurile, pînă la marginile proprietății, Sofia se închise în casă, lăsînd perdelele atîrnate de curînd la ferestre, acoperînd geamurile cu șaluri largi, desfăcute, înghebindu-și un refugiu cu ajutorul unor paravane folosite în chip de metereze și ziduri de cetate, în mijlocul proprietății întesate de paznici și caraule, de cînd în cuprinsul ei stăruia o amestecătură de graiuri vorbite de sclavii negri. Cocolătată în vîrfurile unei scări, întinsă pe covor, sau culcată pe mahonul răcoros al unei mese, citise toată literatura pe care o găsise în bibliotecă, lăsînd la o parte tratatele care nu-i spuneau nimic: algebre, geometrii și stampe mult prea complicate din pricina aluziilor științifice, pe care le cuprindeau personajele zugrăvite în respectivele ilustrații și însemnate cu cîte un „A” sau cîte un „B” pe spate, închipuind simbolurile unor teoreme care stabileau cine știe ce legături între ele și traiectoriile astrilor sau minunatele fenomene ale electricității. De aceea avea toată recunoștința pentru tînărul ofițer de Sainte-Affrique care comanda în numele ei la Buisson, faimosul librar din Paris, cele mai interesante noutăți scoase de sub presă. Nimic din ceea ce-i sosea din Franța în zilele acelea nu merita o atenție deosebită în afară de unele cărți de călătorii — în Kamciatka, în Filipine, în regiunea fiordurilor, la Mecca — narațiuni împănate

cu descoperiri și naufragii, care se bucurau de un mare succes datorită probabil faptului că lumea era sătulă de nenumăratele opere polemice, moralizatoare sau didactice ; de nenumăratele autoapărări, memorii, panegirice și istorii veridice ale cutărui sau cutărui eveniment, publicate în ultimii ani. Nesimțind nici un fel de interes pentru coloanele trunchiate, pentru podurile arcuite peste izvoarele artificiale și pentru templele în miniatură în genul celor construite de Ledoux, care începeau să se profileze pe terenurile înconjurătoare, fără a reuși să se încadreze în mijlocul unei vegetații mult prea ostile și prea rebele ca să se poată armoniza cu proporțiile și liniile stilurilor arhitectonice, Sofia căuta să evadeze din realitate pentru a călători în imaginație pe bordul navelor Căpitanului Cook sau La Pérouse, atunci când nu-l însoțea pe Lordul Macartney în aventurile sale pe meleagurile Tartariei. Trecu și anotimpul ploios, prielnic izolării printre cărți, și amurgurile începură iarăși a-și desfășura somptuoasele lor bogății peste misterul pădurilor din zare. Acum însă crepusculele aveau ceva apăsător. Ultimele lor văpăi pecetluiau sfârșitul unor zile fără țință și fără rost. De Sainte-Affrique îi povestea că undeva, departe, în adâncurile nestrăbătute ale acelor sălbatiche coclauri se înălțau munții, pe ai căror umeri se despleteau sumedenie de izvoare. Din păcate însă nu se afla nici un drum bătătorit pînă acolo, iar hățiturile erau înțesate cu ființe dușmănoase, întoarse la o viață primitivă, care aruncau săgeți bine ținute. Mînată de o dorință arzătoare de acțiune, de rîvna de a trăi

o viață utilă și plină, ajunsese pînă la urmă să ducă o existență claustrată în inima pădurii, în cel mai pustiu și mai puțin cunoscut loc de pe glob. Tot timpul nu auzea vorbindu-se decît de afaceri. Epoca răzbătuse în chip triumfător, gălăgios și crud, pe tărîmurile unei Americi pînă mai ieri plăsmuită după chipul și asemănarea vice-regatelor și căpităniilor ei generale, pe care o siliseră să progreseze ; iar acum cei ce aduseseră Epoca pe umerii lor, dăruind-o, impunînd-o pe aceste meleaguri, fără să pregete în fața mijloacelor sîngeroase necesare pentru instaurarea ei, își vîrau nasul în registrele de contabilitate ca să uite că fusese înscăunată. Jocul se desfășura în continuare printre cocrde pierdute și demnități terfelite, condus de niște înși care păreau că nu mai vor să-și amintească de trecutul lor aprig și zbuciumat. Trecutul acesta — spuneau unii — era făcut din excесе. Datorită acelor excесе însă se păstrase amintirea unor oameni care, în momentul de față, purtau nume mult prea strălucitoare pentru firava lor făptură. Cînd se spunea că într-o bună zi colonia s-ar putea să fie atacată de Olanda sau Anglia, Sofia ajungea să dorească în sinea ei să se îndeplinească ceva cît mai curînd, un eveniment oricît de năprasnic, care să-i scoată pe cei ce piroteau, ghiftuiți, dintr-o existență lîncedă, urzită din negocieri, recolte și beneficii. Aiurea, viața mergea mai departe, primenindu-se, rînind sau ridicînd în slavă, schimbînd stilurile, gusturile, obiceiurile, ritmurile vieții. Pe cînd aici oamenii se întorseseră înapoi, trăind exact așa cum trăiau cu o jumătate de secol în urmă, ca și cînd nimic nu s-ar fi

petrecut între timp pe fața pământului. Pînă și hainele cu care umblau îmbrăcați coloniștii cu dare de mînă erau făcute din aceeași țesătură de postav și aveau aceeași croială ca și cele purtate cu o sută de ani înainte. Sofia avea impresia copleșitoare că timpul se oprișe pe loc — așa cum se mai oprișe o dată pentru ea — fiecare zi ce trecea semănînd aidoma cu cea din ajun și cu cea următoare.

Vara se scurgea cu încetineală tîrîș-grăpiș, toropită de căldurile ce zăboveau în așteptarea unei toamne ce avea să fie la fel cu oricare alta, cînd, într-o marți, la bălăngănitul clopotului care chema pîlcurile de negri la muncă, răspunse o liniște atît de stăruitoare, încît vătafii se îndreptară spre barăci cu gîrbacele în mînă. Nicăieri însă nu era tipenie de om. Cîinii de pază dresați pentru vînătoria de sclavi zăceau otrăviți, cu botul îmbăloșat de spumele ultimelor vărșături. Scoase din grajduri, vacile se prăbușeau după cîtiva pași împleticiți, ca turmentate. Două di-re de sînge se prelingeau din nările cailor, care stăteau pleoștiți, cu capetele vîrite sub iesle și cu pîntecele umflate. Nu trecu mult și începură a sosi oameni de pe plantațiile învecinate : peste tot se întîmplase același lucru. Strecurîndu-se prin galeriile săpate în timpul nopților, desprinzînd scîndurile din cuie cu atîta iscusință încît nimeni nu prinsese de veste, căutînd să abată atenția caraulelor prin mici incendii iscate pe ici, pe colo, sclavii fugiseră în pădure. Sofia își aduse aminte că peste noapte se auziseră bătînd o mulțime de tobe în depărtările sihlei. Nimeni însă nu se sinchisise, socotind că indienii îndeplineau cine știe

ce ritual barbar. Și cum Victor Hugues era plecat la Cayenne, i se trimise în grabă o ștafetă. Coloniștii tocmai se mirau, din ce în ce mai înfricoșați de umbrele înserărilor ce coborau întesate de spaima și amenințări, că trecuse o săptămînă întreagă fără ca agentul să fi dat semne de viață, cînd, într-o după-amiază, o flotilă necunoscută de ghimii cu pînze, de ambarcații cu fundul plat și gabare ușoare, încărcate cu trupe, proviant și arme, se ivi pe apele fluviului. Victor Hugues se duse întins acasă și acolo îi strînse pe toți cei care îi puteau povesti cîte ceva despre întîmplările recente, luînd note în timp ce-i asculta și cercetînd cele cîteva hărți pe care le avea la îndemînă. Pe urmă avu o consfătuire cu statul său major de ofițeri, stabilind cu cea mai mare strictețe măsurile necesare în vederea unei crîncene expediții pentru pedepsirea grupurilor de fugari al căror număr sporise peste măsură în desișuri. Sofia, care se uita la el prin crăpătura ușii, se minuna văzîndu-l cum își recăpătase dintr-o dată vechea lui autoritate, precis în expuneri, ca omul care știe foarte bine ce vrea. Victor redevenise comandantul militar de odinioară. Din păcate însă acest comandant își puna toată energia și curajul său reîntinerit în slujba unei acțiuni nevrednice și crude. Femeia se burzului înciudată și ieși în grădină unde soldații își ridicau corturile sub cerul liber, preferînd să-și așeze tabăra afară, pe cîmp, sub cuvînt că negrii își lăsaseră mirosul în barăci. Soldații aceștia erau cu totul deosebiți de alsacienii, cu aerul lor blajin și placid, pe care Sofia îi cunoscuse mai înainte.

Arși de soare, fanfaroni, fălindu-se cu cicatricile de pe obraji, vorbind în gura mare, dezbrăcînd femeile cu ochii, păreau să reprezinte un nou stil militar care, cu toată insolența lui, îi plăcea pentru că era o afirmare de bărbăție și de curaj. Tânărul ofițer de Sainte-Affrique care se alarmase văzînd-o în mijlocul lor și venise în grabă s-o escorteze îi spuse că toți cei de față erau supraviețuitorii ciumei din Jaffa, trimiși în colonie după campania din Egipt, deși cu sănătatea încă șubredă, ca unii ce se dovediseră destul de căliți pentru a înfrunta clima Guyanei, cu totul neprielnică pentru alsacienii care mureau pe capete. Și Sofia privea cu ochi mari ostașii aceia ieșiți din legendă, care dormiseră în morminte acoperite cu hieroglife, petrecuseră cu prostituate copte¹ și maronite², și care se lăudau că știau Coranul pe de rost și că-și bătuseră joc de zeii cu chipuri de șacal și de păsările ale căror statui încă mai străjuiau templele sprijinite de coloane uriașe. Suflul marilor aventuri venise o dată cu ei, adiind pe deasupra Mediteranei, dinspre Abukir, dinspre Muntele Tabor și Saint-Jean d'Acre. Sofia nu se mai sătura întrebînd pe unul și pe altul, dornică să afle ce văzuse și ce gîndise fiecare în timpul năstrușnicei expediții ce purtase o armată franceză la picioarele piramidelor. Ar fi vrut să șadă alături de ei în preajma cantinelor, să împartă cu ei supa turnată din belșug în strachini cu polonicele, să arunce zarurile pe toba ce răsuna ca bătută de grindină, să bea

¹ Copti — creștini originari din Egipt.

² Maroniți — catolici de rit sirian.

din rachiul pe care toți îl duceau în tîlvuri însemnate cu inscripții arabe. „Nu mai stați aici, doamnă, o sfătuia de Sainte-Affrique care, de cîtăva vreme, se învîrtea mereu grijuliu și îndatoritor în jurul Sofiei. N-aveți ce căuta printre bătăranii și zurbagiii ăștia.“ Femeia însă asculta cu nesat palavrele lor și isprăvile lor povestite cu ifos, măgulită în sinea ei — și nu se rușina cîtuși de puțin de lucrul acesta — pentru că se simțea dorită, dezbrăcată, pipăită în închipuire, de oamenii aceia care scăpaseră teferi de urgia molimei biblice, și care, lăudîndu-se cu propriile lor vitejii, căutau să-i întipărească în minte glasurile lor puternice... „Te-ai făcut vivandieră?“ o luă în primire Victor încruntat, de cum intră pe ușă. „Cel puțin vivandierele fac ceva“, îi răspunse Sofia. „Să faci ceva! Să faci ceva! Mereu îi dai zor cu asta. Ca și cum omul ar putea face mai mult decît îi stă în putere!“ Victor se ducea, venea, împărțea ordine, stabilea obiective de luptă, dădea instrucțiuni referitoare la aprovizionarea pe apă a trupelor. Sofia se simțea aproape cuprinsă de admirație în fața energiei de care Victor dădea dovadă, cînd își aduse aminte deodată că toată activitatea ce se desfășura sub acoperămintul lor avea drept scop un cumplit măcel organizat împotriva negrilor. Se închise la ea în cameră ca să ascundă o izbucnire năprasnică de furie pe care o înecă în lacrimi. Afară, soldații campaniei din Egipt ridicau mici piramide din nuci de cocos uscate, cărora le dădeau foc pentru a izgoni țîntarii. Și după o noapte înțesată de zgomot, de rîsete

și de forfoteală, trîmbițele sunară în zori deșteptarea. Flotila de ghimii, bărci cu pînze și gabare o porni pe fluviu în sus, ocolind vîrtejurile și locurile unde apa clocotea vijelioasă.

Trecură astfel șase săptămîni. Într-o noapte stăpînită de ropotul apăsător al ploii ce cădea fără întrerupere de trei zile, traseră la țarm cîteva ambarcații. Din ele coborîră niște oameni istoviți, înfrigurați, cu brațele prinse în feșe aninate de gît, murdari de noroi de sus și pînă jos, împrăștiind un miros greu, înfășurați în bandaje de culoarea glodului, mulți dintre ei ciuruiți de săgețile indienilor sau ciopîrțiți de securile negrilor, erau aduși cu targa. Victor sosi ultimul, dîrdîind și tîrîndu-și picioarele, atîrnat de umerii a doi ofițeri. Cum intră în casă se prăbuși într-un fotoliu, cerînd mereu alte pleduri ca să se învelească. Dar chiar înfoclit, îngropat sub macaturi de lînă și ponchos¹ din păr de lamă, tremura din toate măduarele. Sofia observă că avea ochii injectați și urduroși. Înghițea mereu în sec, făcînd un efort, ca și cum ar fi avut gîtul umflat. Asta nu mai e război, rosti el într-un tîrziu cu o voce răgușită. Înțeleg să te lupți cu oamenii, dar nu cu copacii. De Sainte-Affrique, cu o barbă de cîteva zile ce-i întuneca obrazii verzui, îi povesti Sofiei între patru ochi, după ce dăduse pe gît cu gîlgiuturi lacome o sticlă de vin: „A fost un adevărat prăpăd. Pretutindeni satele întărite ale negrilor erau pustii. Dar în tot momentul cădeam într-o

¹ Manta fără mînece care se îmbracă pe cap, purtată de așa-numiții „gauchos” (păstorii) din pampas.

capcană întinsă de o mînă de oameni care dispăreau ca prin farmec după ce omorau cîțiva soldați. Dacă ne întorceam pe vase, săgețile zburau cu duiumul de pe maluri. Am fost nevoiți să umblăm prin mlaștini cufundați pînă la piept în apă. Și, culmea, a mai venit peste noi și boala egipteană.” Și-i destăinui că soldații care scăpaseră de ciuma din Jaffa aduseseră cu ei o molimă misterioasă pe care o răspîndiseră în Franța, unde aproape jumătate din populație se molipsise de boala aceasta ce bîntuia cu o furie nebănuită. Era vorba de o febră mistuitoare, însoțită de dureri la încheieturi ce cotropeau tot trupul, ajungînd în cele din urmă să vatăme ochii. Albul ochiului era împînzit de vinișoare sîngerii iar pleoapele se umpleau de urdori. A doua zi aveau să sosească alți bolnavi, alți răniți, alți oameni biruiți de copacii din adîncul pădurii și de armele meșteșugite la fel ca în timpurile preistorice — darde din os de maimuță, săgeți de trestie, sulite și bărzi țărănești — ce înfruntaseră cu succes artileria modernă: „Degeaba tragi cu tunul în pădure: tot ce se poate întîmpla este să-ți cadă în cap un potop de frunze putrede”. Vorbind despre ostașii schilodiți și despre cei ciumpăviți cu securea, își aduse aminte că Victor urma să fie transportat a doua zi la Cayenne împreună cu răniții care aveau nevoie de o îngrijire deosebită. Fericită că expediția dăduse greș, Sofia se grăbi să-și strîngă lucrurile și să le așeze, cu ajutorul tînărului ofițer de Sainte-Affrique, în cuferele de răchită ce miroseau plăcut a odogaci. Parcă-i spunea inima că n-o să se mai întoarcă niciodată în casa aceea.

Molima egipteană se declarase la Cayenne. Erau atîția bolnavi încît abia mai încăpeau în spitalul Saint-Paul-de-Chârtres. Se înălțau rugăciuni către sfinții Rochus, Prudentiu și Carol Boromeal care erau chemați în ajutor de cîte ori bîntuia ciuma. Localnicii îi blestemau pe soldații care prăsiseră pe meleagurile lor acea plagă nouă, adusă cine știe din ce subterane cu mumii ; din cine știe ce lume de sfincși și vraci pricepuți la îmbălsămatul cadavrelor. Moartea descălecăse în cetate și umbla din casă în casă, sporind cu fiecare din năprasnicele și uluitoarele ei apariții răspîndirea înspăimîntător de rapidă a celor mai fantastice zvonuri și născociri. Se spunea că soldații campaniei din Egipt, furioși că fuseseră siliți să părăsească Franța, căutaseră să nimicească populația coloniei ca să pună stăpînire pe ea ; că pregăteau nu știu ce un-sori, zemuri și grăsimi plămădite cu tot felul de lucruri scîrnave, cu care însemnau zidurile caselor în care voiau să împrăstie molima. Orice pată dădea de bănuît. Era destul să-și lipească cineva palma asudată de un perete în timpul zilei, lăsînd o urmă umedă repede zvîntată, ca să fie lovit cu pietre de trecători. Fiindcă avea degetele prea negre și unsuroase, un indigen fusese ucis cu ciomegele, într-o dimineată, de oamenii care privegheau un mort. Deși medicii susțineau că boala nu avea nimic de-a face cu ciuma, toată lumea se obișnuise să-i spună „molima din Jaffa” și în așteptarea momentului cînd fiecare avea

să fie contaminat — ceea ce trebuia să se întîmple mai curînd sau mai tîrziu — desfrîul ducea casă bună cu frica. Iatacurile stăteau gata să primească pe oricine ar fi dorit. Simțind apropierea morții ce le dădea tîrcoale, trupurile se căutau. Balurile și ospetele se țineau lanț în toiul celei mai cumplite urgii. Cutare cheltuia într-o noapte tot ceea ce strînsese ani de zile prin abuzuri. Cutare altul care ascunsese niște ludovici de aur, cu toate că se dădea drept iacobin, îi puneă pe toți la bătaie, jucîndu-i la cărți. Hauguard era gata oricînd să servească cu vinurile sale cele mai de soi obazele alese din colonie care-și așteptau amănții în odăile hanului. În vreme ce tot orașul răsuna de dangăte de înmormîntare, orchestrele cîntau toată noaptea la petreceri și sindrofii, iar oaspeții trebuiau să dea la o parte băncile și mesele întinse pînă în mijlocul străzii pentru a face loc să treacă sicriile ce apăreau în zorii zilei, cu scîndurile umede încă de catranul cu care fuseseră spoite, purtate în cotige, în căruțe sau în trăsuri hodorogite spre cimitir. Două călugărițe cenușii, muncite de diavoli, băteau cheiurile prostituîndu-se, în timp ce bătrînul acadian, care se tînguia cu atît mai amarnic cu cît i se lipea mai tare pielea de oase, striga în gura mare în mijlocul piețelor și la colțurile de stradă că se împlinise sorocul și în curînd oamenii aveau să se înfățișeze la judecata cerească.

Legat la ochi cu feșe groase muiate în apă de nalbă, Victor Hugues orbecăia prin camera sa din Palatul Guvernamental, ținîndu-se de spă-

tarele scaunelor, poticnindu-se, gemînd, căutînd pe pipăite lucrurile. Sofia avea în fața ei un om nevolnic, plîngăreț, speriat de zgomotele orașului. În ciuda febrei ce-l dogora, bolnavul nu voia cu nici un preț să stea în pat, temîndu-se să nu se cufunde pe veci într-o beznă și mai adîncă decît aceea pe care i-o așterneau peste ochi feșele umede. Atingea, pipăia, cîntărea în palme tot ce-i ieșea în cale, ca să simtă că trăiește cu adevărat. Boala egipteană se încuibase în organismul său puternic cu o strășnicie egalată numai de tăria ființei care i se împotriva. „Nici mai bine, nici mai rău“, spunea medicul, în fiecare dimineață, după ce încercase efectul unui nou medicament. Palatul Guvernamental era păzit de un cordon de ostași care nu îngăduia nici unei persoane străine să pătrundă înăuntru. Servitorii, odăieșii, funcționarii fuseseră de asemenea îndepărtați. Sofia rămăsese singură cu mandatarul — care se văita că-i amorteșc măduarele, că se chinuia peste măsură din pricina durerilor pe care le îndura, că nu mai poate suporta arsura de sub pleoape — în clădirea ai cărei pereți erau acoperiți de ordonante și proclamații, și toată ziua privea cortegiile funebre ce treceau pe sub ferestrele lor. *Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés*¹ — recita în gînd, amintindu-și de versurile din La Fontaine pe care i le citea Victor Hugues, acasă la ei, în Havana, pentru a o învăța să pronunțe corect franțuzește. Știa că prezența ei acolo era

¹ Nu mureau toți, dar toți erau loviți — La Fontaine, *Les animaux malades de la peste*.

o cutezanță inutilă. Înfrunta totuși pericolul pentru a se convinge singură că păstrase o fidelitate de care începuse să se îndoiască. În fața fricii de care bărbatul se lăsa copleșit, propriul său prestigiu părea să crească. După o săptămînă, se încredința că boala nu se lipea de ea. Plină de mîndrie, se simți ca o ființă predestinată, la gîndul că moartea, care ținea în stăpînire acele cuprinsuri, se învrednicise să-i facă un hatîr. În tot orașul se înălțau acum rugăciuni către sfîntul Sebastian, adăugîndu-se încă un mijlocitor la triada alcătuită din sfinții Rochus, Prudentiu și Carol. *Dies Irae, Dies Illae*¹. Un sentiment medieval de vinovăție se sălășluisese în cugetele celor care erau copleșiți de amintirea propriei lor indiferențe față de grozăviile petrecute la Iracubo, Conanama și Sinnamary — și fiindcă bătrînul acadian le amintea prea stăruitor de toate acestea, era alungat cu bîtele din uliță în uliță. Victor, tot mai adînc prăbușit în fotoliul său, bîjbîind după un lucru ori altul în noaptea ce-i învăluia ochii, începuse a vorbi ca un om pe patul de moarte. „Aș vrea să mă îngroape — spunea el — în uniforma mea de comisar al Convenției“. O scotea din dulap pe dibuite și i-o arăta Sofiei, pentru a-și pune apoi cazaca pe umeri și pălăria cu pene peste feșele de pe frunte: „În mai puțin de zece ani, crezînd că-mi făuresc singur soarta, am fost împins de alții — de cei care totdeauna leagă și dezleagă destinele noastre fără să-i cunoaștem măcar — să joc atîtea roluri, încît acum nu mai știu care mi se

¹ Zilele mîniei, zilele acelea (în lb. latină).

potrivește. Am îmbrăcat atâtea costume încît acum nu-mi mai dau seama care este croit pe măsura mea.“ Și se silea să-și umfle pieptul lăsînd să se audă niște hîrîturi înfundate. „Există însă unul care mi-e mai drag decît toate celelalte : ăsta de aici. Mi l-a dat singurul om pe care l-am considerat vreodată mai presus decît mine. Din ziua cînd l-au răsturnat, am încetat să mai înțeleg ce se întîmplă cu mine. De atunci nu mai încerc să-mi explic nimic. Sînt exact ca automatele acelea care joacă șah, umblă, cîntă din fluier, bat toba, atunci cînd le întorci resortul. Nu-mi mai rămăsese decît un singur rol de jucat : cel de orb. Și iată că mi-a fost dat să-l joc și pe acela.“ Și scăzînd glasul, se apucă să numere pe degete : „Brutar, negustor, mason, antimason, iacobin, erou pe cîmpul de luptă, rebel, sechestrat, apoi achitat de aceia care i-au dat la cap omului care mă ridicase, agent al Directoratului, agent al Consulatului...“ Și pomelnicul lui, depășind numărul degetelor, se sfîrși într-o bolboroseală nedeslușită. În ciuda bolii și a feșelor cu care era oblojit, Victor, pe jumătate îmbrăcat în costumul de comisar al Convenției, recăpătase dintr-o dată ceva din aerul tineresc, din forța și duritatea celui care, într-o noapte, ridicase în picioare o anumită casă din Havana cu bătăile lui aprige în poartă. Era din nou așa cum fusese odinioară, înainte de a deveni dregătorul rapace și sceptic care în momentul de față, descumpănit de adierea mormîntului, socotea toate bogățiile fără rost și toate onorurile zadarnice, lepădîndu-se de ele cu niște cuvinte ce păreau ieșite din gura unui predicator

la o îngropăciune. „Ce frumos era costumul acesta“, spuse Sofia, netezind penele pălăriei. „S-a demodat, răspunse Victor. Cel mult dacă-l mai pot folosi ca giulgiu.“ Într-o zi, medicul se hotărî să aplice un nou tratament care, la Paris, făcuse adevărate minuni, vindecînd ochii contaminați de boala egipteană : era vorba de niște fișii subțiri de carne proaspătă de vițel încă sîngerîndă care se puneau ca niște oblojeli peste locul bolnav. „Semeni cu un paricid dintr-o tragedie antică“, spuse Sofia, în momentul cînd din odaia de dormit, unde se retrăsese cu medicul, ieși un nou personaj, care o făcu să-și amintească de Oedip. Nu mai avea vreme acum să se milostivească.

A doua zi dimineata Victor se trezi fără nici un pic de febră, și ceru un pahar de vin tonic. Fișile de carne în sînge îi căzuseră de pe ochi, dînd la iveală un obraz luminos și curat. Era uluit, încîntat de frumusețea lumii. Umbla, alerga, zburda prin încăperile Palatului Guvernamental, după lunga noapte pe care o petrecuse în negurile orbirii. Privea arborii, vrejurile plantelor agățătoare, pisicile, obiectele, ca și cum abia atunci ar fi fost create și ar fi trebuit, ca și Adam, să le pună un nume. Boala egipteană secera ultimele sale victime, cărate în grabă la cimitir și îngropate într-o atmosferă de veselie, fără clopote și fără pompe funebre. Se oficială tedeumuri pline de fast în cinstea sfinților Rochus, Prudentiu, Carol și Sebastian, cu toate că unii necredincioși, făcîndu-se a fi uitat rugăciunile și procesiunile din ajun, căutau să insinueze că funiile de usturoi pe care

oamenii le purtau atârinate de gît fuseseră mai de folos decît acatistele date la biserică. Două corăbii intrară în port, întîmpinate cu salve de tun. „Ai fost sublimă“, spuse Victor aducîndu-i laude Sofiei, în timp ce dădea dispoziții în vederea întoarcerii lor la conac. Ferindu-se să se uite în ochii lui, femeia luă o carte de călătorie prin Arabia pe care o citise în ultimele zile, și-i arătă un verset citat din Coran: „Ciuma făcea prăpăd în Devardan, oraș din Iudeea. Aproape toți locuitorii părăsiră cetatea. «Muriți» le porunci Dumnezeu. Și muriră. Cîțiva ani mai tîrziu suflă din nou asupra lor duhul vieții, la rugămîntea lui Ezechiel. Pe chipurile tuturor însă rămăsese pecetea morții.“ Apoi după cîteva clipe de tăcere: „Mi-e lehamite să mai trăiesc printre morți. Chiar dacă ciuma a fost stîrpită în oraș. Dinainte încă pecetea morții era întipărită pe fețele voastre.“ Și vorbea, vorbea într-una, întoarsă cu spatele spre el — profilată ca o umbră în dreptunghiul luminos al ferestrei — mărturisindu-i dorința ei de a pleca. „Vrei să te întorci. acasă la tine? o întrebă Victor consternat. „Niciodată n-am să mă mai întorc într-o casă pe care am părăsit-o, ca să caut alta mai bună.“ „Și unde crezi că se află acea casă mai bună pe care o cauți acum?“ „Nu știu. Acolo unde oamenii trăiesc altfel. Aici totul miroase a mort. Vreau să mă întorc în lumea celor vii; a celor care mai cred în ceva. Nu mai am nimic de așteptat din partea unor oameni care nu mai așteaptă nimic.“ Palatul Guvernamental era împînzit de odăieși, funcționari, care veniseră să-și ia slujba în primire

făcînd curat, deretecînd, apucîndu-se de lucru. Revărsîndu-se din nou prin geamurile despuiate de perdele, lumina învîrteja microcosmuri de praf, ce se înălțau spre ferestre de-a lungul unor pîrtii oblice. „Acum — îi explica ea — ai să pui iar la cale o expediție militară în pădure. N-ai încotro. Funcția ta ți-o cere. Puterea pe care o ai îți creează anumite obligații. E un spectacol pe care însă eu nu mai vreau să-l privesc!“ „Revoluția a sucit multe minți“, spuse Victor. „Poate tocmai asta este minunea cea mare pe care a făcut-o Revoluția: faptul că a îndreptat pe alt făgaș mințile multora“, îi răspunse Sofia, care se și apucase să-și scoată lucrurile din dulapuri. „Acuma știu ce trebuie să dau la o parte și ce trebuie să-mi însușesc.“ Un nou vas ancorase în port — cel de-al treilea din dimineața aceea — întîmpinat de asemenea cu salve de tunuri. „Parcă l-aș fi chemat eu“, se bucură Sofia. Victor lovi cu pumnul în perete: „Strînge-ți numaidecît catrafusele și cară-te unde vrei!“ strigă el. „Mulțumesc, spuse Sofia. Prefer să te văd așa.“ Smucind-o de braț, bărbatul o trase după el prin toată încăperea, brutalizînd-o, îmbrîncind-o, pînă cînd o trînti pe pat. Prăbușindu-se peste ea, o cuprinse cu putere fără să întîmpine nici o împotrivire; trupul ce i se oferea era rece, nesimțitor, absent, gata să accepte orice numai să scape mai repede. O privi așa cum o privea de obicei în asemenea momente, cu ochii atît de apropiați încît luminile lor se îngemănau. Sofia își suci capul într-o parte. „Da; e mai bine să pleci“, spuse Victor, și se ridică, gîfîind, nesatisfăcut, cotropit de o

imensă tristețe. „Nu uita răvașul de drum“, spuse Sofia, liniștită, lăsându-se să lunece pe partea cealaltă a patului ca să se ducă la biroul în care știa că se află formularele. „Așteaptă : nu e cerneală în călimară“. După ce își trase ciorapii și-și netezi îmbrăcămintea răvășită, luă o sticlă de cerneală, înmuie pana și o întinse lui Victor. Continuă apoi să-și strângă lucrurile, pîndindu-l din ochi pînă ce sfîrși de completat cu o mină nervoasă hîrtia. „Asta-i tot ? întrebă din nou bărbatul. Nu ne mai rămîne nimic ?“ „Ba da. Cîteva amintiri“, spuse Sofia. Mandatarul se îndreptă spre ușă. Din prag se întoarse iar către ea, cu un zîmbet împăciuitor ce-i schimonosea fața : „Nu vii ?“ Și văzînd că nu-i răspunde nimic : „Drum bun !“ Il auzi apoi coborînd scările. Jos îl aștepta o trăsură ca să-l ducă la debarcader. Sofia rămase singură în mijlocul rochiilor ei împrăștiate peste tot. Printre satinuri și dantele trona costumul de comisar al Convenției pe care Victor i-l arătase o dată pe vremea cînd era orb. Așezat cum era, pe un fotoliu cu tapiteria ruptă, cu pantalonii strînși, cu cazaca brăzdată în curmeziș de eșarfa tricoloră, cu pălăria pusă peste pulpele absente, părea o relictă de familie, una din acele relicve sortite să evoce, prin formele ei golite de oseminte și carne, imaginea unui om dispărut care jucase cîndva un rol important. Așa erau expuse în galantare, în orașele de pe continentul european, veșmintele unor ilustre personalități din trecut. Acum cînd lumea se schimbase într-atîta încît formula „a fost o dată“ cu care începea odinioară orice povestire fusese înlocuită cu ex-

presiile „înainte de Revoluție“ și „după Revoluție“, muzeele aveau multă căutare. În noaptea aceea, pentru a se obișnui din nou cu singurătatea, Sofia se dăruie tînărului ofițer de Saint-Affrique care o iubea cu o discreție wertheriană de cînd sosise în colonie. În felul acesta se simțea din nou stăpînă pe propriul său trup, încheind, printr-un act de voință, ciclul unei îndelungate înstrăinări. Un alt om avea s-o strîngă în brațe înainte de a lua vasul care trebuia să ridice ancora miercurea următoare, îndreptîndu-se spre Bordeaux.

PARTEA A ȘAPTEA

*Și deodată a venit un vînt
mare de dincolo de pustie și a
izbit în cele patru colțuri ale
casei; casa s-a prăbușit peste
tineri și au murit; și am scăpat
numai eu ca să-ți dau de știre.*

Iov — I—19

I

Un ropot cadențat de tocuri ce frămîntau de zor podelele în sunetul ghitarelor răzbătea din încăperile de la etaj, în momentul cînd călătorul, scoțînd brațul amortit de sub grămada de pleduri scoțiene cu care era încotoșmănat, ridică ciocanul, greu făurit în chip de zeităte a apelor, pregătindu-se să bată în poarta masivă ce dădea spre strada Fuencarral. Cu toate că bătaia răbufni înăuntru ca o detunătură de flintă, tîmbălăul de sus se înteți, sporit de un glas de țîrcovnic răgușit care încerca în zadar să prindă o melodie ce aducea cu cîntecul contrabandistului. Dar mîna friptă de bronzul încins de ger continua să bată, în timp ce piciorul încălțat cu cizme de toval izbea în canatul ușii, strivind chiciura ce se risipea peste piatra înghețată a pragului. Într-un tîrziu, ușa scîrțîi din balamale, deschisă de un șervitor care duhnea a băutură și lumina unei lămpi cu ulei se apropie de fața călătorului. Văzînd că figura acestuia avea trăsături asemănătoare cu ale portretului atîrnat pe perete, într-o cameră de la etaj, speriat, feciorul îl pofți înăuntru pe temutul musa-

fir intempestiv, cerîndu-i într-una iertare și în-curcîndu-se în tot felul de explicații. Nu se așteptase ca domnul să sosească atît de curînd; dacă ar fi știut dinainte că vine, s-ar fi dus să-l întîmpine la poșta centrală. Ca un făcut, în seara aceea, fiind Anul Nou — zi în care precum se știe, toți cei ce se cheamă Manuel își sărbătoresc numele — și deci, cum s-ar zice, fiind ziua lui, căci așa fusese botezat, Manuel — abia apucase să se culce, după ce mai întîi se rugase bunului Dumnezeu să-l aducă pe domnul acasă, cînd niște cunoscuți, băieți de treabă, altminterea, deși cam zurbagii, dăduseră buzna peste el pe nepusă masă și fără să înțeleagă de cuvînt, se apucaseră să cînte și să golescă sticlele „aduse” de ei, deoarece „ei aduseseră” băutura. Domnul să aibă bunătatea să aștepte cîteva clipe pînă va scoate golănimea pe scara din dos... Dîndu-l la o parte, călătorul începu să urce scara largă ce ducea la etaj. În salon se încinsese un chiloman în toată legea; mobilele fuseseră urnite din loc și covoarele strînse la perete, iar în mijlocul încăperii, pe parchetul dezgolit, se frămîntau într-o țopăială deșăntată niște femeiuste deocheate și niște băieți cu mutre suspecte, care dădeau pe gît pahare mari de vin și scuipau pe jos la întîmplare. După numărul sticlelor și butelcilor deșertate ce zăceau prin colțuri se vedea că petrecerea era în toi. O teleleică striga în gura mare „castane calde” cu toate că nu se vedea nici o castană nicăieri; urcată pe un divan, o maja¹ își spăr-

¹ Femeie de moravuri ușoare.

gea pieptul zbierînd cîntecul păsării marabu ; ceva mai încolo o pușlama înghesuisese o femeie într-un colț ; mai mulți bețivani se îngrămădeau în jurul unui orb care își dresese glasul și încerca să moduleze fioriturile capricioase ale unei melodii populare. „Ieșiți afară !” strigă servitorul cu o voce atît de firoasă, încît îi băgă în sperietți pe toți cei de față, care o rupseră la fugă pe scări în jos, avînd grijă totuși să ia și niște sticle de vin cu ei, atîtea cîte putuseră înșfăca la repezeală, cînd văzură apărînd din grămada de pleduri scotiene chipul unui om care părea să fie o persoană de seamă. Bodo-gănind și văicărindu-se fără rost, servitorul se grăbi să facă ordine prin casă, așezînd mobilele la locul lor, să întindă covorul și să scoată cît mai repede afară sticlele goale. Puse apoi cîtiva butuci în cămin, întetînd focul care fusese aprins din vreme și, înarmîndu-se cu tot felul de mă-turi, pămătufuri de pene și cîrpe de praf, se sili să șteargă urmele pe care zaiafetul le lăsase peste tot : pe fotolii, pe podele și chiar pe capacul pianului pe care se înșirau roțocoale umede mirosind a rachiu. „Sînt oameni de treabă, se tînguia sluga. N-ar pune mîna nici pe un capăt de ață. Dar ce să le faci dacă sînt neciopliți. Aici, pe la noi, lumea nu prea știe de respect ; nu e ca-n alte țări, unde oamenii sînt învățați de mici cum să se poarte...” În cele din urmă, lepădînd de pe el și ultimul pled, călătorul se apropie de foc și ceru o sticlă de vin. Cînd i-o aduse, observă că era același vin din care băuseră cheflii. Se făcu totuși că nu bagă de seamă : în clipa aceea tocmai îi că-

zuseră ochii asupra unui tablou pe care îl cunoștea foarte bine. Era vorba de năpăstuita *Explozie într-o catedrală*, pe care cineva încercase s-o repare, deși era atît de stricată, lipindu-i așa cum se pricepuse rupturile, cu atîta neîndemînare însă, încît pînza rămăsese încrețită în locurile unde fusese spintecată. Însoțit de servitorul care ținea în mînă un candelabru impunător, cu lumînări atunci începute, trecu în încăperea alăturată unde se afla biblioteca. Printre rafturile cu cărți trona o panoplie împodobită cu coifuri și chivere a căror lucrătură arăta că ieșiseră din mîna unui meșter italian : lipseau cîteva arme care, judecînd după cîrligele răsucite, fuseseră smulse fără milă de acolo. Două fotolii stăteau așezate față în față ca pentru o conversație între patru ochi, de o parte și de alta a mesei înguste din mijlocul camerei, pe care rămăsese o carte deschisă și un pahar băut numai pe jumătate ; evaporîndu-se, vinul de Malaga lăsase urme ruginii pe pereții de cristal. „Așa cum am avut cîntecul să-i scriu domnului, de atunci nimic nu s-a mișcat din loc”, spuse servitorul, deschizînd o altă ușă. Călătorul intră în iatacul unei femei care abia cu o clipă înainte s-ar fi deșteptat din somn : totul era vraise ! Cearșafurile zăceau răvășite ca și cînd tocmai atunci s-ar fi dat jos din pat și se putea ghici graba cu care stăpîna încăperii se îmbrăcase după cămașa de noapte aruncată pe jos și rochiile trîntite claie peste grămadă, așa cum le scosese din dulap, ca să-și aleagă pe cea care lipsea acum. „O rochie de culoarea tutunului, cu dantele”, îi explica feciorul. Cei doi

bărbați ieșiră într-un cerdac spațios, ale cărui geamuri erau înflorite de ger. „Aici era camera domnului“, spuse servitorul, căutînd o cheie. În fața străinului se deschise o odaie îngustă, mobilată cu o sobrietate aproape austeră; singura ei podoabă era o tapițerie desfășurată pe perețele din fața patului, înfățișînd o orchestră burlescă de maimuțe, care cîntau la clavecin, viole, flaute și trompete. Pe o noptieră se aflau cîteva sticlute cu doctorii, iar lîngă ele o cană de apă și o lingură. „Apa am aruncat-o fiindcă se clocise“, îl lămuri servitorul. Peste tot domnea o ordine și o curățenie desăvîrșită ca într-o încăpere de cazarmă. „Domnul își făcea singur patul și-și dereteca odaia. Oamenii de serviciu n-aveau voie să intre înăuntru, nici cînd era bolnav.“ Călătorul se întoarse în salon: „Spune-mi tot ce s-a întîmplat în ziua aceea“, porunci el. Dar destăinuirile feciorului, cu toată dorința lui arzătoare de a-i fi pe plac, făcîndu-l să treacă astfel cu vederea isprava cu chiolhanul și cu vinul băut — printr-o nestăvilită vorbărie presărată cu cele mai extravagante elogii aduse bunătății, generozității și purtărilor alese ale stăpînilor, care zicea el, se cunoștea că erau oameni de soi, nu prezentau nici un interes. Aceleași lucruri i le spusese într-o scrisoare pe care i-o trimisese ceva mai înainte cu ajutorul unui scriitor public; fără să cunoască situația, acesta adăugase unele explicații personale, mult mai semnificative, deși se bazau doar pe niște simple supoziții, decît puținele amănunte reținute de la lacheul care, la urma urmelor, nu știa mai nimic. În dimineața aceea, stîrnite

de entuziasmul mulțimii ce se revărsase pe străzi, slugile părăsiseră bucătăriile, spălătoria, cămărilor și remizele pentru trăsuri. Mai apoi unii se înapoiaseră; alții, nu... Călătorul ceru o hîrtie și o pană, ca să-și noteze numele tuturor persoanelor care avuseseră cumva de-a face cu stăpînii casei: medici, furnizori, coafeze, croitorese, librari, tapițeri, farmaciști, negustori de parfumuri, dughengii și meseriași, fără a nescoti faptul că o coropcăreasă care vindea evantaie venise adesea să-și desfacă marfa, nici că un bărbier a cărui prăvălie se afla în apropiere știa multe și mărunte despre toată lumea care locuise, în ultimii douăzeci de ani, pe strada Fuencarral.

II

Așa s-a întîmplat

G o y a

Din cele aflate prin prăvălii și ateliere; din cele auzite într-o cîrciumă din vecinătate, unde memoriile se împrăștiu, înviorate de căldura alcoolului, din cele istorisite de diferite persoane de toată mîna și de toată starea, se înfiripă o poveste înjghebată din crîmpeie, trunchiată pe alocuri și cu destule lacune, întocmai ca o cronică din alte vremuri, reconstituită parțial prin îmbinarea unor fragmente răsleț... Casa contesei de Arcos — după cum arăta un notar care, fără să știe, era autorul precuvîntării acestei compilații — rămăsese multă vreme nelocuită, de cînd între zidurile ei se petrecuseră

tot felul de întâmplări curioase cu fantome și strigoi, ce făcuseră vîlvă într-un timp. Anii treceau și casa zăcea mai departe părăsită, însingurată de propria ei legendă; negustorimea din împrejurimi tînjea după zilele de odinioară, cînd petrecerile și soarele se țineau lanț, iar stăpîinii le făceau dever mare, cumpărînd cu bani grei tot felul de podoabe, mîmînări, delicatețe și vinuri scumpe. De aceea, seara în care ferestrele casei se luminau, stîrni o vîlvă neobișnuită ca un eveniment de seamă. Vecinii se apropiu curioși, observînd forfoteala slugilor ce umblau de colo pînă colo, din curtea unde se aflau remizele pentru trăsuri și pînă în pod, urcînd cufere, cărînd baloturi, atîrnînd candelabre noi de tavane. A doua zi sosi o armată întregă de zugravi, tapițeri, ipsosari, cu scări și schele. Aerul proaspăt năvăli în toate încăperile, risipind vrăjile și farmecele. Perdele de culori deschise înveseliră saloanele, în timp ce doi falnici cai roibi, aduși de un rîndaș în livree, erau adăpostiți în grajdurile care începură să miroasă iarăși a fîn, a ovăz și a nutreț. Atunci se auzi că o doamnă creolă, care nu se temea nici de duhuri, nici de fantome, închiriasse de curînd casa... De aici încolo cronica era depănată de o dantelăreasă de pe Strada Mare. În scurtă vreme toată lumea ajunsese s-o cunoască pe doamna din casa Arcos sub numele de „Cubaneza“. Era o femeie frumoasă, cu niște ochi mari, întunecoși, care trăia singură, fără să primească pe nimeni și fără să încerce a intra în relații cu lumea bună sau cu cea de la curte. Și cu toate că privirea îi era neconținut adum-

brită de nu știu ce gînduri apăsătoare, nu căuta mîngîiere în credință, deoarece nu se ducea niciodată la biserică. Era o femeie bogată, judecînd după numărul servitorilor și după viața pe picior mare pe care o ducea. De obicei umbla îmbrăcată cît se poate de simplu, dar cînd cumpăra o dantelă sau alegea o țesătură, cerea totdeauna mărfurile cele mai fine, fără să se uite la preț... Cum însă dantelăreasa nu știa să spună mai mult, destăinuirile ei fuseseră întregite cu balivernele lui Paco, bărbierul ghtarist, a cărui prăvălie avea faima de a fi unul din locurile cele mai frecventate de clevetitorii din oraș: „Cubaneza“ venise la Madrid în vederea unei intervenții deosebit de gingașe: voia anume să ceară de la stăpînire grațierea vărului său, care zăcea întemnițat, de cîțiva ani, în fortăreața din Ceuta. Se vorbea că vărul său ar fi francmason și că ar fi luat parte la nu știu ce uneltiri pe tărîmurile americane. Că își mărturisise totdeauna dragostea lui pentru francezi și credința față de ideile Revoluției, c-ar fi tras la tipar niște scrieri și cîntece ațîțătoare, menite să subrezească puterea regală în domeniile de peste ocean. Fără doar și poate că și dumneaei „Cubaneza“ va fi avut vreo meteahnă: pesemne că și ea era necredincioasă ca și vărul său și va fi urzit ceva, într-ascuns, că prea ședea retrasă și prea se arăta nepăsătoare cînd trecea vreo procesiune prin fața casei; puteau să treacă oricîte, chiar și cu chivotul sfînt, că nu s-ar fi învrednicit, ferească Dumnezeu, să iasă la fereastră. Gurile rele merseseră pînă acolo încît scorniseră zvonul că în casa Arcos ar fi fost în ființă

coloanele nelegiuite ale unei loji masonice și că s-ar fi slujit chiar liturghii vrăjitoarești. Poliția, stîrnită de aceste cleветiri, după ce supraveghease casa cîteva săptămîni în șir, trebuise să recunoască pînă la urmă că nu putea să adăpostească nici un fel de întruniri secrete de uneltitori, necredincioși sau francmasoni, de vreme ce nimeni nu-i călca pragul. Casa Arcos, învăluită în mister din pricina fantomelor și duhurilor de odinioară, continua să rămînă o casă a misterelor și acum, cînd era locuită de o femeie frumoasă, căreia toți bărbații îi adresau cîte o vorbă măgulitoare în rarele împrejurări cînd se ducea pe jos să cumpere ceva de la o prăvălie din apropiere sau cînd ieșea să tîrguiască, în ajunul Crăciunului, marțipane de Toledo pe una din ulicioarele ce dădeau în Piața Mare... De aici înainte avea cuvîntul un medic bătrîn care vizitase adeseori, într-o vreme, casa Arcos, unde fusese chemat să consulte un bărbat cu o constituție robustă, dar a cărui sănătate fusese destul de serios zdruncinată de osînda pe care o făcuse în fortăreața din Ceuta, de unde fusese eliberat printr-o ordonanță regală. Se mai vedeau încă în jurul gleznelor urmele fiarelor pe care le purtase. Pacientul suferea de febră recurentă precum și de o astmă care-l chinuia din copilărie : mai avea și acum cînd și cînd crize pe care, ce-i drept, și le potolea fumînd niște țigări din frunze de ciucăfaie aduse tocmai din Cuba, de la un farmacist din cartierul Tribunale. Supus unui tratament întăritor, bolnavul se pusese încetul cu încetul pe picioare. De atunci medicul nu mai avusese prilejul să intre

în casa Arcos... Acum era rîndul librarului să vorbească : Esteban nu se interesa cîtusi de puțin de opurile filozofice, de tratatele economiștilor și nici de lucrările istorice care înfățișau evenimentele petrecute în Europa în ultimii ani. Îi plăceau cărțile de călătorii : poeziile lui Osian ; romanul suferințelor tînărului Werther ; cele mai noi traduceri din Shakespeare. Librarul își amintea că o dată se arătase entuziasmat de *Geniul Creștinismului*, operă pe care o socotea „pur și simplu extraordinară“ ; ținuse chiar s-o aibă legată în coperte de catifea, prevăzute cu o mică încuietoare de aur, pentru a păstra secretul însemnărilor personale, făcute pe marginea textului. Carlos citise și el cartea lui Chateaubriand și ca atare nu putea de loc să-și explice de ce Esteban, care era ateu, fusese atît de puternic atras de o lucrare lipsită de unitate, atît de rebarbativă uneori, și în orice caz prea puțin convingătoare pentru cel ce nu era cu adevărat însuflețit de credință. Căutînd prin toată casa, reuși în sfîrșit să găsească unul din cele cinci tomuri în iatacul Sofiei. Răsfoindu-l, băgă de seamă cu mirare că volumul respectiv cuprindea, în a doua jumătate a lui, un fel de povestire romanțioasă, intitulată *René*, care nu figura în ediția mai recentă cumpărată de el la Havana. Și în timp ce în rest paginile rămăseseră curate, fără nici un comentariu sau însemnare pe margini, aici, nenumărate fraze și chiar paragrafe întregi erau subliniate cu cerneală roșie : „Viața aceasta care la început mă încîntase, mi se păru apăsătoare după o bucată de vreme. Mi se făcuse lehamite să văd mereu

aceleași privești și să port în mine aceleași gânduri. Începui să-mi cercetez inima și să mă întreb ce doresc..." „Fără părinți, fără prieteni, singur pe lume, și, ca să spun așa, fără să fi cunoscut încă iubirea, eram copleșit de preaplinul vieții ce clocotea în mine... Colindam văile, cutreieram munții, chemînd cu toată puterea dorințelor mele făptura ideală menită să aprindă văpaia dragostei mele..." „Închipuiește-ți că era unica ființă din lume pe care o iubisem vreodată și că toate simțămintele mele se îngemănau în ea cu duioșia amintirilor din copilărie..." „Un imbold milostiv o adusese iar lîngă mine..." O bănuială începu să se înfiripe în mintea lui Carlos. Încercă să descoasă o jupîneasă care o slujise pe Sofia o bucată de vreme, punîndu-i o seamă de întrebări ocolite în așa fel, încît din vorbă în vorbă fără să arate că ar urmări ceva cu tot dinadinsul să scoată la un moment dat din gura slujnicei o mărturisire revelatoare : nu încăpea nici o îndoială că Sofia și Esteban țineau foarte mult unul la altul, trăind într-o pașnică și duioasă intimitate. În zilele geroase de iarnă, cînd înghețau fîntînile din Retiro, luau masa împreună în camera ei, încălzindu-se la un braser¹ așezat lîngă fotoliile lor. Vara făceau lungi plimbări cu trăsura, oprindu-se să bea cîte un sirop de migdale la un limonagiu ce-și vindea marfa pe stradă. De asemenea, fuseseră zăriți uneori în bîlciul de la San Isidro, privind

¹ Vas cu jeratec care slujește la încălzitul odăilor în Spania.

amuzati petrecerile populare. Mergeau ținîndu-se de mînă, ca doi frați. Nu-și amintea să-i fi văzut vreodată certîndu-se sau discutînd mai aprins. Ferit-a sfîntul. El îi spunea pe nume, fără nici o alintare, iar ea îi spunea Esteban, atîta tot. Niciodată gurile rele — fiindcă nu se poate să nu se găsească cineva care să îndruge verzi și uscate la bucătărie sau prin acareturile casei — nu-și îngăduiseră să spună că s-ar fi putut să existe o legătură mai strînsă între ei. Nu. În nici un caz nimeni nu văzuse nimic. Cînd el avea cîte o noapte proastă, din pricina bolii, ea nu se mișca de la căpățîiul lui pînă în zori. Încolo, amîndoi se aveau ca frații. Lumea era totuși mirată că o femeie atît de frumoasă nu se decidea să se căsătorească ; numai să fi vrut, și s-ar fi înfățișat destui pretendenți de familie bună, aleși pe sprînceană... „Cine poate ști care-i adevărul" se gîndea Carlos, citind și recitind frazele subliniate în cartea îmbrăcată în catifea roșie, care puteau fi tălmăcite în fel și chip : „Un arab ar spune că-mi pierd în zadar timpul, cum și l-ar pierde cel ce ar căuta urma păsării în văzduh sau a peștelui în apă".

Nu-i mai rămînea acum decît să reconstituie ziua fără sfîrșit, cînd două existențe păreau să se fi destrămat cu desăvîrșire într-un vârtej clo-cotitor și sîngeros. Singurul martor care asistasese la prologul dramei era o mînușăreasă care, fără să bănuiască ce-o să se întîmple, venise de dimineată să aducă niște mînuși comandate de Sofia. Spre marea ei mirare observase că în toată casa nu rămăsese decît un servitor bătrîn. Sofia și Esteban stăteau la fereastra bibliotecii

rezemați de pervaz și trăgeau cu urechea la zvonurile ce veneau de afară. Un freamăt nedeslușit împânzea orașul. Deși s-ar fi spus că nu se întâmplă nimic deosebit pe strada Fuen-carral, era curios totuși că unele prăvălii și cîrciumi își zăvorîseră ușile pe neașteptate. În spațele caselor, pe străzile învecinate, părea să se fi adunat o mulțime compactă. Deodată vuietul crescua. Grupuri de bărbați din popor, urmați de femei și copii, apărură la colțuri de stradă, strigînd „moarte francezilor“. Din case ieșeau oameni înarmați cu cuțite de bucătărie, cu vatraie, cu scule de tîmplărie, cu tot ce putea să taie, să rănească, să vatăme. Pretutindeni detunau focuri de armă, în timp ce puhoiul omenesc, ce se învîrtoșea cu fiecă clipă, venea mereu val după val dinspre Piața Mare și Puerta del Sol. Un preot care mergea urlînd cît îl ținea gura în fruntea unei cete de băieți, toți cu cîte o cusătură în mînă pe care o vînturau prin aer, se întorcea cînd și cînd spre ciracii săi, ca să strige: „Moarte francezilor! Moarte lui Napoleon!“ Toată populația Madridului se revărsase pe străzi într-o răzvrătire izbucnită pe negîndite, năprasnică și pustiitoare, fără ca nimeni s-o fi stîrnit prin proclamații tipărite sau prin cine știe ce artificii oratorice. Elocvența, aici, stătea în gesturi, în avîntul năvalnic al femeilor ce-și spărgeau pieptul urlînd: în nestăvilita înaintare a mulțimii ce mărșăluia umăr la umăr, în universalitatea furiei dezlănțuite. Deodată, noianul de oameni păru că se oprește locului, stăvilind de propriile sale vîrtejuri. Din toate părțile împușcăturile se înteteau, din ce în ce

mai vijelioase, în timp ce răsuna pentru prima oară glasul răgușit și clocotitor al tunului. „Francezii au scos cavaleria“, strigau unii care se întorceau răniți din primele ciocniri, brăzdați pe față, pe brațe, pe piept de tăișul săbiilor. Sîngele lor însă în loc să-i înspăimînte pe cei ce înaintau, le iuți pasul, mînîndu-i spre locurile unde bubuiturile tunului și vuietul mitraliilor mărturiseau cît de aprigă era încredințarea... În momentul acela, Sofia se depărtă de fereastră: „Hai și noi!“ izbucnise ea smulgînd niște săbii și pumnale de pe panoplie. Esteban încercase s-o oprească: „E o prostie: n-auzi cum bat tunurile? Ce vrei să faci cu vechiturile astea?“ „N-ai decît să rămîi! Eu mă duc!“ „Și pentru cine vrei să lupti?“ „Pentru cei ce au ieșit în stradă! — strigase Sofia. Trebuie să facem ceva!“ „Ce?“ „Orice!“ Și Esteban o văzuse ieșind din casă, aprigă, vijelioasă, cu un umăr dezgolit, fluturînd o sabie scoasă din teacă; era pentru prima oară cînd vedea întipărită pe chipul ei atîta forță și atîta dăruire de sine. „Așteaptă-mă“, răcnise el. Și înarmîndu-se cu o pușcă de vînătoare, coborîse scările în fugă... Asta era tot ce se știa. Pe urmă pretutindeni se înstăpînise furia și vacarmul, învîlmășeala și haosul frămîntărilor colective. Se năpusteau mamelucii, se năpusteau cuirasierii, se năpusteau gărzile poloneze asupra mulțimii ce le ținea piept cu arme albe, asupra bărbaților și femeilor ce căutau să se apropie de cai pentru a le reteza tendoanele cu cuțitul. Împresurați de plutoanele ce năvăleau pe cîte patru străzi deodată, oamenii dădeau buzna prin case

sau o rupeau la fugă, sărind peste garduri, că-
țărindu-se pe acoperișuri. Ploua cu lemne
aprinse, cu pietre, cărămizi aruncate pe ferestre;
crătiți și oale pline cu ulei fierbinte erau văr-
sate asupra agresorilor. Rînd pe rînd servanții
unui tun se prăbușeau fără ca arma să-și înce-
teze bătaia iar cînd nu mai rămînea nici un
bărbat care să aprindă fitilul, învîlvorate de
mînie, femeile săreau să le ia locul. În tot Ma-
dridul domnea atmosfera marilor cataclisme, a
erupțiilor telurice — cînd focul, fierul, oțelul,
tot ce taie și tot ce detună se răzvrătise împo-
triva propriilor lor stăpîni — într-un vaier clo-
cotitor de *Dies Irae...* Apoi se lăsase noaptea.
O noapte de crîncene măceluri, de execuții în
masă, de exterminare, în cartierele Manzaneres
și Moncloa. Împușcăturile nu mai erau acum
risipite peste tot; localizate în diverse puncte
ale orașului, se îmbinau pentru a răbufni în
rafale cumplite, răspunzînd la o comandă, în
decorul lugubru al zidurilor înroșite de sînge.
Cesurile acelei nopți de mai bîntuite de groază
și scăldate în sînge păreau nesfîrșit de lungi.
Străzile erau înțesate de cadavre și de răniți
care gemeau, prea greu loviți ca să se mai
poată ridica de jos, pînă ce erau răpuși de si-
nistre patrulare, de arătări, cu chipuri omeneste,
ale căror dolmane rupte, galoane smulse, chi-
vere spintecate, dezvăluiau dezastrele războiului
la lumina sfioasă a vreunui felinar stingher,
purta prin tot orașul, cu nădejdea zadarnică de
a descoperi chipul unui mort rătăcit printre
sute și mii... Nici Sofía nici Esteban nu se mai
întoarseră acasă. Nimeni nu știa ce se întîm-

plase cu ei după aceea nici nu descoperise lo-
cul unde se odihneau rămășițele lor pămîntești.
La cîteva zile după ce aflate puținele amănunte
pe care izbutise să le culeagă, Carlos porunci
să se închidă cuferele în care strînsese cîteva
lucruri, cîteva cărți, cîteva haine, acele haine
care mai aminteau încă — prin forma lor, prin
mirosurile lor, prin cutele lor — de existența
celor dispăruți. Jos îl așteptau trei trăsuri care
urmasă să-l ducă, împreună cu toate bagajele,
la poșta de cai. Înapoiată proprietarilor ei, casa
Arcos era sortită să rămînă iarăși pustie. Ușile
fură încuiate cu cheia rînd pe rînd. Și noaptea
se sălășlui în încăperi — fiind iarnă se însera
devreme — în timp ce focurile erau stinse, bu-
tucii pe jumătate arși fură împrăstiați în cămin
înainte de a se turna peste ei apă cu o garafă
de cristal masiv roșu, poleit cu aur. Cînd se în-
chise și ultima ușă, tabloul *Explozie într-o cate-
drală*, uitat în salon, poate cu bună-știință, se în-
tunecă deodată; imaginea lui se șterse, rămînînd
ca o umbră pe peretele îmbrăcat în brocard vi-
șiniu ce părea că singurează în locurile unde
tapetul era pătat de igрасie.

Guadelupa, Barbados,
Caracas, 1956—1958

ADEVĂRUL ISTORIC ASUPRA LUI VICTOR HUGUES

Deoarece Victor Hugues a fost aproape cu desăvârșire ignorat de istoria Revoluției Franceze — mult prea atentă la evenimentele petrecute în Europa, din zilele Convențiunii până la 18 Brumar, ca să-și întoarcă privirea spre îndepărtatele meleaguri ale insulelor Caraibe — autorul cărții de față socotește util să dea unele lămuriri în legătură cu realitatea istorică a eroului său.

Se știe că Victor Hugues, originar din Marsilia, era fiul unui brutar și există motive să bănuim că avea o îndepărtată ascendență neagră, cu toate că lucrul acesta nu poate fi dovedit cu exactitate. Atras de marea care este — la Marsilia — o eternă invitație la aventură încă de pe vremea lui Piteas¹ și a corăbierilor fenicieni, s-a imbarcat ca ucenic pe un vas care se îndrepta spre America, și cu care a făcut mai multe călătorii pe Marea Caraibilor. Mai târziu ajunsese pilot de nave comerciale și cutreieră Antilele, observînd, cercetînd, îmbogățindu-și cunoștințele. În cele din

¹ Navigator marsiliez (sec. VI î.e.n.) care a determinat latitudinea Marsiliei și a explorat mările din nordul Europei.

urmă părăsi navigația pentru a deschide la Port-au-Prince un mare magazin — sau *comptoir* — cu cele mai diverse mărfuri, strînse, achiziționate, procurate cu bani peșin, schimburi în natură, contrabande, trocuri de mătăsuri cu cafea, vanilie, perle, obicei care mai dăinuie încă în multe porturi din lumea aceasta plină de ticăloșii și atât de strălucitoare.

Intrarea sa în Istorie datează de fapt din noaptea în care magazinul său a fost incendiat de revoluționarii haitieni. Începînd de atunci, îi putem urmări pas cu pas evoluția, așa cum este înfățișată în acest roman. Capitolele consacrate recuceririi Guadelupei respectă o succesiune cronologică precisă. Relatările privitoare la războiul purtat împotriva Statelor Unite — pe care iancheii de atunci îl numeau „războiul briganzilor” — cît și la operațiile corsarilor, numele acestora și numele corăbiilor respective, se bazează pe informații culese de autor în Guadelupa și în bibliotecile din insula Barbados, precum și pe scurtele dar substanțialele referințe găsite în lucrările autorilor latino-americani care au menționat, în treacăt, existența lui Victor Hugues.

În ceea ce privește activitatea lui Victor Hugues în Guyana franceză, am găsit un bogat material informativ în diverse „memorii” scrise asupra deportărilor. În anii următori perioadei în care se termină acțiunea romanului, Victor Hugues a fost chemat la Paris, în fața unui consiliu de război, sub acuzația de a fi predat olandezilor colonia, după o capitulare inevitabilă în realitate. Achitat și reabilitat, Victor Hugues a continuat să se învîrtească în cercurile politice.

Se știe bunăoară că a fost în legătură cu Fouché. După cum, tot așa, se știe că se afla încă la Paris în anul când s-a prăbușit imperiul napoleonian.

De aci încolo însă i se pierde urma. Unii istorici — dintre cei foarte puțini care s-au ocupat de el și numai în mod accidental, în afară de Pierre Vitoux care i-a consacrat, acum douăzeci de ani și mai bine, un studiu încă inedit — afirmă că Victor Hugues ar fi murit în anul 1820, în împrejurimile orașului Bordeaux unde „avea niște proprietăți” (?). Bibliografia Universală a lui Didot stabilește data morții în 1822. În Guadelupa însă, unde amintirea lui este atât de prezentă, stăruia convingerea că după căderea imperiului Victor Hugues s-a întors în Guyana, unde a reintrat în posesia bunurilor sale. Se pare — cel puțin așa spun cercetătorii din Guadelupa — că s-a stins după lungi și grele suferințe, mistuit de o boală care ar fi putut fi lepră, dar care, după indicii mai sigure, ar fi fost mai degrabă o afecțiune canceroasă.¹

¹ Paginile de mai sus văzuseră lumina tiparului, fiind publicate la sfârșitul primei ediții a romanului apărute în Mexic, în momentul când, aflându-mă la Paris, am avut prilejul să cunosc un descendent direct al lui Victor Hugues, posesorul unor importante documente de familie asupra personajului. Dînsul mi-a dezvăluit că Victor Hugues este înmormîntat undeva în apropiere de Cayenne. Cu această ocazie am descoperit, într-unul din documentele examinate, o mărturie uimitoare: Victor Hugues a fost iubit cu credință, ani de-a rîndul, de o frumoasă cubană, care, printr-o și mai uimitoare coincidență, se numea Sofia. (Nota autorului.)

Care a fost, în realitate, sfârșitul lui Victor Hugues? Încă nu-l cunoaștem, după cum știm foarte puține lucruri despre originea sa. Nu încape însă nici o îndoială că prestigioasa lui activitate — fermă, sinceră, eroică, în prima perioadă; sceptică, contradictorie, mercantilă, chiar cinică, în cea de-a doua — ne oferă imaginea unui personaj extraordinar, a cărui comportare prezintă o dualitate plină de dramatism. De aceea autorul a socotit interesant să înfățișeze viața acestui necunoscut personaj istoric într-un roman care îmbrățișează, în același timp, tot arhipelagul Caraibilor.

CUPRINS

Partea a treia

I	5
II	18
III	32
IV	42
V	57

Partea a patra

I	64
II	77
III	85
IV	92
V	102
VI	113

Partea a cincea

I	125
II	138
III	147
IV	158
V	166
VI	173
VII	187

Partea a şasea

I	196
II	210
III	218
IV	228
V	239
VI	248

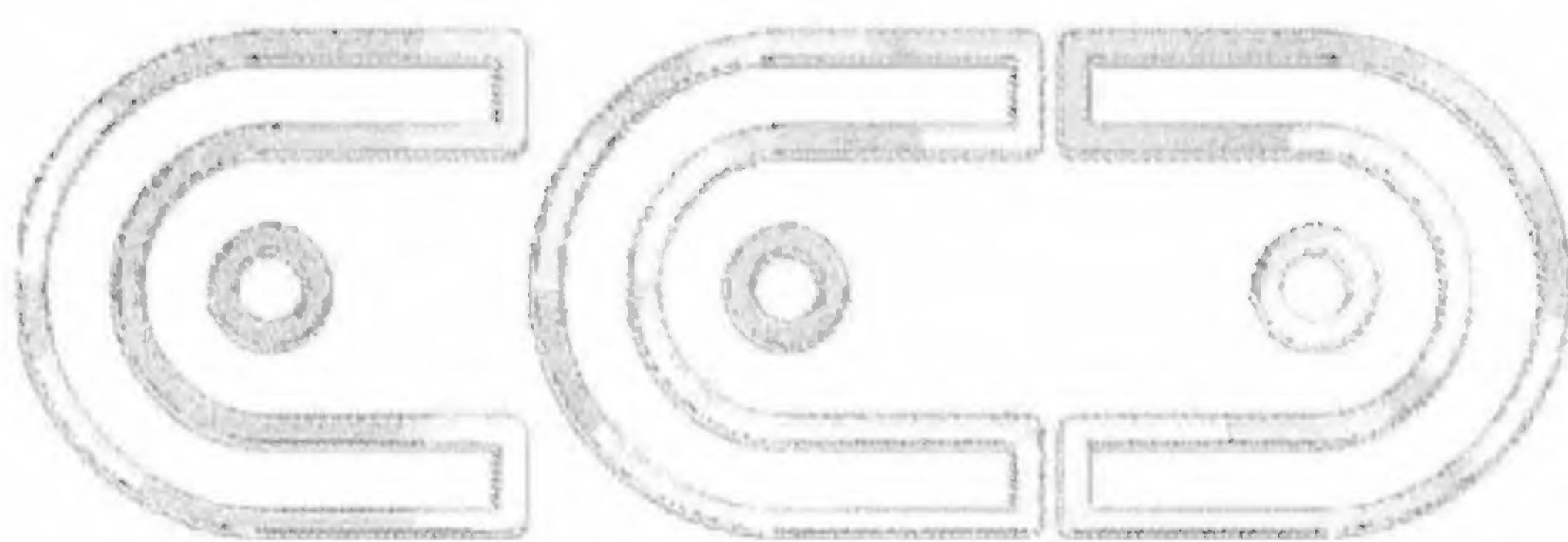
Partea a şaptea

I	258
II	263
Adevărul istoric asupra lui Victor Hugues . . .	274

Redactor responsabil: ANGELA CIŞMAŞ
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

*Dat la cules 08.06.1965. Bun de tipar 09.08.1965.
Apărut 1965. Tiraj 20.160 ex. broşate. Hirtie tipar
înalt ediţi mat de 63 g/m². Format 700×920/32.
Coli ed. 10,79. Coli tipar 8,75. A. nr. 1—6513.
C. Z. pentru bibliotecile mari 89. C. Z. pentru
bibliotecile mici 89—31—R.*

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”.
str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95.
Bucureşti — R.P.R., comanda nr. 999.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

Clubul Cartii digitale 2021